

aiel

a FORK 90

NA SZRUBŁĘ

RZEMIOSŁ

W KANIS

KŁĘDZIA DRENARSKIE I OGRODNICZE, K
 SY ORYGINALNE SCHROECKENFUCHSA
 DRUT KOLCZASTY NA PARKANY, NUM.
 RATORY DO ZNACZENIA DRZEWA, M
 SZYNY I NOŻYCE DO STRYZENIA OWIE
 I KONI, SZATKOWNICE DO KAPUSTY I OGÓRKÓW

Naczynia i przybory kuchenn
 w wielkim wyborze.

WYŻYMACZKI
 amerykańskie.

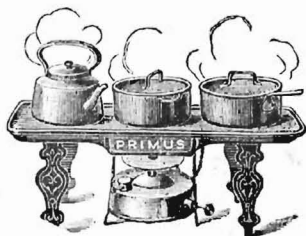
Empire z marką.

Filtry.

Wanny.

Żelazka spirytusowe do prasowani

Kuchenki spirytusowe i naftowo-gazowe

Wszystko Brun i Syn

Plac Teatralny.

A
MAGAZYN MÓD

POD FIRMA

„KALISZANKA”

W KALISZU, Zazienna 1

zaopatrzone zawsze w modele najświeższe wiedeńskie, paryskie fasony, pióra strósie i fantazje, kwiaty w najlepszych gatunkach, oraz załobne gotowe. Ceny przystępne.

Warszawa

Marszałkowska 150

BOGUSŁAW HERSE

WYKWINTNE STROJE DAMSKIE

— NOWOŚCI. —

FUTRA
DYWANY
FIRANKI

WYSYŁKA PRÓB I KATALOGÓW
CENY PRZYSTĘPNE
CIĄGŁY NAPLYW NOWOŚCI.

Stanisław Cybulski

LEKARZ-DENTYSTA

Wrocław.

Zwingerstrasse 4.

Patrz art. o zębach na str. 70.

Człek z wytartą suknią nie zajdzie daleko, a człek z wytartym czołem prawie nigdzie.

(Łokowski).

PAROWA FABRYKA

FORTEPIANÓW

T. BETTING

W KALISZU.

MAGAZYN BŁAWATNY

EDMUNDA MAKOWSKIEGO

W WARSZAWIE

Plac Teatralny № 12

NAJWIĘKSZY WYBÓR TOWARÓW WEŁNIANYCH,
JEDWABNYCH i BAWĘLNIANYCH ZAGRANICZ-
NYCH i KRAJOWYCH.

Ceny niskie.

JAN LESZCZYŃSKI

Nowy-Świat, róg Chmielnej.

Telefonu Nr. 82—53.

SZYLDY
SZKLANE
BLASZANE
WSZELKIEGO
RODZAJU
ORAZ ROBOTY
OLEJNO-MALARSKIE
POKOJOWE
I LAKIERNICZE
IMITUJE RÓŻNE
KOLORY

DRZEWA
MARMURY
I BRZOZY
ORNAMENTACJE
SECESYJNE
MEDALE I HERBY
PAŃSTWOWE
SZKLANE
I CYNKOWE
ODLEWANE

HOTEL EUROPEJSKI

w Warszawie

Odnowiony. Oświetlenie elektryczne. Dwie windy. Kąpiele i telefony na każdym piętrze.

Hotel wstąpiwszy w drugie półwieku swej egzystencji poleca się względem Szanownej Publiczności.

W słowach tylko chęć widzimy, w działaniu potęgę:

Trudniej dzień dobrze przeżyć niż napisać księgę.

(A. Mickiewicz)

Rok założenia 1877.

ODZNACZONA NA WYSTAWACH:

w Lublinie—dowód uznania w 1901 r.
w Rostowie n/D.—złoty medal w 1905 r.

A. Than & Co.

dawniej „F. Pietschman”.

FABRYKA TEKSTURY SMOŁOWCOWEJ,

 ASFALTU i IZOLACJI KORKOWEJ

w Warszawie, Leszno 86

poleca znane ze swej dobroci: _____

tekturę smołowcową z dodatkami: Lak asfaltowy, smołę z węgla kamiennego. Asfalty różnego rodzaju. Płyty i łupiny korkowe, masę azbestową itd.

Wykonywa wszelkie roboty tekturowo-dekarskie, asfaltowe i korkowo-izolacyjne.

Cenniki, próby, objaśnienia wysyłamy bezzwłocznie.

Druga fabryka w Rostowie n. D.

Skład fabryczny w Łodzi: Mikołajewska 58.

Szczęśliwy, kto się w ciemnych marzeń zamknął ciszę
Któż ma sny i o chwilach prześnionych pamięta.

(Stowacki).

DOM BANKOWY
M. LANDAU
KALISZ.

Dr. Górski

były asystent wolont. prof. Jurasza ze Lwowa, specjalista w chorobach nosa, gardła i wewnętrznych, ordynuje jak ubiegłego sezonu od 1 maja do 1 października

W SALZBRUM

w dotychczasowem mieszkaniu tajnego radcy Nitschego: „Mały Brunnenhof“.

Fabryka maszyn i narzędzi rolniczych ROBERTA JOERCHEL

w Kaliszu, ulica Nowa Nr. 609.

specjalność: ryflowanie walców, różne przyrządy młynarskie i wykonywanie wszelkich giętych robót, jak okna, schody, balustrady żelazne. Wszelkie większe roboty do kościołów wykonywa się z możliwem ustępstwem.

STEREOTYPY, PAP. FOTOGRAFICZ., OBRAZY,
POCZTÓWKI, KARTOLUPY

MUZEJA CAŁEGO ŚWIATA W REPROD. FOTOGR.

Jen. zepr. akc. tow. N. P. G. i S. Y. P.

Wacław Dzierżawski

Warszawa, Wierzbowa 2, telefon 45-32.

OENNIKI DARMO.

Kto żyje poczciwie, cierpi cicho, spełnia swe obowiązki — ten służy krajowi. (Sienkiewicz).

Parter:

Towary krótkie, Wstążki, Woalki, Rekawiczki, Pończochy, Biżuterja, Obuwie, Kalosze, Bielizna męzka, Krawaty, Laszki, Cygary, Kwiaty, Perfumy, Artykuły piśmienne.

I piętro:

Towary łokciowe, Stołowa, bielizna biała, Trykotaż, Gorse, Chustki, Parasole, Konfekcja damska i dziecięca.

II piętro:

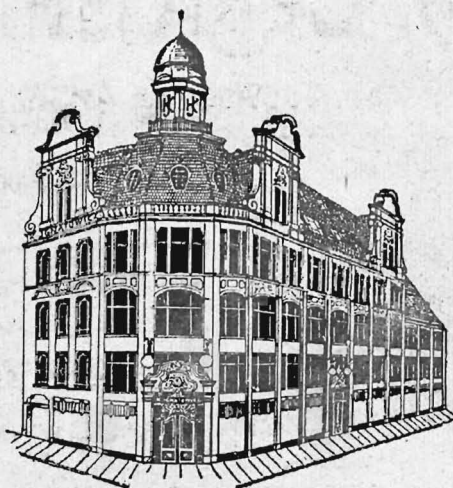
Kapelusze damskie, męzkie, Towary futrzane, Garderoba męzka i dla chłopców.

III piętro:

Dywany, Firany, Linoleum, Ceraty, Chodniki, Materje meblowe, Kółdry, Porcelana, Fajans, Szkło, Emalja, Sprzęty kuchenne, Galanterja.

IV piętro:

Zabawki, Wózki dziecięce, Pierze, Obrazy, Meble ogrodowe.

W sklepie
Zakład czyszczenia pierza.

Na parterze:

Sprzedaż
znaczków
pocztowych i
gazet. Oddział
przechowywania
paczek.
Windy do IV
piętra.

Na I piętrze:

Przymierzalnia dla damskiej konfekcji

Na II piętrze:

Cukiernia.

Telefon do publicznego użytku.

Miejsce do załatwiania korespondencji

Książki adresowe i gazety.

Przymierzalnia dla męzkiej garderoby.

Na IV piętrze:

Zakład fotograficzny.

Gabinet śmiechu.

J. IGNATOWICZ

POZNAŃ

Stary Rynek 67/69
narożnik ul. SZKOLNEJ.

I najgorsze to cierpienie
Śpiewać kiedy serce boli.

(Słowacki.)

H. Cegielski

Towarzystwo Akcyjne w POZNANIU

fabryka maszyn i narzędzi rolniczych

poleca:

znane z trwałości i dobrego wykonania * *

WSZELKIE

do nowoczesnych wymagań zastosowane

Machiny i narzędzia rolnicze.

Cenniki ilustrowane bezpłatnie.

Poznań.

HOTEL BAZAR,

pierwszorzędny, w centrum miasta.

LIFT, CENTRALNE OGRZEWANIE, ELEKTRYCZNE OŚWIE-
TLENIE i ŁAZIENKI. POSIADA 68 POKOI, URZĄDZO-
NYCH PÓDŁUG NOWOCZESNYCH WYMAGAŃ, OD 3-ch
MAREK POCZĄWSZY; WYŚMIENIĄ KUCHIĘ i WYBOR-
NE WINA.

Trzeba mieć bardzo szlachetną duszę, aby odczuć inną szlachetną duszę.
(Prus).

PENSJONAT

DLA PRZYJEZDNYCH

IGNACJI Jezierskiej

Poznań, ul. Wrocławska 14, 1 pt.

Ceny umiarkowane.

MAGAZYN MÓD.

A. Rogaszewska i M. Rappak

polecają

wielki wybór kapeluszy.

— MODELE PARYSKIE i WIEDŃSKIE. —

Ul. Marjańska № 4, dom pana Sulecińskiego,
I-sze piętro.

Główny Skład Żyrardowski

Warszawa, Krakow.-Przedm. 55.

POLECA:

WYROBY WŁASNEJ FA-

BRYKACJI NAJWIĘKSZEJ W KRAJU,

UZNANEJ ZA NAJLEPSZĄ.

PŁÓTNA, BIELIZNA STOŁOWA, CHU-

STKI, WYROBY POŃCZOSZNICZE,

GOTOWĄ BIELIZNĘ DAMSKĄ, MĘ-

SKĄ, WYPRAWY DLA PENSJONA-

REK i UCZNIÓW, WELKI WYBÓR

KOŁDER i FIRANEK W RÓŻNYCH

CENACH itp.

Smutek najgłębiej i najtrwalej osiada w tych, którzy go ani gniewem, ani oskarżeniem wylewać z siebie nie umieją.

(Orzeszkowa).

Dr. med. Parczewska

LEKARKA

chorób wewnętrznych
kobietych i dzieciennych.

ORDYNUJE

W POZNANIU

przy ulicy Berlińskiej Nr. 1, wejście
z ul. Rycerskiej. Telef. № 1899.

Dr. Parczewski

specjalista w chirurgji, ortopedji,
* chorobach pęcherza i nerek. *

ORDYNUJE

W POZNANIU

przy ul. Berlińskiej, № 1, wejście
z ul. Rycerskiej. Telef. № 1899.

WITOLDA WAGNERA w Kaliszu, Wrocławska 41

Dom Handlowy „PROGRES“

poleca:

Maszyny do pisania i szycia.
 Automobile, motocykle i rowery.
 Motory gazowe i naftowe.
 Pompy do wody i różnych płynów ręczne i transmisyjne.
 Maszyny i artykuły wszelkie dla browarów Sikawki i narzędzia przeciwogniowe.
 Koła i szajby pasowe, oraz pasy skórzane i z szerści wielbłądziej.
 Armaturę wszelką, oleje i smary.
 Aparaty do wytwarzania gazu, oraz instalacje oświetleniowe.
 Naczynia zabezpieczające od wybuchu benzyny, spirytusu i t. p.
 Wagi setne i dziesiętne.
 Kwas węglany i tlen zgaszczony.
 Pojazdy i koła do powozów.
 Bieliznę wiedeńską.

Oddział Techniczny Towarzystwa

„PROWODNIK“

poleca:

Gumę do zastosowania technicznego, jak płyty, pakunki i t. p.
 Wyroby gutaparkowe do elektryczności.
 Pneumatyki do automobilów, motocyklów i rowerów, oraz obręcze gumowe do kół.
 Węże ssące, tłoczące, gumowe i parciane.
 Plandeki i opony nieprzemakalne.
 Linoleum i linkruste.
 Przyrządy gumowe do fotografii i chirurgii.
 Osie, resory i bandarze do kół T-wa „Ferrum“ w Warszawie.

Własne: Biuro techniczne, Składy, Warsztaty reperacyjne i Stacja benzyny.

Człowiek tyle wart, ile jego słowa, ile godzin wiary.

(Tarnowski).

ZAKŁADY KRAWIECKIE
Władysława Berkana
W BERLINIE

Lepzigerstr. 103, róg Friedriechstr.

Skład zaopatrzony stale w angielskie i fran-
cuskie nowości. Pierwszorzędna obsługa,
przy cenach umiarkowanych. Na życzenie
wykonuje się zamówienia w ciągu jednej
doby. Położenie w najdogodniejszym dla
przyjezdnych gości punkcie miasta, w po-
bliżu głównych dworców kolejowych i ho-
teli.

TELEFON I 3455.

Z a k ł a d

MEBLOWY i TAPICERSKO-DEKORACYJNY

Ludwika Ortwein

Warszawa, Mazowiecka 2.

ODDZIAŁ HANDLOWY

Towarzystwa Rolniczego Kaliskiego

===== poleca: =====

renomowanych fabryk garnitury parowe oraz motory dla celów rolniczych. Żniwiarki, kosiarki, grabie, bronny sprężynowe, kultywatory, siewniki oraz pługi najnowszych systemów z pierwszorzędnych fabryk=====

Nawozy sztuczne stałe na składzie. Węgiel kamienny, wapno oraz miał wapienny rolniczy w partjach wagonowych no zamówienia. =====

===== Na składzie również wszelkie artykuły. =====

Biuro i składy przy ul. Szopena, dom własny.

Spójnia

w Kaliszu, ul. Warszawska № 17

poleca konfekcję damską, zaopatrzoną stale w świeże towary, z oddzielnym działem kapeluszy damskich z pierwszorzędných firm. Na składzie są ciągle kwiaty i pióra paryskie, wstążki, krawaty, gorsety, pończochy, paski, wielki wybór gotowych rzeczy, jako to: bluzek, halek, spódnic angielskich, fartuchów, począwszy od najtańszych do najdroższych. Ceny stałe.

Istniejąca od roku 1856 firma

I. KINDLER w Kaliszu, Główny Rynek № 43

właściciel Ludwik Kindler

poleca mydła toaletowe i do prania, świece salonowe, stołowe i kościelne stearynowe i woskowe, krochmal, czernidła do obuwia oraz wszelkie artykuły w zakres mydlarski wchodzące. Sprzedaż odbywa się hurtowo i detalicznie. ❖❖❖

❖ POLECAMY JEDYNY

MAGAZYN BŁAWATNY
M. Chmielikowskiej

w Kaliszu, przy ul. Rzeźniczej, obok sklepu Mystkowskiego.

Poleca się sz. publiczności wełny od 30 kop., barchany, flanele, białe materjały na bieliznę, płótna kostromskie, hafty, wszelkie podszewki, fartuchy duże i dziecinne od najskromniejszych do eleganckich. Ceny najniższe, ale stałe.

Bije fala o skałę, lecz skały nie wzrusza,
W przeciwnościach szlachetna hartuje się dusza.

(Kraśiński).

INTERNAT

Aliny Zaborskiej

DLA

STUDENTEK I SKUCHACZEK

* WSZYSTKICH KURSÓW *

w Krakowie, ul. Starowiślana № 3,

po rozszerzeniu lokalu, rozporządza 50 miejscami numerowanymi.

Rozkład jazdy karetek pocztowych.

ODCHODZĄ:

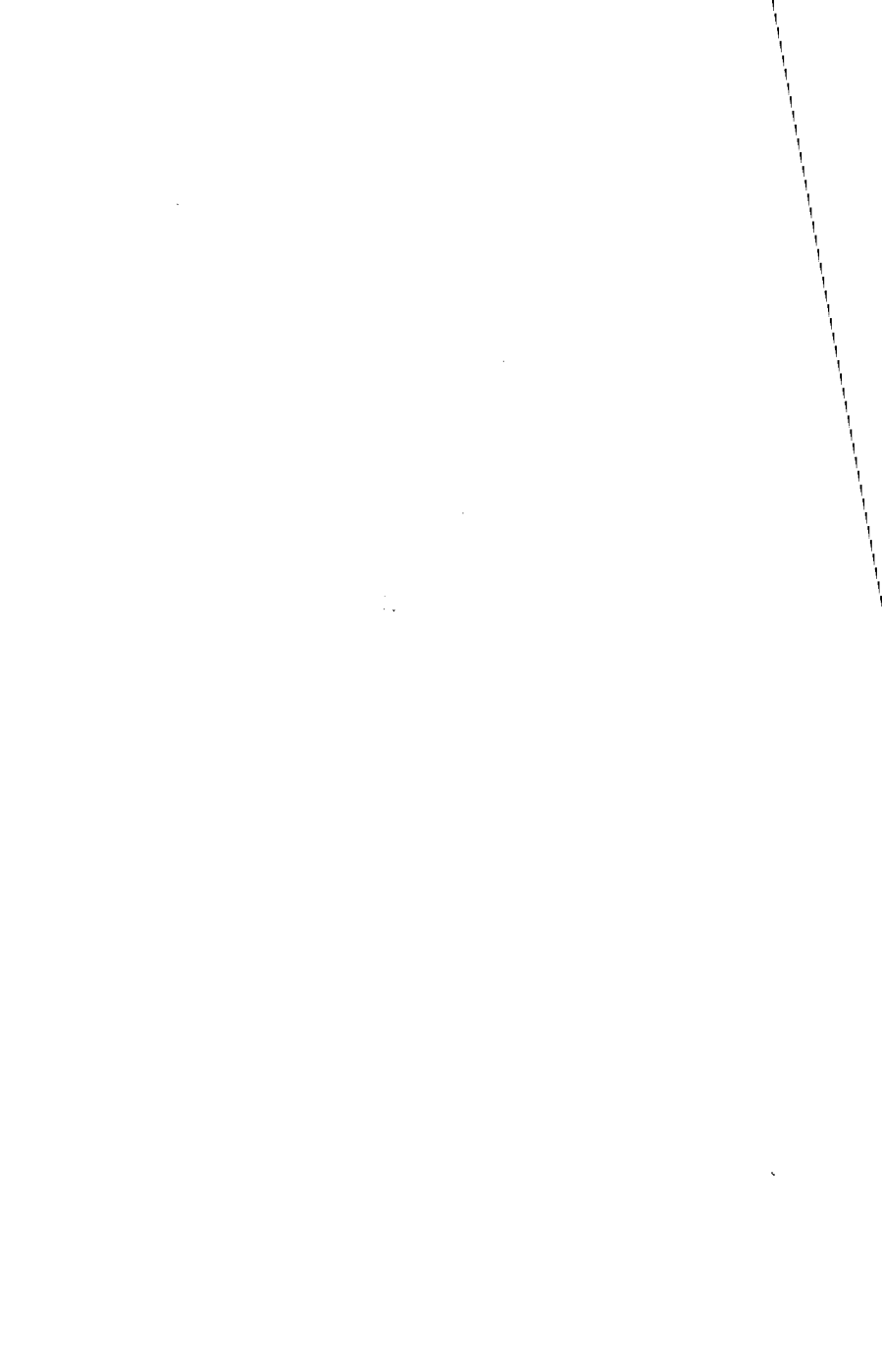
do Koła o godzinie 4-ej m. 30 po południu;

„ Konina „ 7-ej wieczorem.

PRZYCHODZĄ:

z Koła o godzinie 11-ej rano:

„ Konina „ 5-ej po południu.

Ks. J. Sobajin Ks.

NA SZKOŁĘ
RZEMIOSŁ W KALISZU.

855

KALENDARZ

na rok zwyczajny

WYDAWNICTWA ROK TRZECI.

Cena 50 kop.

KALISZ.
Druk „Gazety Kaliskiej.

—
1908.

uczestniczą się w życiu

II 71/150

0/8 (058) (432) 19¹¹

025/2002

Od Redakcji.

Po raz trzeci przystępujemy do wydania kalendarza na Szkołę Rzemiosł w Kaliszu. Przystępujemy z wiarą, że społeczeństwo przyjmie w roku bieżącym nasz kalendarz równie przychylnie, jak lat poprzednich. Kalendarz kaliski informacyjno-anonsowy ma na celu zobrazowanie dorobku całej gubernji kaliskiej, wskazanie placówek, na których praca już zapoczątkowaną została, oraz wykazanie, które pola jeszcze leżą odłogiem.

Po za tem, cenne prace literackie nie byłyby ujrzały światła dziennego, gdyby nie Kalendarz, gdyż zostały napisane na nasze prośby i są rezultatem naszych zabiegów.

Trzeci cel kalendarza to przysporzenie funduszów przyszłej Szkole Rzemiosł w Kaliszu, gdyż dochód z wydawnictwa przeznaczamy na tak potrzebną uczelnię w gub. kaliskiej. Szkoły Rzemiosł mają za zadanie nie tylko podniesienie oświaty klas rzemieślniczych, ale także ułatwienie sferom rzemieślniczym ciężkiej walki z produktami zagranicznymi, które rynki nasze dotychczas zalewają. Potrzebę zakładania Szkół Rzemiosł odczuwamy wszyscy gorąco; tem tłumaczmy sobie fakt znamieny, że Kalendarz nasz doznaje ze wszystkich stron poparcia i cieszy się ogromną pokupnością.

Czujemy się w obowiązku złożyć głęboką podziękę i wynurzyć bezgraniczną wdzięczność wszystkim Szanownym Literatom za podniesienie naszego wydawnictwa i uświetnienie działu literackiego. Szczycimy się, że mistrze wszechświatowej sławy jak Marja Konopnicka, Henryk Melcer, Stefan z Opatówka, jako dzieci Kalisza rodzinnemu swemu miastu Kaliszowi ofiarowali wiecznotrwałe pomniki swego ducha. Niemniejszą czujemy wdzięczność dla czcigodnych Posłów Koła Polskiego w Berlinie za nadestanie pięknego aforyzmu i autografów. Przyłączając się do naszej prośby, dali dowód, że pragną, choć pod innym zaborem, pracować z nami.

Gorącym pragnieniem naszym jest ulepszyć corocznie każdy poszczególny dział Kalendarza, aby osoby kupujące wy-

dawnictwo poinformowane były dokładnie o Kaliszu i gubernji całej. Jeżeli Kalendarz tegoroczny jest lepiej opracowany, zasługa to tych osób, które łaskawie nadsyłały nam wiadomości informacyjne, dotyczące się naszej gubernji. Za te trudy wielkie, serdeczne Bóg zapłać przesyłamy.

W tym roku rozszerzyliśmy dział informacyjny, dotyczący się stowarzyszeń polskich po za granicami kraju. Adresa stowarzyszeń polskich po za granicami kraju są podawane zwykle w pismach codziennych, lecz odszukanie ich w chwilach potrzeby przedstawia nieraz wielką trudność. Sądzymy, że zebranie takich adresów może niejednemu przynieść korzyść. W tym roku zamieściliśmy jeszcze w Kalendarzu spis Stowarzyszeń polskich w Ameryce. Przebywa za oceanem kilka milionów polaków, nie objętą będzie dla naszego społeczeństwa informacja, do kogo nieraz po wiadomości o rodakach, przebywających w Ameryce, udać się można. Prosimy najuprzejmiej wszystkie Stowarzyszenia Polskie za granicą, które życzą sobie, aby ich adresa podane zostały w Kalendarzu na rok przyszły, o nadsyłanie takowych pod adresem: Kalisz. W-ny Kazimierz Lange w Hotelu Europejskim, dla Kalendarza na Szkołę Rzemiosł.

Na rok 1909 przeznaczamy trzy premja dla Kalendarza, mianowicie: obraz olejny pendzla p. Anieli Kiedrowskiej, złoty zegarek i za 50 złotych dzieł polskich. Każdy Kalendarz będzie numerowany kolejnym numerem. Premja otrzymają okaziele naszych kalendarzy, których ostatnie trzy cyfry odpowiadać będą trzem ostatnim cyfram wielkiego losu loterji klasycznej w pierwszym półroczu 1909 r.

Dziękując wszystkim za okazaną życzliwość przez dwa lata minione, polecamy opiece i sercu społeczeństwa nasze wydawnictwo. Do dalszej współpracy zapraszamy wszystkich ludzi dobrej woli, którym założenie Szkoły Rzemiosł w Kaliszu leży na sercu.

**Redakcja Kalendarza
na Szkołę Rzemiosł w Kaliszu.**

Kalisz w październiku.

DZIAŁ ANONSÓW.

K A L I S Z.

	Str. kal.	Str. kal.
Agenty: Tow. „Rosja“	I	
„Snop“ i „Gradobicie“ . . .	XVII	
Celna kolei warsz.-wied. . .	XLIX	
Apteczne składy: W. Pawłowski	XVIII	
M. Majeran	XVI	
Apteka: S. Piotrowski	XVI	
Akuszerki: Korczakowska Kunigowa	XVII	
Mazurek	X	
Bankowe domy: Bank handlowy	VIII	
Louis Mamroth	XII	
Landau	lit. E	
Bar krakowski	LII	
Bławatne magazyny: Chmielikowska	lit. I	
Tencer	VII	
Bielizny magazyny: Reich Daum	II X	
Bazar pocztówek: Chafotka Schiele	XI VI	
Weigt	XVI	
Blacharsko-instalacyjny zakład W. Hofmański	XII	
Bambusowe meble: S. Kwitowski	XLV	
Bufet trzeciej klasy: Winczewski	LV	
Cukry: „Bonbons de Varsovie“	II	
Plewicka	X	
Mystkowski	XIII	
Cukiernie: Szaub & Kozłowski	XI	
Masło	VII	
Damska konfekcja: „Spójnia“	XII	
„Spójnia“	lit. M	
Druciane wyroby: „Kardoliński“	LI	
Szepiek	L	
Dom Handlowy Wagner	lit. K.	
Futra: Pinkus	LII	
Fortepianów fabryki: Fibiger	XIII	
Betting	lit. B.	
Fabry: Roth	XI	
Fabryka narzędzi rolniczych: Robert Joerchel	lit. E.	
Fryzjerskie zakłady: Cichy Grochowski	XLVIII XIX	
Fotograficzne zakłady: „Dyzma“	LIII	
Makowiecki	XIX	
Garderoba męska: Langner Galanterja: Musiałowicz	XLVIII XIV	
Haftów fabryka: Maisner Hotele: Europejski	XII XXXIII	
Wiedeński	XLV	
Hurtowne sklepy: węgla—Niecengiewicz	LV	
mąka—Adolf Handke	LII	
Alfons Handke	LIV	
Olejów mineralnych: natry i soli—Markowicz	LV	
Kapelusze damskie: „Kaliszanka“	lit. A.	
Rogaszewska i Rappak	lit. H.	
Kamieniarskie wyroby: Fibiger	IX	
Ginter	XXXIII	
Kąpielowe zakłady: „Goplana“	XIX	
Fizykalno-leczniczy	III	
Kolonjalne towary i handel win: H. Goliński	XVIII	
Tschinkel	X	
„Ognisko“	XXXVI	
Ziółkowski	LI	
Konserw fabryka: „Prosna“ Kwiatowy sklep Nestripke Krawiecki magazyn C. Górski	XLVIII XVI LI	
Konfekcja damska „Spójnia“	lit. I.	
Księgarnia B. Szczepankiewicz	IV	
Lalek fabryka Zieleniewski Litografija: I. Kohn	XLVII VII	
Materiały piśmienne: Chafotka	XI	

	Str. kal.
Grün	VII
Szczepankiewicz	IV
Buchajczyk	XI
Masażystka: Mazurek	X
Mleczarnia: Kaulberszowa	XII
Mydło, świece: Buchajczyk	XI
Kindler	lit. J.
Stark	IV
Obuwia: I. Guranowski	II
Suleciński	LIV
Szymczak i Mazurowski	LIV
Obuwiane pasty: Wallach	II
Pożyczkowo - oszczędnościowe tow.	XLVI
Pomniki i wyroby marmurowe: Fibiger	IX
Piekarnie: Mystkowski	XIII
Tyszer	XLVIII
Konstantynopolska	XLVIII
Pracownia sukien: Kurcowa	XVII
Przewozowe zakłady: Nicciengiewicz	LV
Wartski	LII
Jelenkiewicz	XI
Reprezentant win: Becki	VI
Rowery i gramofony: K. Feill	II
Rolnicze towarzystwo	lit. L
Szmuklerskie wyroby: Reichman	XIV
Sukna składy: B. Ernst	IX
Siodlarsko-rymarski zakład: Bogdański	XLVIII
Szklą i lampy: Seidel	XLV
Zegarmistrzowskie zakłady: E. Fulde	XVI
Żelazo: Hulewicz i S-ka	XX
BRUDZYŃ.	
Obora zarodowa Oldenburgów	LVI
CIECHOCINEK.	
Zakład kąpielowy	XV
KOŁO.	
Fabryka fajansu i majolik: A. Freudenreich	XIV
Płyty do pieców piekarskich: Freudenreich	XVII

	Str. kal.
KOBIERZYCKO.	
Obora zarodowa rasy wschodnio-fryzyjskiej	V
Owczarnia zarodowa typu Lenbewity	V
Produkcja zbóż nasion i kartofli	V
LISKÓW, p. Ceków.	
Spółka włościańska, wyroby tkackie.	XLVII
ŁASK.	
Biuro meljoracyjne: Rzymkowski	VII
MARCHWACZ.	
Szkółki drzew owocowych, parkowych i krzewów	XXI
TUREK.	
Kotlarska fabryka: Milewski i Waberski	VI
Księgarnia, czytelnia i galanterja K. Pill	VI
CZĘSTOCHOWA.	
Dzwonek Częstochowski, miesięcznik ilustrowany	XLII
ZDUŃSKA WOLA.	
Truszkowski	XXII
KĄTY, gub. Warszawska.	
Hodowla rasowych królików	
Fabryka wyrobów cement.	XXXIII
W A R S Z A W A.	
Apteka Homeopatyczna	XXI
Bazar przemysłu krajowego Gołędzinowski	XXI
Bławatne magazyny: Makowski	lit. B.
Herse	lit. A.
Jabłkowsy	XIV

Bizuterje Ruszczyński . . .	Str. kal. VII
Biurowo techniczne Zbijewski	XLVII
Bakterjologiczna pracownia Palmirski	XLI
Fotograficzne przybory Dzierżawski	lit. E.
Fabryka tektury smołowniczej Tahn	lit. D.
Fryzjerski zakład Brodzki	XLIII
Gospodarstwo rolnicze artykuły Brun	okład. II
Konfekcje damskie: Skwara	XXXII
Herse	lit. A.
Lampy: Weiss	XLI
Lux (żarowe)	XLIII
Materiały piśmienne Gorska	XLI
Meble Ortwein	lit. L.
Hotel Europejski	lit. C.
Rękawiczki P. Kwiatkowski	VII
Szydłów fabryka Leszczyński	lit. C.
Szkló i porcelana Izdebski	XXXII
Ogrodniczy zakład Maciejewski	XL
Żyrardowski główny skład	XLIV

BERLIN.

Magazyn ubiorów męskich Berkan	M
--	---

KRAKÓW.

Polski związek kobiet katolick., internat dla studentek	XXXVII
---	--------

OSTROWO.

Biurowo komisowe Białecki	XX
---------------------------	----

Str. kal.	Str. kal.
Fabryka narzędzi rolniczych Kraszkowski	okład. III

MERAN.

Dr. Binder	XXXIX
----------------------	-------

POZNAŃ.

Artykuły męskie Adamski	XXVIII
Kuczyński	XXX
Bielizny magazyn Koźlicki	XXXVIII
Cygara: Droste	XX
Żychliński	IX
Damskie kapelusze „Nanon”	XXVI
Drukarnia i Litografja A. Rose	XXVII
Dom towarowy Ignatowicz	lit. F.
Fryzjer Chludziński	XXVI
Kliniki: dr. Wicherkiewicz	IV
dr. Pomorski	XXXVII
dr. Zakrzewski i Paniński	XXXVII
Lekarze polacy	XXXIV
Przełocz fabryka: Śniegocki	okład. III
Pensjonaty: Kaczorowska	XXXI
Wardęska	XXXVI
Jezierska	lit. H
Żelazne wyroby i artykuły gospodarcze: Otmianowski	XXIX

SKALMIERZYCE.

Hotel Sperlinga	LII
---------------------------	-----

SALCBRUNN.

Dr. Górski	lit. E
----------------------	--------

WROCLAW.

Dentysta-lekarz Cybulski	lit. A
Hotel Residenz	XXXI

SPIS RZECZY.

Przedmowa	Cztery pory roku astronomiczne. —
Dział anonsów	Zaćmienie w roku 1909.
Dni galowe	Święta ruchome w latach 1909—1925
Dom Cesarski	według nowego stylu włącznie.
Rok 1909	Kalendarz 1909 r.
Święta ruchome rzymsko-katolickie. —	Notatnik miesięczny.
Suche dni.	

Terminy wnoszenia podatków skarbowych.

Kalendarz, Wschód, Zachód słońca.—
Odmiany księżycy.

Święta wyznania Mojżeszowego.

Wykaz alfabetyczny świętych i świąt.

Kalendarz Gospodarczy Terminowy

Połączenie nawozów sztucznych

o zmianach powietrza

Przepisy o polowaniu

Kalendarz myśliwski

Tabela Tow. Kred. Ziem. w Król.

Polskiem

Jarmarki w gubernji kaliskiej

„ w g. warszawskiej

„ w g. piotrkowskiej

„ na pograniczu

Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach zachorowania

Doradca praktyczny

Stempel kollatoralny

Popierajmy polskie zdrojowiska i uzdrowiska

Przegląd najważniejszych chorób przewlekłych, nadających się do leczenia w polskich zdrojowiskach i uzdrowiskach

Spis lekarzy polaków, ordynujących w zdrojowiskach krajowych i obcych

Stowarzyszenia polskie akademickie po za granicami Królestwa Polskiego

Stowarzyszenia polskie i różne wiadomości o polakach po za granicami Królestwa Polskiego

Opieka dla dziewcząt poszukujących pracy

Związki polskie w Ameryce, oraz czasopisma, wychodzące w Ameryce

Czasopisma polskie w Ameryce

Poczta

Stemple wekslowe

Stemple aktowe

Wykaz dni nieprotestowych

Taksa dorożek w Kaliszu

DZIAŁ LITERACKI.

Kaliszowi—Konopnicka

Kaliszowi—kompozyca, chór na 4 głosy—Melcera.

Autografy postów Koła polskiego w Berlinie.

Kaliszowi—Stefan z Opatówka.

Kartka z legendy 1794 r.—Stefan z Opatówka

Z aforyzmów—Stefan z Opatówka

Wieś Piastowska—Henryk Radzi-szewski

Przyszłość rzemiosł w nauce ogólnej i zawodowej—ks. Wł. Ja-siński

Na bruku—Cezary Łagiewski

Przed krzyżem—Jadwiga hr. Szep-tycka

Okolice Kalisza pod względem geologicznym—dr. St. Łaszczyń-ski

O dorocznych obrzędach i zwy-czajach—Z. Morawska

Kilka uwag o znaczeniu rysun-ku—Narcyzowa Kreczunowicz-owa

Jesienią—Zofja Niemojowska

Kapłan a praca społeczna—ks. J. Nowicki

Zabawy dziecięce—Felicja Łącz-kowska

Ankieta w sprawie gier ruchowych

Głębokie myśli Filipa z Konopi

Przyczynek do monografji Kali-sza—J. Raciborski

Kilka uwag o czystości języka—Z. Szembekówna

Aforyzmy—Tomasz Lisiewicz

Dewiza Beaumanoir'ów—tł. Ma-rija Wicherkiewicz

Potęga reklamy amerykańskiej—M. Kempński

Do pracy—Paula Wężyk

Z gawędy dziadunia—Benzelstjer-na Engeström

Cmentarz przy kościele i groby w kościele św. Mikołaja w Kaliszu

Czy ci nie żal?—Marja Piętkówna

Czemu?—Marja Piętkówna

O prawidłowem pielęgowaniu zębów—St. Cybulski

Str.

Str.

1

12

12

18

20

21

24

26

26

26

27

32

33

33

33

34

34

34

34

35

35

35

35

36

36

36

38

38

38

38

38

38

60

62

63

63

64

64

5

8

9

9

22

22

23

24

24

26

26

29

29

31

31

33

34

34

35

35

39

40

41

41

42

42

43

44

44

45

45

48

49

51

62

62

62

63

	Str. kal.		Str. kal.
Hodowla uszlachetnionych królików—Leon Przyłubski	67	Kaliskie tow. wspierania biednych żydów	102
DZIAŁ INFORMACYJNY.			
Statystyka dotycząca gub. kaliskiej	71	Zakłady dobr. w gub. kaliskiej	103
Statystyka ludności w g. kaliskiej	72	Ochrony w gub. kaliskiej	104
Wydatki w gub. kaliskiej	73	Tow. kred. ziem. w Kaliszu	106
Ceny spirytusu kontyngensowego	73	Tow. kred. m. Kalisza	107
Szkolnictwo powiatowe w gub. kaliskiej	74	Tow. kred. miejskie w Zduńskiej Woli	107
Wykaz sprawozdańczy w gub. kaliskiej	74	Bank handlowy w Warszawie oddział w Kaliszu	107
Kościół Rzymsko-Katolicki	75	Kal. tow. wzaj kredyt.	107
Wykazalfabetyczny duchowieństwa katolickiego w djecezji kujawsko kaliskiej z wyszczególnieniem parafji i poczt	75	Tow. wzaj. kred. w gub. kaliskiej	108
Nabożeństwa odprawiane w kościołach katolickich w Kaliszu	81	Pierwsze tow. pożycz.-oszczędn.	108
Władze	82	Drugie tow. pożycz.-oszczędn.	109
Sądownictwo	82	Trzecie tow. pożycz.-oszczędn.	109
Komunikacja	88	Tow. pożycz.-oszczędn. w gub. kaliskiej.	109
Poczta i telegraf w gub. kaliskiej	88	Oddział towarzystwa popierania przemysłu i handlu	111
Departament wyznań	89	Zgromadzenie kupców	111
Zakłady naukowe	90	Kaliskie tow. lekarskie	111
Kursy popularne im. Asnyka. Stowarzyszenie dla samokształcenia	96	Kaliski oddział warszawskiego towarzystwa higienicznego.	111
Towarzystwo „Pomoc“	96	Tow. muzyczne w Kaliszu	112
Lekarze w Kaliszu	96	Tow. muzyczne w g. kaliskiej	112
Lekarze w gub. kaliskiej	97	Związek ziemian w gub. kaliskiej	113
Lekarze weterynarji w Kaliszu	97	Kaliskie tow. rolnicze.	113
Lekarze weterynarji w gub. kalisk.	98	Kółka powiatowe tow. rolniczego w gub. kaliskiej.	113
Dentyści w Kaliszu	98	Sekcja gospodarstwa kobiecego	114
Dentyści w gub. kaliskiej	98	Kółka włościańskie w gub. kaliskiej	115
Akuszarki w Kaliszu	98	Spółki handlowo-rolnicze w gub. kaliskiej.	119
Akuszarki w gub. kaliskiej	98	Spółki udziałowe	120
Felczerzy w Kaliszu	98	Straż ogniowa w Kaliszu	121
Felczerzy w gub. kaliskiej	99	Straże ogniowe w g. kaliskiej	121
Apteki w Kaliszu	99	Stowarzyszenie narodowe kobiet polskich gub. kaliskiej	123
Apteki w gub. kaliskiej	99	Towarzystwo „Jedność“ pracow. dr. żel Warsz. Wied.	123
Składy apteczne	99	Polski związek zawodowy drukarzy, odlewaczy czcionek i pokrew. zawodów	124
Jeometry w gub. kaliskiej	100	Stow. rzemieśl. chrześcijańskich pod wezwaniem św. Józefa.	124
Etatowi przy kom. włościań.	100	Stow. robotników chrześcijańskich w gub. kaliskiej.	124
Jeometry przysięgli wolnoprak.	100	Oddział związku nauczycielskiego	124
Szpital św. Trójcy w Kaliszu	100	Związek kobiet polskich w Sieradzu	124
Szpital w gub. kaliskiej	100		
Zakłady dobroczynne w Kaliszu	101		
Wykaz bezpłatnej pomocy lekar.	101		
„ „ „ akusz.	102		
Wykaz opiekunów i opiekunek towarzystwa dobr.	102		

	Str. kal.	Str. k
T	Związek kobiet polskich w Zduń-	Towarzyst. opieki nad zwierzętami
	skiej Woli 124	w Kaliszu
K	Tow. wzajemnej pomocy robotni-	Oddział Tow. abstynentów . . .
	ków pracujących w Zduńskiej	Koło polskiego związku zawodo-
	Woli 125	wego ogrodników
Ś	Publicz. bibl. w Kaliszu 125	Kaliski oddział pol. tow. krajo-
V	Biblioteki i czytelnie w gub. ka-	znawczego
	liskiej 125	Agentury w Kaliszu
	Muzeum w Kaliszu 125	Cechy rzemieślnicze w Kaliszu . .
K	Towarzystwo cyklistów I 125	Przemysł w gub. kaliskiej
	Towarzystwo wioślarskie 125	Wykaz gmin
F	Tow. wioślarskie w Koninie 126	Spis telefonów
C	Chór kościelny 126	
F		
F		
T		
J		

Opuszczono.

Na stronie 104-ej w dziale informacyjnym opuszczono opiekę i ochronę miejskiej Z. Buszową.

Na str. 124 „Stowarzyszenie równouprawnienia kobiet w Kaliszu” przewodnicząca p. Semadeniowa, wice przewodnicząca p. Kolska.

Warszawskie towarzystwo opieki nad dziećmi, gniazdo w Kaliszu. Prezes dr. Zbierzchowski, skarbniczka Z. Rabkowa, główna administratorka gniazda Z. Ancowa, główna opiekunka E. Bohowiczowa, sekretarka Zbierzchowska, delegatka do Warszawy Rudzińska. Członkowie: M. Gałczyński, Fiedorowicz, Ś. Maisner, W. Młynarski, dr. Kasprzak. Komisja rewizyjna: Janiszowski, Bobiński i Mystkowski.

Sprostowanie.

Na str. 31 w dziale literackim powinno być: „Kilka uwag o czytaniu rysunku w szkołach elementarnych i rzemieślniczych”.

DNI GALOWE

które należy obchodzić przez nabożeństwo i uwolnienie uczniów od lekcji:

Styczeń. 1 (14) Nowy Rok. Maj. Dnia 23-go kwietnia (6 maja) Imieniny Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani **Aleksandry Teodorówny**. Dnia 6 (19) rocznica urodzin Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza**. Dnia 14 (27) rocznica św. Koronacji Ich Cesarskich Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza** i Najjaśniejszej Pani **Aleksandry Teodorówny**. Czerwiec. 25 maja (7 czerwca) urodziny Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani **Aleksandry Teodorówny**. Sierpień. Dnia 22 lipca (4 sierpnia) imieniny Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani **Marji Teodorówny** (Wdowy). Dnia 30 lipca (12 sierpnia) urodziny Jego Cesarskiej Wysokości Cesarzewicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **Aleksieja Mikołajewicza**. Październik. Dnia 5-go (18) października imieniny Jego Cesarskiej Wysokości Cesarzewicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **Aleksieja Mikołajewicza**. Dnia 17 (30) pamiątka cudownego ocalenia od nieszczęśliwego wypadku Ich Cesarskich Mości Najjaśniejszego Pana **Aleksandra III** i Jego Najdostojniejszej Rodziny. Listopad. Dnia 21 października (3 listopada) rocznica wstąpienia na Tron Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza**. Dnia 14-go (27) rocznica urodzin Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani **Marji Teodorówny** (Wdowy). Dnia 6 (19) grudnia imieniny Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza**.

CESARSKI DOM ROSYJSKI.

Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Pan **Mikołaj Aleksandrowicz**, Cesarz i Samowładca Wszech Rosji, urodzony w dniu 6 (19) maja 1868 r. Imieniny w dniu 6 (19) grudnia.

Najdostojniejsza Matka Najjaśniejszego Pana:

Jej Cesarska Mość Najjaśniejsza Pani **Marja Teodorówna**, urodzona w dniu 14 (27) listopada 1847 r. Imieniny w dniu 22 lipca (4 sierpnia). Była w stanie zamężnym z Cesarzem Aleksandrem III (spoczął w Bogu 20 października (2 listopada 1894 r).

Najdostojniejsza Malżonka Najjaśniejszego Pana:

Jej Cesarska Mość Najjaśniejsza Pani **Aleksandra Teodorówna**, urodzona w 1872 r. 25 maja (7 czerwca). Imieniny 23 kwietnia (6 maja).

Jego Cesarska Wysokość Cesarzewicz Następca Tronu i Wielki Książę **Aleksy Mikołajewicz**, urodzony dnia 30 lipca (12 sierpnia) 1904 r. Imieniny w dniu 5 (18) października.

Najdostojniejsze Córki Najjaśniejszych Państwa:

Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna **Olga Mikołajówna**, urodzona w dniu 3 (16 listopada) 1895 roku. Imieniny w dniu 11 (24) lipca. Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna **Tatjana Mikołajówna**, urodzona w dniu 29 maja (11 czerwca) 1897 roku. Imieniny w dniu 12 (25) stycznia. Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna **Marja Mikołajówna**, urodzona w dniu

14 (27) czerwca 1899 r. Imieniny 22 lipca (st. st.). Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Anastazja Mikołajówna*, urodzona w dniu 5 (18) czerwca 1901 r. Imieniny 22 grudnia.

Najdostojniejszy Brat Najjaśniejszego Pana:

Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Michał Aleksandrowicz*, urodzony 22 listopada (5 grudnia) 1878 r. Imieniny 22-go listopada (5 grudnia).

Najdostojniejsze Siostry Najjaśniejszego Pana:

Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Ksenia Aleksandrówna* (patrz dalej).

Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Olga Aleksandrówna*, urodzona w dniu 1 (14) czerwca 1882 r. Imieniny dnia 11 (24 lipca), w stanie zamężnym od 27 lipca 1901 roku z jego wysokością Ks. *P. A. Oldenburskim*.

Najdostojniejsze Stryjowie i Ciotki Najjaśniejszego Pana:

Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Włodzimierz Aleksandrowicz*, urodzony w dniu 10 (23) kwietnia 1847 r., imieniny w dniu 15 (28) lipca. Małżonka Jego, Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Marja Pawłówna*, urodzona w dniu 2 (15 maja) 1854 r., imieniny dnia 22 lipca (4 sierpnia). *Ich dzieci:* Ich Cesarskie Wysokości: Wielki Książę *Cyryl Włodzimierzowicz*, urodzony w dniu 30-go września (13 października) 1876 r. imieniny w d. 11 (24 maja). Wielki Książę *Borys Włodzimierzowicz*, ur. d. 12 (25) listopada 1877 r., imieniny 2 (15) maja. Wielki Książę *Andrzej Włodzimierzowicz*, ur., d. 2 (15) maja 1879 r., imieniny 30 listopada (13) grudnia. Wielka Księżna *Helena Włodzimierzówna*, ur. d. 17 (30) stycznia 1882 r., imieniny 21-go maja (3 czerwca). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Aleksy Aleksandrowicz*, ur. d. 2 (15) stycznia 1850 r., imieniny 20 maja (2 czerwca). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Sergiusz Aleksandrowicz*, ur. d. 29 kwietnia (12 maja 1857 r., imieniny d. 5-go (18) lipca. Małżonka Jego, Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Elżbieta Teodorówna*, ur. d. 20 października (2 listopada). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Paweł Aleksandrowicz*, ur. d. 21 września (4 października) 1860 r., imieniny d. 29 czerwca (12 lipca). Był żonaty z Jej Cesarską Wysokością Wielką Księżną Aleksandrą Jerzówną († d. 12 (25) września 1891 r.). *Dzieci Jego:* Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Dymitr Pawłowicz*, ur. d. 6 (19) września 1891 r., imieniny w d. 21 września (4 października). Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Marja Pawłówna*, ur. d. 6 (19) kwietnia 1890 r., imieniny 22 lipca (4 sierpnia). Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Marja Aleksandrówna*, ur. d. 5 (18) października 1853 r., imieniny 22 lipca (4-go sierpnia). Zamężna z Jego Królewską Wysokością Księciem Alfredem-Ernestem-Albertem Wielkobrytańskim, Księciem Saksen-Koburg-Gotskim.

Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Aleksandra Józefówna*, ur. d. 26 czerwca (9 lipca) 1830 r., imieniny 23 kwietnia (6 maja). Była zaślubiona Jego Cesarskiej Wysokości Wielkiemu Księciu Konstantemu Mikołajewiczowi († d. 13 (25) stycznia) 1892 r.). *Jej Dzieci:* Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Mikołaj Konstantynowicz*, ur. d. 2 (14-go) lutego 1850 r., imieniny d. 6 (19) grudnia. Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę

że *Konstanty Konstantynowicz*, ur. d. 10 (23 sierpnia) 1858-go r., imieniny 21 maja (3-go czerwca). Małżonka Jego, Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Elżbieta Maurycówna*, ur. d. 13 (26) stycznia 1865 r., imieniny 5 (18) września. *Ich dzieci*: Ich Wysokości: Książę *Jan Konstantynowicz*, ur. 23 czerwca (6 lipca) 1886 r., imieniny d. 24 czerwca (7 lipca) Książę *Gabriel Konstantynowicz*, ur. d. 3 (16) lipca 1887 r., imieniny d. 3-go (16) lipca. Książę *Konstanty Konstantynowicz*, ur. d. 20-go grudnia (2 stycznia) 1890/1 r., imieniny d. 21 maja (3 czerwca). Książę *Olek Konstantynowicz*, ur. d. 15 (28) listopada 1892 r., imieniny 20 września (3 października). Książę *Izydor Konstantynowicz*, ur. d. 29 maja (11 czerwca) 1884 r., imieniny 5 (18) czerwca. Księżna *Tatjana Konstantynówna*, ur. d. 11-go (24) stycznia 1890 r., imieniny dnia 12 (25) stycznia. Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Dymitr Konstantynowicz*, ur. d. 1 (14) czerwca 1860 r., imieniny d. 21 września (4 października). Jej Królewska Mość Królowa Helenów *Olga Konstantynówna*, ur. 22 sierpnia (4 września) 1851 r., imieniny d. 11 (24) lipca. Małżonka Jego Królewskiej Mości Króla Helenów Jerzego 1-go. Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Wiara Konstantynówna*, ur. d. 4 (17) lutego 1855 r., imieniny 17 (30) września. Była poślubiona Jego Królewskiej Wysokości Księciu Wilhelmowi Eugenjuszowi Wirtemberskiemu. Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Aleksandra Piotrówna*, ur. d. 21 maja (3 czerwca) 1838 r., imieniny 3 kwietnia (6 maja). Była poślubiona Jego Cesarskiej Wysokości Wielkiemu Księciu Mikołajowi Mikołajewiczowi starszemu († d. 13 (26) kwietnia 1891 r. *Jej dzieci*: Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Mikołaj Mikołajewicz*, ur. d. 6 (19) listopada 1856 r., imieniny 27 lipca (9 sierpnia). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Piotr Mikołajewicz*, ur. d. 10 (23 stycznia 1864 r., imieniny 29 czerwca (12-go lipca). Małżonka Jego, Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Milica Mikołajówna*, ur. d. 14 (27) lipca 1866 r., imieniny 19-go lipca (1 sierpnia). *Ich Córka*: Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Marya Piotrówna*, ur. d. 28 lutego (13 marca) 1892 r., imieniny 28-go lutego (13 marca). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Michał Mikołajewicz*, ur. d. 13 (26) października 1832 r., imieniny 8 (21) listopada. Był zaślubiony z Jej Cesarską Wysokością Wielką Księżną Olgą Teodorówną († d. 31 marca (13 kwietnia) 1881-go r. *Jego dzieci*: Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Mikołaj Michałowicz*, ur. d. 14 (27) kwietnia 1859 r., imieniny 6 (19) grudnia. Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Michał Michałowicz*, ur. d. 4-go (17) października 1861 r., imieniny 9-go (21) listopada. Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Jerzy Michałowicz*, ur. d. 11 (24) sierpnia 1863 r., imieniny 26 listopada (9-go grudnia). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Aleksander Michałowicz*, ur. d. 1 (14) kwietnia 1866 r., imieniny 30 sierpnia (11 września). Małżonka Jego, Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Ksienia Aleksandrówna*, ur. d. 25 marca (7 kwietnia) 1875 r., imieniny 24 stycznia (6-go lutego). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Sergjusz Michałowicz*, ur. d. 16 (29-go) września 1869 r., imieniny d. 25 września (8 października). Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę *Aleksy Michałowicz*, ur. 16 (28) grudnia 1875 r., imieniny 20 maja (2 czerwca). Jej Cesarska Wysokość Wielka Księżna *Anastazja Michałówna*, ur. d. 16 (29) lipca 1870 r., imieniny 22 grudnia (4 stycznia). Poślubiona Jego Królewskiej Wysokości Wielkiemu Księciu Meklemburg-Szweryńskiemu Fryderykowi-Franciszkowi.

Rok 1909.

ŚWIĘTA RUCHOME RZYMSKO-KATOLICKIE.

Niedziela	Starozapustna	7 lutego.	Niedziela	Palmowa	4 kwietnia
"	Mięsopustna	14 "	Wielkanoc	. . .	11 i 12 "
"	Zapustna	. . . 21 "	Krzyżowe dni	17, 18 i 19	maja.
Popielec	24 "	Wniebowstąp. Pańskie	20	"
Niedziela	wstępna	. . . 28 "	Zesłanie Ducha Św.	. . . 30	"
"	Sucha	. . . 7 marca.	Trójcy Świętej	. . . 6	czerwca.
"	Głucha	. . . 14 "	Boże Ciało	10 "
"	Środopostna	21 "	Niedziela 1-a Adwentu	28	listopad.
"	Męki Pańskiej	28 "			

Karnawału licząc od Nowego Roku do Popielca jest tygodni 7 i dni 5.

SUCHE DNI.

Pierwsze dnia 3, 5 i 6 marca.
Drugie dnia 2, 4 i 5 czerwca.

Trzecie dnia 15, 17 i 18 września.
Czwarte dnia 15, 17 i 18 grudnia.

CZTERY PORY ROKU ASTRONOMICZNE.

Wiosna zaczyna się dnia 21 marca.
Lato zaczyna się dnia 22 czerwca.

Jesień zaczyna się dnia 23 września.
Zima zaczyna się dnia 22 grudnia.

ZACMIENIA W ROKU 1909.

W roku 1909, przypadają dwa zaćmienia słońca i dwa księżyca:

I. Całkowite zaćmienie księżyca dnia 4 czerwca. Początek o godz. 12 min. 22 po północy, koniec o godz. 4 m. 48 rano. Widzialne będzie w połud.-wschodn. Azji, na Oceanie Indyjskim, w Europie, w Afryce, na Oceanie Atlantyckim, w połudn. Ameryce i w połudn. zachodn. połowie Ameryki północnej.

II. Całkowite zaćmienie słońca z dn. 17 na 18 czerwca. Początek zaćmienia o godz. 10 m. 34 w., koniec o godz. 3 m. 11 r. Widzialne będzie w północnej Europie, w północno-zachodniej połowie Azji, w północnej Ameryce, tudzież w okolicach bieguna północnego.

III. Całkowite zaćmienie księżyca d. 27 listopada. Początek o godz. d m. 36 r., koniec o godz. 12 m. 10 w poł. Widzialne będzie we wschodniej Europie, w północno-wschodnich częściach: Afryki, Oceanu Atlantyckiego, Ameryki, Oceanu Spokojnego i w zachodniej połowie Azji i Australji.

IV. Częściowe zaćmienie słońca dnia 12 grudnia. Początek o g. 7 m. 31 wiecz., koniec o g. 11 m. 7 w. Widzialne będzie tylko w południowej Australji i w południowej połowie Nowej Zelandji, tudzież w okolicach bieguna południowego.

ŚWIĘTA RUCHOME

w latach 1909—1925 (według nowego stylu) włącznie.

Rok	Popielec	Wielkanoc	Wniebowstą- pienie Pańskie	Zesłanie Ducha Św.	Trójcy Św.	Boże Ciało	Niedziela 1-a Adwentu
1909	24 Luty	11 Kwiecień	20 Maj	30 Maj	6 Czerw.	10 Czerw.	28 Listop.
1910	9 „	27 Marzec	5 „	15 „	22 Maj	26 Maj	27 „
1911	1 Marzec	16 Kwiecień	25 „	4 Czerw.	11 Czerw.	15 Czerw.	3 Grudz.
1912	21 Luty	7 „	16 „	26 Maj	2 „	6 „	1 „
1913	5 „	23 Marzec	1 „	11 „	18 Maj	22 Maj	30 Listop.
1914	25 „	12 Kwiecień	21 „	31 „	7 Czerw.	11 Czerw.	29 „
1915	17 „	4 „	13 „	23 „	30 Maj	3 „	28 „
1916	9 Marzec	23 „	1 „	11 Czerw.	18 Czerw.	22 „	3 Grudz.
1917	21 Luty	8 „	17 „	27 Maj	3 „	7 „	2 „
1918	13 „	31 Marzec	8 „	19 „	26 Maj	30 Maj	1 „
1919	5 Marzec	20 Kwiecień	29 „	8 Czerw.	15 Czerw.	19 Czerw.	30 Listop.
1920	17 Luty	4 „	13 „	23 Maj	30 Maj	3 „	28 „
1921	9 „	27 Marzec	5 „	15 „	22 „	26 Maj	27 „
1922	1 Marzec	16 Kwiecień	25 „	4 Czerw.	11 Czerw.	15 Czerw.	3 Grudz.
1923	14 Luty	1 Kwiecień	10 „	20 Maj	27 Maj	31 Maj	2 „
1924	5 Marzec	20 Kwiecień	29 „	8 Czerw.	15 Czerw.	19 Czerw.	30 Listop.
1925	25 Luty	12 Kwiecień	21 „	31 Maj	7 „	11 „	29 „

Styczeń ma dni 31.

Dzień	Święta kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta kościoła prawosławnego
P	1 Nowy Rok 1909.	Mieczysław	19	mcz. Bonifajta
S	2 Makarego op.	Strzeżysław	20	mcz. Ignat. Bog.
Ewangelja u św. Mateusza w r. 2 „Powrót z Egiptu“.				
N	3 Niedz. po N. R. Daniela	Włastymir	21	mcz. Juljanji
P	4 Tytusa b.	Dobromir	22	mcz. Anastazji
W	5 † Telesfora p. m.	Włastybór	23	N. p R Chr. Paw.
S	6 Trzech Króli.	Bojomir	24	mcz. Jewgenji
C	7 Lucjana i Juljana mm.	Swiatosław	25	Rozd. G. Iisusa Christa
P	8 Seweryna op.	Mścisław	26	Sobor Pr. Bagarodicy
S	9 Marcjanny p. m.	Władymir	27	św. ap. Stefana
Ewangelja u św. Łukasza w r. 2 „Jezus w 12 latach“.				
N	10 1 po 3 Kr. Agatona p.	Dobrosław	28	św. ap. Nikanora
P	11 Honoraty p.	Krzesimir	29	św. 14000 młod.
W	12 Arkadiusza i Mod.	Czesława	30	mcz. Anisji
S	13 Weroniki i Glafiry pp.	Bogumir	31	prp. Melanji rim.
C	14 Hilarego b. w. d. k.	Radogost	1	Now. god. 1909 Abr. G.
P	15 † Pawła I p.	Domosław	2	św. Silwestra
S	16 Marcelego p. m.	Włodzimierz	3	pr. Malachji
Ewangelja u św. Jana w r. 2 „W Kanie Galilejskiej“.				
N	17 2 po 3 Kr. Im. Jezus	Rościsław	4	sobor 70-ti Apost.
P	18 Katedry św. Piotra	Jaropek	5	mcz. Feopemta
W	19 Henryka b. w.	Ratymir	6	Bogojawlenie Gosp.
S	20 Fajbana p. m.	Przeżdżisława	7	S. św. Joanna T
C	21 Agnieszki p. m.	Jarosława	8	prp. Gicorgja
P	22 † Wincent. i Anast.	Wityslawa	9	św. Filipa mitr.
S	23 Zaślubiny N. M. P.	Wróciława	10	św. Georgja jepis
Ewang. u św. Mateusza w r. 8 „Oczyszc. trędowatego i sługi setnika“.				
N	24 3 po 3 K. Sw. Rodziny	Chwalibóg	11	prp. Feodosia w
P	25 Nawr. św. Pawła ap.	Miłosz	12	mcz. Tatjana
W	26 Polikarpa b. m.	Skarbimira	13	mcz. Jermiła
S	27 Jana Złotoust. b. w.	Przybysław	14	prp. Otiec w Syn
C	28 Ob. św. Agnieszki	Radomir	15	prp. Pawła Fiwe j
P	29 † Franciszka Salez.	Zdzisław	16	prp. ap. Pietra
S	30 Martyny p. m.	Dobrogniewa	17	prp. Antonija w.
Ewangelja u św. Mateusza w r. 8 „Uśmierzenie nawałnicy morskiej“.				
N	31 4 po 3 Kr. Piotra Nol.	Spitogniew	18	św. Afanasja w.

Święta wyznania możeszowego: Dnia 2, 9, 16, 23, 30 Sabaty; dnia 22 Rozchodesz, czyli 1 dzień mies. Szwat.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 8 m. 14; d. 6 g. 8 m. 13; d. 14 g. 8 m. 8;

d. 21 g. 8 m. 1; d. 27 g. 7 m. 53.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 3 m. 53; d. 6 g. 3 m. 59; d. 14 g. 4 m. 10;

d. 21 g. 4 m. 22; d. 27 g. 4 m. 33.

Odmiany księżycy. ☾ Pełnia d. 6 o g. 3 m. 48 w.; ☾ ost. kw. d. 14

o g. 7 m. 50 w.; ☾ now d. 22 o g. 1 m. 43 r.; ☾ pierw. kw. d. 28

o g. 4 m. 40 w.

Notatnik na styczeń.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Główny podatek dworski gruntowy 1 termin w styczniu, 2-gi w lipcu. Podatek podymny z właścicieli dworskich z domów mieszkalnych fabrycznych i handlowych zakładów 1 termin od $\frac{1}{14}$ stycznia do 31 marca (14 kwietnia), 2 termin od $\frac{1}{14}$ lipca do 30 września (14 października). Dodatkowy podatek podymny podług szacunku asekuracyjnego 1 termin od $\frac{1}{14}$ stycznia do 31 marca (14 kwietnia), 2 termin od $\frac{1}{14}$ lipca do 30 września (14 października). Podatek transportowy w styczniu. Opłata za prawo trzymania broni od 31 grudnia (13 stycznia) na rok następny.

Luty ma dni 28.

Dzień	Święta kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta kościoła prawosławnego
P	1 †† Wig. Ignacego b.	Zegota	19	prp. Makarja Eg.
W	2 Oczyszczenie N. M. P.	Miłosław	20	prp. Jewfima wiel.
S	3 Błażeja b. m.	Scihora	21	prp. Maksima
C	4 Ansgarego i Andrzeja	Witosława	22	ap. Timofieja
P	5 † Agaty p. m.	Dobrochna	23	św. m. Klimenta
S	6, Doroty p. m.	Bohdana	24	prp. Ksienji

Ewangelja u św. Mateusza w r. 21 „Robotnicy w winnicy“.

N	7 Romualda op.	Sulistał bł.	25	św. Grigorja Bog.
P	8 Jana z Matty w.	Gniewomir	26	prp. Ksienofonta
W	9 Apolonji p. m.	Gorystawa	27	św. Joanna Złat.
S	10 Scholastyki p.	Tomila bł.	28	prp. Jeirema
C	11 Objawienie NMP.	Świętochna	29	pier. m. św. Ign.
P	12 † Eulalji.	Radzyn	30	sob. 3 św. Was. w.
S	13 Juljana i Dobrosława	Jordan	31	św. Kira i Joanna

Ewangelja u św. Łukasza w r. 8 „O siewcy ewangelicznym“.

N	14 Walentego kapł.	Niemir	1	mcz. Trifona
P	15 Faustyna i Jowity	Szczęśław	2	Sretnje Gospodnie
W	16 Juljanny p. m., Juljana	Milada bł.	3	św. Symeona
S	17 Patrycjusza b. w.	Świętorad	4	Isidora
C	18 Symeona b. w.	Wielosława	5	św. Fieodosja
P	19 † Konrada w. Mansw.	Czysława	6	św. Wukoła
S	20 Leona i Eucherjusza	Lubomiła	7	prp. Parfenja

Ewangelja u św. Łukasza w r. 18 „Jezus przepowiada swą mękę“.

N	21 Maksymiana b. Feliksa	Onosława	8	wmcz. Fieodora
P	22 Katedry św. Piotra	Wróciśław	9	wmcz. Nikifora
W	23 Piotra Damiana b. d. k.	Przedziśława	10	św. wmcz. Charł
S	24 †† Popielec, Macieja	Bogusz	11	św. wim. Własija
C	25 †† Zygryda b. w.	Sławobój	12	św. Meletja
P	26 †† Aleksandra	Mirośław	13	prp. Martyniana
S	27 †† Leandra b. w.	Wiarosława	14	prp. Kirilla

Ewangelja u św. Mateusza w r. 4 „Kuszenie Pana Jezusa na puszczy“.

N	28 † Romana Op.	Tworzymir	15	św. ap. Onisima
---	-----------------	-----------	----	-----------------

Wschód słońca. Dnia 1 g. 7 m. 46; d. 3 g. 7 m. 43; d. 10 g. 7 m. 30; d. 17 g. 7 m. 17; d. 24 g. 7 m. 2.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 4 m. 42; d. 3 g. 4 m. 46; d. 10 g. 4 m. 59; d. 17 g. 5 m. 13; d. 24 g. 5 m. 26.

Odmiany księżycy. ☾ Pełnia d. 5 o g. 9 m. 37 r.; ☾ ost. kw. d. 13 o g. 4 m. 58 w.; ☾ now d. 20 o g. 11 m. 59 r.; ☾ pierw. kw. dn. 27 o g. 3 m. 59 r.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 6, 13, 20, 27 Sabaty; d. 20 i 21 Rozchodesz, czyli 1-sze dni miesiąca Ador.

Notatnik na luty.

1
2
3
4
4
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Kontynges liwerunkowy z miast 1 termin w lutym, 2 w listopadzie. Podatek drogowy pobierany jest jednocześnie z głównym podatkiem gruntowym, podatkiem podymnym i kontyngensowym liwerunkowym 1 termin w lutym, 2 w listopadzie. Podatek od psów w lutym.

Marzec ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
P	1 † Albina b. w.	Radomir	16	mcz. Pamfila
W	2 † Heleny cesarz	Radosław	17	św. wm. Feodora
S	3 †† <i>Suchy dzień</i> Kuneg.	Sławomiła	18	św. Lwa
C	4 † Kazimierza kr. w.	Pakośław	19	ap. Archippa
P	5 †† <i>Suchy dzień</i> Adrjana	Kazimierz	20	św. Lwa lep Kat.
S	6 †† <i>Suchy dzień</i> Wiktora	Wojsław	21	prp. Timofieja

Ewangelja u św. Mateusza w r. 17 „Przemienienie Pana Jezusa“.

N	7 † Tomasza z Akwinu	Bogowit	22	prp. Afanasja
P	8 † Jana Bożego w.	Miłogost	23	św. wm. Polikar.
W	9 † Franciszki rzym.	Mścisław bł.	24	I i obr. gł. Joan,
S	10 †† 40 męczenników	Bożesław	25	św. Tarasja
C	11 † Konstantego w.	Ludosława	26	św. Porfirja
P	12 †† Grzegorza w.	Swatosz	27	prp. Prokopja
S	13 †† Krystyny p. m.	Niecisław	28	prp. Wasilja isp.

Ewangelja u św. Łukasza w r. 11 „Wyrzucanie czartów“.

N	14 † Matyldy kr. wd.	Bożenna	1	mcz. Jewdokii
P	15 † Klemensa Hofbanera	Długomir	2	św. wm. Fieodota
W	16 † Abrachama pust	Ojcosław	3	mcz. Jewtropija
S	17 †† Józefa z Arymatej	Zbigniew	4	pr. Gierasima
C	18 I <i>Gabryela arch.</i>	Boguchwał	5	mcz. Konona
P	19 †† <i>Józefa Obl. N. M. P.</i>	Bohdan	6	mcz. Konstantina
S	20 †† Wolframa b.	Polemir	7	św. m. Wasilja

Ewangelja u św. Jana w r. 6 „Nakarmienie 5000 ludzi“.

N	21 † Benedykta op.	Bogusław	8	prp. Fieofilakta
P	22 † Katarzyny w.	Godysław	9	św. 40 mcz.
W	23 † Katarzyny królów.	Zbisław	10	mcz. Kodrata
S	24 †† Marka i Tymoteusza	Ludomiła	11	św. Sofonja
C	25 † <i>Zwiastowanie N. M. P.</i>	Węcysław	12	pr. Feofana
P	26 †† Ludgera b. w.	Świętobój	13	św. Nikifora
S	27 †† Jana Damasz.	Bohdan bł	14	św. Feognosta

Ewangelja u św. Jana w r. 8 „Żydzi chcą ukamienować Pana Jezusa“.

N	28 † Jana Kapistr. w.	Krzesław	15	mcz. Agapia
P	29 † Eustazego Op.	Czcmisław	16	mcz. Sawina
W	30 k Anieli wd., Kwiryndy	Szukosław	17	prp. Aleksja
S	31 †† Balbiny p	Dobromira	18	św. Kirila

Wschód słońca. Dnia 1 g. 6 m. 51; d. 3 g. 6 m. 47; d. 10 g. 6 m. 31; d. 17 g. 6 m. 15; d. 24 g. 5 m. 58; d. 31 g. 5 m. 41.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 5 m. 36; d. 3 g. 5 m. 39; d. 10 g. 5 m. 52; d. 17 g. 6 m. 4; d. 24 g. 6 m. 16; d. 31 g. 6 m. 29.

Odmiany księżycy. ☽ Pełnia d. 7 o g. 4 m. 22 r.; ☾ ost. kw. d. 15 o g. 5 m. 22 r.; ☽ now. d. 21 o g. 9 m. 55 w. ☾ pierw. kw. d. 28 o g. 9 m. 42 r.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 6, 13, 20, 27 Sabaty; d. 5 post Estery; d. 6 i 17 Purym (zapusty); d. 22 Rozchodesz, czyli 1-szy dzień miesiąca Nisan.

Notatnik na marzec.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

Terminy wznoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Podatek podymny od nieruchomości miejskiej 1-szy termin w marcu, 2 w listopadzie.

Kwiecień ma dni 30.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
C	1† Teodory m.	Zbigniew	19	mcz. Chrisanfa
P	2†† Franciszka à Paulo	Sudomir	20	pr. Joanna
S	3†† Ryszarda b. w.	Mnożystaw	21	prp. Jakowa
Ewangelja u św. Mateusza w r. 21 „Wjazd Pana Jezusa do Jerozolimy“.				
N	4† Izydora b. w. d. k.	Wratisław	22	św. m. Wasilja
P	5†† Wincentego Fer.	Bożywój	23	pr. mcz. Nikona
W	6†† Wilhelma Op.	Świętobór	24	św. Artemona
S	7†† Ep faniusza b. m.	Przesław	25	Blagow. Pr. Bogorod.
C	8†† <i>Wielki.</i> Dyonizego	Radosław	26	Wielik. Gawriła
P	9†† <i>Wielki.</i> Marji Kleof.	Dobrosława	27	Wielik. Matrony
S	10†† <i>Wielka.</i> Ezechiela	Gorysław	28	Wielik. Iłariona
Ewangelja u św. Marka w r. 16 „Zmartwychwstanie Pana Jezusa“.				
N	11 Zmartwychwstanie Chr. Pana	Jaromir	29	Święt. Chryst. Woskres.
P	12 <i>Wielkanoc.</i> Wiktora m.	Lubosław	30	Prp. Joanna
W	13 <i>Wielkanoc.</i> Hermen.	Przemysław	31	św. Apollona
S	14 Walerjana i Justyna	Myślimir	1	prp. Marji
C	15 Anasztazego m.	Wacław	2	prp. Tita
P	16† Marceljana	Nosisław	3	prp. Nikity
S	17 Aniceta p. m. i Roberta	Krasisław	4	prp. Josifa
Ewangelja u św. Jana w r. 20 „Pokazanie się Chrystusa Pana uczniom“.				
N	18 Bogumiła w.	Gościśław	5	mcz. Feodufa
P	19 Tymona m.	Władimir	6	św. Mefodja
W	20 Sulpicjusza i Serwiljana	Czesław m.	7	św. Georgja
S	21 Anzelma b. w. d. k.	Drogomił	8	ap. Irydjona
C	22 Sotera i Kaja p. m.	Strzeżymir	9	pr. Wadima
P	23† <i>Wojciecha b. m.</i>	Wojciech św.	10	mcz. Maksima
S	24 Fidelisa kapuc. m.	Jerzy św.	11	mcz. Antypy
Ewangelja u św. Jana w r. 10 „O dobrym Pasterzu“.				
N	25 <i>Grobu Chryst.</i> , Marka	Jarosław	12	św. Wasilja
P	26 Kleta i Marcellina	Spitimir	13	św. Artemona
W	27 Teofila i Tertuljana	Bogufał	14	św. Martina
S	28 Pawła od Krzyża w.	Zywisław	15	ap. Aristarcha
C	29 Piotra m., Roberta	Sogosław	16	mcz. Agapij
P	30† Katarzyny Seneńsk.	Chwalśława	17	św. m. Symeona

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 3, 10, 17, 24
 Sabaty; d. 5 i 6 Pesach (*Wielkanoc*); d. 8, 8, 9, 10
 wolne święta; d. 11 i 12 ostatnie dni świąt wielka-
 nocnych uroczyste; d. 20 i 21 Rozchodzież, czyli 1-c
 dni miesiąca Ijar.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 5 m. 39; d. 7 g. 5 m. 25; d. 14 g. 5 m. 9;
 d. 21 g. 4 m. 54; d. 28 g. 4 m. 39.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 6 m. 30; d. 7 g. 6 m. 41; d. 14 g. 6 m. 53;
 d. 21 g. 7 m. 3; d. 28 g. 7 m. 17.

Odmiany księżycy. ☽ Pełnia d. 5 o g. 10 m. 8 w.; ☾ ost. kw. d. 13
 o g. 4 m. 2 w.; ☽ now d. 20 o g. 6 m. 20 r.; ☾ pierw. kw. d. 27
 o g. 9 m. 55 r.

Notatnik na kwiecień.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Dodatkowy podatek dworski gruntowy: 1 termin w kwietniu, 2 w październiku. Główny podatek gruntowy w osadach: 1 termin od 3/16 kwietnia do 3/16 maja, 2 od 20 października (2 listopada) do 19 grudnia (1 stycznia). Dodatkowy podatek gruntowy w osadach: 1 termin od 3/16 kwietnia do 3/16 maja, 2 termin od 20-go października (2 listopada) do 19 grudnia (1 stycznia). Podatek podymny w osadach: 1 termin od 3/16 kwietnia do 3/16 maja, 2-gi termin od 20 października (2 listopada) do 19 grudnia (1 stycznia). Główny podatek gruntowy z osad włościańskich od 3/16 kwietnia do 3/16 maja, 2 termin od 20 października (2 listopada) do 19 grudnia (1 stycznia). Dodatkowy podatek gruntowy z osad włościańskich, jak wyżej daty. Podymny podatek z osad włościańskich: 1 termin od 3/16 kwietnia do 3/16 maja, 2 termin od 20 października (2 listopada) do 19 grudnia (1 stycznia). Państwowy podatek od mieszkań 15/28 kwietnia. Podatek księgosuszowy w kwietniu. Składka ogniowa normalna w kwietniu. Składka ogniowa dodatkowa w kwietniu.

Maj ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
S	1 Filipa i Jakóba ap.	Lubomir	18	Prp. Joanna
Ewangelja u św. Jana w r. 16 „Odeście Chrystusa Pana do Ojca“.				
N	2 <i>Opieki św. Józefa</i>	Bożesława	19	św. Georgia
P	3 <i>Znalezienie Krzyża s.</i>	Witymir	20	prp. Fieodora
W	4 Florjana m. i Moniki	Świętosław	21	n. Fieodora
S	5 Piusa V p. w.	Wińczysław	22	ap. Klimenta
C	6 <i>☿ Jana apost. i ewa.</i>	Chocisław	23	☿ ś. Georgja P.
P	7 † Domicelii Eufrozyny	Gościwit bł.	24	mcz. Sawwy
S	8 Stanisława b. m. p. k. p.	Ludomita św.	25	ap. i ew. Marka
Ewangelja u św. Jana w r. 16 „Przyczyna odejścia Chrystusa Pana“.				
N	9 <i>N. M. P. Łaskawej</i>	Stanisława ś.	26	św. m. Wasilja
P	10 Dydora Or.	Bożerad bł.	27	ap. i m. Symeona
W	11 Mamerta b. w.	Cierimir	28	mcz. Maksima
S	12 Pankracego m.	Ludom ł	29	św. m. 9 Kiz,
C	13 Serwacego b. w.	Wszemił	30	św. ap. Jakowa
P	14 † Bonifacego m.	Cichosław	1	św. Jeremji
S	15 Zofji wd. m. Jana	Dobiesław	2	św. Afanasja
Ewangelja u św. Jana w r. 16 „Skutki prośby w imię Chrystusa Pana“.				
N	16 Jana Nep. mucena	Sirzeżysław	3	mcz. Timofieja
P	17 † krzyż. d. Paschalisa	Wińczysław	4	mcz. Pelagji
W	18 † krzyż. d. Feliksa	Stawomił	5	w mcz. Iryny
S	19 † ☿ krzyż. d., <i>Wigilja</i>	Wszesław bł.	6	☿ prw. Jowa
C	20 <i>Wniebowstąpienie Pańskie</i>	Krzemyśl	7	<i>Wzniesienie Gospod.</i>
P	21 † Wiktora m.	Bronimir	8	św. ap. i ew. Jana
S	22 Julji p. m., Helny p.	Przesława bł.	9	<i>Per moszcz. ś. Mikoł</i>
Ewangelja u św. Jana w r. 15 i 16 „Przyjście pociechy Ducha św.“.				
N	23 Dezyderego b. m.	Wisława bł.	10	św. ap. Simona
P	24 Joanny i Afry	Budziwuj	11	prp. Mefodja
W	25 Grzegorza VII b. w.	Tomira	12	św. Jepifanja
S	26 Filipa i Nereusza w.	Borysława	13	mcz. Aleksandra
C	27 ☿ Bedy w. d. k. Jana	Więcymił	14	☿ mcz. Isidora
P	28 † Augustyna b. w.	Rusław	15	prp. Pachomja
S	29 † † <i>Wigilja</i> , Teodozji	Jaromił	16	prp. Fieodora
Ewangelja u św. Jana w r. 14 „Zesłanie Ducha św.“.				
N	30 Zesłanie Ducha św.	Boguchwała	17	Dień św. Trojcy
P	31 Świętecz. Aniel p.	Sulimir	18	Dień św. Ducha

⊕ Odmiany księżycy. ⊕ Pełnia d. 5 o g. 1 m. 39 w.; ☾ ostat kw. d. 12 o g. 11 m 25 w.; ☽ now. d. 19 o g. 2 m. 58 w.; ☽ pierw. kw. d. 27 o g. 3 m. 7 w.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 1, 8, 15, 22, 29 Sabaty; d. 4 Pesach szeni, d. 8 Lag-bearner (dni radcsne), d. 20 Rozchodesz, czyli 1-szy dzień miesiąca Sywan, d. 25 i 26 Szewuos (Zielone świętki).

Maj 6. Imieniny Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani Aleksandry Teodorówny.

Maj 19. Rocznica Urodzin Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana Mikołaja II Aleksandrowicza.

Maj 27. Rocznica św. Koronacji Ich Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana Mikołaja II Aleksandrowicza i Najjaśniejszej Pani Aleksandry Teodorówny.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 4 m. 33; d. 5 g. 4 m. 25; d. 12 g. 4 m. 13; d. 19 g. 4 m. 12; d. 26 g. 3 m. 53.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 7 m. 22; d. 5 g. 7 m. 29; d. 12 g. 7 m. 41; d. 19 g. 7 m. 51; d. 26 g. 8 m. 02.

Notatnik na maj.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Podatek na utrzymanie sądów gminnych: od fabryk i zakładów przemysłowych od 1/14 maja.

Czerwiec ma dni 30.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
W	1 <i>Świątecz.</i> Jakóba b. w.	Wyszomir	19	św. m. Patrikja
S	2 †† <i>Suchy d.</i> Marcelina	Świętopełk	20	obr. m. Aleksja
C	3 Erazma b. m.	Ratysław bł.	21	św Konstantina
P	4 †† <i>Suchy d.</i> Franciszka	Bratumiła	22	mcz Wasiliska
S	5 †† <i>Suchy d.</i> Walerji	m Litomił	23	św Michaiła
Ewangelja u św. Mateusza w r. 28 „Trójca św.“.				
N	6 Trójcy św. Norberta	Dobromił	24	pr Symeona
P	7 ☞ Roberta Op.	Cichomir	25	☞ św. Joanna
W	8 Maksyma b. w.	Wisław bł.	26	ap Karpa
S	9 Pryma i Felicjana	Wyszostaw	27	smcz Fieraponta
C	10 Boże Ciało , Małgorzaty	Sławój	28	św Nikity
P	11 † Barnaby ap.	Bogumił św.	29	mcz Fieodosja
S	12 Jana w. Onufrego	Radomił	30	prp Isaakja
Ewangelja u św. Łukasza w r. 14 „Wezwanie na wielką wieczerzę“.				
N	13 Antoniego Padew.	Wyszomir	31	św ap Jerma
P	14 Bazylego wielk.	Chotymir	1	św Waleriana
W	15 Wita i Modesta m.	Przedzim bł	2	św Nikifora
S	16 Bennona b. w.	Wit św.	3	mcz Kławdji
C	17 Jolenty i Innocentego	Bodzimir	4	św Mitrofana
P	18 † <i>Serca Jezusowego</i>	Drogomyśl	5	mcz Dorofieja
S	19 Gerwazego, Protazego	Długosław	6	prp Ilariona
Ewangelja u św. Łukasza w r. 16 „Zgubiona owca“.				
N	20 <i>N. M. P. nieustającejp.</i>	Bożysław	7	mcz Feodota
P	21 Alojzego Gonzagi w.	Bogna św	8	wmcz Feodora
W	22 Paulina b. w.	Domysłał	9	św. Kirilla
S	23 Agrypiny p. m.	Broniwój	10	śmc Timofieja
C	24 <i>Narodz. św. Jana Ch.</i>	Wanda	11	św Warfołomieja
P	25 † Prospera b. w.	Janisław	12	prp Onufria
S	26 Jana i Pawła m.m.	Wlastymił	13	prp Anny
Ewangelja u św. Łukasza w r. 8 „Obfity połów ryb“.				
N	27 Władysława kr. w.	Rozmysław	14	prp Jelišieja
P	28 † <i>Wigilja.</i> Leona II	Władysław	15	prp Amosa
W	29 Piotra i Pawła apost.	Zbroisław	16	św. Tichona
S	30 Wsp. św. Pawła ap.	Wyszomir	17	mcz Manuiła

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 5, 12, 19,
 26 Sabaty; d. 18 i 19 Rozchodesz, czyli 1-sze dni mie-
 siąca Tamus.

Czerwiec 7. Urodziny Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Pani Aleksandry Teodorówny.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 3 m. 46; d. 4 g. 3 m. 44; d. 9 g. 3 m. 41; d. 16 g. 3 m. 39; d. 23 g. 3 m. 36.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 7 m. 22; d. 4 g. 7 m. 40; d. 9 g. 8 m. 17; d. 16 g. 8 m. 22; d. 30 g. 8 m. 24.

Odmiany księżycy. ☾ Pełnia d. 4 o g. 2 m. 58 r.; ☾ ostat. kw. d. 11 o g. 4 m. 18 w.; ☾ nów d. 18 o g. 4 m. 20 r.; ☾ pierw. kw. d. 25 o g. 8 m. 17 w.

Notatnik na czerwiec.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Spłata długu majątków poduchownych 1 termin w czerwcu. Dzierżawa wieczysta wiejska 1 termin od 1/14 do 12/26 czerwca, 2 termin od 1/14 do 12/25 listopada. Dzierżawy wieczyste i inne w miastach 1 termin w czerwcu, 2 termin w grudniu. Od sprzedaży poduchownych majątków w gubernjach Królestwa Polskiego 1-szy termin w czerwcu, 2 termin w grudniu.

Lipiec ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
C	1 Teodoryka kapł.	Cichosław	18	mcz Leontia
P	2 † Nawiedzenie N. M. P.	Kalina	19	św ap Judy
S	3 Anatoliusza	Ojcomił	20	mcz Afanasja
Ew. u św. Mat. w r. 5 „Sprawiedliwość i pojednanie się z bratem“.				
N	4 Najśw. krwi P. J. Chr.	Miłosław	21	św m Terentja
P	5 Antoniego Zakkarja	Wielisław	22	św Jewsiewja
W	6 Izajasza pr., Dominiki	Prokop	23	mcz Agrippiny
S	7 Cyrylla i Metodego	Izasław	24	rozd. G. Joanna
C	8 Elżbiety kr. wd.	Krasnoroda	25	pr Fewrenji
P	9 † Weroniki p.	Chwalimir	26	pr Dawida
S	10 7-ju braci męcz.	Strachota	27	prp Samsona
Ew. u św. Mat. w r. 5 „Nakarmienie 4000 ludzi na puszczы“.				
N	11 Bł. Jana z Dukli.	Radziwój	28	pr m św Kira
P	12 Jana Gwalberta Op.	Olcha św.	29	św. Pietra i Pawła
W	13 Małgorzaty p. m.	Tolimir bł	30	Sobor 12 apost.
S	14 Bonawentury b. w.	Radomiła	1	Kosmy, Damjana
C	15 Rozesłanie apostołów	Dobrogost	2	położ Rizy pr Bog
P	16 † N. M. P. Szkaplerz.	Radosław	3	mcz Filipa
S	17 Alcksego w.	Dzierżysława	4	św. Andreja
Ew. u św. Mat. w r. 7 „Fałszywi prorocy“.				
N	18 Szymóna z Lipnicy	Dzierżykraj	5	pr Afanasja
P	19 Wincentego á Paulo	Unisław	6	prp Sisoja
W	20 Czesława w.	Wodzisław	7	pr Fomy
S	21 Praksedy p. m.	Czesław	8	Jaw Kaz Ik B M
C	22 Marji Magdaleny	Stosław	9	pmcz Pankratja
P	23 † Apolinarego	Bolesława	10	Poł Rizy Christ
S	24 Krystyny p. m.	Zelisław	11	wmcz Jewfimji
Ew. u św. Łuk. w r. 16 „Niesprawiedliwość szafarza“.				
N	25 Bł. Kunegundy kr. p.	Lubomira	12	mcz Prokla
P	26 Anny Matki N. M. P.	Sławosław	13	sob Arch Gawriła
W	27 Natalji m. Pantaleona	Mirosława	14	św Akiły
S	28 Innocentego i Wiktora	Wszebór	15	św Władimira
C	29 Marty p. Olawa kr.	Świętomir	16	mcz Afinogja
P	30 † Julitty i Donatylli	Cierpiśława	17	wiel m Mariny
S	31 Ignacego Loyoli w.	Ludomir	18	mcz Emiljana
Ew. u św. Łuk. w r. 19 „Zburzenie Jerozolimy“.				

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 3, 10, 17, 24, 31 Saby; d. 5 Szywe-usor betarnuz (post na pamiatkę oblężenia Jerozolimy; d. 18 Rozchodesz, czyli 1-szy dzień miesiąca Ab; d. 26 post Tysze-beaw (na pamiatkę zburzenia Jerozolimy).

Wschód słońca. Dnia 1 g. 3 m. 43; d. 7 g. 3 m. 47; d. 14 g. 3 m. 54; d. 21 g. 4 m. 3; d. 28 g. 4 m. 13.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 8 m. 24; d. 7 g. 8 m. 21; d. 14 g. 8 m. 16; d. 21 g. 8 m. 8; d. 28 g. 7 m. 58.

Odmiany księżyca. ☾ Pełnia d. 3 o g. 1 m. 47 w.; ☾ ostat. kw. d. 10 o g. 8 m. 17 r.; ☾ now d. 17 o g. 12 m. 13 r.; ☾ pierw. kw. d. 25 o g. 1 m. 8 w.

Notatnik na lipiec.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	
31	

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Główny podatek gruntowy dworski 2 termin w grudniu.

Sierpień ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
N	1 <i>Piotra ap. w okowach</i>	Zdobystaw	19	prp Makriny
P	2 <i>N. M. P. Anielskiej</i>	Rolisław	20	św prr Ilji
W	3 Zn. rel. św. Szczepana	Świętosława	21	prp Symeona
S	4 ☽ Dominika w.	Letosława	22	☽ św Marji Mag
C	5 <i>N. M. P. Snieżnej</i>	Ostromir	23	mcz Trofima
P	6 † Przemienienie Pań.	Stanisław św.	24	mcz Christiny
S	7 Kajetana w.	Chlebostaw	25	Uspen św Anny

Ew. u św. Łukasza w r. 18 „Faryzeusz i celnik“.

N	8 Cyrjaka, Larga	Oleg św.	26	św Jermołaja
P	9 Romana m.	Niezamyśl	27	m Pantalejmona
W	10 <i>Wawrzyńca m.</i>	Borys i Chleb	28	św Prohora
S	11 Zuzanny i Dygny p.	Wawrzyniec	29	mcz Fieodotji
C	12 ☽ Klary p. Hilarji	Włodzimierz	30	☽ św ap Siły
P	13 † Hippolita m.	Sława bł.	31	św Jewdokima
S	14 †† <i>Wigilja, Anastazii</i>	Rosław		1 prois dr Kresta G

Ew. u św. Łuk. w r. 10 „Wniebowzięcie N. Marji Panny“.

N	15 Wniebowz. N. M. P.	Dobrowój	2	per Stefana
P	16 Rocha wyz.	Jaćław św.	3	pr Isaakja
W	17 Mirona, Pawła	Domorad	4	św 7 otr w Jefesie
S	18 Firmina b. w.	Miron św.	5	m Jewsignia
C	19 Marjana i Rufina w.	Bronisław	6	Preob Gospodnie
P	20 † Bernarda op.	Bolesław	7	pr m Dometja
S	21 Joanny Frem. wd.	Sobiesław	8	św Emiljana

Ew. u św. Łuk. w r. 10 „Litościwy samarytanin“.

N	22 <i>Jacka wyz.</i>	Kazimira	9	św Matfja
P	23 Filipa i Benicjusza	Radomił	10	mcz Ławrentja
W	24 Bartłomieja ap.	Cichomir	11	prp Feodora
S	25 Ludwika kr. węg.	Cieszimir	12	mcz Fotja
C	26 Ireneusza	Namysław	13	prp Maksima
P	27 † Przenies. rel. Kazim.	Włastymir	14	prp Fieodosja
S	28 Augustyna b. w d. k.	Przedziszław	15	Usp Pr Bogorod.

Ew. u św. Łuk. w r. 13 „Uzdrowienie trędowatych“.

N	29 <i>Pociesz. N. M. P.</i>	Wyszomir	16	pr ob G lis Chr
P	30 Róży Lim. p.	Racibor bł.	17	mcz Mirona
W	31 Rajmunda p.	Szczęsny	18	mcz Flora

Sierpień 4. Imieniny Jej Cesarskiej Mości Cesarzowej wdowy **Marji Teodorówny**.

Sierpień 12. Rocznica urodzin Jego Cesarskiej Wysokości Cesarzowicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **Aleksego Mikołajewicza**.

Wschód słońca. Dnia 1 g 4 m. 19; d. 4 g 4 m. 24; d. 11 g. 4 m. 35. d. 18 g. 4 m. 47; d. 25 g. 4 m. 57.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 7 m. 52; d. 4 g. 7 m. 47; d. 11 g. 7 m. 34; d. 18 g. 7 m. 20; d. 25 g. 7 m. 05.

Odmiany księżycy. Pełnia d. 1 o g. 10 m. 48 w.; ☾ ostat. kw. d. 8 o g. 1 m. 42 w.; ☽ now d. 16 o g. 1 m. 23 r.; ☽ pierw. kw. d. 24 o g. 5 m. 30 r.; pełnia ☽ d. 31 o g. 6 m. 48 r.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 7, 14, 21, 28 Sabaty; d. 16 i 17 Rozchodcz. czyli 1-sze dni miesiąca Elul.

Notatnik na sierpień.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31

Wrzesień ma dni 30.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
S	1 Idziego Op.	Świętosław	19	mcz Andreja str
C	2 Stefana kr. węg.	Dzierżysław	20	pr Samuila
P	3 † Bronisławy p.	Czcibóg	21	św ap Faddieja
S	4 Rozalji p.	Przesława	22	mcz Agafonika
Ew. u św. Łuk. w r. 16 „Służba Bogu i mamonie“.				
N	5 <i>Joachima ofca N.M.P.</i>	Rościslawa	23	prp Jewtichja
P	6 Zacharjasza pr.	Wodzisław	24	m św Pietra
W	7 † <i>Wigilja</i> . Jana	Drogowit	25	ap Warłościeja
S	8 Narodzenie N. M. P.	Domoslawa	26	mcz Adrljana
C	9 Sergiusza p. w.	Radosława	27	prp Pimena
P	10 Mikołaja z Tolent. w.	Sobiebór	28	pr Moysieja
S	11 Prota i Jacka m.	Władybój	29	Us Gławy Joanna
Ew. u św. Łuk. w r. 7 „Wskreszenie syna wdowy“.				
N	12 <i>Imienia N. M. P.</i>	Iścislaw	30	pier. m bł Alek
P	13 Eugenji p.	Radzimir	31	poł preśw Bogor
W	14 <i>Podwyż. Krzyża św.</i>	Chronisława	1	pr Symeona
S	15 † <i>Suchy d.</i> Nikodema	Ziemomysł	2	mcz Mamonta
C	16 Eufemji p. m.	Budzimil	3	pr Fieoklista
P	17 † <i>Suchy d.</i> Franciszka	Sędzisław	4	mcz Wawila
S	18 † <i>Suchy d.</i> Józefa	Drogosław	5	pr Zacharii
Ew. u św. Łuk. w r. 14 „Uzdrowienie opuchłego“.				
N	19 <i>N. M. P. Bolesnej</i>	Dobrowit	6	czudo ar Michaiła
P	20 Eustachjusza m.	Krzepimir	7	mcz Sozonta
W	21 <i>Mateusza ap.</i>	Myśliśław	8	Różd Bogorodicy
S	22 Tomasza b. w.	Bożydar	9	św Joakima
C	23 Tekli p. m.	Zelimir	10	mcz Minodory
P	24 † <i>N. M. P. od wyk. niew.</i>	Bogusława	11	pr Fieodory
S	25 Firmina b. w.	Homir	12	św Awtonoma
Ew. u św. Mat. w r. 20 „Miłość Boga i bliźniego“.				
N	26 <i>Ładysława z Gieln.</i>	Świętopelk	13	obn Chr Woskr
P	27 Kozmy i Damjana	Ładysław bł.	14	Wozd Cześć Kr
W	28 Wacława kr. m.	Damian	15	wmcz Nikity
S	29 <i>Michała Archaniota</i>	Wacław św.	16	wmcz Jefimji
C	30 Heronima kapł.	Dadzibóg	17	m Sofji, Wiery

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 4, 11, 18, 25 Saba-
 ty; d. 15 Rozchodesz, czyli 1-szy dzień miesiąca Tysrzy; d. 16
 Roz-haszana (Nowy rok 5670 od stworzenia świata); d. 17 drugi
 dzień nowego roku (uroczysty); d. 19 post Gadali; d. 25 Jom-
 Kipur (sądny dzień); d. 29, 30 Sukas (uroczyste święta szalasów).

Wrzesień 12. Uroczystość św. Aleksandra Newskiego.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 5 m. 10; d. 8 g. 5 m. 22; d. 15 g. 5 m. 34; d. 22 g. 5 m. 45; d. 29 g. 5 m. 57.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 6 m. 49; d. 8 g. 6 m. 33; d. 15 g. 6 m. 16; d. 22 g. 6 m. 00; g. 29 g. 5 m. 43;

Odmiany księżycy. ☾ Ostat. kw. d. 6 o g. 9 m. 53 w.; ☽ nów d. 14 o g. 4 m. 37 w.; ☽ pierw. kw. d. 22 o g. 7 m. 29 w.; ☽ pełnia d. 29 o g. 2 m. 33 w.

Notatnik na wrzesień.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Podatek podymny od nieruchomości miejskich 2 termin w wrzesniu. Opłata szkolna 1 termin w wrzesniu, 2 termin w lutym.

Październik ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
P	1 Remigiusza b. w.	Imiślaw	18	św Jewmenja
S	2 Aniołów Stróżów	Znatysław	19	mcz Trofima
Ew. u św. Mat. w r. 9 „Uzdrowienie paralytyka“.				
N	3 <i>N. M. P. Różańcowej</i>	Stanimir	20	w m Jewstafja
P	4 Franciszka Serafic.	Siemian	21	św. Kodrata
W	5 Placyda m.	Bratysław	22	mcz Foki
S	6 Brunona w.	Zasław	23	zacz Kr O Joanna
C	7 Marka p. w.	Bronisław	24	mcz Fiekły
P	8 † Pelagji, Birgitty wd.	Rosława	25	pr Siergja
S	9 Dyonizego	Wojstawa	26	św. ap. Joanna
Ew. u św. Mat. w r. 22 „Wezwanie na gody weselne“.				
N	10 <i>Wincentego Kadłubka</i>	Domogost	27	mcz Kallistrata
P	11 Placydy i Zenajdy	Dobromiła	28	prp Haritona
W	12 Maksymiljana	Tomit	29	prp Kirjaka
S	13 Edwarda kr. w.	Grzmisław	30	św Grigorja
C	14 Kaliksta p. m.	Ziemisław	1	Pok Preśw Bogor
P	15 † Jadwigi wd.	Dzierzymir	2	mucz Kiprjana
S	16 Martyniana	Długostawa	3	mcz Djonisa
Ew. u św. Jana w r. 4 „Chory syn królewski“.				
N	17 Wiktora m.	Radzisław	4	mcz Jerofieja
P	18 ☩ <i>Łukasza ewang.</i>	Zytysława	5	☩ św Pietra
W	19 Piotra z Alkantary	Bratumit	6	św ap Fomy
S	20 Ireney, Marty i Sauli	Ziemowit	7	mcz Siergja
C	21 Urszuli p. m.	Budzisława	8	pr. Pelagji
P	22 † Korduli p. m.	Daromiła	9	św ap Jakowa
S	23 Seweryna i Romana	Przebysława	10	mcz Jewłampja
Ew. u św. Mat. w r. 18 „Dłużnik i złośliwy sługa“.				
N	24 <i>Jana Kantego</i>	Wlastymir	11	św. Filipa
P	25 Kryspina m.	Siemisław	12	św Kosmy
W	26 Ewarysta p. m.	Samomysł	13	mcz Karpa
S	27 Sabiny p. m.	Lutosław	14	mcz Nazarja
C	28 <i>Szymona, Tadeusza</i>	Witomit	15	pr Jewimja
P	29 † Narcyza b. w.	Włabybóg	16	mcz Łongina
S	30 †☩☩ <i>Wigilja Germana</i>	Dalemit	17	☩ pr. Osji
Ew. u św. Mateusza w r. 24 „Moneta czynszowa“.				
N	31 Symfroniusza m.	Przemysława	18	św ap Łuki

Odmianny księżycyca. ☾ Ostat. kw. d. 6 o g. 8 m. 14 w.; ☽ now d. 14 o g. 9 m. 42 w.; ☾ pierw. kw. d. 22 o g. 8 m. 30 r.; ☽ pełnia d. 28 o g. 11 m. 35 r.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 2, 9, 16, 30 Sobaty; d. 1, 3, 4 wolne święta szataśów; d. 5 Hoszana-Raba (święto palm wolne); d. 6 Szemini-Aceres (uroczyście); d. 7 Szymchat tora (ostatni uroczysty dzień kurcezek); d. 4 i 5 Rozchodesz, czyli 1-sze dni miesiąca Chelzawan

Październik 18. Imieniny Jego Cesarskiej Wysokości Cesarzewicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **Aleksego Mikołajewicza**.

Październik 30. Pamiątka cudownego ocalenia od nieszczęśliwego wypadku Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Aleksandra III** i Jego Najdostojniejszej Rodziny.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 6 m. 01; d. 6 g. 6 m. 09. d. 13 g. 6 m. 22; d. 20 g. 6 m. 34; d. 27 g. 6 m. 47.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 5 m. 38; d. 6 g. 5 m. 27; d. 13 g. 5 m. 19; d. 20 g. 4 m. 55; d. 27 g. 4 m. 40.

Notatnik na październik.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Dodatkowy podatek dworski gruntowy—2 termin w październ. Składka ogólna dodat. 2 termin w październiku. Podatek dodat. od przedsiębiorstw nieobowiązanych do sprawozdań publicz. w październ.

Listopad ma dni 30.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
P	1 Wszystkich świętych	Godzimir	19	prp Jojła
W	2 <i>Dzień Zaduszny</i>	Warcisław	20	mcz Artemija
S	3 Huberta b. w.	Wytymir	21	prp Harjana
C	4 Karola Boromiusza	Chwalisław	22	Kazan Ik B Materi
P	5 † Zacharjusza	Mściwój	23	ap Jakowa
S	6 Leonarda w.	Sławomir	24	mcz Arcy
Ew. u św. Mateusza w r. 9 „Wskrzeszenie córki księcia“.				
N	7 <i>Opięki N. M. P.</i>	Wszewład	25	mcz Markiana
P	8 Gotfryda Maura	Zytomir	26	św Dimiitja
W	9 Teodora i Oresta	Sędziwój	27	mcz Nestora
S	10 Andrzeja z Awelinu	Bogodar	28	mcz Terentja
C	11 Marcina b. w.	Ludomir	29	prn Anastasji
P	12 Marcina p. m.	Spitosław	30	św Zinowji
S	13 Dydaka w.	Nowosław	31	św Stachja
Ew. u św. Mateusza w r. 13 „Ziarno gorczyczne“.				
N	14 <i>Stanisława Kostki</i>	Wszerad	1	św Kosmy
P	15 Leopolda w.	Wodzimir	2	mcz Akindina
W	16 Edmunda b. w.	Przebysław	3	mcz Akepsima
S	17 Grzegorza cudotw.	Radomir	4	pr Joannikja
C	18 Odona p.	Stanisław św.	5	m Galaktiona
P	19 † Elżbiety kr. wd.	Zbiskaw	6	prp Pawła
S	20 Feliksa Waleziusza w.	Drogomira	7	mcz Jerona
Ew. u św. Marka w r. 15 „Zburzenie Jerozolimy i kon. świata“.				
N	21 <i>Ofiarowanie N. M. P.</i>	Sędzimir	8	sob Michaila
P	22 Cecylii p. m.	Sław	9	mcz Onisifora
W	23 Klemensa p. m.	Wszemiła	10	św Olimpa
S	24 Jana od Krzyża	Milywój	11	wmcz Myny
C	25 Katarzyny p. m.	Dobrosław	12	św Joanna mił
P	26 † Piotra p. m.	Chwalimira	13	św Joanna Złat
S	27 Wirgiljusza b. w.	Lechosław	14	św Filippa
Ew. u św. Łukasza w r. 21 „Znaki na niebie i ziemi“.				
N	28 Mansweta b. m.	Tomir	15	mcz Gurja
P	29 Saturnina m.	Gościsław	16	ap i ew Matłieja
W	30 <i>Andrzeja apost.</i>	Przemysław	17	św Grigorja

Odmiany księżycy. ☾ Ostat. kw. d. 4 o g. 11 m. 8 w.;
 ☽ now d. 13 o g. 3 m. 41 w.; ☽ pierw. kw. d. 20 o g. 6 m. 28 w.;
 ☽ pełnia d. 27 o g. 10 m. 22 r.

Dnia 3. Rocznica wstąpienia na tron Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza**.

Dnia 27. Rocznica urodzin Jej Cesarskiej Mości Cesarzowej wdowy **Marji Teodorówny**.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 6 m. 56; d. 4 g. 7 m. 00; d. 10 g. 7 m. 13; d. 17 g. 7 m. 26; d. 24 g. 7 m. 38.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 4 m. 31; d. 4 g. 4 m. 26; d. 10 g. 4 m. 14; d. 17 g. 4 m. 04; d. 24 g. 3 m. 55.

Święta wyznania Mojżeszowego. Dnia 6, 13, 20, 27 Sabaty; d. 13, 14 Rozchodesz, czyli 1-sze dni miesiąca Kislew.

Notatnik na listopad.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Główny podatek gruntowy w osadach 2 termin od 20 października (2 listopada) do 19 grudnia (1-50 stycznia). Kontyngens liwerunkowy z miast 2 termin w listopadzie. Dzierżawa wieczysta wiejska 2 termin od 1/14 do 12/25 listopada. Podatek na utrzymanie sądów gminnych od nieruchomości 2 termin od 20 października (2 listopada) do 19 listopada (2 grudnia).

Grudzień ma dni 31.

Dzień	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego	Kalendarz słowiański	Dzień	Święta Kościoła prawosławnego
S	1 †† Eligjusza b. w.	Ludostaw	18	mcz Płatona
P	2 Bibianny p. m.	Samosława	19	prp Awdja
C	3 †† Franciszka Ksaw.	Szulistaw	20	prp Grigorja
S	4 Barbary p. m.	Wiślimir	21	Ww wo chr. P. B.
Ew. u św. Mat. w r. 11 „Poselstwo Jana do Chrystusa“				
N	5 Sabby Op.	Lubomiła	22	ap Filimona
P	6 †† Mikołaja b. w.	Spitosława	23	św Amfiłochja
W	7 †† <i>Wigilja</i> Ambrożego	Jarogniew	24	mcz Jekateriny
S	8 † Niepok. pocz. N. M. P.	Ludomyśl	25	mcz Klimenta
C	9 Walerji p. m.	Boguwola	26	prp Alipja
P	10 †† <i>N. M. P. Loretan.</i>	Wyszostawa	27	wm Jakowa
S	11 Damazego p. w.	Radzistawa	28	prn Stefana
Ew. u św. Jana w r. 1 „Poselstwo żydów do Jana“.				
N	12 Aleksandra m.	Wojmir	29	mcz Paramona
P	13 Łucji p. m. Otylli p.	Wolidar	30	św Andreja
W	14 Dyoskora m.	Władysława	1	prp Nauma
S	15 †† <i>Suchy d.</i> Walerjana	Sławibor	2	prp Awwakuma
C	16 Euzebiusza b. m.	Wolimir	3	św Sofonji
P	17 †† <i>Suchy d.</i> Łazarza	Zdzistawa	4	wm Warwary
S	18 †† <i>Suchy d.</i> Gracjana	Zyrosław	5	prp Sawwy
Ew. u św. Łuk. w r. 3 „Jan opowiada o chrzcie“.				
N	19 ☽ Darjusza m.	Wszemir	6 ☽	Mikołaja Czud.
P	20 Teofila i Zenona m.	Mścigniew	7	św Amwrosija
W	21 <i>Tomasza apost.</i>	Bogumiła	8	ap Sosfiena
S	22 †† Herona m.	Tamistaw	9	Zacz św Anny
C	23 Wiktorji p.	Dogomir	10	mcz Miny
P	24 †† <i>Wigilja.</i> Irminy p.	Sławomira	11	pr Daniila
S	25 Narodzenie Chr. Pana	Godystawa	12	św Spiridona
Ew. u św. Mat. w r. 23 „Poselstwo proroków i kamien. tychże“.				
N	26 Szczepana 1 męcz.	Grzymistawa	13	mcz Jewstratja
P	27 <i>Jana apost. i ewang.</i>	Wróciwój	14	mcz Firsza
W	28 <i>Młodzianków m.m.</i>	Radomyśl	15	mcz Jelewferja
S	29 Tomasza b.	Godzistaw	16	prp Aggeja
C	30 Eugeniusza b. w.	Gosław bł.	17	św prp Daniila
P	31 † Sylwestra p. w.	Ludomił	18	mcz Sewastjana

Święta wyznania Mojżeszowego Dnia 4, 11, 18, 25 Sa-
baty; od dnia 8 do 15 Chanuka (dni radosne na pamiątkę zwy-
cięstwa Machabeuszów); d. 13, 14 Rozchodesz, czyli 1 sze dni
miesiąca Tcwes; d. 23 Asura b. Tebet (post obłężenia Jerozolimy).

Dnia 19. Imieniny Jego Cesarskiej Mości Najjaśniejszego Pana **Mikołaja II Aleksandrowicza**.

Wschód słońca. Dnia 1 g. 7 m. 47; d. 8 g. 7 m. 58; d. 15 g. 8 m. 06; d. 22 g. 8 m. 11; d. 29 g. 8 m. 16.

Zachód słońca. Dnia 1 g. 3 m. 48; d. 8 g. 3 m. 45; d. 15 g. 3 m. 44; d. 22 g. 3 m. 45; d. 29 g. 3 m. 48.

Odmiany księżycy. ☾ ostat. kw. d. 4 o g. 5 m. 42 w.; ☽ nów d. 12 o g. 9 m. 24 w.; ☽ pierw. kw. d. 20 o g. 3 m. 48 r.; ☽ pełnia d. 26 o g. 11 m. 4 w.

Notatnik na grudzień.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 11.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....
- 15.....
- 16.....
- 17.....
- 18.....
- 19.....
- 20.....
- 21.....
- 22.....
- 23.....
- 24.....
- 25.....
- 26.....
- 27.....
- 28.....
- 29.....
- 30.....
- 31.....

Terminy wnoszenia podatków skarbowych i różnych opłat. Dzierżawy wieczyste i inne w miastach 2 termin w grudniu. Od sprzedaży poduchownych majątków w gub. Królestwa Polskiego—2 termin w grudniu.

Wykaz alfabetyczny świętych i świąt

z wyrażeniem dnia i miesiąca.

- A**bdona męcz. 30 lipca
Adelajdy 10 grudnia
Adolla bisk. 17 czerwca
Adrjana męcz. 9 września
Agatona pap. 10 stycznia
Agaty panny m. 5 lutego
Agnieszki p. m. 21 stycznia
Agrypiny 23 czerwca
Albina biskupa 1 marca
Albiny panny 16 grudnia
Aleksandra p. i m. 3 maja
Aleksandra m. 12 grudnia
Aleksęgo wyzn. 17 lipca
Alfonsa 22 października
Alfreda 23 lipca
Alodji p. m. 22 październ.
Alojzego Gonzagi 21 czerw.
Ambrozego bisk. 7 grudnia
Amelji księżnej 10 lipca
Amelji panny 2 marca
Anastazęgo b. w 2 maja
Anastazęgo m. 22 stycznia
Anastazęgo pap. 27 lutego
Anastazęgo w. 29 marca
Anastazji p. 28 lutego
Anastazji Rzym. 20 paździer.
Anatolji męcz. 9 lipca
Anatoljusza bisk. 3 lipca
Andrzeja bisk. 4 lutego
Andrzeja pust. 6 maja
Andrzeja z Krety 7 paździer.
Andrzeja ap. 30 listopada
Angeli 30 marca
Anny matki NMP. 26 lipca
Aniołów stróżów 2 paździer.
Ansgarego Bisk. 4 lutego
Antoniego opata 17 stycznia
Antoniego Pad. 13 czerwca
Antonina bisk. 10 maja
Antoniny 10 grudnia
Anzelma 21 kwietnia
Apolinarego bisk. 23 lipca
Apolonji p. m. 9 lutego
Apolonjusza m. 18 kwietnia
Arkadiusza m. 12 stycznia
Arseniusza bisk. 19 lipca
Artura bisk. 6 października
Atanazęgo bisk. 2 maja
Augusta wyzn. 3 sierpnia
Augustyna bisk. 28 sierpnia
Aurelii panny 25 września
Awita męcz. 12 stycznia
Balbiny panny 31 marca
Barkhana 27 listopada
Barbary panny 4 grudnia
Barnaby apost. 11 czerwca
Bartolomieja ap. 24 sierpnia
Bazyłego bisk. 14 czerwca
Beaty panny 8 marca
Bedy kapłana 27 maja
Benedykta op. 21 marca
Benigny panny 19 sierpnia
Benona biskupa 16 czerwca
Bernarda opata 20 sierpnia
Bernarda Sen. 30 maja
Bibjanny panny 2 grudnia
Błażeja biskupa 3 lutego
Bogumiła 10 czerwca
Bonawentury d. k. 14 lipca
Bonifacego m. 14 maja
Bonifacego b. 5 czerwca
Bonifacego b. 30 maja
Bony panny 24 kwietnia
Boże Ciało 10 czerwca
Bronistawy 3 września
Brunona wyzn. 6 październ.
Brygidy panny 1 lutego
Brygidy wdowy 8 paździer.
Cecylii p. m. 22 listopada
Celestyna 6 kwietnia
Celsa męcz. 28 lipca
Cezarjusza bisk. 27 sierpnia
Cypryana bisk. 16 września
Cypryana m. 26 września
Cyryla Aleksandryjsk. b. d. k. 9 lutego
Cyryla biskupa 5 lipca
Cyryla diakona 22 marca
Cyrjaka kapłana 16 marca
Cyrjaka męcz. 8 sierpnia
Czesława wyznaw. 20 lipca
Czterdziestu męcz. 10 marca
Czterech królat. 8 listop.
Damazęgo pap. 11 grudnia
Damiana męcz. 27 września
Daniela męcz. 3 stycznia
Daniela proroka 21 lipca
Dawida króla 30 grudnia
Delfiny 26 listopada
Dezyderjusza b. 23 maja
Domiteli panny 7 maja
Dominikę wyzn. 4 sierpnia
Dominiki panny 6 lipca
Donata męcz. 17 lutego
Donata biskupa 7 sierpnia
Dorotę męcz. 28 marca
Doroty panny 6 lutego
Dydaka wyzn. 13 listopada
Dygni 11 sierpnia
Djonizęgo bisk. 8 kwietnia
Djonizęgo m. 9 października
Dziw. Zdurowy 2 listopada
Edmunda bisk. 16 listopada
Edyty królowej 15 grudnia
Edwarda króla 13 październ.
Eliasz proroka 20 lipca
Elizjusza biskupa 1 grudnia
Elżuscza proroka 2 paźdz.
Elżbiety wdowy 8 lipca
Elżbiety panny 5 listopada
Elżbiety król 19 listopada
Emeryka króla 5 listopada
Emiljana bisk. 11 września
Emiljanny panny 5 stycznia
Emilji 30 czerwca
Engelberta 7 listopada
Epiłanijusza bisk. 7 kwietnia
Erazma biskupa 3 czerwca
Estery królowej 18 listopada
Eucherjusza bisk. 20 lutego
Eudokjusza m. 5 września
Eufemji panny 16 września
Eufrozyny męcz. 3 września
Eurozyny panny 13 lutego
Eugenji p. m. 24 grudnia
Eugenjusza m. 14 sierpnia
Eugenjusza 18 listopada
Eulalji panny 10 grudnia
Eustachjusza m. 20 września
Euzebji p. m. 29 październ.
Euzebjusza b. m. 16 grudnia
Ewerysta papieża 26 paźdz.
Ezechjasza króla 30 paź.
Ezechiela pror. 10 kwietnia
Fabjana 20 stycznia
Faustyna męcz. 15 lutego
Fausty wdowy 19 grudnia
Felicjana bisk. 24 stycznia
Felicjana męcz. 9 czerwca
Feliksa kapucyna 18 maja
Feliksa z Noli 14 stycznia
Feliksa męcz. 30 sierpnia
Feliksa Welezjusza 20 listop.
Ferdynanda króla 30 maja
Filipa apostoła 1 maja
Filipa Nereusza 26 maja
Filipa Benic. 23 sierpnia
Filomeny p. m. 5 lipca
Flawiana męcz. 28 lutego
Flawii panny 5 października
Florentyna bisk. 16 paździer.
Florentyna męcz. 4 maja
Florjana męcz. 4 maja
Fortunata męcz. 26 lutego
Franciszka Salez. 29 stycz.
Franciszka a Paulo 2 kwier.
Franciszka Serafic. 4 paździer.
Franciszka Ksaw. 3 grudnia
Franciszki wdowy 9 marca
Fryderyka opata 5 marca
Fulgencjusza bisk. 1 stycz.
Gabriela Arch. 18 marca
Gaudencji panny 30 sierpnia
Gaudentęgo b. 12 lutego
Gawła opata 16 października
Gedeona sędz. 18 czerwca
Gerowefy panny 3 stycznia
Gerarda b. 4 września
Germana biskupa 28 maja
Gertrudy panny 17 marca

Gerwazego 19 czerwca
Gotfreda i Bogumiła 13 st.
Gotryda biskupa 8 listopada
Gracjana bisk. 18 grudnia
Grabu Chrystusa 14 kwietnia
Grzegorza bisk. 4 stycznia
Grzegorza papieża 12 marca
Grzegorza Nazjan. 9 maja
Gustawa 2 sierpnia
Gwidona wyzn. 12 września
Heleny cesarzowej 2 marca
Heleny królowej 21 maja
Helijodora 3 lipca
Henryka cesarza 15 lipca
Henryka 19 stycznia
Hermenegilda m. 13 kwietn.
Hermogenesa 10 kwietnia
Hiacenty panny 30 stycznia
Higina papieża 11 stycznia
Hilarego 14 stycznia
Heronima dok. koś. 30 wrz.
Hipolita 13 sierpnia
Honoraty panny 11 stycznia
Honoraty biskupa 3 listopada
Hugona biskupa 1 kwietnia
Idy panny 13 kwietnia
Idziego opata 1 września
Ignacego biskupa 1 lutego
Ignacego wynawcy 31 lipca
Hieronima 23 stycznia
Imienia Jezus 20 stycznia
Imienia Marii 15 września
Inocentego papieża 26 lipca
Ireneusza Smyrn. 26 marca
Ireneusza m. 15 grudnia
Ireny panny 20 października
Izwna wynawcy 19 maja
Izabeli panny 15 marca
Izabeli królowej 3 września
Izajasza proroka 6 lipca
Izydora biskupa 4 kwietnia
Izydora Oracza 10 maja
Jacka wynawcy 18 sierpnia
Jadwigi wdowy 15 październ.
Jakoba apostoła 1 maja
Jakoba apostoła 25 lipca.
Jakoba patjar. 21 kwietnia
Jakoba z Nizybu 15 lipca
Jakoba pustelnika 17 lutego
Jana Jalmużnika 23 stycznia
Jana Chryzostoma 27 stycz.
Jana Franciszka 16 czerwca
Jana z Maty w. 8 lutego
Jana Bożego 8 marca
Jana Chrzeciela 24 czerwca
Jana męcz. 26 czerwca
Jana Owaiberta 12 lipca
Jana wykup. 20 październ.
Jana z Dolni 7 lipca
Jana od Krzyża 24 listopada
Jana Ewangiel. 27 grudnia
Januarjusza b. m. 19 wrześ.
Jego męcz. 24 kwietnia
Juchiana ojca X. M. P. 1 wrz.
Joanny wdowy 21 maja
Joanny Fremiot 21 sierpnia

Jordana wyzn. 15 lutego
Jowity męcz. 15 lutego
Józefa Obhóbićca X. M. P.
19 marca
Józefa Kalas. w. 4 lipca
Józefa z Kopert 18 września
Judy Tadeusza ap. 28 paźdz.
Judyty wdowy 19 listopada
Juljana męcz. 13 lutego
Juljanny panny 16 lutego
Julji panny m. 22 maja
Juljusza papieża 12 kwietnia
Juljity panny m. 30 lipca
Justa biskupa 2 września
Justyna filoz. m. 14 kwietnia
Justyna męcz. 17 września
Justyniana b. 5 września
Justyny p. m. 7 października
Jawencjusza m. 1 czerwca
Kaia męcz. 22 kwietnia
Kajetana wyzn. 7 sierpnia
Kaliksta papieża 14 paźdz.
Kamilla wyzn. 18 lipca
Kandyda m. 3 października
Kanuta króla 18 stycznia
Karola W. ces. 28 stycznia
Karola Baromeusza 4 list.
Karolinny 5 lipca
Kasjana męcz. 13 sierpnia
Kasyldy 15 kwietnia
Katarzyny Szw. 23 marca
Katarzyny Senenskiej 30 kw.
Katarzyny p. m. 25 listopada
Kazimierza króla 4 marca
Kiljana biskupa 8 lipca
Klary panny 12 sierpnia
Kleta papieża 23 listopada
Klemensa biskupa m. 13 lut.
Klemensa papieża 23 listop.
Kleofasa męcz. 25 września
Klotydy królowej 6 czerwca
Klotydy panny 6 marca
Konstancji p. m. 18 lutego
Konstantyna w. 11 marca
Korada wyzn. 19 lutego
Korada bisk. 26 listopada
Korduli panny 22 październ.
Kornelji męcz. 31 marca
Kozmy męcz. 27 września
Krystyny panny 24 lipca
Kryzstofa męcz. 24 lipca
Kunegundy ces. 31 marca
Kunegundy królowej 28 lipca
Kwiryna męcz. 20 marca
Lamberta 16 kwietnia
Larga męcz. 8 sierpnia
Leandra b. w. 21 lutego
Leokadii panny 9 grudnia
Leona papieża 11 kwietnia
Leona II papieża 28 czerwca
Leonarda wyzn. 6 listopada
Leonilji p. męcz. 18 stycznia
Leontyny panny 15 marca
Leopolda marg. 15 listop.
Longina męcz. 15 marca
Lucjana męcz. 7 stycznia

Lucyny panny 30 czerwca
Lucyny męcz. 17 paździer.
Ludgardy p. m. 16 czerwca
Ludgera biskupa 26 marca
Ludomira 3 października
Ludwika wyzn. 12 lutego
Ludwika króla syc. 19 sierpn.
Ludwiki panny 15 kwietnia
Ludwika z Gielionna 22
września
Łazarza biskupa 17 grudnia
Łucji panny 13 grudnia
Łukasza Ewangiel. 18 paźdz.
Macieja apostoła 24 lutego
Magdaleny 27 maja i 22 lipca
Makarego opata 2 stycznia
Makryny m. 21 lipca
Małgorzaty k. węg. 13 lipca
Małgorzaty kr. Sz. 10 czer.
Małgorzaty p. m. 20 lipca
Mamerta biskupa 11 maja
Mansfeta bisk. 28 listopada
Marcela papieża 16 stycznia
Marceli wdowy 31 stycznia
Marcelina m. 18 czerwca
Marcelina pap. 26 kwietnia
Marcina biskupa 11 listop.
Marcina pap. 11 listopada
Marcjanny p. m. 9 stycznia
Marka Ewang. 30 stycznia
Marka męcz. 25 marca
Marty panny 9 lipca
Marty męcz. 9 stycznia
Martyny panny 30 stycznia
Marii Egipcjanki 10 kwiet.
Marii z Angli 23 czerwca
Marii Kleofy 2 kwietnia
Marii Magd. we Fl 31 maja
Marii Magd. w Jer. 22 lipca
Marjusza 19 stycznia
Mateusza Apostoła 21 wrześ.
Matyldy królowej 14 marca
Mauryljusza 13 września
Maurycyego 22 września
Maksymiliana b. 12 paźdz.
Maksymiliana b. 8 czerwca
Medarda biskupa 8 czerwca
Melanji p. m. 18 lutego
Metodego 5 lipca
Michała arch. 29 września
Mikołaja biskupa 6 grudnia
Mirona męcz. 17 sierpnia
Młodzianków 28 grudnia
Modesty panny 15 czerwca
Moniki wdowy 4 maja
Narcyza biskupa 12 paźdz.
Nawrócenie Chrystusa 25 grudnia
Nawrócenie X. M. P. 8 września
Natalii panny 27 lipca
Nawrócenie św. Pawła 25 st.
Nazarjusza b. 12 czerwca
X. M. P. *Archiidjiej* 2 sie p.
X. M. P. *Bolesław* 15 wrześ.
X. M. P. *od wykup. niewol.*
24 września
X. M. P. *Loretańskiej* 10 gr.

X. M. P. *Łaskawej* 12 maja
X. M. P. *Różańcowej* 3 paźdz.
X. M. P. *Śnieżnej* 5 sierpnia
X. M. P. *Skopkowej* 16 lipca
X. M. P. *Nienalajnej Pomocy* 23 czerwca
Nawiedzenia X. M. P. 2 lipca
Nemezjusza m. 19 grudnia
Nicefora biskupa 13 marca
Niepokalane Poczęcie N. M. P.
8 grudnia
Nikodema męcz. 15 września
Norberta biskupa 6 czerwca
Czyśczenie N. M. P. 2 lutego
Afiarowanie X. M. P. 21 list.
Oktawiana męcz. 22 marca
Olimpii 26 marca
Onufrego pust. 12 czerwca
Opieki św. Józefa 1 maja
Opieki X. M. P. 10 listopada
Opata biskupa 24 lipca
Otona biskupa 24 lipca
Otona męcz. 16 stycznia
Otyli p. m. 13 grudnia
Pafnucego m. 19 kwietnia
Pankracego 12 maja
Pantaleona 27 lipca
Paschalis 17 maja
Pascharego b. 22 lutego
Patricji męcz. 13 marca
Paulina biskupa 22 czerwca
Pauliny wdowy 26 stycznia
Pawła biskupa 22 marca
Pawła apostoła 29 czerwca
Pelagii panny 11 lipca
Pelagii pokutnicy 2 paźdz.
Petroneli 31 maja
Pięć bliźn św. Franciszka
17 września
Piotra Chryzologa 5 grudnia
Piotra eksorcysty 2 kwietnia
Piotra Nolasko 3 stycznia
Piotra męcz. 29 kwietnia
Piotra Celestyna 9 maja
Piotra z Werony m. 20 kw.
Piotra i Pawła 29 czerwca
Piotra w okowach 1 sierpnia
Piotra z Alkantary 19 paźdz.
Piusa papieża 5 maja
Placyda męcz. 5 październ.
Placydy panny 5 paźdz.
Podwyższenie św. Krzyża
14 września
Poleukta męcz. 2 maja
Polikarpa b. m. 26 stycznia
Popiół 24 lutego
Praksedy panny 2 lipca
Prokopa męcz. 4 lipca
Prokula męcz. 1 czerwca
Prospera bisk. 25 czerwca
Protazego 19 czerwca
Pryma męcz. 9 czerwca
Pryski panny 18 stycznia
Przemienienie Pań. 6 sierp.
Przeniesienie św. Kazimierza
27 sierpnia

Pulcherji męcz. 7 lipca
Pulcherji panny 16 września
Rafala archanioła 4 paźdz.
Rajmunda 28 stycznia
Rajmunda kard. 31 sierpnia
Reginy panny 7 września
Remijusza b. 1 października
Roberta opata 7 czerwca
Rochi wyzn. 16 sierpnia
Romana opata 25 lutego
Romana męcz. 9 sierpnia
Romany panny 23 lutego
Romualda apost. 7 lutego
Rozalii panny 4 września
Rozestanie apost. 15 lipca
Róży panny 26 sierpnia
Rudolfia 17 kwietnia
Rufy męcz. 18 listopada
Rufina wyzn. 19 sierpnia
Rufiny panny 31 sierpnia
Rupert a bisk. 27 marca
Ryszarda biskupa 3 kwietnia
Saby opata 5 grudnia
Sabina wyznawcy 11 lipca
Sabiny panny 29 sierpnia
Salezego męcz. 12 sierpnia
Salomei panny 17 listopada
Salwjana 17 marca
Saturnina męcz. 29 listopada
Saturniny p. m. 4 marca
Scholastyki p. 10 lutego
Serapiona wyz. m. 14 listop.
Sera P. Jezusa 7 czerwca
Sergjusza męcz. 24 lutego
Serwacego bisk. 13 maja
Serwiljana m. 20 kwietnia
Seweryna opata 8 stycznia
Siedmiu braci śpiących
10 maja
Sebastjana 20 stycznia
Senneny męcz. 30 lipca
Sotera papieża 22 kwietnia
Stanisława biskupa 8 maja
Stanisława Koski 20 listop.
Stefana kr. węg. 2 września
Stulpicjusza m. 20 kwietnia
Sygryda b. m. 26 lutego
Sylwejusza 20 czerwca
Sylwestra pap. 31 grudnia
Sylwiana biskupa 17 lutego
Synksta papieża 28 marca
Szczepana I m. 26 grudnia
Szczepana papieża 2 sierpn.
Szymona z Lipnicy 28 lipca
Szymona apostoła 28 paźdz.
Szymona z Edesy 5 lipca
Tadeusza apostoła 28 paźdz.
Tarsyli panny 24 grudnia
Tekli panny 23 września
Telestora pap. m. 5 stycznia
Teobalda pu-telnik. 1 lipca
Teodora męcz. 1 listopada
Teodory męcz. 1 kwietnia
Teodory pokut. 11 września
Teodozji p. m. 29 maja

Teodozjusza wyzn. 11 styczn.
Teodora zakon. 7 stycznia
Teodoryka 1 lipca
Teofila biskupa 27 kwietnia
Teofila męcz. 20 grudnia
Teoila 6 lutego
Teresy panny 15 październ.
Tomasza z Akwinu 7 marca
Tomasza z Wilanowa 18 wr.
Tomasza apost. 21 grudnia
Tomasza Kantuaryjskiego
29 grudnia
Trójcy Św. 14 czerwca
Trzech Króli 6 stycznia
Tuburcjusza 14 kwietnia
Tymoteusza b. m. 24 stycz.
Tytusa biskupa 4 stycznia
Ubalda biskupa 16 maja
Urbana 25 maja
Urszuli panny 21 październ.
Wacława króla 28 września
Walentego kapł. m. 14 lut.
Walerego biskupa 12 grudn.
Walerego męcz. 12 wrześn. f
Walerji męcz. 5 czerwca
Walerji panny 9 grudnia
Walerjana m. 14 marca
Wawrzyńca m. 10 sierpnia
Wenantego m. 18 maja
Wenefrydy p. 3 listopada
Weroniki panny 13 stycznia
Wielkanoc 12 kwietnia
Wiktora 1 września
Wiktoryj panny 23 grudnia
Wiktoryna m. 6 marca
Wiktoryna b. 5 września
Wilhelma arcyb. 10 stycz.
Wilhelma opata 6 kwietnia
Wilhelma księcia 28 maja
Wilbalda biskupa 7 lipca
Wilbranda b. 7 listopada
Wincentego m. 22 stycznia
Wincentego Fer. w. 5 kwietnia
Wincentego a Paullo 19 lipca
Wincenego Kadł. 13 paźdz.
Wita 15 czerwca
Witalisa męcz. 28 kwietnia
Władysława króla 27 czerw.
Wniebowstąpienie Pańskie 38 maja
Wniebowzięcie N. M. P. 15 sierp.
Wojciecha b. m. 23 kwietn.
Woliganga bisk. 31 paźdz.
Wszystkich Św. 1 listopada
Zacharjusza p. 6 września
Zacharyjasza pap. 5 listop.
Zachubyj N. M. P. 23 stycz.
Zeliryna pap. 26 sierpnia
Zenobji p. 30 października
Zenobjusza 30 października
Zenona żołnierza 22 grudnia
Zesłanie Duchu święt. 30 maja
Znalezienie św. Krzyża 3 maja
Zofji z 3 córkami 15 maja
Zuzanny m. 11 sierpnia
Zwiastowanie N. M. P. 25 marca
Zygmunta króla 2 maja.

KALENDARZ GOSPODARCZY TERMINOWY.

S t y c z e ń.

Rolnictwo. Kończyć odstawę kartofli. Zwozić sterty. Sprowadzać dreny, cegłę, budulec, kainit, żużel i superfosfat na siewy wiosenne. Wywozić szlam. O ile mrozu nie ma, przygotowywać komposty. Młócić koniczynę, korzystając z największych wtedy mrozów. Siał pod jarzyny i oziminy kainit. Starać się, by wszystkie jałówki po nad 1 — 1¹/₄ roku wieku stały się krowami w październiku. Forsownie żywić pociętne krowy, gdyż to najdroższy wraz z grudniem miesiąc na nabiał. Koniec zimowego wykotu w owczarni. Uważać, by nie było w owczarni mniej jak 10° R. Maciory intensywniej paść, dodając do zwykłych karm więcej okopowych i dodając na 100 macior 15 funt. kuchu i 10 funt. otrąb. Dobrze jest w tym miesiącu owcom dawać liście topolowe. Kopulacja na letni wykot.

Łąka. Na dolne łąki wywozić komposty.

Las. Wycinać suszki. Robić trzebież. Zbierać, jeżeli to dotąd nie zrobiono, szyszki sosnowe, świerkowe i modrzewiowe. W porębach wyrabiać drzewo użytkowe i opałowe, szczególnie na mokrzejszych miejscach, gdzie później nie wjedzie.

Pszczóły. Ule trzeba zrewidować. Zmiatać śnieg z wylotów. Jeżeli się pokażą szczeliny, zasmarować krowieńcem z gliną.

Ryby. Pamiętać o przeręblach o g. 9 rano i o g. 3 po południu.

Ogród. Drzewa owocowe należy obierać z gniazd owadów, zwłaszcza obrać pajęczyny i pierścionki szare, z których wylęgają się liszki — najlepiej robić to na śniegu, by potem wszystko zebrać i spalić. Drzewa stare skrobać — młodsze czyścić szczotkami metalowymi. Zdejmować zrazy do szcepienia wiosennego. Inspekta tylko wprawni ogrodnicy zakładać mogą w tej porze. Szykować maty, paliki do drzew, grabie itp.

L u t y.

Rolnictwo. Przegląd zrobić narzędzi rolniczych i wozów. Przed robotą wiosenną takowe zremontować i zreperować. Nawozy wywozić, zaczawszy od najdalszych pól — lepiej w duże kupy; jeżeli koniecznym w mniejsze, to natychmiast rozrzucić. Czyścić na sprzedaż i do siewu nasiona, które w tym miesiącu zwykle są najdroższe. Przygotować ziarno do siewów wiosennych, odmieniając takowe jaknajczęściej. Kupić brakujące nasiona. Spaść resztę marchwi końmi i źrebakami, by od 1 marca koniec do wiosennych robót zaobroczyć. Obliczyć zapasy paszy, gdyż 1 luty to środek zimy w gospodarstwie. Obora, to samo co luty? W owczarni jagnięta oczyścić, lecz nie w duże mrozy — w owczarni wtedy powinno się trzymać ciepłą temperaturę.

Łąka Wywozić komposty.

Krytyka rozumna i beznamiętna jest pouczającą wskazówką w każdej sprawie.

(J. Wieniawski).

Las. To co w styczniu. Cięcie drzewa na porządki gospodarstwa.

Pszczoły. W tym miesiącu ulc można przewozić, bacząc, by leżały bokiem.

Ryby. W dalszym ciągu pamiętać o przereblach i baczyć na to, by w razie podwójnego lodu ryby nie dostały się pomiędzy takowy. Aby temu zapobiedz opuszcza się wodę o kilka cali ze stawu. Łód popęka, woda z pomiędzy lodu spływa na spód. 2 warstwy lodu się złączą i wtedy znów się wodę podnosi do dawnej wysokości.

Ogród. W sadzie to samo co w miesiącu styczniu. W inspektach pozasiewać wczesne warzywa, jak: kapustę, selery, karotkę, pomidory, ogórki, melony. W czasie mrozów rozwozić komposty lub nawozy na kwatery warzywne.

M a r z e c.

Rolnictwo. Wywieźć resztę nawozów. Siać koniczyny w oziminach prosto z kry. Śnieg tający przegarniać w rowach i przegonach. Zlustrować otwory drenów. Wykończyć na dłuższym już dniu młockę lokomobilą. Pozwoić kartofle do sásoków—w słotny czas takowe sortować do sadzenia. W sásokach grubo słomą przykryć, by nie namarzyły. Uprzątać słomę i barłogi od kopcy. Zbierać kamienie na koniczynach i rano podczas przymrozków zwozić. Spuszczać wody z ozimiu i upraw pod jarzyny. Wiązać powrósla. Wsiać najlepiej w tym miesiącu saradellę w żyta bujne, lub na suchych rolach. (Na lekkich sapach i żytach nędnych wstrzymać tą robotą do maja). Posypać superfosfatem koniczynę. W drugiej połowie miesiąca, jak tylko w pole da się wyjechać, rolę razować, lub równać włóką, by przyspieszyć powschodzenie chwastów. Na ziemiach drenowanych i piaskach przyorać nawóz. Po 19/III, gdzie można siać saradellę, bobik, groch, jarkę wykę i marchew, a w końcu miesiąca i jęczmień. Koło doniu w zaciszu osłoniętem od północy zasadzić kawałek kartofli na wczesne kopanie. Siać rozsądę kapusty, brukwi i buraków pastewnych. Obsadzać drogi drzewami. Dosadzać drzewa owocowe na drogach. Zadrzewiać nieużytki. Siać żużel pod jarzyny.

Pamiętać o klaczach, by w następnych latach wcześniej się źrebiły. Klacze od źrebiąt forsownie paść. Pierwsze 4 miesiące dobrego odżywiania źrebaka stanowią o jego wzroście, który zawsze u koni popłaca. Żrebiąt do zgrzanych klaczy nie dopuszczać. Konie robocze od 1 marca dobrze zaobroczyć. Krowy dobrze paść, a przeważnie wycielone. Nabiał w poście tak dobrze płaci, jak w grudniu.

Owce powinny mieć przed wypędzeniem na pastwisko poobcinane dobrze kopytka. W końcu miesiąca jagnięta zimowe odzwyczajają się po trochu od matek, do których dopuszcza się je zamiast 3 razy dziennie—2, a potem już raz dziennie. Owczarnie w dnie pogodne przewietrzać, otwierając drzwi i okna.

Łąka. Kretowiny rozrzucać i pozasiewać trawami. Bronować łąki. Kompost rozrzucony rozwlec, posiawszy trawami łąkę. Odnowienie rowów osuszających i zalewających. Spuszczać stojące wody na łące. Nawodniać łąki, lecz po zupełnem rozpuszczeniu.

Jedność i zgoda powinny być nieodłącznymi warunkami pracy cichej a wytrwałej na drodze rozwoju moralnego i materialnego naszego społeczeństwa.

(J. Wieniawski).

Las. Regulowania pod szkółki, kto tego jesienią nie zrobił. Sadzenie brzeziny, olszyny i wogóle liściastych. Sadzenie świerków. Ciąć pasy odrostowe. Orać na zagajniki, o ile jesienią kto tego nie zrobił. Siew drzew iglastych i wogóle liściastych. Szyszki zebrane w zimie wystawić na słońce, by popękały. Obdzierać korę olszową dla farbiarzy. Rozpocząć zwęglanie drzewa i pędzenie smoły. W szkółkach wody pospuszczać. Zakładać trutki na psy, koty i wrony.

Chmielnik. Ciąć e chmielu. Młode chmielniki nie głęboko przycinać. Część cięcia przeprowadza się jesienią. Nagarnawszy ziemią sypać nawóz 4 cent. superfosfatu, 2 saletry, 4 cent. soli potasowej. Stawianie tyczek.

Pszczoły. Oczyścić ule z zimowego śmiecia. Zrewidować które ule mocne, które słabe. Jeżeli niema zapasu miodu, podkarmić. Pootwierać wyloty.

Ryby. Pootwierać upusty, by grobli wody wiosenne nie pozrywały. Przygotowany powinien być nawóz słomiasty, dla zatkania wyrw w razie zasilnego naporu wody. W stawach niebogatych w wodę w lecie, trzeba teraz wodę chwytać i trzymać ją jaknajwyżej się da. Po skończeniu roztopów i przy nastaniu ciepła, można rozsadzać zarybek.

Ogród. Drzewa należyte oczyszczone trzeba obelić—teraz najlepsza pora wycinania drzew owocowych—przeradzić zbyt gęste gałęzie, za silnie rosnące skrócić, korony formować, usunąć pędy letnie wilkami zwane, o ile nie są potrzebne na utworzenie nowych pędów owocowych. Drzewa stare, lub słabe zasilić kompostem, lub kainitem, lub nadfosforanem (2 funty nadfosforanu, 3 funty kainitu na drzewo mniej więcej 15-letnie) robi się to w porze, gdy drzewa budzą się do życia. Zaraz po rozmarznięciu ziemi przesadzać agrest i porzeczki i robić odkłady z tychże. Maliny wycinać i z nawozem przekopać, sadzić wszystkie drzewa i po sadzeniu palikować. Szparagi przekopać. W inspektach kiełkować kartofle wczesnych gatunków, siać begonie „semperflorens“ oraz inne wczesne kwiaty—obcinać w kłombach krzewy ozdobne dla nadania im kształtu, wyłączając krzewy kwitnące na wiosnę - sztobrować chryzantemy, gdy się dobrze zakorzenią, przesadzać w coraz większe doniczki i obficie podlewać.

Kwiecień.

Rolnictwo. Siać 1 tego miesiąca łubin na przyoraną ziemię pod rzepak. Włóczyć lucernę, uprzątnawszy nawóz z takowej. Siać jęczmień, owies, łubiny czerwone i buraki jaknajwcześniej. Te ostatnie w kilku odstępach, dla ułatwienia obróbki. Sadzić kartofle. Saletrować żyta, gipsować koniczynę. Drugi raz przejechać rolę włóką pod len. Ogracować pszenicę i posaletrować, jeżeli słaba. Gracować lub obradlać rzepak. W końcu miesiąca gracować jęczmień, owies, groch i bobik. Włóczyć pszenicę. Sadzić kartofle. Wczesne w końcu miesiąca włóczyć.

Pamiętać o żrebackach przy kłaczach, które trzeba w tym miesiącu najforsowniej paść. Starszym żrebackom nie dawać marchwi, która pokiełkowana jest szkodziwą. Krowy paść mniej ilościowo, a lepiej jakościowo.

Owcom w końcu miesiąca, przed wypuszczeniem na młodą trawę, zadać codzien rano słomy, napoić, by do kałuż się nie pchały. Wracając z pastwiska, znowu napoić. W tym miesiącu robi się brak, który chodzi

po pastwisku, nie bacząc na pogodę, od rana do wieczora. Jagniąt stanowczo w tym miesiącu na pastwisko się nie wypuszcza,

Łąka. Poprawia się powtórnie rozrzucanie świeżo zrobionych kretowin.

Las. Flancowanie sośniny i modrzewia. Cięcia dębu i osiki. Siew żółędzia. Pozatykać w zagajnikach drogi i poprzekopywać rowy, by nikt po lesie nie jeździł. Zbieranie nasienia wiązu. Pielenie szkółek. Wycinać leszczynę i obciąć pręty wierzbowe.

Chmielnik. Sadzenie nowych chmielników. Jak sztabry puszczać pedy, dać zaraz paliki.

Pszczoly. W ciepły dzień podmieść pod ramkami. Gdy na ostatnim plastrze ani miodu, ani pszczoł nie widać, a za zapukaniem w ul, odzywają się, podkarmiać, dając co kilka dni po kilka kieliszków miodu rozrzedzonego. Na miód rzucać kilka żdziebeł słomy, aby się pszczoły nie lepily. Pilnować ula, by do nich się dostać nie mogły pszczoły-rabusie. Uważać, by w pasiece miodu nie rozlewać, gdyż to ściąga rabusi. Słabych roi, a szczególnie bez matek, nie utrzymywać w pasiece. Jak agrest zakwitnie, zrewidować pasiekę.

Ryby. Jeszcze można stawy zarybiać, bacząc, by na 1 m. stawu *żyźnego* nie było więcej, jak 15 kop zarybku 1-letniego, 12½ kop 2-letniego, 7½ kop 3-letniego, choć najkorzystniej dawać roczny zarybek i na jesiń sprzedać.

Ogród. Diczki szczepić, lub stare drzewa przeszczepiać w dni pochmurne—wino odkryć i przywiązać do krat, zanim liście wypuści. Szparagi obsypać saletrą 2 f. na pręt □. Z truskawek słomę zgrabić, z drobnym nawozem silnie ziemię wrzucić, a gdzie nie było zimowego nawozu, posypać siarczanem amonu (1 do 2-ch funt. na pręt □), lub saletrą chilijską (2 do 3-ch f.). Brzoskwinie i morele odkryć, pozostawiając jeszcze jakiś czas jałowiec od przymrozków. Z odkryciem róż nie spieszyć zbyt, a posadzone świeżo cieniować od wiatrów i ostrego słońca. Drzewa skropić cieczą bordoską, gdy wyjdą już pąki z łusk, a kwiat się jeszcze nie rozwinię, chroni to od plam na owocu. Wczesne kapusty, sałaty, kalarepy itd. wysadzać w grunt. Rośliny do klombów letnich potrzebne sadzonkować. W gruncie posiać jednoroczne kwiaty, maki, rzędę, trawy bukietowe, obsiewki, a delikatniejsze w inspektach, jak floksy, petunie, astry, lewkonie itp.

Maj.

Rolnictwo. Wsiać w żyto na sapach i w liche żyto saradellę. W 2-iej połowie miesiąca łąbin w żyto. Assekurować się *wczesnie* od gradu. Na niedrenowanych polach kończyć sadzenie buraków i kartofli. Siać marchew, którą można siać i w listopadzie i marcu, lecz przy dużej plantacji okopowych najkorzystniej siać w maju, gdyż wtedy potrzebuje mało pielienia, a ma czas urosć, gdy się weźmie pod uwagę, że marchew do listopada rośnie. Sadzić koński ząb, siać len, sadzić kapustę, brukiew, siać letni rzepak. Żyto w pszenicy pościnać. Pszenicę pozrywać, gdzie bujna, bezpieczniejsz sierpem, jak kosą, lub też zwałować gładkim ciężkim wałem. Włóczyć i obredlać kartofle. Pleć, przerywać, saletrować buraki i marchew. Włó-

W łączności, w terminowem spełnianiu zobowiązań, w rozumnej oszczędności i skrzętnem używaniu wypożyczonego grosza leży siła i przyszłość rolnika.

(J. Wieniawski).

czyć koński ząb. Podczas słaty wiązać powrósla, młócić łubin, przeznaczony do siewu czerwcowego lub lipcowego. Wywozić nawóz, uprawiać pod rzepak. Reperować drogi—piaskiem gliniaste, gliną piaszczyste. Brukować kawałki dróg, lub podwórza. Reperować płoty. Reperować budowle. Szlamować stawy, których w zimie z jakichkolwiek powodów nie można było wyszlamować. Zwieźć ludziom na cały rok opał.

Konia można już mniej intensywnie paść. Dla źrebaków, o ile stoją na stajni, postarać się od 10—12 maja o jaką zieleniznę, choćby trawę z łąki. Z krowami, jeżeli nie idą na pastwisko, przechodzić na letnią paszę przy pomocy żyta świętojańskiego z wyką piaskową, lucerną, inkarnaiką (która 1 raz na 3 lata wymarza, lecz gdy się uda, daje ogromną ilość paszy, oszczędzającej bardzo koniczynę). Po 8 maja można wypędzić jagnięta na młodą koniczynę białą, lecz trzeba jeszcze dodać trochę owsa i trochę siana do końca tego miesiąca. Uważać, by owczarz nie paść po całym pastwisku, lecz po trochu przypuszczać, by część pastwiska miała czas odpocząć. Pastwisko dobre liczy się: 1 m. na 15—20 sztuk owiec na 7 miesięcy; średnio na 5—10 sztuk.

Łąka. Irrygować, lecz wody wyżej nie trzymać, jak 3—6 centimetrów.

Las. Sadzenie świerków, siew sośniny i modrzewia. To samo, co w kwietniu, zależnie od wcześniejszej, lub późniejszej wiosny.

Chmielnik. Pędy chmielowe, gdy dojdą do 50 cent. wysokości, przywiązywać do tyk lub drutu. Po przywiązaniu, ziemię przecoruje się między rzędami. Chmiel młody obsiadają często pchełki, mrówki, biedronki. Trzeba zaatakowane miejsca spryskać ługiem.

Pszczóły. To samo mniej więcej, co w kwietniu; zależnie od spóźnionej, lub przyspieszonej wiosny. Zasiłać obficie co drugi dzień słabsze roje; do mocnych dostawić ramki z początkami, uważając, by były z pszczołą woszczyną. Jest to chwila zmieniania i wychowywania matek i robienia rojów. Zakładać blachy.

Ryby. Uważać podczas rośla, by brzegi, obrośnięte trawą, były zalane wodą. Chronić takie stawy od kaczek i gęsi. Wodę trzymać wysoko. Stawy, przeznaczone do szlamowania, opatrzyć rowami odpływowymi.

Ogród. Obecnie pokazują się najgorsze szkodniki—chrabąszcze, należy strząsać je rękami, gorącą wodą zalewać, liszki gromadami siedzące, niszczyć za pomocą pędzla moczonego w roztworze szarego mydła lub 3% karbolu, można też palić je pochodnią naftową. Drzewa słabo rosnące zasilać rozcieńczoną gnojówką lub saletrą, tak samo podlewać tem samym różę przez całe lato co 2 tygodnie. Nadmiar owoców zdejmować z młodych drzew. Wrazie pokazania się bladej pleśni na agrestcie, brzoskwińiach lub różach, szprycować cieczą bordoską co tydzień. Agrest dobrze jest popielić o rosie.

Czerwiec.

Rolnictwo. Zasiać przed 10-ym tego miesiąca łubin pod oziminę. W dalszym ciągu pielenie i radlenie buraków i kartofli. Pielenie Inu. Włó-

Nauka jest najwyższym skarbem i najkorzystniejszym uposażeniem, jakie rodzice dzieciom swoim dać mogą.

(J. Wieniawski).

czyć późniejszą kukurydzę. Wozić resztę opału rocznego na ordynarję, sprowadzić węgiel do domu i lokomobili, superfosfat i żużel pod siewy jesienne. Węgiel wtedy tańszy i mniej go kradną; superfosfaty i żużle nie w sezonie jesiennym na czas przychodzą i wtedy niema wypadku tego, by z powodu braku wagonów pod superfosfat we wrześniu rolnicy musieli siewy opóźnić. Wysypuje się superfosfat na kupy, worki pierze i można takowe potem do czego innego użyć. Sieczenie koniczyny i łąk. Jeżeli kto chce mieć nasienie z 2-go pokosu, musi koniczynę posieć przed 10 czerwca. Wywózka reszty nawozu pod oziminę. Uprawa koniczysk i ugorów. Podczas słoty powróśla wiązać; młócić resztę łąbinu, przeznaczonego do siewu po życie. Sprzęt rzepaku. Podór rzepaczyska; konie lżej robią—można paść zieleniną z małym dodatkiem obroku. Jest to nieekonomiczne, lecz higieniczne. Zacząć przygotowywać żrebacki na remontę. Przestrzegać pasterszy, by krowy na koniczynach się nie wzdymały. Pasza zielona początkiem, wczesna lucerna, lub inkarnatka. Później koniczyna. Po 20 przelot. Po 28 wyka. Owce się piorą, strzygą. Uważać na równą strzyż. Od tego zależy runa wygląd. Owiec podczas południa na słońcu nie trzymać. Poić rano i wieczór.

Łąka. Sprzęt, gdy trawy zakwitną Nawodnić w 8 dni po sprzęcie i powtarzać to co 8 dni kilkakrotnie.

Las. Rudowanie pieńków. Uschłe gałęzie pouprzątać z lasu. Zbierać kwiat bzu i lipy. Nasienie wiązu i brzoštu dojrzewa. Po zagajnikach bronić trawy wyrzynać. Pomyśleć o wodzie dla sarn.

Chmielnik. Zorać znowu, lub skopać, by było w nim zupełnie czysto. Starannie pędy przywiązywać, boczne zaś obłamywać. Szkodniki i sposoby przeciw nim te, co w maju.

Pszczółki. Przeznaczenie ula jednego na hodowanie matek (1 na 25). Miodobranie główne koło 20 tego miesiąca. W tym miesiącu można powiększać ilość rojów sztucznie.

Ryby. Stare karpie żywić, by ikry nie zjadały. Gdy wylęgną się młode rybki, trzeba wrzucać do stawu świeży nawóz od świń, chleb kruszony, gotowane kartofle, słodziny i t. p. Trawy i trzciny powysiekać. Pilnować, by po brzegach ryb nie łowiono.

Ogród. Szkodniki dalej tępić. Bzy i inne krzewy kwitnące na wiosnę poprzycinać. Szparagi opleć, a po skończonem wycinaniu, aby wzmocnić osłabione karpy, żużla i kainitu po 1 f. na przęt [] rozsypać, wały ziemi rozrzucić i zagony zrównać, przez co nawóz się lepiej zmięsza. Obciąć winorośle przed okwitnieniem na 2 oczka ponad ostatnim pędem owocującym, przewodniki przywiązywać prosto, a pędy boczne i wąsy uszczykiwać całe lato. Siał na inspekcje w końcu miesiąca kwiaty na wiosnę następną, jak: bratki, niezapominajki, ostróżki, campanule i t. d. Fiołki, które mają na jesień kwitnąć przesadzić.

Lipiec.

Rolnictwo. Orać na siew pod rzepak. Roboty te ukończyć przed 10 tego miesiąca, gdyż w sierpniu podczas sprzętu pszenicy niema na to czasu. Miesiąc zaś przed siewem rzepaku musi rola być zorana, ażeby

Oświata... jak powietrze, jak woda... jak światło, jest niezbędnym warunkiem życia wszędzie, gdzie kiełkuje myśl ludzka.

(J. Wieniawski).

naciągła wilgocią, czy to uprawa, czy przyorany zielony nawóz. Siac superfosfat pod rzepak. Kończyć podory pod oziminy. Uprawy prowadzić dalej najwięcej bronami i drapaczkami, najmniej pługami. Podorywać wyczyska na zielono cięte. Żyta jaknajwcześniej sieć i między sztygami podorywać i siać lubiny pomieszane z grochem, wyką, bobikiem itp. Po sieć zaraz od ręki wałować. Sprząt białej koniczyny, przelotu, szwedzkiej koniczyny, traw. Nawozu po 1 lipca pod oziminy nie wywozić. Zostawić takowy pod okopowe. Konie znowu forsowniej paść, gdyż robota od połowy miesiąca już jest cięższa do późnej jesieni. Zrebakom przeznaczonym na remontę dawać obrok.

Krowy dostają wykę i II pokos koniczyny. W końcu miesiąca w owczarni zaczyna się kopulacja. Przestrzega się w owczarni to, co mówione było w czerwcu.

Łąka. Zalewanie i sprząt II pokosu na bardzo bujnych łąkach, gdzie zwykle sprząta się 3 pokosy.

Las. Szacowanie drzewa w przyszłej porębie. Wycinanie chwastów niepotrzebnych. Drogi i mosty reperować. I to wszystko co w czerwcu.

Chmielnik. W końcu lipca jeszcze raz wygracować chmielnik, by był zupełnie czysty. Obcina się chmiel z wilków do wysokości 2 łokci od ziemi.

Pszczoły. Zbiór miodu do końca miesiąca. W końcu miesiąca blachy odgrodowe wyjąć i dać pszczołom miód dla siebie zbierać.

Ryby. Rowy dopływowe do stawów utrzymywać w porządku. Trzciny i sitowia kosić i stopę pod wodą, to napewno zgniją. Kosić wszelkie trawy w stawach, by nasienie się nie rozsypywało. Kończyć szlamowanie letnie. Ptaki wodne odstraszać. Zarybek karmić dobrze.

Ogród. Ciąć żywoptoty, suche gałęzie wycinać w sadzie, oczkować róże—wycinać nożyczkami drobne jagody z zawiązek winogron, truskawki po owocowaniu opleć, ilance szykować na nowe plantacje truskawek, a wąsy obciąć. Siac salaty zimowe, endywię i scarollę—bluszcz i bukszpan sadzonkować w inspekcje. Groszki i fasole na późniejszy użytek zasiał. Chryzantemy ściąg na 8 do 10-ciu oczek, pozostawiając tylko jeden pęd, a inne pędy z ziemi wyrastające stale przycinać. Podlewać je obficie teraz oprócz wody mieszaniną gnojówki z nawozem kurzym lub gołębim.

Sierpień.

Rolnictwo. Sprząt jęczmienia, pszenicy, strąków, owsa. Podor ściernisk między rzędami, lub zaraz za wozami. Łubinu siew w ściernie kończyć do 5 tego miesiąca. W czasie żniw, gdy pada, wywozić nawóz pod buraki na ściernisko. Siew rzepaku między 10—15 tego miesiąca. Siew żyta świętojańskiego, wyki piaskowej, inkarnatki. Młócić oziminę i jarzynę. Do lokomobili przystawić śrótownik i odrazu młec wszystkie poślady na obroki. Sprząt potrawu. Kópanie wczesnych gatunków kartośli. Zorać wszystko na siew oziminy do 1 września. Zasiać superfostat i żużel. Ko-

Największą cnotą jest: kochać kraj i kochać się wzajem.

(J. Wieniawski).

nie silnie żywić. Jest to miesiąc wraz z kwietniem i październikiem najcięższy dla koni. Remonta musi być tak obłaskawioną, by dawała sobie w zęby zaglądać i za nogi chwytać. Od 1 sierpnia dać 3 garnce owsa na żrebaka.

Krowy paść na koniczynie zaraz po ścięciu przykrywającej rośliny. W domu dodawać II pokos koniczyny, III siew wyki, saradeli.

W owczarni odsadzanie letnich jagniąt. W dalszym ciągu kopulacja na zimowy wylot. Owczarze wypuszczają już później w pole. Mają więc czas przygotowywać w tym i następnym miesiącu paszniki i lasy na ziemię.

Łąka. Sprzęt potrawu. Jeżeli potrzeba dosiąć traw, to pamiętać należy, że w naszym klimacie trzeba to uskutecznić przed 1 września.

Las. Prócz tych robót w lesie, co w czerwcu i w lipcu, można już przygotowywać dołki do sadzenia jesiennego. Drzewo uszkodzone przez kornika uprzętać z lasu. W końcu miesiąca dojrzewa brzoza; starać się zebrać nasienie.

Chmielnik. W dalszym ciągu utrzymywać chmielnik w czystości, przywiązywać łądygi, a najmocniej wierzchołkowe łądygi.

Pszczółki. W końcu miesiąca ścieśniać gniazda; od 4–8 plastrów zostawić podług siły roju; uważać, by w każdym ulu zostawić 30–40 funtów miodu.

Ryby. Pilnować, by w stawach lnu, lub konopi nie moczyli. Szlamować stawy, które na zimę mają być zalane. Odpędzać wodne ptaki.

Ogród. Drzewa owocowe jeszcze można płynnymi nawozami zasilać, co wpływa na utworzenie pączków owocowych na rok następny. Brzoskwinie i morele rozpiąć na ścianach tak, by gałęzie nie zachodziły jedna na drugą, u winogron skrócić przewodniki. Zasiać szpinak, by urosł na zimę. Gwoździki rozmnożyć z odkładów. Cebulki hjacentowe i tulipanowe, świeżo sprowadzone do pędzenia zimowego, posadzić w doniczki, i zakopać w ziemię.

Wrzesień.

Rołnictwo. Między 1–10 trzeba wywieźć nawozy pod buraki, jeżeli tego nie zrobiono w czas słotny podczas żniw w sierpniu, oglądać się za wywiezieniem nawozu po wykopkach nie można, gdyż wtedy przy krótkim dniu nigdy tego zrobić się nie zdąży. Zacząć sieczenie koniczyny nasiennej. Od 10–12 siew pszenicy. Od 15 żyta. W gospodarstwach o mniejszej kulturze można siać od 3 września. Kopanie kartośli gatunków późniejszych zacząć 9-go. Wczesne mogą w sierpniu być kopane. Koński ząb pociąć, powiązać w snopy i ustawić na polu. Można takowy do stycznia w ten sposób przetrzymać na polu.

Krowom przy pasieniu końskim zębem dodawać trzeba trochę kuchi i otrąb, lub też dobre pastwisko na koniczynie albo seradeli.

Owczarz powinien w tym miesiącu uciąć gałęzi topolowych i olszowych dla owiec na zimę. Owce z bladymi oczami, mające zwyczaj obgryzać wełnę, naznaczyć smołą na nosie, poprawić i przed zimą usunąć.

Co mnie najbardziej tu na świecie dziwiło, to niemoc siły.

(Napoleon I).

Stare barany i starsze skopy wziąć razem na lepszą paszę na opas, by łatwiej do marca takowe opaść. Resztę stada się numeruje i oddaje owczarzowi pod nadzór odpowiedzialny. Przed wypuszczeniem na pastwisko i na noc, zadawać słomę, którą owce obgryzają i taką słomę używać do przykrywania kopcy z kartoflami, aby myszy takowych nie toczyły.

Łąka. Na nieirygowanych łąkach można paść, o ile nie lgnie.

Las. Orać poręby w wązkie skiby. Grabienie ścielki. Potrzebne podkrzesania dopełnić.

Chmielnik. Zbiór chmielu. Suszenie. Sprzedaż. Ucięte lodygi wiąże się i wtyka w ziemię, by na wiosnę łatwiej takowe było znaleźć. Tyczki ustawia się w piramidy i u góry postronkiem związuje, lub też układa w wysokie kupy i zabezpiecza odpowiednio przybiciem zwierzchu łątami.

Pszczoly. Pozostałe plastry z suchą woszczyną wyjąć z uli i zabezpieczyć przed myszami i motylicą. Wyłoty zwięzić.

Ryby. Przygotować naczynia do łowienia. Zimochowy uporządkować i napełnić wodą, uporządkować do nich dopływy i odpływy. Zrewidować służę i upusty.

Ogród. W końcu miesiąca tego winno się owijać pnie drzew dapieniem rurkowanym, lub też zwyczajnym grubym, który się smaruje smołą drzewną „nie“ kamienną, lub lepem, na tych opaskach zatrzymują się liszki samice, chcące złożyć jajka na drzewie przed zimą. Rurkowane opaski należy przeglądać co parę dni, a smarowanie powtarzać gdy lep wyschnie. Pud tegoż wystarczy na 500 drzew. Delikatniejsze rośliny chronić od przymrozków—muzy, palmy, chryzantemy, tymże boczne pędy odrastające tala usuwać, zostawiając tylko jeden górny na kwiat. Owocu zbiór ogólny.

Październik.

Rolnictwo Koniec kopania kartofli. Kopanie i odstawa buraków. Grabienie łąk kartoflanych i obkładanie nimi kop.ów. Orka pod jarzyny. Dolowanie liści buraczanych. Koniec paść jaknajsilniej przy odstawie buraków. Zrebaki dostać mogą już marchew w końcu miesiąca. Kr.owy idą na koniczynę, saradę, lub dostają kukurydżę w oborze z dodatkiem nie więcej jak 75 funtów na sztukę liści buraczanych.

Owczarzy pilnować, by nie zatruli owiec. Jagniąt stanowczo już w pole nie wypuszczać. Młode owce przy suchem tylko powietrzu.

Ułożyć budżet paszy na cały rok dla wszystkiego inwentarza, licząc zimową paszę od 15 października do 15 maja.

Łąka. To samo co we wrześniu.

Las. Początek cięcia poręby; sortowanie drzewa ludnicowego, użytkowego i opałowego. Sadzenie drzew liściastych. Zbierać nasienie dębu, buku, kasztanu, jodły, jesionu, olszyny, białej akacji. Dąb, buk i kasztan zaraz wysiać, resztę przechować w przewiewnem miejscu. Szkółki obłożyć suchym liściem.

Chmielnik Przykryć chmielnik nawozem, a wierzch ziemią, przeorawszy go poprzednio.

Pszczoly. Szpury w ulach zalepić. Pod daszkiem złożyć sianem, gdyż słoma myszy ściąga. Przejrzyć ule aby stały prosto, aby daszki miały całe i nie były narażone na zaciekanie. Miejsce koło pasieki winno być spokojne.

Ryby. Zrewidowawszy i w razie potrzeby oczyściwszy rowy odpływowe, przystąpić do spuszczenia stawów. Zacząć od mniejszych stawów, skończyć na większych. Uprzedzić sąsiadów niżej położonych, że stawy się spuszcza. Wodę spuszczać powoli. Gdy woda do wieczora zejdzie, przygotować naczynia, postawić na noc pewnych ludzi i nazajutrz skoro świt brać się trzeba do łowienia. Przy sprzedaży ryb najpiękniejsze wybierać do rozplodu i wsadzać takowe do zimochowu. Staw zostawić bez wody po wyłowieniu na całą zimę.

Ogród. W sadzie to samo co we wrześniu. Ogólny sprzęt wazyw. W dni pogodne po obeschnięciu rosy zimowe siłaty powiązać i z bryłą ziemi przenieść do piwnicy, by wybielała na zimę. Ziemia zwilżona trochę być w piwnicy powinna. Ściąć łęтины na szparagach i jeszcze raz zasilić 1 f. żużla i 1 f. kainitu na przęt □. Marchew i pietruszkę zasiać w grunt, by była wczesna na wiosnę. Rośliny trwałe, jak piwonje, irysy i inne rozdzielać i przesadzać. Ziemię około agrestów opielonych posypać wapnem mialkiem niegaszonym i przekopać, chroni to od liszek na wiosnę. Korzystnem też jest wapnowanie winnicy i drzew owocowych.

Listopad.

Rolnictwo. Zaoranie okopowych pól. Wywózka nawozu pod okopowe podczas przymrozków i niewielkich mrozów, które często w listopadzie uniemożliwiają na parę dni orkę. Przyorywanie nawozu mialko z pogłębianiem. Podór ugoru pod rzepak. Wykończenie przegon. Siew marchwi. Przyorywanie łubinu na samym końcu. Równać drogi przed zamrożeniem. Opatrzeć kopce kartoflane, przeznaczone do pasienia lub odstawy. Przykryć ścielką, łętami, plewami rzepakowemi, by łatwo się w zimie do nich dostać. Przeznaczone do sadzenia przykryć od wschodu i północy grubo ziemią, a południową stronę i zachodnią przykryć dopiero po nastąpieniu mrozu, obłożywszy poprzednio łętami kopce, by ziemia do przykrycia nie przemarzła.

Nawieźć okopowych do podwórza. Opatrzeć budynki na poddaszach. Przygotować kapustę do kiszenia. Zbierać kanienie na konieczyńie. Konie mogą dostać marchew lub kartofle, z małym dodatkiem obroku. Te ostatnie paść parowane lub surowe, ale na wpół z marchwią zmięszane i wtedy koni nie zatruje się. Krowy przy pomocy kukurydzy i liści buraczanych przechodzą powoli na zimową paszę. Przechodzie powoli, by nie stracić mleka, które w tym miesiącu już znacznie drożeje. Owce postawić na stajni. Zaczyna się wtedy zimowy wykot. Uważać, by owcom było nie za duszno, ale też nie zimno. Jałowe owce, gdy ładna pogoda, można jeszcze na parę godzin wypędzić w pole. Skopy na opas przeznaczone zacząć lepiej żywić.

Łąka. To samo co w październiku.

Las. Rąbanie poręb. Zbieranie szyszek. Wyorywanie skib pod zagajniki. Regulować ziemię pod szkółki. Zbierać nasienie olszyny pospolitej, grabu i jagody cisowe.

Pszczoly. Zaglądać do pasieki. Nadśluchiwać jak pszczoły zimują. Z nastaniem szarug i zawieci zabezpieczyć tak, by śnieg nie nawiła do ula. Wosk topić i miód gotować.

Ryby. Narzędzia wymyć, poczyścić, żelazne posmarować i pochować. Jak tylko mrozów chwyci, pamiętać o przerębłach.

Ogród. Okopywać z nawozem drzewa owocowe tak daleko, jak w południe pada cień od korony, tak bowiem daleko sięgają korzenie drzewa, które trzeba zasilać. Regulować kawalki ziemi przeznaczone pod drzewa owocowe, lub też kopać doły. Na ziemi lekkiej sadzić drzewa owocowe, okrywając pnie wokóło łęciami lub ściek. Winogrona ciąć na 6—8 oczek, potem je zadołować lub słomą owiązać. Brzoskwinie okryć jałowcem i słomą albo lepiej trzcina, gdyż do słomy myszy dążą. Przedtem spryskać cieczą bordoską z małą domieszką lizolu. Z róż liście obciąć, przed przymrozkami nagiąć korony, przysypać delikatniejsze odmiany piaskiem, a potem ściełką, lub też okryć jałowcem.

Grudzień.

Rolnictwo. Pozwozić kamienie z koniczyn. Przykryć nawozem luserniki. Jeżeli można, jeszcze orać. W gospodarstwie jesienią zawsze się znajdzie co do orania; choćby co 6—7 dzień wywieźć dorobiony nawóz i przyorać. Włóczyć przed wieczorem drogi, gdy się ma na mroz. Zabezpieczyć ostaecznie kopce z okopowemi, przeznaczonemi do wiosennego użytku. Przygotować komposta. Młócić cepami i konnemi maszynami. Na lokomobilową młoczkę za krótki dzień—szkoda opału. Zwożenie pierwszego lodu do lodowni. Żrebacki w czwartym roku, a nie wzięte do remontu, postawić na stajnię. Konie dobrze paść, choć nie bardzo intensywnie, nie przeciążając robotą, gdyż słuszne jest stare spostrzeżenie na doświadczeniu oparte: „Kto konia, zmarnowanego jesienią ciężką pracą, w adwencie nie dopasie, nie doprowadzi tego łatwo w styczniu ani w lutym“. Krowy dobrze paść. Jest to najdroższy miesiąc na nabiał.

Owce można podczas suchego mrozu wypuszczać na oziminy, zanedo jesienią wybujałe. Znakomicie to wpływa na rentowanie, na letni wykot, który się w tym miesiącu jeszcze odbywa i dobrze wpływa na mleko u macior, mających małe jagnięta z zimowego wykotu. W gospodarstwach kulturalnych tego nie robią, gdyż niektórzy uważają, że to szkodzi oziminnie. Wszystko to, co było mówione w styczniu, tyczy się i tego miesiąca.

Las. To co w styczniu.

Ryby. To co się w październiku lub listopadzie nie zrobiło, a powinno być zrobione.

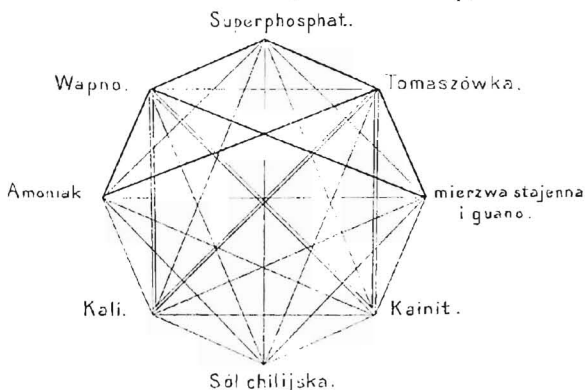
Pszczółki. Patrz styczeń.

Ogród. Zrazy do szczipienia wiosennego zbierać, szparagi i truskawki okryć nawozem, karczować stare drzewa. Pędzić rośliny cebulkowe, róże szczipić w cieplarni. Składać popioły drzewne i torfowe—drzewny przyda się do rozsypywania po rozsądzie, gdy się rzucą pechełki, torfowy zaś wybornie spulchnia grunta gliniaste.

Ciecz bordoska na drzewa, według przepisu Jankowskiego: 2 $\frac{1}{2}$ f. siarczanu miedzi i 2 $\frac{1}{2}$ f. niegaszonego wapna, lub w braku takowego 5 f. gaszonego na 100 kwart wody na drzewa bez liści, a na ulistnione brać tylko po 1 $\frac{1}{2}$ funta.

Dwojakiego rodzaju są najwięksi marzyciele: ci, w których marzenie rodzi się z goryczy rzeczywistego życia, i ci, w których marzenie rodzi się z czucia mocy.
(Kaz. Tetmajer).

KTÓRE NAWOZY MOŻNA MIĘSZAĆ z SOBĄ, KTÓRE NIE.

Nawozy, połączone cienką linijką, można zawsze z sobą pomięszać.
Nawozy, połączone podwójną linijką, krótko przed ich rozsianiem.
Nawozów, połączonych grubą linijką, nie mięsza się wcale

O zmianach powietrza.

(Według spostrzeżeń prof. Wojciecha Jastrzębowski).

I. Znaki pogody, suszy, ciepła, zimna i mrozu.

1. Z obserwacji chmur. Gdy przy zachodzie słońca chmury wydają się być złotego koloru i nikną, gdy się zniżają i niejako postępują przeciw wiatrowi, gdy są białe, a przytem, gdy niebo pokryte jest innymi, drobnymi, na kształt zmarszczek na wodzie pięknie ułożonymi obłoczkami (co się zowie dropiatem niebem) — można się z tego wszystkiego spodziewać pięknej pogody. — Kiedy podczas letniej pory od rana powstają małe chmury, po południu zaś poczynają się rozchodzić, a ku wieczorowi zupełnie nikną — można stąd wnosić z pewnością, że pogoda niejaki czas potrwa. Chmury, spuszczone się po deszczu na ziemię i niejako toczące się po powierzchni pól, wróżą pogodę.

2. Z mgły. Opadanie mgły podczas poranków zapowiada piękną pogodę przynajmniej na jeden dzień. Jeżeli mgła ukazuje się po deszczu, można z tego spodziewać się pogody.

3. Z deszczu. Jeżeli deszcz znacznie padać na godzinę lub dwie przed wschodem słońca, można się spodziewać pogody od południa. Jeżeli miesiąc luty jest bardzo dżdżysty, także same mogą wypaść wiosna i lato, lecz jeżeli jest zupełnie pogodny, wtedy obawiaj się posuchy. Nasi ogrodnicy uważają, iż wyjaśnienie się nieba po zachodzie słońca w czasie pochmurnym lub słotnym zimowym w stronie południowo-zachodniej jest nieomylnym znakiem mrozu.

4. **Z rosy.** Mocna rosa tylko przy wypogodzonym i spokojnym powietrzu jest pewną oznaką pogody; ale skoro we dniu wiatr się wzmacnia, pogoda, pomimo rosy mocnej, nie jest pewną.

5. **Z wiatru.** Zmiana kierunku wiatru podczas słońca lub zachmurzonego nieba zapowiada rychłą pogodę. Jeżeli pogoda trwa już cały tydzień, a wiatr w tym samym czasie ciągle z południa, zwykle następuje potem susza, która potrwa tem dłużej, im częściej w ciągu jej trwania zanosilo się na deszcz, a potem się znowu wypogadzało. Wiatry wschodnie i północno-wschodnie, jako pochodzące ze stron, gdzie morza są najodleglejsze, a klimat najzimniejszy, bywają najsuchsze i najpogodniejsze w porze letniej, a w zimowej bardzo mroźne.

6. **Z błyskawic.** Gdy się błyska nad poziomem, podczas, gdy na niebie niema żadnej chmury, jest to oznaką ciepła i pogody.

7. **Ze słońca.** Słońce zapowiada pogodę, jeżeli słońce otoczone jest wesołą jasnością, natenczas można się spodziewać ciągłej pogody, równie, jak wtedy, kiedy zachodzi wśród obłoków żółto-czerwonych. Kiedy po zachodzie słońca, przy wypogodzonym niebie, spostrzega się ponad poziomem w stronie wschodniej słabo-czerwony pas, od spodu ciemniejszy, wtedy następny dzień będzie pogodny. Słońce, w czasie pogody przybierające wcześniej przed zachodem kolor krwawy i nienaję w zadymionem powietrzu, zapowiada mającą długo potrwać suszę.

8. **Z księżycą.** Gdy księżyc ma żywy blask, a po nowiu rogi są ostro zarysowane, jest to znakiem pięknej i długiej pogody w porze cieplej, a mrozu w porze surowej.

9. **Z gwiazd.** Gdy gwiazdy ukazują się na niebie w wielkiej liczbie, gdy są przytem świetne i żywo migają, jest to nieomylny znak pogody w porze letniej, a mrozu w zimowej.

10. **Z roślin.** Ile razy ma nastąpić tęga zima, tyle razy daje się zazwyczaj spostrzegać w jesieni wielką obfitość jagód na krzewach; przyroda w ten sposób daje możność wyżywienia się ptactwu nie odlatującemu na zimę.—Obfitość miazgi za korą drzew w porze wiosennej zapowiada na przyszłość długą pogodę opuszczanie się zaś i zwijanie liści na dół podczas pogody wróży suszę.—Roślina, znana jako chwast ogrodowy pod imieniem niuchotrzewiu, albo ptasiej salaty (alsine media), wznosi na pogodę zrana około godziny 9-jej swoje małe białe kwiateczki do góry, rozwija liście i pozostaje w tym stanie do południa; gdy zaś deszcz ma padać, objawy są odwrotne: kwiatki zwisają i listki zamykają się. Nagietek deszczowy (calendula pluvialis), roślina afrykańska, utrzymywana w niektórych ogrodach, otwiera na pogodę swój kwiat przed 7-mą godziną zrana i pozostaje zwykle w tym stanie do godziny 4-jej po południu; jeżeli zaś po 7-jej godzinie rannej ma kwiat zamknięty, spodziewać się trzeba deszczu przed nadejściem nocy.

11. **Ze zwierząt i ludzi.** Mocne i częste szczekanie psów w nocy wróży pospolicie odmianną powietrza. Kiedy wcześniej po zachodzie słońca pokazują się nietoperze i latają długo w noc, można spodziewać się naza jutrz pogody. Ustające „darcie“ w członkach u osób cierpiących na reumatyzm lub mających źle zagojone rany, jest także nieomylną oznaką mającej nastąpić pogody.

Miłością kraju i pracą podnoszą się narody; miłosierdzie jest połączeniem miłości kraju z pracą, jest więc potężną dźwignią życia narodowego.

(N. R.).

12. Z ptactwa. Wczesne ukazanie się dzikich gęsi i innego przelotnego ptactwa w porze wiosennej zapowiada blizkie ciepło, a w jesiennej zimno, zwłaszcza, jeżeli na wiosnę lot gęsi będzie wysoki, a w jesieni niski. Zbieranie się w gromady małych ptasząt w końcu lata lub w jesieni jest zwykle znakiem blizkiego zimna. Na pogodę skowronki wzbijają się wysoko i śpiewają wesoło; jaskółki także latają górną. Wysoki lot kruka zrana i głośnie jego krakanie, w czasie niepogodnym—zapowiada czas piękny. Częste pianie kogutów podczas słoty wróży rychłą pogodę, podczas mrozu—odwilż, a podczas odwilży mróz. Na pogodę dzierlatka czyli śmieciuszek trzyma się ziemi i nie świergocze; podobnie zachowują się cicho i spokojnie trznadel i poświerka. Głos sowy podczas deszczu zwiastuje blizką pogodę.

13. Z płazów, ryb, owadów i robaków. Na piękną i stałą pogodę pijawki, trzymane w szklanym słoju (napelnionym nie do pełna wodą i zawiazanym płócienną szmatką), leżą zwinęte na dnie bez ruchu i zachowują się spokojnie; w zimowej porze zwinują się podobnie na mróz, jak w letniej na pogodę. Podobnie sprawuje się żabka drzewna, trzymana w naczyniu dla wskazywania pogody. Latanie krówek gnojowych letnią porą znaczy pogodę nazajutrz. Pajęczyna, w porze jesiennej unosząca się w powietrzu i czepiająca się po płoach, znaczy stałą na kilka dni pogodę. Jeżeli mrówki w lecie w noszą wielkie mrowiska, to można się spodziewać rychłej tegiej zimy. Na pogodę komary snują się gromadnie po zachodzie słońca nad drogami.

14. Z hygrometru czyli wilgociomierza i innych przedmiotów nieżyjących. Podnoszenie się wskazówki na wilgociomierzu, wysuwanie się figurek hygroskopowych z ukrycia i t. p. znaki, objawiające się podczas słoty, wróżą osuszenie się powietrza, a zatem i pogodę.

15. Z barometru czyli ciężkomierza. Gdy żywe srebro w barometrze podnosi się podczas słoty, można się z tego prawie napewno spodziewać pogody, a potrwa ona tem dłużej, im podnoszenie się było powolniejsze—i przeciwnie. Pewna pogoda nastąpi, jeżeli podczas podnoszenia się barometru zarazem deszcz pada lub ukazuje się zrana mgła. Jeżeli podczas ciągłej niepogody barometr będzie się nieustannie podnosił przez dwa lub trzy dni, natenczas oczekuj z pewnością długiej i trwałej pogody.

II. Znaki słoty, deszczu, odwilży i śniegu.

1. Z obserwacji chmur. Chmury, gromadzące się jedne nad drugimi w kształcie urwistych gór i skał, są oznaką deszczu. Chmury, podobne do rozwlekłej wełny, czyli tak nazwane obłoki pierzaste, są znakiem deszczu, mającego nastąpić za dwa lub trzy dni, albo już padającego w okolicach odległych. Uważają, że niebo dropiate, o którym była mowa w I rozdziale i które jest znakiem pogody na dzień następny, każe spodziewać się deszczu na drugi, trzeci lub czwarty dzień. Kiedy podczas letniej pory powstają od rana małe chmury, poczem zbierają się one w większe masy, a po południu nie rozchodzą się, lecz jeszcze bardziej się zgęszczają, wtedy zwykle następuje deszcz. Białe chmury w zimie są znakiem śniegu, zwłaszcza, gdy przytem mróz zwalnia. Jeżeli w zimie lub na wiosnę chmury są

białowo-błękitne i rozciągają się daleko, można się spodziewać drobnego gradu czyli krupek.

2. Z mgły. Wznoszenie się zrana mgły jest znakiem blizkiego deszczu.

3. Z deszczu i śniegu. Jeżeli deszcz zacznie padać w godzinę lub dwie po wschodzie słońca, słońce będzie trwać przez cały dzień, poczem ustanie. W zimie, ile razy podczas mrozu pada śnieg w wielkich płatkach, a przytem wiatr wieje z południa i zmienia często kierunek, tyle razy można się spodziewać odwilży i zelżenia mrozu.

4. Z rosy i szronu. Brak rosy zrana rokuje wiatr lub zbieranie się chmur, jedno zaś i drugie jest przepowiednią deszczu. „Biały mróz“ czyli szron na trawie, który jest skrzeplą rosą, zapowiada deszcz, mający nastąpić za dwa lub trzy dni.

5. Z wiatru. Wiatr, wiejący w czasie pochmurnym, jest przepowiednią blizkiego deszczu. Jeżeli po wielkim wietrze ukazuje się mróz biały, zwykle następuje wkrótce potem słońce. Wiatry zachodnie, południowo-zachodnie i południowe, jako pochodzące ze stron, gdzie są najbliższe i najrozleglejsze morza, a przytem, gdzie klimat jest cieplejszy, bywają najbardziej obciążone wilgocią, a zatem najśłotniejsze. Przy tych atoli wiatrach zachmurza się powietrze nie nagle i w pierwszym dniu bywa nawet tak przezroczyste, że odległe lasy i góry daleko wyraźniej i jakoby w zbliżeniu widzieć się dają, czego szczególnie doświadczają mieszkańcy górzystych okolic naszego kraju. Takie więc wyraźne przedstawianie się i niejako zbliżenie odległych gór i lasów jest prawie niezawodną przepowiednią słońca.

6. Z barwy nieba i zorzy. Gdy piękny początkowo błękit nieba przybiera barwę zielonawą, jest to znakiem zbliżającej się pochmurnej, a potem dżdżystej pogody. Zorza wieczorna, nadzwyczaj mocna, ma być znakiem deszczu.

7. Z zimna. Uważano, że po zimmach w jesieni następuje zwykle deszcz.

8. Ze słońca. Jeżeli słońce jest zasępione i jakby zanurzone w wodzie, jeżeli wschodzi czerwone z jaskrawymi promieniami i jeżeli się po nad niem znajduje gęsta chmura, należy się z tego wszystkiego spodziewać deszczu. Nagłe deszcze nigdy długo nie trwają; lecz, gdy niebo zachmurza się powoli, słońce zaś, księżyc lub gwiazdy zaciemniają się nieznacznie, deszcz padać będzie najmniej przez 6 godzin. Kiedy słońce zachodzi blade, zapowiada to pospolicie deszcz.

9. Z księżycą. Obręcz kolorowa około księżycy jest prawie nieomylnym znakiem mającej wkrótce nastąpić słońcy. Jeżeli rogi jego po nowiu są przyćmione, albo tarcza około pełni blade, to także zapowiada deszcz, który może potrwać przez kilka dni.

10. Z gwiazd. Kiedy gwiazdy są blade i nieliczne, a wydają się być wielkimi, kiedy nie można dostrzedz ich migania lub kiedy otoczone są jasnością—można się spodziewać blizkiego deszczu.

11. Z roślin. Powój płotny i polny (*convolvulus sepium* i *conv. arvensis*), kurzyślep (*anagallis*), nagietek deszczowy (*calendula pluvialis*),

Kiedyż to życie przestanie być morzem nędzy, po którym pływają okręty zbytku,
(Świętochowski).

dziewięcisił (*Carlina acaulis*) i wiele roślin podobnych do podróżnika (*Leontodon*)—regularnie przed deszczem zamykają swe kwiaty i dlatego mogą służyć za nieomylną przepowiednię słoty. Kurzyślep, mający piękne, czerwone lub niebieskie kwiatki, a listki pod spodem czarno-kropkowane, ma być w tym względzie tak niezawodną rośliną, że we Francji nazywają go „barometrem ubogich“ (*barometre du pauvre homme*). Używając roślin, jako barometru, trzeba pamiętać o tem, że niektóre z nich nawet podczas ciągłej pogody otwierają się i zamykają regularnie w pewnych godzinach dnia, jak np. wspomniany wyżej „podróżnik“, który zrana ma kwiat otwarty, a po południu zamknięty. Jest to roślina bardzo pospolita przy drogach w porze majowej i czerwcowej; ma ona kwiat żółty i wydaje kulistą puchowatą główkę; kwiat jej, zamknięty przed południem, jest znakiem zbliżającego się deszczu.

12. Ze zwierząt i ludzi. Na słotę konie rżą gwałtownie i wyskakują; woły otwierają nozdrza, potem kładą się i liżą; koty umywają pysk i uszy; psy są ociężałe i senne, lubią grzać się przy ogniu, gryzą trawę, drapią zawzięcie ziemię; świny są niespokojne, tarzają się w błocie i skrobią się. Na deszcz krety kopią większe niż zwykle kretowiska. Gdy pasąc się bydło chciwiej niż zwykle je trawę i polizuje kopyta, jest to znakiem zbliżania się długotrwałego deszczu. Zauważono, że osoby, cierpiące na reumatyzm i t. p. dolegliwości, a szczególnie mające złe zagojone rany, doznają dotkliwych bólów, ile razy ma nastąpić słota lub inna nagła nieprzyjemna zmiana powietrza.

13. Z ptactwa. Na słotę dzierlatka rozwodzi swoje przewlekle trole w powietrzu; poświerka i trznadel odzywają się często przy drogach; jaskółki uganiają się ponad samą ziemią i wodą za muszkami; skowronek śpiewa rano, siedząc na brylce roli lub na kamieniu; zięba odzywa się wczesnie w ogrodach; wróble świergocą bardzo rano; wrony i kawki latają gromadnie, nie zatrzymując się nigdzie; sroki i sójki gromadzą się i wrzeszczą, wrony krzyczą więcej niż zwykle; czaple i sokoły latają nisko; ptactwo swoje, np. kury i indyki trzepocą się w piasku i skubią, gęsi, kaczk i łabędzie pośpieszają na wodę, uganiają się na niej i wydają mocne krzyki, kury indyjskie czyli perliczki, również jak pawie, krzyczą, ptaszki małe zaniedbują żeru i uciekają do swoich kryjówek.

14. Z płazów, ryb, owadów i robactwa. Na deszcz i w czasie deszczu pijawki utrzymują się spokojnie u góry naczyń; w zimowej porze zachowują się podobnie na odwilż i śnieg, jak w letniej na deszcz. Na słotę żaby i ropuchy skrzeczą w kałużach; żabki zielone rechoczą głośno na krzewach, azymane w naczyniach wspinają się ku powierzchni; rybki wyskakują ponad wodę dla chwytania komarów; robaki wyłazą z ziemi obficie; pająki spuszczaają się po pajęczynie i łązą po ścianach; mrówki zdążają z pośpiechem do swych kryjówek, równie, jak pszczoły do ulów; komary brzęczą więcej niż zwykle i są naprzykrzone. Na słotę także muszki deszczowe całymi rojami odbywają w powietrzu podczas letnich wieczorów różne obroty.

15. Z hygrometru (wilgociomierza) i innych przedmiotów nieżyjących. Można uważać, jako pewne znaki odwilży lub deszczu, następujące zjawiska: Pęcznienie suchego drzewa, potnienie soli, kamieni żelaza i t. p.

rzeczy, podnoszenie się wskazówki wilgociomierza, chowanie się figurek hygroskopowych, rozmiękanie wyciągniętego papieru, obić i obrazów, wyprężanie się przedmiotów skręconych, jako powrozy, struny skrzypcowe i t. p., ukazywanie się niezwykłego światła około płomienia palącej się świecy, mętnienie wody w stawach, ukazywanie się w porze letniej odległych lasów i gór w dziwnem do nas zbliżeniu i w barwie ciemno-niebieskiej. Wszystkie te wyżej wymienione objawy zapowiadają czas pochmurny, a następnie dżdżysty, w zimie zaś podczas jasnej mroźnej pogody oznajmiają odwilż i zelzenie mrozu.

16. Z barometru (ciężkomierza). Gdy podczas pogody ciężkomierz opada, można być prawie pewnym deszczu, a potrwa on tem dłużej, im powolniejsze było spadanie żywego srebra w ciężkomierzu—i naodwrot. Zimą niżanie się barometru w czasie mrozu jest znakiem śniegu, a w czasie suchym—odwilży. Jeżeli podczas ciągłej pogody żywe srebro opadać będzie przez dwa lub trzy dni, spodziewaj się z pewnością długiego deszczu.

III. Znaki wiatru, gradu, burzy, nawałnicy, grzmotów, piorunów i ciszy.

1. Z obserwacji chmur i innych zjawisk w powietrzu. Obłoki blade-żółtawe, przesuujące się powoli, chociaż wieje wiatr mocny, są pewnym znakiem gradu. Jeżeli przed wejściem słońca niebo na wschodzie jest blade, a gęste obłoki mocno odbijają od siebie światło słoneczne, obawiaj się wielkiej nawałnicy z gradem. Białe chmury w lecie są także znakiem gradu. Gdy słońce bardziej niż zwykle dopieka, gdy nawet w cieniu czujemy parne powietrze, wzbudzające pęty nawet podczas spoczynku, gdy w sobie uczuwamy ociężałość, niezdolność do ruchu i pracy—jest to najczęściej niezawodną oznaką mającej wkrótce nastąpić burzy, połączonej z grzmotami. Zauważono, że wiatr południowy najczęściej sprawdza nawałnice, zachodni—mniej, jeszcze mniej północny, a najmniej wschodni.

2. Ze słońca. Ile razy słońce wschodzi blade, a potem staje się czerwone, ile razy zachowuje barwę krwistą lub bladą, tyle razy można się spodziewać wiatru, a nawet deszczu.

3. Z księżycą. Gdy księżyc ukazuje się bardzo wielkim i czerwonym, gdy rogi jego są ostre i czarne, gdy tarcza jego otoczona jest czerwona jasnością—zapowiada to wiatr. Tęcze i czupryny (lisia czapka) naokoło słońca i księżycą, zapowiadają wilgotne powietrze, a następnie słotę.

4. Ze zwierząt. Przed burzą bydło rogate i owce skupiają się razem i odwracają głowami w stronę przeciwną od wiatru. Kiedy ma się wszcząć wichur, świny chrząkają mocno, kwiczą, biegają i podnoszą ryje w stronę, skąd ma powstać wichur. Gdy bydło jest niespokojne i biega tam i sam, wyskakując i wierzgając, można się spodziewać gwałtownej zmiany powietrza.

5. Z ptactwa. Gdy kaczkę, gęsi lub łabędzie uganiają się, zwłaszcza z rana, po wodzie, bijąc w nią skrzydłami, nurzając się i wydając mocne krzyki, gdy dzikie gęsi lecą pasmami bardzo wysoko—gdy łyski okazują niespokojność i krzyczą—gdy kruki igrają nad wodami i wlatują w powietrze—wszystko to jest znakiem mającego nastąpić słotnego wiatru lub burzy. Gdy przeciwnie—zimorodek opuszcza brzegi i udaje się na przestworze wód, chociaż wiatr jeszcze wieje, gdy krety wychodzą ze swoich kryjówek, a wróble powtarzają często swoje świergotanie—oznacza to blizki koniec trwającego wichru. Zlatywanie się morskich ptaków na brze-

gi ładu zapowiada burzę. Jeżeli ptactwo drapieżne, np. kanie, kobusy i t. p. zgromadzą się w znacznej liczbie i krążą wysoko w powietrzu, jest to niezawodnym znakiem gwałtownej i nadzwyczajnej burzy. Na burzę także drozdy śpiewają głośniejsz niż zwykle.

6. **Z ptaków, ryb, owadów i robaków.** Na wiatr pijawki ustawicznie się kręcą i zwijają, przed burzą zaś, grzmotami i piorunami wyłażą z wody do otworu naczynia, oddychają mocno i okazują jakoby konwulsyjne poruszenia. Kiedy pszczoły nie lecą w pole, lecz trzymają się ula lub siedzą wewnątrz niego, można z pewnością oczekiwać wiatru z deszczem, równie, jak wtenczas, kiedy gromadnie cisną się wcześniej przed wieczorem do ula.

7. **Z barometru (ciężkomierza).** Zniżanie się barometru w czasie ciszy zapowiada wiatr, a podnoszenie się w czasie wiatru ciszę. Takież zniżanie się podczas upału jest znakiem blizkiej burzy i nawałnego deszczu; wogóle barometr utrzymuje się nisko w latach i porach wilgotnych i burzliwych, a wysoko w suchych i spokojnych. W zimie barometr stoi zazwyczaj wyżej niż w lecie. Spadanie jego jest znaczniejsze, gdy pora sucha zmienia się na wilgotną, a jeszcze znaczniejsze, gdy mają być przytem gwałtowne wichry.

Przepisy o polowaniu

z dnia 17 lipca 1871 r.

(vide Zbiór Praw tom XII cz. 2, wydanie 1893 r., str. 191 i nast.).

O prawie polowania.

1 §. Prawo polowania służy osobom, posiadającym przynajmniej 150 morgów gruntu w jednym obrębie.

2 §. Właścicielom kilku, graniczących między sobą części gruntu, wynoszących przynajmniej razem 150 m., służy prawo polowania, z warunkiem, aby to prawo rozciągało się nie więcej, jak do trzech z pomiędzy nich, za wzajemnem między sobą porozumieniem; również wolno właścicielom tych części, za wspólną zgodą, wypuszczać polowanie na całej, do nich należącej, przestrzeni w dzierżawę, za pewną opłatą, lecz w żadnym razie nie więcej, jak trzem osobom.

3 §. Prawo własności polowania, czy to do jednej, czy też do kilku osób należące, może być ustępowane, za szczególnymi umowami, i pod warunkami lub bez nich, na zasadzie urządzeń ogólnych.

4 §. Prawo użytkowania z polowań, łowów i rybołówstwa na całej rozległości gruntów, nabytych przez włościan, do jednej gromady wiejskiej należących, nie stanowi wyłącznego prawa każdego z włościan, lecz jest prawem całej gromady.

UWAGA. Ukaz Najwyższy z dnia 19 lutego (2 marca) 1861 r. o urządzeniu włościan w Król. Pol.

5 §. Na gruncie cudzym użytkowanie z polowania, z łowów i rybołówstwa może odbywać się nie inaczej, jak za piśmiennem zezwoleniem właściciela gruntu, lub gromady wiejskiej. W lasach rządowych i miejskich, za osobnem, na piśmie, właściwych władz zezwoleniem.

6 §. Za naruszenie praw własności poczytuje się również polowanie lub łowy na zwierzynę i ptaki na gruncie cudzym, lub w cudzym lesie,

nawet i w tym wypadku, gdyby nie było ani zwierzyny, ani ptactwa złowionego lub zabitego.

7 §. Zwierzyna postrzelona, wrazie przejścia jej na sąsiedni obręb myśliwski, nie może być ścigana i stanowi własność właściciela tegoż obrębu; wyjątek zachodzi co do polowania „par-force“.

8 §. Prawo własności polowania i przemysłu łowczego, ograniczonym być może wyrokami sądowymi i przepisami policyjnymi, niżej wyszczególnionymi.

Przepisy o polowaniu.

9 §. Każdy, pragnący polować, obowiązany jest wyjednać od miejscowego naczelnika powiatu imienne myśliwskie świadectwo, które wydawanem będzie na rok jeden, t. j. od 1 stycznia do 1 stycznia. Podczas polowania świadectwo to koniecznie przy sobie mieć należy.

10 §. Cudzoziemcom naczelnik powiatu wydaje wyżej wzmiankowane świadectwo tylko w takim razie, jeżeli przedstawia poręczenie któregoś bądź z właścicieli tego samego powiatu; poręczający odpowiedzialnym jest za uszczerbek przez cudzoziemca kar pieniężnych z należności sądowych, z tytułu naruszenia przepisów myśliwskich.

11 §. Za każde świadectwo opłaca się po rublu jednym, na dochód skarbu; za przygotowanie świadectwa żadna opłata nie będzie pobierana.

12 §. Osobom, służącym w leśnictwie w dobrach rządowych, miejskich i prywatnych, wydawane będą świadectwa bezpłatne, z oznaczeniem miejscowości, pod ich zarządem zostającej, w której obrębie świadectwo to może mieć znaczenie.

13 §. Zabrania się wydawać świadectwa myśliwskie osobom, nie mającym lat 19, i osobom, zostającym pod dozorem policyjnym.

14 §. Osobom, skazanym za karę o naruszenie przepisów myśliwskich, może być wzbronione czasowo wydawanie świadectwa, nie dłużej wszakże, jak na lat trzy.

15 §. Dla uchronienia zwierzyny w perjodzie jej rozmnażania się, w pewnej porze roku polowanie jest zupełnie wzbronione: a) na samice łosie, jelenie i sarny od 1 lipca do 1 września; b) na zajęce, głuszce, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy i dropie od 15 lut. do 1 sierpnia; c) na ptactwo przelotne: żurawie, czaple, kuliki, chrościele, bekasy, dubelty, czajki, kurki, gołębie, przepiórki, drozdy, skowronki, gęsi, kaczki, nurki—od 1 kwietnia do 1 lipca.

16 §. Na dziki, równie jak na samce łosie, jelenie, sarny, kaczory, wreszcie na samce głuszce, cietrzewie, jarząbki i słomki na ciągu, wolno polować przez rok cały, pojedynczo lub z obławą. Polowanie na jelenie pomiędzy 1 lutego i 1 sierpnia jest wzbronione.

17 §. Zwierzęta i ptaki drapieżne, jako to: niedźwiedzie, wilki, borsuki, lisy, dzikie kozy, rysie, wydry, kuny, łasice, orły, jastrzębie i t. d., wolno zabijać przez rok cały i tępić wszelkimi środkami.

18 §. Ptaków śpiewających i karmiących się owadami, w szczególności zaś słowików, pod żadnym pozorem nie wolno strzelać i łowić.

19 §. O terminach polowania, wzmiankowanych w rozdziale niniejszym, dokonane będą corocznie ogłoszenia w miejscowych dziennikach gubernialnych.

20 §. W czasie, w którym polowanie jest wzbronione, sprzedaży zwierzyny pod żadnym pozorem nie dozwala się.

Kalendarz myśliwski.

NAZWA ZWIERZYNY.		Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
Pole	☐ oznacza czas polowania												
Pole	☒ nie wolno polować												
	Data	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14	1 14
Łosie	{ byki łosice	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Jelenie	{ byki łanie	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Sarny	{ rogacze kozy	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Zająca	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Dziki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Gluszcze	{ koguty glusze	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Cietrzewie	{ koguty cietciorki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Lisy	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Dropie	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Jarząbki	{ koguty cietciorki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Kuropatwy	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Przepiórki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Derkacze	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Kwiczoly	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Gęsi	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Drozdzy	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Kaczki	{ kaczor kaczka	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Słomki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Dubelty, bekasy, kuligi, kurki	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒

Pracą myśli i rąk to jest przeznaczenie ludzi.

(L. Krasieński).

T a b e l a

do obliczania pozostałego do umorzenia długu, po opłaceniu każdej raty z pożyczek Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Królestwie Polskiem, udzielonych w Listach Zastawnych $4\frac{1}{2}\%$ i 4% .

Po opla- ceni raty	Ilość pozostałego do umorzenia długu od pożyczki 100 rubli, udzia- lanej w listach zastawnych.											
	$4\frac{1}{2}\%$ z umorzeniem						4% z umorzeniem					
	1%		$1\frac{1}{2}\%$		2%		1%		$1\frac{1}{2}\%$		2%	
	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kóp.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.
1	99	50 ₃	99	25 ₀	99	—	99	50 ₀	99	25 ₀	97	—
2	98	98 ₉	98	48 ₄	97	97 ₃	98	99 ₀	98	48 ₃	96	98 ₀
3	98	46 ₆	97	69 ₉	96	93 ₂	98	47 ₀	97	70 ₃	95	94 ₀
4	97	93 ₂	96	89 ₈	95	86 ₃	97	94 ₀	96	90 ₉	94	87 ₉
5	97	38 ₅	96	07 ₈	94	76 ₀	97	39 ₀	96	09 ₇	93	79 ₆
6	96	82 ₇	95	24 ₀	93	65 ₃	96	84 ₃	95	26 ₃	92	69 ₂
7	96	25 ₅	94	38 ₃	92	51 ₀	96	28 ₃	94	42 ₃	91	56 ₆
8	95	67 ₁	93	50 ₆	91	34 ₁	95	70 ₀	93	56 ₃	90	41 ₈
9	95	07 ₁	92	61 ₀	90	14 ₇	95	12 ₃	92	68 ₃	89	24 ₆
10	94	46 ₃	91	69 ₄	88	92 ₅	94	52 ₇	91	78 ₃	88	05 ₁
11	93	83 ₈	90	75 ₇	87	67 ₆	93	91 ₆	90	87 ₄	87	83 ₂
12	93	19 ₉	89	79 ₉	86	39 ₈	93	29 ₁	89	94 ₁	86	58 ₈
13	92	54 ₆	88	81 ₉	85	09 ₂	92	66 ₀	88	99 ₀	85	32 ₀
14	91	87 ₉	87	81 ₈	83	75 ₇	92	01 ₁	88	02 ₀	84	02 ₇
15	91	19 ₆	86	79 ₄	82	39 ₁	91	35 ₄	87	03 ₇	82	70 ₇
16	90	49 ₈	85	74 ₆	80	99 ₅	90	68 ₁	86	02 ₁	81	36 ₃
17	89	78 ₄	84	67 ₆	79	56 ₇	89	99 ₄	84	99 ₁	79	98 ₅
18	89	05 ₄	83	58 ₁	78	10 ₈	89	29 ₄	83	94 ₁	78	58 ₃
19	88	30 ₈	82	46 ₁	76	61 ₅	88	58 ₀	82	87 ₀	77	16 ₁
20	87	54 ₅	81	31 ₇	75	08 ₉	87	85 ₂	81	77 ₇	75	70 ₅
21	86	76 ₄	80	14 ₆	73	52 ₈	87	10 ₅	80	66 ₃	74	21 ₇
22	85	96 ₇	78	95 ₀	71	93 ₃	86	35 ₁	79	52 ₈	72	70 ₂
23	85	15 ₁	77	72 ₇	70	30 ₁	85	57 ₈	78	36 ₇	71	15 ₂
24	84	31 ₇	76	47 ₃	68	63 ₃	84	69 ₀	77	18 ₁	69	57 ₆
25	83	46 ₁	75	19 ₆	66	92 ₇	83	98 ₃	75	97 ₅	67	97 ₃
26	82	59 ₂	73	88 ₈	65	18 ₃	83	16 ₃	74	74 ₇	66	33 ₀
27	81	70 ₀	72	55 ₀	63	40 ₀	82	32 ₃	73	49 ₂	64	65 ₇
28	80	78 ₅	71	18 ₂	61	57 ₆	81	47 ₃	72	21 ₂	62	94 ₀
29	79	85 ₆	69	78 ₄	59	71 ₂	80	60 ₄	70	90 ₆	61	20 ₃
30	78	90 ₃	68	35 ₄	57	80 ₃	79	71 ₆	69	57 ₄	59	43 ₂
31	77	92 ₈	66	89 ₂	55	85 ₆	78	81 ₁	68	21 ₈	57	62 ₁
32	76	93 ₂	65	39 ₇	53	86 ₃	77	88 ₇	66	83 ₀	55	77 ₃
33	75	91 ₂	63	86 ₈	51	82 ₁	76	94 ₃	65	41 ₇	53	88 ₉
34	74	87 ₁	62	30 ₅	49	74 ₁	75	98 ₄	63	97 ₃	51	96 ₇
35	73	80 ₅	60	70 ₇	47	61 ₀	75	00 ₆	62	50 ₃	50	00 ₆

Kto pragnie doskonalic się, szczerym przedewszystkiem być winien z samym sobą.
(Krzywicki).

Po opła- ceni raty	Ilość pozostałego do umorzenia długu od pożyczki 100 rubli, udzie- lanej w listach zastawnych.											
	4 1/2% z umorzeniem						4% z umorzeniem					
	1% ₀		1 1/2% ₀		2% ₀		1% ₀		1 1/2% ₀		2% ₀	
	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.
36	72	71 ₆	59	07 ₃	45	43 ₁	74	00 ₃	61	00 ₅	48	00 ₆
37	71	60 ₂	57	40 ₂	43	20 ₃	72	98 ₃	59	47 ₅	45	96 ₆
38	70	46 ₃	55	69 ₄	40	92 ₅	71	94 ₃	57	91 ₄	43	88 ₆
39	69	29 ₈	53	94 ₇	38	59 ₆	70	88 ₂	56	32 ₃	41	76 ₃
40	68	10 ₇	52	16 ₁	36	21 ₄	69	80 ₀	54	69 ₉	39	59 ₉
41	66	89 ₀	50	33 ₄	33	77 ₉	68	69 ₅	53	04 ₃	37	39 ₀
42	65	64 ₃	48	46 ₇	31	28 ₉	67	56 ₉	51	35 ₄	35	13 ₈
43	64	37 ₂	46	55 ₇	28	74 ₃	66	42 ₁	49	63 ₁	32	84 ₁
44	63	07 ₀	44	60 ₅	26	14 ₀	65	24 ₉	47	87 ₄	30	49 ₈
45	61	73 ₉	42	60 ₉	23	47 ₈	64	05 ₁	46	08 ₁	28	10 ₈
46	60	37 ₈	40	56 ₇	20	75 ₆	62	83 ₅	44	25 ₃	25	67 ₀
47	58	98 ₇	38	48 ₀	17	97 ₃	61	59 ₂	42	38 ₈	23	18 ₃
48	57	56 ₄	36	34 ₅	15	12 ₈	60	32 ₄	40	48 ₅	20	64 ₇
49	56	10 ₉	34	16 ₄	12	21 ₈	59	03 ₀	38	54 ₅	18	06 ₀
50	54	62 ₂	31	93 ₂	9	24 ₃	57	71 ₁	36	56 ₆	15	42 ₁
51	53	10 ₁	29	65 ₁	6	20 ₁	56	36 ₅	34	54 ₇	12	73 ₀
52	51	54 ₃	27	31 ₈	3	09 ₀	54	99 ₂	32	48 ₈	9	98 ₄
53	49	95 ₅	24	93 ₃	—	—	53	59 ₂	30	38 ₈	7	18 ₁
54	48	32 ₉	22	49 ₃	—	—	52	16 ₁	28	24 ₆	4	32 ₇
55	46	66 ₇	20	—	—	—	50	70 ₇	26	06 ₁	1	41 ₄
56	44	96 ₇	17	45 ₀	—	—	49	22 ₁	23	83 ₂	—	—
57	43	22 ₈	14	84 ₂	—	—	47	70 ₆	21	55 ₈	—	—
58	41	45 ₁	12	17 ₆	—	—	46	16 ₀	19	24 ₀	—	—
59	39	63 ₄	9	45 ₀	—	—	44	58 ₃	16	87 ₄	—	—
60	37	77 ₅	6	66 ₃	—	—	42	97 ₅	14	46 ₂	—	—
61	35	87 ₅	3	81 ₃	—	—	41	33 ₁	12	00 ₁	—	—
62	33	93 ₂	—	89 ₈	—	—	39	66 ₁	9	49 ₁	—	—
63	31	94 ₆	—	—	—	—	37	95 ₁	6	93 ₁	—	—
64	29	91 ₅	—	—	—	—	36	21 ₃	4	32 ₀	—	—
65	27	83 ₈	—	—	—	—	34	43 ₇	1	65 ₆	—	—
66	25	71 ₄	—	—	—	—	32	62 ₆	—	—	—	—
67	23	54 ₃	—	—	—	—	30	77 ₉	—	—	—	—
68	21	32 ₂	—	—	—	—	28	89 ₄	—	—	—	—
69	19	05 ₂	—	—	—	—	26	97 ₂	—	—	—	—
70	16	73 ₁	—	—	—	—	25	01 ₂	—	—	—	—
71	14	35 ₇	—	—	—	—	23	01 ₂	—	—	—	—
72	11	93 ₀	—	—	—	—	20	97 ₂	—	—	—	—
73	9	44 ₉	—	—	—	—	18	89 ₁	—	—	—	—
74	6	91 ₁	—	—	—	—	16	76 ₉	—	—	—	—
75	4	31 ₇	—	—	—	—	14	60 ₅	—	—	—	—
76	1	66 ₄	—	—	—	—	12	39 ₇	—	—	—	—

Po opła- ceniu raty	Ilość pozostałego długu do umorzenia od pożyczki 100 rubli, udzie- lanej w listach zastawnych											
	4 $\frac{1}{2}$ % z umorzeniem						4% z umorzeniem					
	1%		1 $\frac{1}{2}$ %		2%		1%		1 $\frac{1}{2}$ %		2%	
	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.	Rub.	kop.
77						10	44 ₃					
78						7	84 ₈					
79						5	50 ₄					
80						3	11 ₅					
81						—	67 ₇					
82						—	—					

Uwaga. Pożyczki, których dziesiąta część spłacona, kwalifikują się do konwersji.

10 część pożyczek 4 $\frac{1}{2}$ % i 4% z umorz. 1% amortyzuje się po opłaceniu 17 rat.
 " " " " " " " 1 $\frac{1}{2}$ % " " " " 12 "
 " " " " " " " 2% " " " " 10 "

JARMARKI W GUB. KALISKIEJ.

Pow. KALISKI. Kalisz. Jarmarków 7: dwa tygodnie przed Wielkanocą, trzydniowy na konie i inwentarz; dwa tygodnie po św. Michałe, trzydniowy na konie, inwentarz i chnieł; we wtorki: po Ocz. N. M. P., przed św. Markiem, po św. Idzim, po św. Jadwidze, po św. Marcynie.

Błaszki. Jarmarków 6: we wtorki: po Ocz. N. M. P., po przewodniej niedzieli, po św. Antonim, po św. Rochu na węgę, przed św. Michałem, po św. Katarzynie.

Chocz. Jarmarków 4: we wtorki: przed św. Filipem i Jakóblem, po św. Bartłomieju, po św. Jadwidze, po św. Marcynie.

Godziszewo. Jarmarków 12, w czwartki po 1/14 każdego miesiąca.

Iwanowice. Jarmarków 7: we wtorki: po Trzech Królach, po św. Kazimierzu, po św. Trójcy, po św. Jakóbie, po Przemienieniu Pańskim, po Narodz. N. P. M., po św. Katarzynie.

Koźminek. Jarmarków 6: w środy: po św. Agnieszce, po św. Grzegorzu, po św. Piotrze i Pawle, przed św. Waryńcem, po Narodz. N. M. P., przed Wszyst. św.

Opatówek. Jarmarków 6: w czwartki: po św. Dorocie, po św. Piotrze i Pawle, po Narodz. N. M. P., po św. Łukaszu, po Wszyst. św., po Niepokalanem Poczęciu N. M. P.

Staw. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Macieju, po św. Stanisławie, po św. Jakóbie, przed św. Idzim, po św. Jadwidze, po Wszyst. św.

Stawiszyn. Jarmarków 6: w poniedziałki: po Trzech Królach, po niedzieli śródo-postnej, po Wniebowstąpieniu Pańskim, po Nawiedzeniu N. M. P., po św. Bartłomieju, po Niepok. Pocz. N. M. P.

Pow. TURECKI. Turek. Jarmarków 6: we wtorki: po Trzech Królach, po niedzieli kwietniej, po Bożem Ciele, po Niebowzięciu N. M. P., po św. Łukaszu, po Niepokalanem Pocz. N. M. P.

Dobra. Jarmarków 6: w poniedziałki: po św. Walentym, po przewodniej niedzieli, po św. Mateuszu, po Wszyst. św., przed św. Tomaszem.

Uniejów. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Macieju, po przewodniej niedzieli, po Zielonych Świątkach, przed św. Wawrzyńcem, po św. Michałe, po św. Andrzeju.

Jeziersko, gm. Cstrów Warcki, pow. turecki, jarmarki we wtorki po pierwszym każdego miesiąca.

Pow. ŁĘCZYCKI. Łęczyca. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Franciszku a Paulo, po św. Aleksandrze bisk. (czyli po 4/VI), po

św. Aleksym (czyli po 17 lipca), po św. Jadwidze, po św. Katarzynie, po Niepokal. Poczęciu NMP.

Grabów. Jarmarków 6: we czwartki: po Trzech Królach, po niedzieli śródo-postnej, po św. Piotrze i Pawle, po św. Michałe, po Wszyst. św., po Niepokal. Poczęciu N. M. P.

Osorków. Jarmarków 6: w środy: po Oczyszczeniu NMP., przed Wielkanocą, przed św. Janem Chrzcicielem, przed Wniebowzięciem NMP., po św. Michałe, po św. Andrzeju z Awelinu.

Parzęczew. Jarmarków 6: w poniedziałki: po Trzech Królach, po Zwiastowaniu NMP., przed św. Janem Chrzcicielem, po Przemienieniu Pańskim, po św. Michałe, po Wszyst. św.

Piątek. Jarmarków 6: w poniedziałki: po św. Agnieszce, po św. Kazimierzu, po niedzieli kwietniej, po św. Trójcy, po św. Koźmie i Damjanie, po św. Andrzeju ap.

Poddębice. Jarmarków 6: we wtorki: po Trzech Królach, po św. Józefie, po św. Stanisławie, po św. Marji Magdalenie, po św. Tekli po św. Marcynie.

Pow. KOLSKI. Koło. Jarmarków 6: we wtorki: po Oczyszczeniu NMP., po niedzieli śródo-postnej, po św. Stanisławie, po Podwyższeniu św. Krzyża, przed św. Szymonem i Judą, po św. Katarzynie.

Bzbiak. Jarmarków 6: we wtorki: po Trzech Królach, po św. Janie Bożym, po św. Zoi, po św. Małgorzacie, po Narodzeniu NMP., po św. Teodorze.

Brdów. Jarmarków 6: w poniedziałki: po św. Pawle pustelniku, po św. Kazimierzu, we wtorki po św. Stanisławie, w poniedziałki: po Nawiedzeniu NMP., po św. Michałe, po św. Marcynie.

Brudzew. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Konstancji, przed Wielkanocą, po św. Stanisławie, po Przemienieniu Pańskim, po św. Franciszku Borg., przed Bożem Narodzeniem.

Dąbie. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Grzegorzu, po św. Stanisławie biskupie, po św. Jakóbie, po św. Jadwidze, po św. Marcynie, po św. Łucji.

Grzegorzew. Jarmarków 6: w środy: po św. Agnieszce, po św. Józefie, po św. Wojciechu, po św. Małgorzacie, po św. Jadwidze, przed św. Barbarą.

Izbica. Jarmarków 6: w środy: po Trzech Królach, po św. Kazimierzu, po św. Stanisławie, po Nawiedz. NMP., po św. Franciszku Borg., przed św. Mikołajem.

Kłodawa. Jarmarków 6: we wtorki: po

Trzech Królach, po niedzieli śródpustnej, po św. Wojciechu, po św. Jakóbie, przed św. Idzim, po św. Klemensie.

Sompolno. Jarmarków 6: w środy: po Oczyszczeniu NMP., po niedzieli kwietniej, po Ziel. Swiąt, przed św. Janem, po Podw. św. Krzyża, przed Bożem Narodzeniem.

Pow. SIERADZKI. Si-radz. Jarmarków 6 we wtorki: po Trzech Królach, po św. Józefie, po św. Stanisławie, po św. Annie, po w. szyst. św., po Niepokal. Poczęciu NMP.

Warta. Jarmarków 6: we czwartki: po Nawróc. św. Pawła, przed Wielkanocą, w środę przed św. Stanisławem, we czwartki: po Nawiedzeniu NMP., po św. Franciszku Serafi., po św. Łucji.

Burzenin. Jarmarków 6: w środy: po Trzech Królach, po św. Macieju, po niedzieli kwietniej, po św. Marii Magdalenie, po św. Bartłomieju, po św. Łukaszu.

Szadek. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Walentym, po niedzieli kwietniej, po Zielonych Świątkach, po św. Jakóbie, przed św. Szymonem i Judą, przed św. Tomaszem apost.

Zduńska-Wola. Jarmarków 6: we wtorki: po niedzieli śródpustnej, po św. Wojciechu, po św. Tekli, po św. Janie Kapistranie, po św. Klemensie, przed św. Wiktorją.

Złoczew. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Zofji, po św. Antonim, we czwartki: po Trzech Królach, po NMP. 3kaplerznej, po Wniebowzięciu NMP., po Wszyst. św.

Pow. WIELUŃSKI. Wieluń. Jarmarków 6: we wtorki: po św. Agnieszce, po niedzieli białej, po Zielonych Świątkach, po Nawiedzeniu NMP., po św. Michale, przed św. Barbarą.

Bolesławiec. Jarmarków 6: w poniedziałki: po NMP. Gromnicznej, po Wielkanocy, po św. Trójcy, po św. Małgorzacie, po św. Mateuszu, po św. Łucji.

Działoszyn. Jarmarków 2: we czwartki: po Trzech Królach, przed św. Tomaszem apostołem.

Lutów. Jarmarków 6: we wtorki: przed św. Franciszkiem Salezym, po św. Józefie, po św. Urbanie, po św. Annie, po św. Mateuszu, po Niepok. Pocz. NMP.

Praszka. Jarmarków 6: w poniedziałek po św. Grzegorzcu; we wtorek po św. Stanisławie; w poniedziałki: po św. Jakóbie, po Narodzeniu NMP., po św. Katarzynie, przed św. Tomaszem apost.

Osiaków. Jarmarków 12: w poniedziałki po każdym 1-ym miesiąca.

Wieruszów. Jarmarków 6: w poniedziałek po św. Agacie; we wtorek po św. Wojciechu; w poniedziałki: po św. Piotrze i Pawle, po św. Bartłomieju, przed św. Szymonem i Judą, przed Bożem Narodzeniem.

Pow. KONIŃSKI. Konin. Jarmarków 6: we czwartki: przed niedzielą mięsopustną, przed niedzielą palmową, przed Wniebowstąpieniem Pańskim, po św. Bartłomieju, po św. Łukaszu apost., przed 3-cią niedzielą adwentu.

Golina. Jarmarków 6: w poniedziałki: po niedzieli zapustnej, przed Wielkanocą, przed Zielonymi Świątkami, przed św. Wawrzyńcem, przed św. Marcinem, przed Bożem Narodzeniem.

Rychwał. Jarmarków 6: we wtorki: po niedzieli starozapustnej, przed Wielkanocą, po św. Trójcy, po św. Bartłomieju, po Wszyst. Święt., przed Bożem Narodzeniem.

Ślesin. Jarmarków 6: we czwartki: po św. Walentym, niedzieli kwietniej, przed św. Filipem i Jakóbem, po św. Jakóbie apostołe, po św. Aniołach Stróżach, po Niepokal. Poczęciu NMP.

Tuliszków. Jarmarków 6: w środy: przed Oczyszczeniem N. M. P., niedzielą śródpustną, przed św. Stanisławem, przed św. Mateuszem, przed Wszyst. św., przed Niepokal. Poczęciem NMP.

Władystawów. Jarmarków 6: w środy: przed św. Józefem, przed św. Piotrem i Pawłem, przed św. Bartłojem, przed Wszyst. Święt., przed św. Barbarą.

Pow. SŁUPECKI. Słupca. Jarmarków 6: w poniedziałki: po Trzech Królach, po niedzieli śródpustnej, przed Zielonymi Świątkami, po Wniebowzięciu NMP., po św. Mateuszu, po św. Katarzynie.

Grodziec. Jarmarków 12: we wtorki po 14 każdego miesiąca.

Kazimierz. Jarmarków 6: w poniedziałek po Trzech Królach, we wtorki: po św. Józefie, po św. Wojciechu, w poniedziałki: przed św. Janem Chrzcicielem, po Wniebowzięciu NMP., po św. Marcinie.

Kleczew. Jarmarków 6: we wtorki: po Trzech Królach, po niedzieli kwietniej, po św. Piotrze i Pawle, przed św. Idzim, po św. Łukaszu, po św. Andrzeju apost.

Pyzdry. Jarmarków 6: we czwartki: po Trzech Królach, po św. Teofilu (czyli po dniu 5/III), w środę po św. Stanisławie, we czwartki: po Nawiedzeniu N. M. P., po św. Michale, po Wszyst. św.

Skulsk. Jarmarków 3: w poniedziałki: po Oczyszczeniu NMP., przed św. Janem Chrzcicielem, po Wszyst. św.

Wilczyn. Jarmarków 6: w poniedziałek przed niedzielą zapustną, w środę: przed Wielkanocą, przed Zielonymi Świątkami, przed św. Jakóbem, w poniedziałek przed św. Michałem, w środę przed Bożem Narodzeniem.

Zagórow. Jarmarków 6: w drugie środy: po 13/I, 13/III, 13/V, 13/VII, 13/IX, 13/XI.

JARMARKI W GUB. WARSZAWSKIEJ.

Warszawa. W maju: w drugi poniedz. po św. Filipie i Jakóbie, w listopadzie w poniedz. po Wszyst. św., każdy trwa 3 tygodnie, pierwszy tydzień wstępny, drugi właściwy targowy, a trzeci tydzień wyplat się zowie. Prócz tego jarmark na wełnę od dnia 15 czerwca do 18 czerwca. Jarmark chmielny od 25 września 10 dni trwający.

Skiermiewice. Jarmarków 6: we czwartek po Trzech Królach i po niedzieli śro-

dopustnej; w srode przed św. Filipem i Jakóbem, we czwartek po św. Jakóbie ap., po św. Franciszku Serafickim, po św. Elżbiecie.

Łowicz. Jarmarków 6: w poniedziałek po niedzieli starozapustnej, we wtorek po niedzieli kwietnej, na św. Jana Chrzciela 3 dniowy, w poniedziałek po Wniebowzięciu NMP., na św. Mateusza 8-mio dniowy, w poniedziałek po św. Andrzeju.

JARMARKI W GUB. PIOTRKOWSKIEJ.

Piotrków. Jarmarków 6: we wtorek po św. Stanisławie, w poniedziałek przed św. Janem Chrzciелеm, po św. Jakóbie apost., po św. Marcynie.

Łódź. Jarmarków 6: we wtorki przed

Oczyszczeniem N. M. P., przed niedziela kwietnią, przed św. Antonim, przed św. Hipolitem, przed św. Szymonem i Judą, przed św. Tomaszem.

JARMARKI NA POGRANICZU.

Objaśnienia znaków: kr kramy, k konie, ż żrebec, b bydło, pl płótno, l...len, w...wełna, b-op bydło opasowe, chm chmiel, zb zboże, św święte, ow owce, g garnki.

Kałowice. 11 stycznia, 8 marca, 10 maja, 8 maja, 5 lipca, 13 września, 15 listopada.

Kluczborek. 6 lutego kr-b, 3 kwiet. b, 12 czerwca b, 17 lipca b, 11-go wrześ. kr-b, 27 listopada kr-b.

Wrocław. 26-go marca (4) garnki, 26 marca skóra, 8 czerwca (2) weł., 25 czerwca skóra, 27 sierpnia skóra, 10-go września (4) g. 19 listopada skóra, 11 grudnia len. Główny targ na bydło do rzezi w srode, na drób, kozy, cielęta w poniedziałek każdego tygodnia. Każdego pierwszego piątku w miesiącu targ na konie i bydło robocze. Gdy na pierwszy piątek miesiąca przypada święto, targ odbywa się tydzień później w piątek.

Jarocin. 10 stycznia kr-b-k, 9 maja, 8 sierpnia kr-b-k, 7 listopada kr-b-k.

Kępno. 5-go stycznia bydło, 9 lutego b, 1 marca kr-b-k, 30 marca b, 27 kwietnia b, 3 maja kr-b-k, 18 maja b, 22 czerwca b, 27 lipca b, 9 sierpnia kr-b-k, 31 sierpnia b, 14 września b, 26 paźdz. b, 23 listopada b, 6 grudnia kr-b-k, 21 grudnia b.

Ostrowo. 25 stycz., 22 marca b, 1 maja kr-b, 17 maja b, 24 lipca kr-b.

Pleszew. 8 lutego kr-b, 1-go marca b, 10 maja b, 16 sierpnia b, 25 października b, 4 grudnia kr-b.

Poznań. 9 marca bydło, 12 czerwca (2) w., 15 czerwca b-k, 6 lipca b, 7 wrześ.

b, 7 grudnia b, 14-go grudnia (11) jarmark gwiazdkowy. Targi na bydło na rzeź: 3, 5, 8, 10, 11, 12, 15, 17, 19, 22, 24, 26, 29, 31 stycznia. 2, 5, 7, 9, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 29 lutego. 2, 5, 7, 9, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 28, 30 marca. 2, 4, 6, 9, 11, 18, 20, 23, 25, 27, 30 kwietnia. 2, 4, 7, 9, 11, 14, 16, 18, 21, 23, 25, 28, 30 maja. 1, 6, 8, 11, 13, 15, 18, 20, 22, 25, 27, 29 czerwca. 2, 4, 6, 9, 11, 13, 16, 18, 20, 23, 25, 27, 30 lipca. 1, 3, 6, 8, 10, 13, 15, 17, 20, 22, 24, 27, 29, 31 sierpnia. 3, 5, 7, 10, 12, 14, 17, 19, 21, 24, 26, 28 września. 1, 3, 5, 8, 10, 12, 15, 17, 19, 22, 24, 26, 29, 31 października. 2, 5, 7, 9, 12, 14, 16, 19, 23, 26, 28, 30 listopada. 3, 5, 7, 10, 12, 14, 17, 19, 21, 24, 28, 31 grudnia.

Bydgoszcz. 3 kwietnia (5) kr, (2) k, 3 lipca (5) kr, (2) k, 16 paźdz. (5) kr, (2) k, 27 listop. (5) kr, (2) k. Co srode i sobote targ na bydło w miejskim szlachtuzie; w razie święta dzień przedtem.

Września. 3 kwietnia, 26 czerw., 9-go paździer., 11 grud. kr-b.

Żerków. 13 marca kr-b, 3 lipca b, 25 września kr-b, 27 listopada b.

Gniezno. 7 lutego (2) kr-b-k, 14 marca b, 25 kwietnia (8) kr-b-k, 11-go lipca b, 22 sierp. (2) kr-b-k, 26 września b, 14 listopada (2) kr-b-k, 19 grud. b.

Inowrocław. 4 kwiet., 4 lipca, 3 paźdz., 12 grudnia kr-b-k.

Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach zachorowania.

W każdym nagłym przypadku choroby, przede wszystkim winniśmy się udać o pomoc do lekarza. Wskutek jednak znacznej odległości od miejsca wypadku do najbliższego lekarza pomoc taka przybyć może za późno. W takich razach chory, bez pomocy zostawiony, albo umiera, albo ulega nieuleczalnej nieraz chorobie, gdy tymczasem podanie choćby mniej umiejętnej, ale natychmiastowej pomocy, może go od tych następstw uchronić.

Gdy ktoś ulegnie silnemu słuczeniu, uderzeniu przez jakiś ciężki przedmiot, lub spadnie ze znacznej wysokości, gdzie jest przytem obawa wstrząśnienia mózgu (co się objawia nieprzytomnością), lub zmiżdżenia jakich ważnych wewnętrznych części ciała; gdy chory po takim silnem uderzeniu kaszle i pluje krwią, natenczas obok natychmiastowego zawezwania lekarza, chorego takiego należy nadzwyczaj ostrożnie przenieść do mieszkania, rozebrać, położyć do łóżka i zalecić jaknajwiększy spokój, zabronić wszelkich ruchów oraz wychodzenia z łóżka, dopóki przybyły lekarz nie powie co dalej robić należy.

Gdy ktoś skaleczy się jakimś ostrym narzędziem, natenczas zwykle następuje krwawienie rany.

Przedewszystkiem należy wiedzieć, że wszelkie skaleczenie, przy którym nie ma zbyt wielkiego krwawienia, goi się samo bez pomocy leków. Nie należy zatem używać żadnych środków drażniących albo tak zwanych tamujących krew. **Nigdy** nie żadnym pozorem, nie należy kłaść na ranę pajęczyny, pożutego chleba, skubanki z brudnej bielizny, a co najważniejsza—nie należy tamować krwi za pomocą piasku lub ziemi.

Jeżeli więc ktoś się skaleczył, to należy natychmiast najpierw obmyć własne ręce wodą z mydłem, obmyć jaknajstaranniej samą ranę i jej brzegi. Do wnętrza rany nie należy wprowadzać szmatki, ale puścić strumień wody tak, ażeby wszystko co może się znajdować w ranie, wymyć. Następnie kawałek czystej szmatki należy na ranie położyć, ale uprzednio trzeba się postarać zbliżyć brzegi przeciętej skóry tak, żeby rana była jaknajmniejszą. Przyłożywszy w ten sposób czystą szmatkę na zbliżone brzegi rany, owiązujemy skaleczone miejsce za pomocą długiego paska czystego, świeżo wypranego płótna, zlekka, nie za mocno, przyciskając tak, ażeby tylko opatrunek dosyć mocno się trzymał. Bardzo jest dobrze kłaść zamiast zwykłej szmatki, kawałek **gazy opatrunkowej**, którą kupujemy w aptece. Nie należy nigdy wprost na ranę kłaść waty, a tem gorzej szarpi lub skubanki. Niczłe też jest zmyć wodą karbolową ranę i brzegi rany, a potem zmazać tą samą wodą szmatkę, którą na ranę kładziemy. Jednak w razie braku wody karbolowej, można użyć zwykłej zimnej wody wprost ze studni. **Rany nie należy nigdy dotykać palcami, szczególnie nieumytymi.** Jeśli rana jest dużą, to trzeba zrobić opatrunek z kilku warstw szmatki lub gazy, na to zaś położyć nieco waty aptecznej lub zwykłej. Nie powinno się kłaść na ranę takich opatrunków, które były już do ran przykładane, gdyż wówczas łatwo nastąpi ropienie. Jeżeli opatrunek został dobrze nałożony, nie należy go często poruszać i zmieniać; przeciwnie, zostawić ranę w spokoju,

izby brzegi jej jaknajprędzej skleiły się i zrosły. Można zmieniać bandaż zewnętrzny, jeżeli się przybrudzi, ale wewnętrzznego poruszać nie należy.

W ten sposób rana często pod jednym opatrunkiem zagaja się zupełnie i gdy po tygodniu opatrunek zdejmujemy, rana pokazuje się zupełnie czystą i całkiem zagojoną.

Gdy pomimo opatrunku rana mocno krwawi, gdy po upływie dłuższego czasu krew iść nie przestaje, oznacza to, że jest skaleczoną większa żyła lub tętnica. Skaleczenie tętnicy poznajemy po tem, że krew tryska w górę mocnym strumieniem. Takie skaleczenie jest jak najniebezpieczniejsze, gdyż człowiek może umrzeć wskutek upływu krwi, dlatego przy takich skaleczeniach należy jaknajszybciej zastosować właściwy ratunek. Polega on na tem, że tętnicę zaciskamy za pomocą palca, a robi się to w ten sposób: poniżej lub powyżej miejsca rany, za pomocą pociskania palcem, staramy się dojść gdzie jest tętnica. Poznajemy ją po tem, że odczuwamy w tem miejscu bicie pulsu. Gdyśmy takie miejsce znaleźli, wtenczas przyciskamy je mocno palcem w pobliżu rany. Wówczas krew iść przestaje. Ponieważ trudno byłoby długo trzymać palec w tem miejscu, zatem owinąwszy czystą szmatką mały kawałek korka lub szmatę w twardy waleczek skręconą, przyciskamy nim mocno tętnicę i obwiązujemy naokoło bandażem tak, żeby ucisnąć tylko to jedno miejsce. Ma się rozumieć, że równocześnie jaknajprędzej szukamy pomocy lekarza, który za pomocą narzędzi lepiej to zrobi i niebezpieczeństwo na trwałe usunie. Nigdy nie należy obwiązywać ręki lub nogi ściskając tak mocno, że aż skóra staje się sina i żyły mocno nabierają.

Zdarzają się niekiedy **bardzo drobne napozór zakażenia, które prowadzą do bardzo złych następstw, a nawet do śmierci.** Niekiedy do spowodowania takiego zakażenia wystarcza drobne ułknięcie igłą lub szpilką. Zwykle wówczas w miejscu zakłutem powstaje opuchnięcie i ból, a niekiedy pod pachą tworzy się bolący gruczoł; jestto dowód, że zakażenie istotnie miało miejsce i jeżeli nie zachowano należytej ostrożności, może stąd wyniknąć poważna choroba. Najlepiej wówczas obłożyć skaleczony palec świeżo ugotowanym siemieniem lnianem, całą zaś rękę owiązać i zawiesić na chustce przynajmniej dotąd, aż gruczoł z pod pachy zniknie. Jeżeli takie skaleczenie, połączone z zakażeniem, zdarza się na palcu nogi, np. przy wycinaniu nagniotka, należy nawet w łóżku pozostać, trzymając nogę w postaci leżącej. Spokój i brak ruchu są w takich razach rzeczami najważniejszymi.

Gdy się ktoś w ten sposób skaleczy, że jest obawa o zakażenie, **nie powinien przedewszystkiem nigdy krwi z palca wysysać,** gdyż zarazek ropny może się dostać z ust, natomiast powinien wymyć ranę obfitą ilością wody. Bardzo dobrze jest wymoczyć ją w ciepłej wodzie w ciągu pół do 1 godziny, następnie zaś obwiązać szmatką, dla zabezpieczenia ranki od uciśku i uderzenia

Skaleczenia, przy których do rany dostaje się brud, albo ziemia, bywają czasami niebezpieczne i prowadzą do zakażenia. Niekiedy powstaje stąd groźna choroba, zwana tężcem, podczas której tężeją i nadzwyczaj bolą wszystkie mięśnie. Takich skaleczeń należy się wystrzegać, rany należy-

Co się czyni na chwałę Boga, a pożytek ludziom, jest tylko prawdziwą i je dyną pociechą w życiu i jedynem jego dobrem wspomnieniem.

cie obmywać, gdy zaś wystąpią objawy ściskania się szczęk, lub gdy po upływie jednego tygodnia, albo dwóch skaleczone miejsce zaczyna mocno boleć, natenczas trzeba się natychmiast udać do najbliższego szpitala dla zastosowania właściwego lekarstwa.

Dobrze bywa również natychmiast po skaleczeniu zapuścić do zakażonej ranki nieco lekarstwa, zwanego jodyną, której używać należy także w tych wypadkach, gdy nastąpiło ukąszenie jakiegoś szkodliwego owadu, żmii lub psa wściekłego.

Przy ukąszeniu przez psa wściekłego lub inne zwierzę, dotknięte wścieklizną, trzeba udać się natychmiast do Warszawy, w celu właściwego leczenia w Zakładzie szczepienia wścieklizny.

Ukąszenie przez psa wściekłego jest niebezpieczne wówczas tylko, gdy ząb zadrasnął do krwi. Jeżeli ukąszenie jest nie do krwi, to jest nieszkodliwym. Wściekłego psa poznajemy pospolicie po tem, że kąsa w obecnem miejscu wszystko, co napotka i zwykle zaraz ucieka.

Przy oparzeniu ratunek polega na tem, ażeby oparzony naskórek, który w postaci bąbla odstaje, jaknajdłużej ochraniać, a w żadnym razie nie przekłuwać. Najlepiej całą powierzchnię oparzoną okryć czystą szmatką lub gazą, zmoczoną w oliwie lub w oleju lnianym. Gdy powstaje pod oparzonym strupem ropa, należy ją zmywać za pomocą wody przegotowanej, a potem przykładać szmatkę, zmoczoną w oliwie, smalcu lub innym świeżo przetopionym tłuszczu. Przeciwnie, jak przy skaleczeniach, należy tutaj opatrunek zmieniać częściej, o ile, mianowicie, wytwarza się ropa.

Zastanówmy się teraz, jak należy postępować tam, gdzie jest **złamanie kości lub zwichnięcie**. **Złamanie** poznaje się po tem, że kość staje się ruchomą w niezwykłym miejscu, np. kość ramienia, albo biodra w środkowej części. Przy tem zwykle, jeżeli się staramy wykonać ruch złamaną kończyną, to czujemy w miejscu złamania lekki trzask. Złamanie złama się zazwyczaj dosyć szybko, jeżeli tylko złamana kość będzie zostawioną bez ruchu w należytem wyprostowaniu, owiązana deseczkami owiniętymi wata. Nie można brać samych deseczek bez owinięcia, gdyż wskutek ucisku można zrobić szkodę. Deseczki takie z wierzchu należy otoczyć dość mocno przystającym bandażem w ten sposób, ażeby kość, ujęta w deseczki i owinięta, nie mogła się poruszać.

Jeżeli złamanie dotyczy kości nogi, to należy pozostać w łóżku co najmniej 4-6 tygodni. Jeżeli zaś złamaną została ręka, to również kilka tygodni nie można jej używać, poruszać nią. Bliższe szczegóły jednak, jak postępować należy, w każdym przypadku musi wyjaśnić wezwany lekarz.

Gdy złamanie połączone jest ze zranieniem, albo przedziurawieniem skóry przez kość, natenczas trzeba starać się naprzód należyście oczyścić ranę w sposób przedtem już opisany, nałożyć opatrunek i czekać pomocy lekarza.

Zwichnięcie, czyli wyjście ze stawu, ujawnia się w tem, że poruszenie uszkodzonego stawu staje się niemożliwe. Najczęściej jednak w takich razach pomoc musi się ograniczać do robienia zimnych okładów i wezwa-

Potrzeba nam ludzi, co umieją ważyć się na rzeczy niemożliwe, nie cofną się przed poświęceniem, a z pracy nie robią bogactwa.

nia rady lekarza. **Wszelkie wyprawiania i naciągania, robione nieumiejętnie, mogą zaszkodzić** i dlatego, jeśli się próbuje, powinno się to robić bardzo ostrożnie. Również należy pamiętać, ażeby okłady zimne nie były robione za długo. Nigdy nie powinny leżeć dłużej po stłuczeniu albo skaleczeniu, jak jeden dzień. Nie trzeba do okładów używać lodu, lecz zimnej wody.

Rozpatrzmy jeszcze, jak należy ratować w innych wypadkach. **Przy wszystkich wogóle nieprzytomnościach, omdleniach, zaczadzeniach, utonięciach,** należy najpierw ułożyć chorego poziomo i rozluźnić lub zdjąć całkowicie odzież.

Gdy ktoś tonie, natenczas po wyjęciu go z wody, układamy go poziomo i staramy się wywołać oddech za pomocą miarowego uci kania klatki piersiowej z przodu i z boków; odciągamy mu ręce od boków po nad głowę i opuszczamy je z powrotem, ale nie podnosząc ku górze, tylko utrzymując wciąż poziomo. Przy każdym takim podniesieniu rąk, piersi się rozszerzają i płuca nabierają powietrza, przy każdym zaś opuszczeniu powietrze wychodzi.

Zanim rozpoczniemy sztuczny oddech, trzeba postarać się wydaląc nadmiar wody z żołądka i płuc, co się robi przez odwrócenie topielca twarzą na dół i ugniatanie pleców i boków, aż się woda wyleje. Nie należy zaś nigdy podnosić topielca za nogi z głową na dół, bo to może go tembardziej o śmierć przyprowadzić.

Trzeba również uważać, żeby usta były otwarte i język nie był za głęboko zapadnięty. W tym celu, przy stosowaniu sztucznego oddychania, należy przycisnąć język ręką łyżką tak, ażeby było słychać, że powietrze przy wykonanych ruchach wchodzi i wychodzi. Sztuczny oddech należy wykonywać długo, gdyż często jeszcze po upływie pół godziny i więcej można topielca do życia przywrócić.

Tego samego sposobu sztucznego oddychania używamy wtedy, gdy mamy do czynienia z **uduszeniem, albo powieszeniem**: oczywiście należy przytem najpierw usunąć wszystko to, co oddech tamuje. Uduślenie może nie raz nastąpić przez oddychanie szkodliwemi gazami. Bywa ono niekiedy, gdy się ktoś dostanie do głębokiej piwnicy, kanału, lub dawno nieoczyszczanej studni. Dla tego to najlepiej przed zejściem do takich miejsc opuszczać przed sobą drążek z zapaloną świecą; jeżeli świeca **gaśnie, oznacza to, że w tej przestrzeni znajdują się niezdadne do oddychania gazy.** Nie należy jednak używać tego sposobu, gdy wchodzimy do piwnicy miejskiej, w której przechodzi rura gazowa i czuć zapach gazu oświetlającego, gdyż wówczas płomień może spowodować niebezpieczny wybuch z zapalenia się gazu. Człowiek, który ulegnie uduszeniu jakimbyż gazem, powinien być natychmiast wyniesiony na czyste powietrze i należy zastosować sztuczne oddychanie tak jak u topielca.

Jeżeli zasunięto szyber w piecu z niehermetycznem zamknięciem, gdy węgiel, czy drzewo niezupełnie się jeszcze wypaliły, a drzwi i okna w pokoju zamknięte—wtedy może być zaczadzenie.

Z początku z zaczadzenia ma człowiek mocny ból głowy, zawrót, nudność, wymioty, a potem traci przytomność, twarz ma siną, oczy czerwone.

Jeśli wytkniesz sobie drogę prostą
To choćby do słońca zalecisz!

(Słowacki).

Zaczadzonego najpierw trzeba **wynieść na świeże powietrze**, zdjąć przynajmniej z piersi odzież i posadzić na stołku, podtrzymując głowę. Następnie **polewać zimną wodą twarz i głowę**; dlatego człowiek, mający polewać, staje obok zaczadzonego na stołku i co chwila polewa mu głowę zimną wodą. Gdy zaczadzony zacznie dawać znaki życia, nie przestając polewać wodą, podsunąć mu należy pod nos mocny ocet, albo chrzan tarty. Skoro może już połykać, położyć go należy do pościeli **z głową podniesioną**, dać mu napić się co ciepłego, a na głowę cały dzień kłaść okłady z zimnej wody.

Gdy się ktoś udławi większym kęsem jadła, natenczas należy posuwać ów kęs palcami. Gdy się to nie udaje, należy uderzyć dosyć silnie dłonią pomiędzy łopatki: powietrze, wychodzące z płuc, często kęs w ten sposób usuwa. Gdy w gardle utkwi ostra kostka, wówczas jeżeli palcami nie uda jej się wydostać, trzeba w takim razie kazać połknąć mały kawałek chleba; w ten sposób kostka często zostaje zepchniętą ku dołowi. Jeżeli to nie pomaga, należy szybko posłać po lekarza, ażeby przybył z odpowiednimi narzędziami.

Gdy mamy przed sobą **chorego bez przytomności**, wówczas staramy się oznaczyć przyczynę tego stanu. Może to być albo zwykłe omdlenie, albo otrucie, epilepsja (wiekła choroba), wreszcie nadużycie napojów gorących.

Przedewszystkiem gdy twarz chorego jest czerwoną, umieszczamy go z głową nieco wzniesioną, gdy zaś białą, umieszczamy poziomo.

Usuwamy dalej wszelką krępującą odzież, ułatwiamy wstęp świeżego powietrza.

Gdy to jest **omdlenie**—skrapiamy twarz zimną wodą i dajemy nieco wina lub wódki.

Gdy mamy przed sobą **napad epileptyczny**, który poznajemy po tem, że chory z twarzą czerwoną i zaciśniętymi pięściami wykonywa kurczowe ruchy, natenczas nie przeszkadzając mu w wykonywaniu tych ruchów, podkładamy pod głowę i ciało coś miękkiego, ażeby się nie potłukł; w ten sposób napad sam prędko przejdzie.

Porażenie słoneczne następuje skutkiem silnego upału. Skóra jest wówczas rozpalona, twarz czerwona, tętno słabe, wreszcie raptownie następuje utrata przytomności. Przedewszystkiem należy umieścić chorego w chłodnem miejscu (n. p. w cieniu drzewa), zlewać głowę zimną wodą i podawać chłodny napój.

Przy zażyciu jakiejś trucizny należy najpierw wydalić ją, wywołując wymioty za pomocą łechtania gardła palcem lub piórkiem, jeżeli same przez się nie nastąpiły. Jeżeli chory otrul się jakimś kwasem, jak to się często dzieje np. w fabrykach blacharskich, należy mu podać sporo wody z rozmoconą w niej magnezją, wreszcie kredą lub sodą. Przy otruciu ługiem podajemy kwasy: cytrynę, ocet. Wreszcie jeżeli był połknięty jakiś płyn mocno piekący, należy podać dużo wody lub mleka. Mleko dobrze dawać tam, gdzie otrucie nastąpiło jakąś trucizną metaliczną, np. sublimatem. Gdy ktoś przez pomyłkę wypije kwasu karbolowego, należy mu dać do wypicia wielką ilość wody i sporą łyżkę soli glauberskiej w wodzie rozpuszczonej.

(Według „**Pierwsza pomoc**“ dr. O. Bujwida).

DORADCA PRAKTYCZNY.

W jaki sposób rozpoznać, czy słodkie mleko jest czyste, czy zmieszane z wodą? Wziąć zwyczajną stalową igłę od szycia, wytrzeć ją starannie o kawałek sukna, iżby przypadkiem nie zawierała na sobie ani śladu jakiegokolwiek tłustości i umoczyć ją w mleku. Podnieść igłę pionowo; jeżeli mleko jest czyste, na kończyku igły zawiśnie jedna jego kropla. W przeciwnym razie, to jest jeśli na stali nic się nie zatrzymuje, jest nieczyste. Niektóre gospodynie więcej wierzą temu sposobowi, jak własnemu podniebieniu.

Środek przeciwko spierzchniętym rękóm: 3 części gumy tragantowej, 435 części wody różanej, 31 części gliceryny, 31 części 90 procent. alkoholu. Gumę rozmięcza się przez kilka dni w wodzie, ogrzewa się następnie aż do zupełnego rozтворzenia się i przyciska się wrzście przez kawałek muslinowej materji; potem do gumy tej dodaje się glicerynę, wodę różaną i alkohol. Umywszy ręce naleźvcie, naciera się je według potrzeby.

Jak zachować mleko, aby było świeżem? Dostatecznem jest wrzucić w mleko kilka wypłukanych liści chrzamu.

Pozłacane ramy, zanieczyszczone przez muchy, czyści się najłatwiej przez pocieranie ich przekrajaną przez pół cebulą. Do czyszczenia bronzowanych świeczników i t. p. używać trzeba wody letniej, miękkiej szczotki i trochę mydła srebrnego.

Zmarznięte jaja przyprowadza się do pierwotnego stanu, kładąc je w czystą wodę zaprawioną solą, która z nich wyciąga zamróz i przywraca im smak naturalny.

W braku miękiej wody, jaka się więcej nadaje do prania, podlewania kwiatów i t. p., można sobie poradzić, dodając do twardej wody ze studni wysokoku salmiakowego i to w ilości łyżeczki od kawy na trzy litry twardej wody.

Czyszczenie miedzi i srebra. W gospodarstwie domowem często używane są do czyszczenia miedzi różne ostre kwasy mineralne, trujące i niebezpieczne. Tymczasem jest bardzo prosty i niewinny środek: wytrzeć naczynie miedziane listkami szczawiu. Doskonale także czyści się szczykiem srebro stołowe.

Zepsutej oliwie nadać można smak świeży, wlewając kilka kropli wysokoku saletry. Potrzącać dobrze butelkę i po 10 minutach wstawić ją w ciepłą wodę, w której musi stać tak długo, dopóki się oliwa nie ogrzeje. Wszelki przykry smak zginie zaraz.

Cytryny używane do kremów, ciast—najczęściej obrane ze skórki, podlegają zepsuciu otóż mając ich ilość znaczną a nie mogąc zużytkować odrazu, dobrze powkladać do naczynia ze solą. Sól mająca wilgoci dużo, konserwuje je doskonale całe tygodnie; cytryny soku i naturalnego kwasu nie utracą.

Przeciwko mrówkom. Podajemy dziś sposób tępienia mrówek, które w szafach kredensowych stają się istną plagą. Sposób to wypróbowany, a udzielony nam przez jedną z doświadczonych gospodyń. Łyżkę syropu i kawałeczek drożdży, wielkości orzecha, rozmieszać i postawić na miseczkę w szafie. Po tygodniu od zapachu mrówki znikną zupełnie.

Stempel kollatoralny.

Notatka informacyjna.

Przy przejściu prawa własności, sposobem darmym na wszelkiego rodzaju majątki, skarb pobiera stosownie do przepisów zawartych w tomie V, swoda praw Cesarstwa wydanie 1903 roku i zgodnie z dopełnieniem z roku 1905, stempel dawniej u nas zwany kollatoralnym w następującym rozmiarze:

1) Z majątku przechodzącego od jednego małżonka do drugiego, na krewnych w linii prostej-zstępnej (dzieci, wnuki), wstępnej (rodzice, dziadowie), na dzieci—adoptowane i na małżonków dzieci—w stosunku $1\frac{1}{2}$ (półtora) procentu.

2) Z majątku przechodzącego na pasierbów i pasierbice, na braci i siostry rodzone i przyrodnie, na dzieci zmarłych braci i sióstr w stosunku 6 (sześciu) procentów.

3) Z majątków przechodzących na innych krewnych, oprócz wymienionych w punkcie 2, w linii pobocznej do 3 stopnia, a również na krewnych stopnia czwartego w stosunku 9 (dziewięciu) procentów.

4) Z majątków przechodzących na osoby nie wymienione w punktach 1 do 3 w stosunku 12 (dwunastu) procentów.

W razie przejścia majątku na własność do jednej osoby, a na dożywocie do drugiej, pierwsza opłaca stempel w całości, a druga w połowie.

Od opłaty stempla powyższego z mocy samej ustawy zostały **zwolnione**: a) majątki, których wartość nie przynosi tysiąca rubli; b) ziemie włościańskie; b) majątki przechodzące na skarb, na instytucje dobroczynne, szkolne, naukowe, na kościoły i parafje; d) domowe ruchomości (oprócz kapitałów), nie przynoszące dochodów i nie stanowiące przedmiotu handlu i przemysłu spadkodawcy; e) **ziemie** w powiatach przechodzące sposobem darmym na osoby wymienione w punkcie 1 niniejszej notatki.

podał S. B.

Popierajmy polskie zdrojowiska i uzdrowiska!

I. Solanki:

- a) pojedyncze:
Birsztany, Druskieniki, Rymanów (zdr. Klaudyi).
- b) jodowo-bromowe:
Ciechocinek, Iwonicz, Rabka, Rymanów (zdrój Celestyny i Tytusa).
- c) litowe:
Iwonicz, Rymanów.
- d) żelzy (zgęszczone):
Ciechocinek, Rabka, Truskawiec.

II. Wody gorzkie:

Morszyn.

III. Wody siarczane:

Busk, Krzeszowice, Lubień, Niemirów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.

IV. Szczawy:

- a) alkaliczne:
Głębokie.
- b) alkaliczno-słone:

Krościenko n. Dunajcem, Szczawnica, Wysowa.

c) wapińowe:

Druzbaki, Sławinek, Szczawnica Wysowa, Żegotów, Krynica, Nałęczów.

V. Cieplice:

Jaszczurówka koło Zakopanego

VI. Kąpiele morskie:

Połaga.

VII. Uzdrowiska i stacje klimatyczne:

a) górskie i podgórskie:

Bystra, Delatyn, Dora, Jaremce, Jaworze, Kosów, Ojców, Ustroń, Wisła, Worochta, Zakopane, Zawoja.

b) nizinne:

Czarniecka Góra, Otwock, Grodzisk, Sassów, Sławuta.

Przegląd najważniejszych chorób przewlekłych, nadających się do leczenia w polskich zdrojowiskach i uzdrowiskach.

Choroby serca i narządu krążenia: Ciechocinek, Iwonicz, Jaworze, Krynica, Morszyn, Ojców, Rymanów, Szczawnica, Truskawiec.

Choroby nosa, gardła, krtani, płuc i opłucnej: Birsztany, Bystra, Iwonicz, Jaśkowice, Jaworze, Kamionka, Kosów, Nałęczów, Nowe Miasto, Ojców, Otwock, Rabka, Sławuta, Szczawnica, Truskawiec, Wysowa, Zakopane.

Choroby żołądka: Druskienniki, Krynica, Rymanów, Szczawnica, Żegiestów.

Choroby jelit: Birsztany, Druskienniki, Kamionka, Kosów, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Truskawiec, Rymanów, Żegiestów, Szczawnica.

Choroby wątroby i dróg żółciowych: Ciechocinek, Iwonicz, Morszyn, Szczawnica, Truskawiec.

Choroby śledziony: Iwonicz, Krynica, Szczawnica, Zakopane, Żegiestów.

Choroby nerek i pęcherza: Ciechocinek, Druskienniki, Krynica, Nałęczów, Rymanów, Szczawnica, Truskawiec.

Choroby kobiece: Birsztany, Busk, Ciechocinek, Czarniecka Góra, Druskienniki, Iwonicz, Jaworze, Krynica, Lubień, Marjówka, Morszyn, Nałęczów, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec, Żegiestów.

Nerwice ogólne i przewlekłe choroby nerwowe z tłem anatomicznem: Bystra, Ciechocinek, Czarniecka Góra, Grodzisk, Jaśkowice, Jaworze, Kisielka, Kosów, Krynica, Lubień, Marjówka, Morszyn, Nałęczów, Nowe Miasto, Ojców, Otwock, Sławuta, Solec, Szczawnica, Truskawiec, Zakopane, Żegiestów.

Choroby kości, mięśni i stawów na tle reumatycznym i gruźliczem: Birsztany, Busk, Ciechocinek, Druskienniki, Iwonicz, Krynica, Krzeszowice, Lubień, Morszyn, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.

Choroby przemiany materji, jak otyłość, moczówka cukrowa, dna i t. d. Birsztany, Busk, Czarniecka Góra, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Ojców, Otwock, Rymanów, Solec, Szczawnica, Truskawiec, Żegiestów.

Choroby krwi: Bystra, Jaworze, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Ojców, Sławuta, Szczawnica, Truskawiec, Wysowa, Zakopane, Żegiestów.

Zoły—przymiot: Birsztany, Busko, Ciechocinek, Druskienniki, Iwonicz Lubień, Morszyn, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.

Choroby skóry: Ciechocinek, Birsztany, Iwonicz, Lubień, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.

Zatrucia morfinowe, wyskokowe, nikotynowe i ręciove: Grodzisk, Kiselka, Marjówka, Nowe Miasto, Solec, Swoszowice, Zakopane.

Spis lekarzy polaków, ordynujących w zdrojowiskach krajowych i obcych.

(podług przewodnika kąpielowego, Kraków 1908 r.)

Abbazia: Dr. X. Gorski (zimą).

Baden: pod Wiedniem: Dr. Kümmerling.

Biarritz: Dr. Bohdanowicz (latem).

Birsztany: Dr. Grodecki.

Busk: Dr. Drewnowski, Majkowski, Rubinsztajn, Sawicki, Sulimirski, Talko.

Bystra (Śląsk austr.): Dr. Jekels.

Cudowa: Dr. Brodzki.

Ciechocinek: Dr. Arstein, Biesiekierski (chir.), Chwat, Ciągliński, Dembicki, Górski, Grudziński, Holc, Jezierski, Konarzewska, Kuk (dent., 3 razy w tygodniu), Lorentowicz, Lubowski, Polikier, Przyrembel, Pyrz Ruppert, Rydzikowski, Sinołęcki, Steinberg, Tannenbaum, Wychowski.

Darków: Dr. Klimek.

Druskienniki: Dr. Bujakowski, Konwerski, Markiewicz, Sawicki, Zaleski.

Franzensbad: Dr. Moraczewska, Rosner, Steinsberg, Zeitner.

Gastein (Hof): Dr. Jeż.

Gleichenberg: Dr. Bulikowski.

Grado: Dr. Oransz.

Gries koło Bezen: Dr. Nazarkiewicz.

Hall (Bad): Dr. Feuerstein.

Inowrocław: Dr. Krzymiński, Przybyszewski.

Iwonicz: Dr. Bergier, docet Gąbryszewski, Lanes, Staniszewski, Stauber, Turzański, Wallach.

Karlsbad: Dr. docent Biernacki, Goldwasser (okul.), Hassewicz, Kaufmann, Kołaczkowski, Kostecki, Kretowicz, Kropf, Maleszewski, Moraczewski, Scharf, Sliwiński, Süsskind, Wasserthal.

Kissingen: Dr. F. Chłapowski, Maciejewski.

Kołobrzeg: Dr. A. Chłapowski.

Kosów: Dr. Tarnawski.

Krynica: Dr. Aronsohn, Askenez, Better, Cercha, Dębicki, Ebers, Kmietowicz, Kopy, Lewicki, Lorenski, Mayer, Skórczewski, Tyszecki (dent.) Wąsowicz, Zarzycki Zathay.

Lubień: Dr. Mikołasek, Obmiński.

Marienbad: Dr. Dobja, Eichhorn Harajewicz, Kwiatkowski, Liebeskind Prager, Reinhold, Schermant, Szczepański.

Marjówka: Dr. Zakrzewski.

Meran: Dr. Binder, Knobel (zimą), Żuliński (zimą).

Morszyn: Dr. Hinze.

Nałęczów: Dr. Babski, Dobrucki (raz na tydzień), Gałczyński, Gliński, Makowski, Malewski, Puławski (dyr. zakł.).

Mauheim: Dr. Jankowski, Łowiński.

Nizza: Dr. Bohdanowicz (zimą).
Colonna Walewski.

Odessa: Dr. Jachimowicz.

Geynhausen: Dr. Janta - Połczyński.

Ojców: Dr. Kozłowski.

Piszczany: Dr. Brand, Teichmann.

Połaga: Dr. Skowroński, Świętochowski (zakładowy).

Pustomyty: Dr. Blaim.

Rabka: Dr. Cholewicz, Kaden, Lang, Supiński (lek. zakł.).

Reichenhall: Dr. N. Knobel, Sadowa.

Rymanów: Dr. Bielecki, Dukiet, Regiec, Wajgiel.

Stawuta: Dr. Dobrzycki, Dzierzbicki.

Solec: Dr. Daniewski, Knofi.

Swoszowice: Dr. Bogdanik.

Szczawnica: Dr. Gorski, Hammerschlag, Kołaczkowski, prof. Korczyński, Kretz, Kruszyński, Mohr, Singer, Żuliński.

Trenczyn: Dr. Filipkiewicz (lek. zakł.), Münz, Wobr.

Truskawiec: Dr. Krzyżanowski, Mindes, Pelczar, Praschil.

Vichy: Dr. Biernawski

Wiesbaden: Dr. Błociszewski.

Wisła: (Śląsk austr.): Dr. Zanietowski.

Wysowa: Dr. Kraszewski.

Zakopane: Dr. Brzeziński, Chramiec, Chwistek, Czaplicki, Dłuska, Dłuski, Gaik, Gawlik, Łazowski, Majewicz, Sokołowski (dent.), Żychoń.

Żegiestów: Dr. Piotrowski.

Stowarzyszenia polskie akademickie po za granicami Królestwa Polskiego.

Antwerpja „Koło studentów“ Café de Lido avenue du Sud 135.

Arnstadt in Thüringen politechnika. Polska czytelnia akademicka
Kleine Rosenstr 3.

Altenberg (prof. Sachsen) „Lańcuch“.

Berlin Charlottenburg. „Pomoc bratnia“ infor. udziela W. Weichman,
stud. ing. Charlottenburg Bismarkstr. 39.

Bern (Morawy) o politechnice czeskiej i niemieckiej, Brno ulica
Nowa cis 28.

Bruksella o szkołach belgijskich infor. „Société polonaise“ Bruxelles
Cheussée de Wawre 27.

Cöthen (Anhalt) Stow. akadem. „Filomatia“, „Lechitia“ i czytelnia
Polonja Halleschestr. Hotel Prinz v. Preussen, Polnisches akad. Lesezimmer.

Darmstadt (Hessen) „Lechitia“ Niederamstädterstr. 45

Drezno „Filomatia“ Koło studentów. Werderstr. 8 I. E.

Fryburg (Szwajcarja) „Zjednoczenie“ infor. udziela prezes K. Sulikowski,
sekr. M. Grotowski, lub w Paryżu B. Rubach rue Lamande 15.

Freiberg (saski „Sarmatia“) „Bratnia pomoc“ J. Krause Peterstrasse 21.

Friedberg (Hessja) Polska akademicka „Pomoc bratnia“.

St. Gallen Polskie stowarzyszenie akadem. „Polonia“ akad. handlowa
infor. Al Wojciechowski.

Genewa Koło młodzieży, Geneve rue Bernard Dussaud 1.

Grac (Styrja) informacje o politechnice i akademji handlowej „Ognisko“, Klosterwiesegasse 74 parter.

Zbliżyć ludzi do siebie--nie jest zawsze sposobem zjednoczenie ich.

(Bourget).

- Hamburg** infor. o Tow. młodzieży polskiej pracującej na polu przemysłu i handlu „Klosy“ Schauenburgerstr. 14, Hamburg.
- Ilmenau** (Thüringen) Polnische Lesehulle, Rotenbachstr. 30 inst. techniczny.
- Karlsruhe** (Baden) inst. politech. Polnischer. Lesezimmer Gerwig str. 34 II. T. Kamieniecki.
- Kraków** infor. o akadem. „Sokół“ Wolska 27 parter, o wydziale agronomicznym „Kółko rolników wszechnicy Jagiellońskiej“, ulica Grodzka 58.
- Lille** (France) „instytut Industrice du Nord de la France, infor. ud. p. Witold Drozdowicz.
- Loeben** akad. Górnicza „Czytelnia polska akademików górniczych“. Loeben—Stryja, Austrija.
- Lipsk** „Concordia“ infor. uniwersyteckie i handlowe. Leipzig, Albertstr. 6, parterre; i „Bratnia pomoc“ („Unitas“), Carolinenstr. 5, hotel Hochstein.
- Leodium** Liege, Belgja „Spójnia“.
- Lwów** „Czytelnia akademicka“, lub „Dom akademicki“, lub „Kóło, studentek“ inform. o uniwersytecie i politechnice.
- Lwów** ul. Kochanowskiego 51, inform. do akademji weterynaryjnej.
- Mitweida** (Saksonja). „Uranja“ Technicumstr. Sekretarz F. B. Morawski lub Tow. polskich techników „Vistula“, Wilhelmstr., prezes Z. Sokółowski, sekr. Z. Ostaszewski, lub „Związek młodzieży postępowej“ (Związek emigracyjny).
- Mons Belgja** infor. do politechniki Ecole des mines et Faculté Polytechnique udz. Bibliothèque scientifique, Belgique Mons 2 marché aux poulets S. Grabowski student.
- Monachium** infor. Wissenschaftlicher Verein polnischer Studenten Schraudolphstr. 25/0.
- Neustadt** (Meklemburgia) „Łańcuch“ infor. politechnik. Roman Niklewski, Grossestr. 28.
- Przybram** (Czechy) „Czytelnia polska akadem. górniczych“, prezes Obertyński.
- Paryż** „Coziété des étudiants polonais „Kóło“ Paris, rue Monsieur le prince 4, o szkołach francuzkich infor.
- Praga** ul. św. Wojciecha, Tow. polskie śpiewacze i czyteln. „Hłahol“ oraz „Ognisko polskie“, sekr. p. Leszek Kączkowski i „Unitas“.
- Petersburg** o wyższych szkołach w Petersburgu „Polska kuchnia studencka, p. Stefan Aleksandrowicz, Petersburg, Zabałkanskij prospekt 20.
- Ryga** „Arkonja“ Grosse Newa str. 19.
- Tarant** (Saksonja) stow. studenckie „Brać leśna“, Polnischer Wissenschaftl. Studentenverein.
- Tabor** (Czechy) czytelnia pol. akademji rolniczej.
- Wiedeń** stow. młod. postęp „Spójnia“ i „Ognisko“. Wien, Witthaugas.
- Winterhur** (Szwajcarja). „Tow. Młodzieży Polskiej“. 12/14, oraz „Ognisko“ Schickanedergerasse. 5.
- Waremme** (Belgique). Rue Neuve 53 B. H. Waligórski udziela informacji o instyt. cukrowniczym.
- Zürich** Polnischer akad. Verein „Ogniwo“. Universitätstr. 11 infor. do wyższych zakładów.

—
 Ci wszyscy, po których rozpostarł się nasz wpływ dobroczynny, przedłużą życie nasze za grobem i podadzą jego nić pokoleniom następnym.

(Świętochowski).

Stowarzyszenia polskie i różne wiadomości o polakach za zagranicami Królestwa Polskiego.

Bouffalo (Ameryka). Ktokolwiek chce się udać na studia do Stan. Zjednoczonych Am. pół. może udzielić infor. p. adr. „Mrs. H. Piotrowska 4. Cossadilla pl. Ithaca N. Y. U. of. America, albo A. E. Ruszkiewicz 1293 Broodeway Bouffalo N. Y.

Chicago (Ameryka) tygodnik „Zgoda“, red. Tomasz Siemiradzki.

Chicago. Szpital polski. United. States of America. Rew. Edward R. Rejnert S. Mary's of Nazareth. Hospitel 545 N. Levitte str. Chicago Il.

Londyn (Anglja). Żeński zakład naukowy polski, przygotowuje na patenta do uniwersytet. Holmoood, Enfiold, Lodon N. Convet SS. of The Holy Family of Nazareth.

Nancy Francja, reu de Strasburg „Syndycat central d'agriculture“ (dla robotników idących na robotę).

New-York (Ameryka). Broa Street 117 „Polski dom emigracyjny“.

Odessa „Dom polski“, ul. Kuzmiecna Nr. 46 m. 8, prezes K. Górski, sekr. Świętecki.

Paryż. Zakład sw. Kazimierza. Chevaleret. 119.

Paryż. Bureau l'Agence Polonaise de Presse. Rue de Rennes 45 pres. de st. Germain des Prés.

Opieka dla dziewcząt poszukujących pracy.

Berlin. **Stowarzyszenie katolickie**. Należy na dworcach berlińskich zapytać się kóregokolwiek z urzędników kolejowych, lub policjanta o wskazanie pań z białą i żółtą szarżą, które czekają na przyjezdnych na dworcach berlińskich. Są to przedstawiciele stowarzyszenia katolickiego opieki nad dziewczętami z wyższego i niższego stanu, szukających zajęcia. Pośrednictwo w pracy bezinteresowne. Biura i schroniska w Berlinie: 1) na Bahnhof strasse 27, I piętro; 2) schronienie św. Ksawerego (Xaverusstift) Berlin C. Kaiserstrasse 36, pięć minut z dworca z Aleksanderplatz.

Wrocław: 1) Agnes Hospiz Klosterstrasse 41, dla bon i służących; 2) Marienstift Schronienie Marji obok Tumu. Kleiner Scheitnigerstrasse, I schronienie dla sług.

Związki polskie w Ameryce oraz czasopisma polskie, wychodzące w Ameryce

podług kalendarza dla ludzu polskiego w emigracji i Stanach Zjednoczonych I. 1907.

Ponieważ w Ameryce przebywa przeszło 2 miljony polaków i emigracja polska trwa w dalszym ciągu, na czasie więc będzie podanie z nadesłanego nam amerykańskiego kalendarza spis stowarzyszeń polskich w Ameryce, oraz czasopism polskich wydawanych w Ameryce, dla informacji tych, którzy mają krewnych za oceanem lub sami się tam wybierają:

1 Związek Nar. Polski, Philadelphia, Pa., sekr. E. Krzywkowski, 4230

III. sekret. S. Lanferski 1060 South Whipple str.

Main st. Manayunk, Philad., Pa.

3 Tow. Przemysłowe Rzemieślników Polskich w Chicago, sekr. A. Hop-

2 Tow. Gmina Polska w Chicago,

- pe 755 W, 17th st, St. Francisco, Cal.
- 4 Tow. Harmonia w Chicago, III, sekr. C. K. Heliński, 682 Haddon ave.
- 5 Tow. Polskich Krawców w Chicago, sekret. P. Pisarski, 30 Potomac ave.
- 6 Tow. Narodowe Nr. I. w La Grosse, Wis. sekr. M. Korcz, 1619 S. 9th str.
- 7 Tow. Polaków w Kalifornji, sekr. F. Witkowski, 418 Presidio ave.
- 9 Tow. Obrońców Związku w Cleveland, O., sekr. S. Jeleniewski, 603 S. W Jefferson ave.
- 12 Tow. Narodowe św. Kazimierza w Bay City, Mich., sekr. Jan Nowicki, 1600 Kościuszko ave.
- 14 Tow. Patriotyczne w Milwaukee, Wis. sekr. M. Nowak, box 208 South Milwaukee, Wis.
- 17 Gw. T. Kościuszki w Cleveland, O., sekr. J. Rybiński, 18 Moud ave., S. E.
- 18 Tow. Pol. Kat. Jana III-go Sobieskiego w Paterson, N. J., sekr. Jos. Stark 122 Lafayette st.
- 19 Tow. Kościuszki w Cincinnati, O., sekr. T. Neumann, 520 W. Liberty str.
- 20 Gmina Polska I. w Chicago, sekr. K. Matczyński 634 Nobe st.
- 21 Tow. Tad. Kościuszki w Braidwood, Ill., sekr. T. Balla box 212.
- 22 Zgoda w Minneapolis, Minn., sekr. J. Jedrol, Saint Anthony Falls Station, Minneapolis Minn. R. R. № 4
- 23 Tow. Kościuszki w Harbor Beach, Mich., sekr. E. A. Leszczyński.
- 24 Kółko Dramatyczne w Winona, Minn., sekr. V. T. Kropidłowski, 326 Mankato ave.
- 25 K. Pułaski Nr. I. Wilkes Barre, Pa., sekr. St. Pawecki, 298 S. Hancock str.
- 26 Zjednoczenie Polaków w Ma Salle, Ill., sekr. A. Lisewski, 1206 Sterling ave., cor. 5th str.
- 27 Postęp w Duluth, Minn., sekret.
- A. Grabarkiewicz, P. O. Duluth, Minn.
- 28 Synowie Polski w Detroit, Mich., sekr. B. Zientarski, 172 Ill., Illinois st.
- 30 Tow. Polonia w Nowym Jorku, sekr. M. Koniński, 322 E. 9th str.
- 31 Tow. Brat. pom. św. Wojciecha w St Paul, Minn., sekr. J. Blachowski, 562 Gaultier str.
- 32 Tow. Synowie Wolności w Buffalo, N. Y., sekr. M. Marczyński, 1132 Broadway.
- 33 Związek Nar. Pol. w Streator, Ill., sekr. J. Zander, 210 Sunner st.
- 35 Tow. Spiewu Parafji św. Trójcy w Chicago, sekret. J. Żurawski, 25 Emma str.
- 36 Tow. Jen. Bosak Hauke w Jersey City N. J., sekr. P. Białecki 205 Washington st.
- 38 Tow. Poniatowskiego w East Buffalo, N. Y., sekr. W. Wesołowski, 348 Peckham str.
- 39 Związek Nar. Pol. w Minonk, Ill., sekr. Jan Głowacki. box 352.
- 41 Tow. Młodych Przemysłowców w Chicago, 610 Haddon ave, sekretarz M. Barański 610, Haddon ave.
- 43 Biały Orzeł, Brooklyn, N. Y., sekr. A. M. Hinz, 137 Melrose st.
- 44 Trzeci Maj, Nowy Jork, sekretarz F. Kosikowski, Middletown Road, Westchestr N. Y.
- 46 Tow. Imienia K. Pułaskiego w Newark N. J., sekr. Bronisława Śmiałowska, 56 Beacon st.
- 49 Kościuszko, Nowy Jork, N. Y., sekr. S. Sleszyński, 3—5 E. 116 st.
- 51 Jan III Sobieski w Greenpoint, N. Y., sekretarz. A. Margowski, 139 Franklin st., Greenpoint Brooklyn, N. Y.
- 52 Chorągiew Polska, S. Brooklyn N. Y., sekr. S. Jendrzewski 273—23rd st.
- 53 Synowie Ker. Pol. w Detroit, Mich., sekr. F. Wondolowski 1344 Scot-ten ave.

Nie ten u mnie żył długo, kto wiek przeżył długi,
Lecz kto życie wielkimi ozdobił zasługi.

(St. Trembecki).

- 54 Moniuszko, Milwaukee, Wis., sekr. J. A. Prus, 988 11th. ave.
- 56 Gwardja Pułaskiego w Chicago, sekr. W. Kuznieraitis, 730 N. Ashland ave.
- 57 Tow. Narodowe św. Stanisława Kostki w Grand Rapids, Mich., sekr. A. Szczepański, 120 Michigan str.
- 60 Tow. Henryka Dąbrowskiego w Baltimore, Md., sekr. S. Zaworski, 502 S. Wolf st.
- 61 Tow. K. Pułaski w Brooklyn, N. Y., sekretarz. J. Jankowski, 482 Werren st.
- 62 Tow. św. Józefa przy kościele św. Trójcy w Chicago, sekretarz P. Gerlich, 41 Sloan str.
- 63 Pułaski w Milwaukee, sekr. J. Cymman, 523 Bartlet st.
- 66 Tow. św. Krzyża w La Crosse, Wis., sekret. J. Krawczak, 2125 Madison st.
- 67 Kościuszko w Chicago, sekretarz J. Marcinkiewicz, 804 N. Hamlin av.
- 70 Tow. Narodowe św. Michała Archanioła w North Creek, Wis., sekr. J. K. Cysewski, box 117, Arcadia, Wis.
- 74 Kościuszko La Salle, Ill., sekr. J. Hudak 437 Crosai str.
- 76 Jan III Sobieski w St. Louis, Mo., sekr. M. Jakubiak, 1400 N. 20 st.
- 77 Jan III Sobieski w Chicago, sekr. J. S. Mielczarek, 776 S. Ashland av.
- 78 Kościuszko w Alpena, Mich., sekr. Wojciech Idalski, 913 Lockwood st.
- 81 Tow. św. Stanisława Kostki w Duluth, Minn., sekr. L. Kusnierek, 717 W. 4rd st.
- 82 Tow. T. Kościuszki w Shamokin, Pa., sekr. T. Palacz, 930 Race str.
- 83 Gwiazda Zwycięstwa w South Bend Ind., sekretarz Fel. Hernet, S. Walnut str.
- 84 Tow. Ks. Józefa Poniatowskiego w Poniatowski, Wis., sekr. J. Teresiński.
- 88 Tow. św. Józefa w Mount Pleasant, Westmoreland, Co., Pa., sekr. J. B. Przybylski, box 17.
- 89 Obrońcy Polski, Waverly, N. Y., sekr. J. Biały, 432 Cayuta ave., E. Waverly, N. Y.
- 90 Bartosz Głowacki w Detroit, Mich. sekr. J. Osiecki, 158 E. Superior st.
- 91 Polonja w Chicago, sekr. W. Bironowich, 212 W. Huron st.
- 93 Kwiat rycerzy Wolności w Osceola Mills, Clearfield Co. Pa., sekr. Witucki, box 55.
- 94 Jan III Sobieski w South Chicago, Ill., sekr. Jan Bednarek, 8808 Houston ave.
- 96 Tow. św. Stanisława Kostki w Calumet, Mich., sekr. M. Antkowiak, care of Ed. Ryan.
- 99 Tow. Zjednoczenie Polaków w Minneapolis, Min., sekr. K. Winiaszewski, 216 -16th ave. N. E.
- 100 Tow. Patriotycz. Polskie w Nanticoke, Pa., sekr. R. Bejza, 12 W. Church st.
- 103 Husarze K. J. III Sob. w. Calumet, Mich., sekr. S. Klawiter, 319 Caledonia str.
- 105 Jan III Sobieski w Scranton, Pa. sekr. H. A. Muzoli 113 W. 1 st. ave.
- 108 J. I. Kraszewskiego w Chicago, sekr. K. Przykocki, 2673 Milwaukee, ave.
- 110 Król Stefan Batory w Chicago, sekr. St. Cichowicz, 2412 -60 pla.
- 111 Agatona Gilera w Chicago, sekr. A. Zuchelkowski 387 Rhine str.
- 112 Pułaski w La Salle, Ill., sekret. Ign. Gill, 1269 La Harpe st.
- 113 Jan III Sobieski w Toledo, O., sekretarz St. Schlessler, 144 Dexter str.
- 114 Gmina Polska w Hammond, Ind., sekr. L. Tarnogrodzki, 903 Sheffield ave.
- 115 Synowie Polski w Hazleton, Pa., sekr. W. Janowski, 177 Carson st.
- 118 Tow. św. Cecyliji w St. Joseph, Mo., sekr. J. Pyszora, 719 S. 21st st.
- 119 Towarzystwo Orła i Pogoni w

- Chicago, sekr. A. Kawalkowski, 962 N. Lincoln st.
- 120 Tow. Tadusza Kościuszki w Ashland, Wis., sekr. A. Chrościkowski, 1416 E. 5th st. East.
- 121 Tow. Bratniej Pomocy św. Stanisława Kostki w Antigo, Wis., sekr. J. Machnikowski box 101.
- 122 Tow. Króla Mieczysława w Chicago, sekr. J. Wroński 409 N. Hermitage ave.
- 123 Tow. ks. Poniatowsk. w Passaic, N. J., sekr. F. Malkiewicz, 43 Dayton ave.
- 127 Tow. Gwiazda w Chicago, sekr. W. Danielewicz, 605 Noble st.
- 128 Tow. św. Józefa w Bremond, Tex., sekr. J. Kloc.
- 129 Tow. Polak na Obczyźnie w Chicago, sekr. F. Koronowski, 60 Station st.
- 130 Głos Wolności Polskie, Saginaw Mich., sekr. W. Bońkowski, 698 Annesly st.
- 132 Tow. św. Stanisława Kostki w Pullmann, Ill., sekr. T. Mixtacki, 201 Stephenson st., Flat 1.
- 134 Św. Marcina w Denver, Colo., sekr. A. Kowalczyk, 150 N. Pearl ave, 40th Station.
- 135 Gwardja Braci Kościuszki pod opieką Matki Boskiej Czeszochowskiej Królowej Korony Polskiej w Dunkirk, N. Y., sekr. F. Lewandowski, 216 Lord st.
- 136 Tow. Królestwa Polskiego w Wilmington, Del., sekr. W. Gozdziński, 206 Poplar st.
- 137 Rycerze Korony Polskiej, sekr. B. Derengowski, 2823 Dickson st. St. Louis, Mo.
- 138 Tow. Śpiewu św. Cecylii w Glen Lyon, Luzerne Co. Pa., sekret. W. Majewski.
- 139 Tow. Czytelnia Polska w Buffalo, N. Y., sekr. F. R. Dziegielewski, 41 Harmonia st.
- 140 Tow. św. St. Kostki w Pittsburg, Pa., sekr. W. Moszczyński, 3032 Berereton ave.
- 121 Tow. Polskich Krakusów w Omaha, Neb., sekr. M. Tyłski, 2410 Center st.
- 142 Tow. Króla Jana III Sobieskiego w Alden Station Pa., sekret. W. M. Kiewicz 1011 E. Market st., Nanticoke, Pa.
- 143 Tow. Synowie Polski w Cleveland, O., sekretarz Jul. Retzalf, 16 Lynn st.
- 144 Tow. Synowie ojczyzny w Cleveland, O., sekr. T. Rumiński, 23 Medina ave.
- 145 Tow. J. I. Kraszewskiego w Nanticoke, Pa., sekr. F. Hausmanninger, 120 Broadway.
- 146 Tow. Jenerała H. Dąbrowskiego w Peta Amboy, N. J., sekretarz F. Łakomski, 53 Parker st.
- 147 Tow. Orła Polskiego w Nanticoke, Pa, sekr. A. Zdanczewicz, Chesnut & Ridge str.
- 148 Tow. Ks. Stanisława Brzózki w Peru, Ill., sekr. J. A. Grosskreutz, 1110 Prospekt ave.
- 149 Tow. Jana Kochanowskiego nr. 1 w Chicago, Ill., sekr. A. J. Kalletta, 80 Lull Place.
- 153 Tow. Obrońcy Oręza Polskiego w Buffalo, N. Y., sekr. A. Partyka, 63 Sobieski str.
- 154 Tow. Orzeł Biały w Pittsburgu, Pa., sekr. M. Górski, box 261 Castle Shannon, Pa.
- 155 Tow. Dramatyczne Fredro w Detroit, Mich., sekr. J. Czyżniewski, 712 Russel st
- 160 Towarzystwo Sztandar Wolności w Cameen, N. J., sekretarz T. Wilczyński, 212 N. 11th st.
- 156 Towarzystwo Jutrzenka na Zachodzie w Tacoma, Wash, sekretarz J. Maciejewski 1418 S. Yakama ave.
- 157 Tow. Kościuszki w Paterson, N. J., sekr. A. Zagata, 66½ Lafayette st.
- 158 Tow. św. Piotra i Pawła w Spring Valley, Ill., sekr. B. Firek.
- 159 Tow. T. Kościuszki w Joliet, Ill.,

Żyć to czuć całą duszą swą duszę, nie lękać się ani bólu, ani radości, ani boleści, ale zbierać z dni przeminiętych dobro, które nie przemija. (Henri Bordeaux).

- sekretarz S. Wruk. 1214 Elizabeth st.
- 160 Tow. Sztandar Wolności w Camden, N. J., sekr. T. Wilczyński, 212 N. 11th. st.
- 161 Tow. Synowie Polski w Freeland Pa., sekr. K. Boczkowski.
- 162 Tow. Rzemieślników Polskich w Detroit, Mich., sekr. A. Sikora, 807 St. Aubin st.
- 163 Tow. F. Taczanowskiego w Auburn N. Y., sekr. R. Pawłowska, 130¹/₂ Fulton st.
- 164 Tow. Kosynierzy Kościuszki w Buffalo, N. Y., sekr. A. Szymoniak 1283 Broadway.
- 165 Tow. Tad Kościuszki w Houston, Tex., sekr. L. A. Hildebrandt 1703 Everett st.
- 166 Tow. Mikołaja Kopernika w Enreka, Humboldt Co. Cal., sekr. Jos. Burlaga, box 90.
- 167 Tow. św. Kazimierza Królewicza Polskiego w Posen, Mich., sekr. Józef Liske.
- 168 Tow. Rzemieślników Polskich w Buffalo, N. Y., sekret. J. Mnich, 220 Sweet ave.
- 169 Tow. Adama Mickiewicza I w Chicago, Ill., sekr. F. Bucholz, 283 W. Division st.
- 170 Tow. Tomasza Zana w Chicago, Ill., sekr. T. Grabowski, 1720 N. Ridgeway ave.
- 171 Tow. Synowie Polski i Litwy w Cleveland, O., sekr. L. Racinowski, 115 Fairfield st.
- 172 Tow. Hetmana Stefana Czarnieckiego, w Philadelphia, Pa., sekr. P. Kacala, 832 N. 3rb st.
- 175 Tow. Rolników św. Izydora w Gnieźnie. St. Louis, Co., sekr. M. Kusnierek, 610 E. 6th st., Duluth, Minn.
- 176 Tow. Obroncy Korony Polskiej w Bridesburg, Philad., Pa., sekr. W. Romieniecki, 2654 Buckins st.
- 177 Tow. Polskich Przemysłowców w South Bend, Ind., sekr. K. Kuczmarek, 1526 Liston st.
- 178 Tow. Narodowe Polskie K. Pułaski w Argenta, Ark., sekretarz J. A. Lijewski, 311 W. Adams st.
- 179 Tow. Króla Stefana Batorego w Milwaukee, Wis., sekr., P. Szymkowiak, 1183 Weil str.
- 180 Tow. ks. Kordeckiego w Trenton, N. J., sekr. J. Malinowski, 994 Lamberton st.
- 181 Tow. Ogniwo Polskich Braci w Brooklyn, E. D., N. Y., sekr. A. Bentzig, 145 South 4th st.
- 183 Tow. „Jedność“ w Chicago, Ill., sekr. F. Wilhelm, 5310 S. Paulina st.
- 185 Tow. św. Stanisława Kostki w Newark, N. J., sekr. J. Stawski, 169 Jelliff ave
- 187 Tow. Synowie Polski w Dureya, Luzerne Co. Pa., sekr. Wal. Bojarski, box 141.
- 188 Tow. Miłość Narodu Polskiego w Chicago, Ill., sekr. W. F. Armknecht, 1014 N. Hoyne ave.
- 189 Tow. św. Krzyża w Duluth, Minn. sekr. A. Stawny, 106—55th ave., West Duluth, Minn.
- 190 Tow. Oświata w Plymouth, Pa., sekr. A. Cyganowski, 168 Davenport st.
- 192 Tow. W. V. Przybyszewskif Philadelphia, Pa., sekr. F. J. Karabas, 1510—N. 1th st.
- 193 Tow. Św. Wojciecha, South Bend, Ind., sekr. L. Niezgodzki, 1037 W. Napier st.
- 194 Tow. Krawców Polskich w Buffalo, N. Y., sekr. W. Than, 209 Woltz ave.
- 195 Tow. Patriotyczne w Portland, Oreg., sekr. A. Czerwiński, 751 E. 17th st.
- 196 Tow. Króla Kazimierza Wielkiego w Chicago, Ill., sekr. L. Sowadzki, 2812 Bonfield st.
- 198 Tow. Tadeusza Kościuszki pod opieką św. Florjana w Hewisch, Ill., sekr. J. Penar
- 199 Towarzystwo Króla Jana III Sobieskiego w Manistee, Mich.,

- sekretarz J. Pawlicki, 213 — 8th st.
- 200 Tow. Matki Boskiej Gosińskiej w Gostyniu, Ill., adres J. Gonsior, Downers Grove, Ill.
- 201 Tow. Niep. Poczęcia Najśw. Marii Panny w Marche, Ark., sekr. Ig. T. Szymański.
- 203 Tow. Mikołaja Kopernika w Detroit, Mich., sekr. A. Gapski, 517 Wesson ave.
- 204 Tow. Synowie Polski i Litwy w Providence, R. I., sekr. J. Trawczyński, 245 Manton ave.
- 205 Tow. Młodzieży Polskiej „Promieniści“ w Pittsburgu, Pa., sekr. J. Kolański, Hatfield st. cor. Long Alloy.
- 208 Tow. Stefana Buszczyńskiego w Chicago, Ill., sekr. S. Kaczmarek, Hawthorne, Ill., 2924 Jessemine ave.
- 209 Tow. św. Trójcy w Naticoke, Pa., sekr. St. Koronkiewicz, 18 Coal st.
- 210 Tow. św. Michała w Philadelphia, Pa., sekr. J. Przyborski, 951 Kangha ave., Camden, N. J.
- 211 Tow. Izydora w Bremond, Tex. sekr. M. Kłos, Wootan Wells Tex.
- 212 Tow. Orła Polskiego w Detroit, Mich., sekret. A. Głowczewski, 893 Russell st.
- 213 Tow. „Postęp“ w Elmira, N. Y., sekr. J. Jeziorski, 513 Madison av.
- 216 Tow. Synowie Korony Polskiej w Rochester, N. Y., sekr. W. Paprzycki, 527 Hudson ave.
- 217 Tow. św. Józefa w Passaic, N. J., sekr. M. Cmieliński, 72 Quincy st.
- 218 Tow. Kazim. Wielk. Króla Chłopków w Hudson, Pa., sekr. J. Słabiński, box 43.
- 219 Tow. św. Kazimierza w Chicago, Ill., sekr. W. Szymański, 1074 S. Whipple st.
- 220 Tow. Ognisko w Detroit, Mich., sekr. J. Nowakowski, 1214 Hastings st.
- 222 Tow. Nar. Polskich Stolarzy i Cieśli w Chicago, Ill., sekr. A. Raczyński, 576 N. Robey str
- 223 Tow. św. Krzyża № 1 przy parafii św. Trójcy w Chicago, Ill., sekr. M. Rembowski, 111 W. Division st.
- 224 Tow. T. Kościuszki w Erle, Pa., sekr. W. Troicki, 633 E. 22no str.
- 225 Tow. św. Józefa w Buffalo, N. Y., sekr. Wincenty C. Górski, 17 Loperae st.
- 226 Tow. Rycerzy św. Kazimierza w Hammond, Ind., sekr. F. Konaszczyński, 845 Clark st
- 227 Tow. Obrońcy Korony Polskiej w Buffalo, N. Y., sekr. M. Główny, 63 Titus ave.
- 228 Tow. „Białego Orła“ w Boston, sekretarz F. Idzikowski, 20 Ellery st. So. Boston, Mass.
- 229 Tow. Rycerze Polscy w Cleveland, O., sekr. Wm. Welfeld, 429 Williamson Bldg., Cleveland, O.
- 230 Tow. św. Józefa w Patchogue, Long Island, N. Y., sekr. M. Małkiewicz, box 648.
- 231 Gwardja Kazimierza Pułaskiego w Pleasant Hill, Pa., sekr. J. Postula, Kelayres, Pa.
- 233 Tow. J. Matejki w New Hazen, Conn., sekr. J. Grabowski, 418 Ferry st.
- 234 Tow. Jen. Czachowskiego w New Yorku, N. Y., sekr. Fr. Wilczewski, 919-- E. 152 st.
- 236 Tow. Br. Pom. Ks. Józ. Poniatowskiego w Staaten Island, N. Y., sekr. F. Koźmiński, 39 Grove ave., Port Richmond, Staten Island, N. Y.
- 238 Tow. Im. Kilińsk. i Głowack. w Baltimore, Md., sekr. W. Morawski, 1707 Aliceanna st.
- 239 Tow. Rzemieślników Polskich w St. Louis, Mo., sekr. Fr. Skupski, 1229 N. 10th st.
- 240 Towarzystwo Litewskie Zygmunta Augusta w Perth Amboy, N. J., sekretarz P. Pomianek, 59 Charles st.

- 241 Tow. św. Kazimierza Jagiellończyka w Chicago, Ill., sekretarz F. Kaczmarek, 28 Mc Henry str.
- 242 Tow. Misjonarzy Skarbu Raberswylskiego w Buffalo, N. Y., sekr. T. Wichowski, 932 Broadway.
- 243 Tow. Obrońcy sztandaru Polskiego w Buffalo, N. Y., sekr. Paul Nowicki, 896 Sycamore st.
- 244 Tow. „Jedność“ w Chicago, Ill., sekr. L. Witkowski, 340 Cornell st.
- 245 Tow. Krakusów św. Grzegorza w Chicago, Ill., sekr. Jan Opalewski, 723 W. 18th st.
- 246 Tow. Synowie Polski w Menominee, Mich., sekr. F. Wesolowski, 305 Park ave.
- 247 Tow. Wolność i Niepodległość w Evansville, Ind., sekr. A. Grabowski, 131 Florence st.
- 248 Tow. Przemysłowców Polskich w Grand Rapids, Mich., sekr. Fran. Centilli, 234 W. Bidge st.
- 249 Tow. św. Kazimierz w Cleveland O., sekr. W. Góralski, 8403 Sovinski ave.
- 250 Tow. Kościuszko w Palisades Park, N. J., sekr. Ign. Makowski.
- 251 Tow. Ks. A. Kordeckiego w Chicago, Ill., sekr. D. Hojnacki, 4833 S. Koonis st.
- 252 Grupa 252 Zw. N. P. w Sobieski, Ill., sekr. M. S. Hainowski, 345 15th st., Hammond, Ind.
- 253 Tow. Ks. Hugona Kollataja w Milwaukee, Wis., sekr. F. J. Grutza, 767 1st ave.
- 254 Tow. św. Jakuba Apostoła w Oswego, N. Y., sekr. J. Michalski, R. F. E. № 2.
- 255 Tow. Kowali Polskich w Buffalo, N. Y., sekr. S. Jans, 139 Sweet ave.
- 256 Tow. Jan III Sobieski w Perth Amboy, N. J., sekr. W. Kaczmarek 100 Charles st.
- 257 Tow. Synowie Polski w Chicago Ill., sekr. Jan Zawiliński 43 Bauwans st.
- 258 Tow. św. Wojciecha w Cleveland O., sekr. S. Gąsiorowski, 63 Literary st.
- 259 Tow. Polscy Tułacze pod opieką Matki Boskiej Częstochowskiej w Depew, N. Y., sekr. M. Kupezyński, 35 Pennora st.
- 260 Tow. im. Jenerała Langiewicza w Nowym Jorku, N. Y., sdrk. A. Wawrowski, 664 Robbins avenue, Bronx), Nowy Jork, N. Y.
- 261 Tow. Postępowców w Cleveland, O., sekr. A. Ronczkowski, 33 Henrieta st.
- 262 Tow. Dr. K. K. Lewakowskiego w Schenectady, N. Y., sekr. A. Grodkiewicz., box 863.
- 263 Tow. Gwiazda Wolności w Yonkeres, N. Y., sekr. H. Fabiszewski, 21 St. Mary st.
- 264 Tow. Robotników Polskich w Buffalo, N. Y., sekr. F. Zientek, 206 Person st.
- 265 Tow. Rycerzy św. Jadwigi w Wilkes Barre, Pa., sekr. Marcin Madaj, 75 Kirzt st., Wilkesbarre, Pa.
- 266 Tow. Polonia w Frankford, Phila. Pa., sekr. J. Kaczmarek, 4741 Melrose st., Frankford Pa.
- 267 Tow. Kościuszko w St. Paul, Minn., sekret. S. Modrzejewski, 891 York st.
- 268 Tow. Bolesława Chrobrego w Chicago, Ill., sekr. B. Dymek, 20 Chapin str.
- 270 Tow. Karola Chodkiewicza w Detroit, Mich., sekr. L. Leś, 43 Superior st.
- 271 Tow. Obrońcy Wiary i Ojczyzny w Syracuse, N. Y., sekr. J. Staśko, 336 Apple st.
- 273 Tow. św. Wojciecha, przy parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Reading, Pa., sekr. M. Zajdowicz 337 S. 7th st.
- 274 Tow. Mickiewicz z parafii św. Wojciecha w Glen Lyon, Pa., sekr. L. Kawecki, box 66.
- 275 Tow. Kazimierza Pułaskiego w Menasha, Wis., sekr. F. Lewandowski, 670 Appleton st.

- 276 Tow. im. Działyńskiego w Chicago, Ill., sekret. A. Kuratowicz, 876 W. 18th st.
- 277 Tow. Henryka Sienkiewicza w Chicago Ill., sekr. F. Wojciechowski, 331 W. Webstr nve.
- 278 Tow. Jan III Sobieski w Buffalo, N. Y., sekr. I. J. Kendziora, 1215 Broadway.
- 279 Tow. im. Rejtana w Buffalo, N. Y., sekr. A. Wesołowski, 1437 Broadway.
- 280 Tow. Bartosza Głowackiego w Chicago, Ill., sekr. W. Przybylski, 3234 Fisk st.
- 281 Tow. Jana Sobieskiego w Providence, R. I., sekr. W. Skrzypczak, 67 Joslin st., Olneyville R. I.
- 282 Tow. Rzemieślników Polskich w Brooklyn, N. Y., sekr. M. Brzozowski, 116 Clay st.
- 283 Tow. Skala w Waterbury, Conn., sekretarz T. Pawłowski, 21 Vine st.
- 284 Tow. im. Coats w Detroit, Mich., sekr. I. Sikorski, Kraft, Mich.
- 285 Tow. Generała Sowińskiego w Chicago, Ill., sekr. P. P. Jezierny 1044 S. Albany ave.
- 286 Tow. Gwardja Kościuszki w Freeland, Pa., sekr. Kaz. Bartoszewicz, box 209.
- 287 Tow. Ulanów w Chicago, Ill., sekr. M. Filipiak, 4621 Honore st.
- 289 Tow. obrońcy Korony Polskiej w Chicago, Ill., sekret. S. Szeszycki, 2941 S. Loumis st.
- 290 Tow. Jen. Hen. Dąbrowskiego w Chicago, Ill., sekr. J. Kantorowski, 3224 Illinois Court st.
- 291 Tow. Huzarów Stefana Batorego w Buffalo, N. Y., sekr. Fr. Kubiak, 1313 Sycamore st.
- 292 Tow. Br. Pom św. Stanisława Kostki w Haverstraw, N. Y., sekr. L. Lubański, box 9.
- 293 Tow. Narodowe Polskie pod opieką św. Józefa w Ashland, Wis., sekr. J. Kiolbassa, 304 -16 ave, West.
- 295 Tow. Króla Kazimierza Wielkiego w Priceburg, Lackhawanna Co. Pa., sekr. S. K. Koehler.
- 296 Tow. św. Michała Archanioła w Connelssville, Pa., sekr. F. Kaczmarek, box 112, New. Hafen, Pa.
- 297 Tow. św. Jana Chrzciciela w Virginia, Minn., sekr. K. J. Renik, box 51.
- 298 Tow. Króla Mieczysława pod opieką św. Wojciecha w Chicago, Ill., sekr. J. Kwiatkowski, 4515 S. Paulina str.
- 299 Towarz. Jana Kilińskiego, pod opieką św. Franciszka X. w Warrior Run, Pa sekr. Fr. Prymas, Peely, Pa box 3.
- 300 Tow. Krakus i Wanda w Buffalo, N. Y., sekr. W. Switkowski 132 Searst st.
- 301 Tow. Stefana Batorego, Króla P. w Elizabethport, N. J., sekr. J. Matłowski, 444 Court st. Elizabeth, N. J.
- 302 Tow. pod opieką św. Stanisława Kostki w Barnesboro, Cambria Co. Pa., sekr. W. Cisło, box 16.
- 303 Tow. Króla Kazimierza Wielkiego w Nanticoke, Pa., sekr. A. Jabłoński, 169 E. Union st.
- 304 Tow. Jana Zamojskiego w Chicago., sekr. K. Sienkiewicz, 4717 S. Hoyno ave.
- 306 Tow. Polskich Wolnych Strzelców im. Jen. Pulaskiego w Detroit, Mich., sekr. J. Najewski, 489 E. Canfield ave.
- 307 Tow. Kazimierza Wielkiego Króla Polskiego w Milwaukee, Wis., sekr. F. Jaworski 715—5th ave.
- 308 Tow. Jana Kilińskiego w Philadelphia, Pa., sekr. E. Schurgot, 4412 Wayne st.
- 309 Tow. Taj. Kościuszko St. Louis, Mo., sekr. A. Pratzki, 1518 S. 3rd. st.
- 311 Tow. Króla Jana Sobieskiego w Detroit, Mich., sekr. M. Nawrocki, 618 Farnsworth st.
- 312 Tow. Jadwigi Król. Polsk. w De-

Trzeba zachować równowagę: nie topić się we własnym wnętrzu, nie rozpraszać w zmysłach, lecz chodząc po ziemi, trzymać głowę w niebie. (Prus)

- troit, Mich., sekr. J. Rętkowski, 1226 Dubois st.
- 315 Tow. Obrońcy Korony Polskiej w Bridgeport, Conn., sekr. F. Śniadecki Stuben Court № 5.
- 316 Tow. Korony Polsk w Wenona, Ill., sekretarz J. W. Pikuła, box 61.
- 319 Tow. Sienkiewicz w Mt. Carmel, Pa., adres: S. Mysiurewicz, 352 W. 2nd st
- 320 Tow. św. Wojciecha w Gallitzin, Cambria Co. Pa., sekr. S. Krish, box 282.
- 322 Tow. Rzem. Polsk. w Jersey City, N. J., adres: J. Karboszewski, 514 Mercer st.
- 323 Tow. Sztandar Oświata w Camden, N. J., sekr. P. Rakowski, 1169 Chestnut st
- 325 Tow. Polsk. Dram. Klubu w Winonna, Minn., sekr. J. Watkowski, 362 Hight Forest st.
- 326 Tow. Rodzina Polska w Detroit Mich., sekr. Paweł Dolecki, 497 E. Canfield axe.
- 327 Tow. Zgoda w South Chicago, Ill., sekret. A. Konieczny, 9014 Exchange ave.
- 328 Tow. Przem. Rzemieśl. Polskich № 1 w Chicago, sekr. Fr. Rudziewicz, 2812 Bonfield st.
- 219 Towarzyst. Gwiazda Wolności w Brockton, Mass., sekr. J. Zamirowski, 17 Glendale st., Montello Station, Brockton Mass.
- 330 Tow. T. Kościuszki w Brooklynie, N. Y., sekr. Fr. Pujdak, 120 Hamburg ave., Brooklyn, F. D.
- 331 Tow. św. Wojciecha B. i M. w Schenectady, N. Y., sekr. St. Kazyjaka, 3 Dobro ave.
- 332 Tow. św. Stanisława B. i M. w South Amboy, N. J., sekr. W. Bartkowiak, box 177.
- 333 Tow. Postęp w Nowym Jorku, N. Y., sekr. F. Nowicki, 644 E. 5th st.
- 334 Tow. Legion Strzelców Kościuszki par. Najsl. Serca N. M. Pan-ny w Detroit, Mich., sekr. J. Muzyk, 231 Palmer ave.
- 335 Tow. K. Pułaskiego w Toledo, O., sekret. F. L. Gąsiorowski, Sta. D.
- 336 Tow. Jana III Sobieskiego w Shamokin, Pa., sekr. St. Zygmunt, 1515 Oneida st.
- 338 Tow. im. Juljusza Andrzejkowi- cza w Manayunk, Phila. Pa., sekr. T. Tybuszewski, 168 Grape str.
- 338 Tow. Przemysłowców Polskich w Baltimore, Md., sekr. S. Kitowski, 1901 E. Pratt st., cor. Wol- ie st.
- 340 Towarz. Oświata w Priczburgu, Lack Co. Pa., sekr. L. Zieleziński, box 27.
- 341 Tow. św. Szczepana par. Nar. Matki Boskiej w Plimouth, Pa., sekretarz A. Romanowicz, 105 Willow st.
- 342 Tow. Jul. Lipińskiego w Philad., Pa., sekr. W. Gawroński, 3112 Mercer st.
- 343 Tow. Robotników Polsk. w Phil. Pa., sekr. B. Bielawski' 340 S. Front st.
- 344 Tow. IV Pułku Ułanów Polskich w Buffalo, N. Y., sekr. K. Górny, 76 Milborn str.
- 345 Tow. Gwardja Kościuszki w Mc. Keesport, Pa., sekr. M. S. Wi- śniewski, 2816 Thorn Alley, Tin Plate Hill.
- 346 Tow. Kościuszki w Newton Upper Falls, Mass., sekret. J. Romaszkiwicz, 154 Binden st.
- 347 Tow. św. Łukasza w Niagara Falls, N. Y., sekr. J. Olko, 1628 Niagara st. and 17th. st.
- 348 Tow. Listopadowe 1896 r., w Chicago, Ill. sekr. R. Neumann, 461 N., Marshfield ave.
- 350 Tow. św. Trójcy w Duryea, Pa., sekret. K. Dudanowicz, P. O., box 56.
- 351 Tow. Wolność w Sopris, Col., sekr. J. Frysz, box 81 Starkville, Las Animas Co., Colorado.

- 352 Tow. XII Oddział Wolnych Pol. Krakusów w Braddock, Pa., sekr. St. Wyżykowski, box 559 Wilmerding, Pa.
- 533 Tow. Ks. Augusta Kordeckiego w Chicago, Ill., sekr. A. Sobieszewski, 3714 Hermitage ave.
- 354 Tow. Nadzieja w Buffalo, N. Y., sekr. L. Uniejewski, 1014 Grant street.
- 355 Tow. Obrona Ojczyzny w Williamsbridge, N. Y., sekr. A. Kirschke, 7th st. & 4th ave.
- 356 Tow. Białego Orla w Meriden, Conn., sekr. K. Sławiński, 95 Olive str.
- 357 Tow. Emigracja Polska w Chicago, Ill., sekr. J. Pniewski, 1010 W. 18th st.
- 358 Tow. Tad. Rejtana w Milwaukee, Wis., sekretarz J. Karpiński, 709 14th ave.
- 359 Tow. Bratniej Pomocy św. Szczepana w Orlean, N. Y., sekretarz A. Zieliński, 31 Maple st.
- 360 Tow. Pol. Strzelców Jana Kilińskiego w Chicago, Ill., sekret. W. Lejman, 28 Emma st.
- 361 Tow. Jana III Sobieskiego w Youngstown, O., sekr. J. Chmielewski, 920 South ave.
- 362 Tow. Kazimierza Wielk. w East Chicago, Ind., sekr. W. Sztambek, box 335.
- 363 Tow. H. Dąbrowskiego w Wilkes Barre, Pa., sekr. F. Gurski, box 187 Miners Mills, Luzerne Co., Pa.
- 364 Tow. św. Stanisława w Mt. Pleasant, Pa., sekr. J. Kilar, box 184.
- 365 Tow. Dr. K. Marcinkowskiego w Milwaukee, Wis., sekr. J. Badura, 1013 6th ave.
- 366 Tow. św. Józefa w Antrim, Tioga Co. Pa., sekr. J. L. Nowicki, box 56.
- 367 Tow. Polskich Rzemieśników w Cleveland, O., sekr. Ant. Trąbczyński i 102 Pułaski st.
- 368 Tow. Wł. Jagiełły w Poughkeep
- sie, N. Y., sekr. J. Bruzgul, 25 Joy st.
- 369 Tow. św. Józefa w Collinsville, Conn. sekretarz M. Muszyński, box 431.
- 370 Tow. Młodz. Polsk. w Jersey City, N. J., sekr. W. Szymański, 128 Essex st.
- 371 Tow. św. Józefa Oblubieńca w Jackson, Mich., sekret. S. Obuchowski, 533 Locust st.
- 372 Tow. Tewines Miletojej (Tow. Miłość) w Mahanoy City, Pa., sekret. D. T. Boczkowski, 523 W. Spruce street.
- 374 Tow. Jana Kazimierza, króla pol. w Garfield, N. J., sekr. F. Słomiński, c. of. Huebner, Plauderville, N. J. Berger & Co.
- 375 Tow. Robotników Polsk. w Minersville, Pa., sekr. T. Salaty, box 196 Minersville, Pa.
- 376 Tow. Straż Wolności w Plymouth Pa., sekr. J. Badaczewski, box 1043.
- 377 Tow. św. Stanisława b. i m. w Scranton, Pa., sekr. P. Grzegorek, Continental Mines. Scranton, Pa.
- 378 Tow. św. Michała w Kingsland, N. J., sekr. M. Miglin, 39 Marion ave, Rutherford, N. J.
- 379 Tow. Serca Jezusa i Mariji w Scranton, Pa., sekr. M. Jankowski 719 Fig. st.
- 380 Tow. Synowie Polski w Buffalo, N. Y., sekr. W. Kurzawski, 154 Kościuszko st.
- 381 Tow. Matki Boskiej Częstochowskiej w Chicago, Ill., sekr. St. Cybulski, 848 S. Ashland ave.
- 382 Tow. Wzajemn. Pomocy Rękod. A. Zaustowicz, 733 Brok str. Scranton, Pa.
- 383 Tow. Tad. Kościuszki w Binghamton, N. Y., sekr. J. Kołodziejczyk, box 167, Lestershire, N. Y.
- 384 Tow. Jutrzenka Wolności w Chicago, Ill., sekr. H. Bonkowski, 5244 Lalin st.

Robić dobrze to, co ma się do robienia, oto pierwsze poświęcenie, jakkolwiek jest skromne.
(M. Guyan).

- 385 Tow. św. Stanisława Kostki w Freeland, Luzerne Co., Pa., sekr. F. Ballon, box 344.
- 386 Tow. Synowie Kor. Polsk w Cincinnati, O., sekr. W. Polewski, 411 Findly st.
- 387 Tow. Synowie Królowej Polski w Buffalo, N. Y., sekr. W. Szczepaniak, 124 Ashley st.
- 388 Bractwo Bratniej Pomocy św. Stanisława Kostki w Chicago, Ill., sekr. A. Krawczyk, 1006 S. Sacramento ave.
- 389 Tow. Jan III Sobieski w Jersey City, N. J., sekr. A. Pardon, 58 Van Winkle ave.
- 390 Tow. św. Krzyża w Chicago, Ill., sekr. W. Wurst, 3111 Auburn ave.
- 391 Tow. Patriotyczne w Lykens. Dauphin Co. Pa., sekr. A. Krys, box 255.
- 392 Tow. Dzwon Wolności w Chicago, Ill., sekr. P. Drechny, 590 N. Ashland ave.
- 393 Tow. Synowie Matki Polski w Chicago, Ill., sekr. W. Łapszys, 884 W. 17th st.
- 394 Tow. św. Kazimierza w Owatonna Minn., sekr. Andrzej Parolik.
- 395 Tow. św. Michała Archanioła w North Tonawanda, N. Y., sekr. S. Paściak, 818 Oliver st.
- 396 Tow. Rzem. Polskich w Rochester N. Y., sekr. F. S. Kwiatkowski, 360 Wilkins st.
- 397 Tow. Bratniej Pomocy pod op. św. Józefa w Scranton, Pa., sekr. S. Zuba, Taylor, Pa.
- 398 Tow. K. Pułaskiego w Boston, Mass., sekr. W. Dymśza, 910 Huntington ave. Station Roxbury, Mass., Boston, Mass.
- 400 Tow. Matki Boskiej Częstochowskiej w Jersey City, N. J., sekr. J. Sokółowski, 238-13th st.
- 401 i. Polskie Tow. Śpiewu w Brooklynie, N. Y., sekr. J. Jezierski, 51 Ralph st.
- 402 Tow. Narodowe Polskie Wzajemnej Pom. Wł. Jagiełły w Madison, Ill., sekr. Wojciech Laskowski, box 220.
- 401 Tow. Polsko Narodowe w Simpson, Pa., sekr. M. Juszczyk, box 132.
- 405 Tow. A. Mickiewicz, I oddział w Jersey City, N. J., sekr. F. Gronkowski, 214 Cole st.
- 406 Tow. św. Izydora Oracza w Chicago, Ill., sekretarz M. Bednarz, 514 W. 25 th place.
- 407 Tow. Naprzód w Jersey City, N. J. sekr. T. Klonowski, 93 Adam st., Hoboken, N. J.
- 408 Tow. Biały Orzeł w Ashley, Pa., sekret. J. Świdorski, 15 Davis st.
- 409 Tow. Polskich Górników pod op. św. Józefa w Glen Campbell, Pa. sekr. I. Sowiński box 105
- 410 Tow. Gwardja Kazimierza Pułaskiego w Mahonoy City, Schuylkill Co. Pa., sekr. Leon Tarsa, 312 W. Centre st.
- 411 Tow. Ochotnicy Kościuszki w New Castle, Pa., sekr. S. Pawłowski, 120 Nakland ave.
- 412 Tow. św. Walentego w Buffalo, N. Y, sekr. J. P. Gliński, 183 Weimer str.
- 413 Tow. Ludwika Niegolewskiego w Chicago, Ill., sekr. M. Marcinkowski, 1222 Roscoe st.
- 414 Tow. A. Mickiewicza w Shenandoah, Pa., sekret. A. Skindzier, 200 W. Oak st.
- 415 Tow. Synowie Polski i Litwy w Brooklynie, N. Y., sekr. A. Domański 135 N. 8th st.
- 416 Tow. Gwardja Kościuszki w Carnegie, Pa., sekr. A. Gabryś, Lothrop, Pa., box 96.
- 417 Tow. św. Józefa w Tuluca, Ill., sekretarz J. Pyczyński, box 268.
- 418 Tow. Ochotnicy Pułaskiego pod op. św. Kazimierza w Chicago, Ill., sekr. L. Śliwa, 977 S. Albany ave.
- 419 Tow. Kościuszeko w North Amboy, N. J. sekr. B. A. Cebeliński 13 Charles st., Perth Amboy, N. J.

- 420 Tow. Klucz Wolności pod op. N. P. M. Oz. w Chicago, Ill., sekret. W. Witek. 360 W, Chicago ave.
- 421 Tow. Jana III Sobieskiego w Frankford, Phila., Pa., sekret. M. Ludwiczak, 4338 Bermuda st.
- 423 Tow. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Beaver Falls, Pa., sekret. S. Jendrzewski, 1611—2nd ave.
- 424 Tow. Zgoda w Stevens Point, Wis., sekret. D. Kowalski, 235 N. 3rd st.
- 425 Tow. św. Stanisława Biskupa w Detroit, Mich., sekret. W. Słowiński, 88—33rd str.
- 426 Tow. św. Stanisława Biskupa w Chicago, Ill., sekretarz F. Romanowski 3231 Musspratt st.
- 427 Tow. Wolność i Równość w Aleksandria, Ind., sekretarz Mrs. M. Prorok, 906 W. Madison st.
- 428 Tow. Króla Stefana Batorego w Union City, Conn., sekret. A. Chrzanowski, 25 Rubber ave., Naugatuck, Conn.
- 429 Tow. św. Józefa pod op. N. P. M. Królowej Polski w Jessup, Pa., sekret. J. Długi, box 121.
- 430 Tow. św. Wojciecha B. i M. w Edwardsdale, Pa., sekret. J. Karłowicz, 607 Main st., Edwardsville, Luz. Co., Pa. Wilkeparre Pa.
- 431 Tow. Sokół Polski w Wilmington, Del., sekretarz W. Włodkowski, 1102 Mapple st.
- 432 Tow. Poety Mickiewicza w New Haven, Conn., sekret. Jos. Jaroch, 146 Franklin st.
- 433 Tow. św. Stanisława Biskupa w Streator, Ill., sekret. B. Grzonka, 508 Spring st.
- 434 Tow. św. Michała Archanioła w Chicago, sekret. J. Siwek, 4715 S. Laflin st.
- 436 Tow. Prawdy i Pracy w Schenectady, N. Y., sekret. K. Jankowski, 949 Swong st.
- 437 Tow. Synowie Polski w Sugar Notch, Pa., sekret. F. Czarneeki, box 26.
- 438 Tow. Matki B. Częstochowskiej Król. Kor. Polsk. w Philadelphia, Pa., sekret. J. Piorun. 25 Christian st., Phil., Pa.
- 439 Tow. Synowie Mazowska w Detroit, Mich., sekret. M. Krzywdziński, 515 Garfield ave.
- 440 Tow. św. Józefa w Chicago, Ill., sekret. J. Górski, 2004 W. 48th st.
- 441 Tow. Synów Polski w Pequabuck, Conn., sekret. J. Lipski, box 10.
- 442 Tow. Gwiazda Zwycięstwa w Lorain, O., sekret. Ś. Nowicki, 1109 Long st.
- 443 Tow. św. Stanisława Kostki w Vulcan, Mich., sekret. M. Grodecki.
- 444 Tow. I. Oddział Polskich Krakusów w Chicago, Ill., sekret. A. Tabert, 43 Crittenden st.
- 445 Tow. pod op. św. Józefa w Ford City, Pa., sekret. St. Kornasiewicz, box 240.
- 446 Tow. Henryka Sienkiewicza w Cleveland, O., sekret. A. Kotkowski, 204 Fullerton st.
- 447 Tow. Adama Mickiewicza w Utica, N. Y., sekret. W. Wojciechowski, 8 Carolina st.
- 448 Tow. Króla Jana III Sobieskiego pod op. Matki Boskiej Częstochowskiej Król. Polski w Monongahela, P., sekret. W. Gabryszewski, box 99.
- 449 Tow. Korony Polskiej w Pittsburg, Pa., sekret. A. Jordanowski, 42 Socho str.
- 450 Tow. św. Józefa w Hackensack, N. J., sekret. J. Meczkiór, 43 Jackson ave.
- 451 Tow. św. Wojciecha B. i M. w Pittsburgh, Pa., sekret. Ł. Jasiński, 2584 cor. Wadsworth and Wallace st.
- 452 Tow. Rycerze Jana III Króla Polskiego pod op. św. Piotra i Pawła w Hazleton, Pa., sekret. M. Czaja, 3 Brake st. № 25.
- 453 Tow. św. Trójcy w Youngstown

Opanujcie życie wolą, wiedzą i sercem, a zobaczycie jak ono wam łatwo poplynie.
(O. Wróblewski).

- O., sekr. St. Siedlecki, 129 Penn ave.
- 454 Tow. św. Józefa w Uniontown, Fayette Co., Pa., sekret. Albert Miętus, box. 83, Oliver, Pa.
- 455 Tow. Orzeł Biały w Maynard, O., sekr. W. Golec box 997.
- 456 Tow. Synowie Polski w Baltimore, Md., sekret. K. Jasinowski, 1916 Aliceanna st.
- 457 Tow. Ks. Augustyna Kordeckiego w Milwaukee, Wis., sekr. W. Podkomorski, 725-7th ave.
- 458 Tow. Rycerzy Króla Jana III Sobieskiego w Cleveland, O, sekr. W. Guzik, 150 University st.
- 459 Tow. Gwiazda Wolności w Detroit, Mich., sekr. J. Mączkowski, 878 Dubois st.
- 460 Tow. św. Józefa w Wyandotte, Mich., sekr. Tom. Wojtkowiak.
- 461 Tow. Wandy Królowej Polskiej w Wilkesbarre, Pa., sekr. J. Borzecki, 79 Nicholson st,
- 462 Tow. Juliusza Słowackiego w Bayonne N. J., sekr. F. Gutowski, 62½ R. R. ave.
- 463 Tow. Kółko Dramatyczne Adama Mickiewicza w Philadelphia, Pa., sekr. St. Krasnodembski, 133 Fitzwater str.
- 464 Tow. Wł. Jagielly w Hartford, Conn., sekr. Ignacy Kosiński, 147 Sheldon st.
- 465 Tow. Jana Sobieskiego w Lemont, Ills., sekr. A. Mankowski box 499.
- 466 Tow. Głos Wolności w Plymouth, Pa., sekr. S. Winiecki, R. F. D. № 1 Wilkes-Barre, Pa.,
- 467 Tow. św. Józefa w Superior, Wis., sekr. W. Maniak 108 W Ist. Station A.
- 468 Tow. Przemysłowców w Toledo, O., sekr. F. Gąsiorowski, 1143 Avondale ave.
- 469 Tow. Króla Jana Sobieskiego w Chicago, Ill., sekr. T. Gawel, 994—32nd Place.
- 470 Tow. Jana III Sobieskiego w Troy N. Y., sekr. W. Adaszkie-wicz, 31 Graik cor. Lawrence st., Maplewood, West Troy, N. Y.
- 471 Tow. pod op. św. Franciszka w Buffalo, N. Y., sekr. J. Jarnot 199. Baitz ave.
- 472 Tow. Robotników Polskich pod op. św. Michała w Chicago, Ill., sekr. J. Rychlewski 3419 Hermitage av.
- 473 Tow. Gwiazda Swobody w Chicago, Ill., sekr. F. Czajka, 999 S. Albany ave.
- 474 Tow. Hetmana Stanisława Żółkiewskiego w Chicago, Ill., sekr. W. Goslinowski, 905 N. Lincoln st.
- 485 Tow. św. Stanisława B. i M. w Perth Amboy, N. J., sekr. J. Pastuszek, 730 Chauncey st. cor. State st.
- 447 Tow. św. Antoniego z Padwy w Throop Pa., sekr. P. Iwanicki.
- 478 Tow. Postęp w New Britain, Conn. sekr. A. Jagodziński, 32 Sheffield st.
- 479 Tow. Bratniej Pomocy Króla Jana III Sobieskiego w Whiting, Ind., sekr. J. Kosior, box 144.
- 480 Tow. Kościuszko na Zachodzie w Wilkesson, Wash., sekr. W. Jabłoński.
- 481 Tow. Pol. Rękodzielników w Chicago, Ill., sekret. J. Kirschner 145 Fry st.
- 482 Tow. Bratniej Pomocy pod op. Boskiego Serca Jezusa w Patton, Cambria Co, Pa., sekretarz K. Cymbor, box 207.
- 483 Tow. Obroncy Wolności w Duryea, Pa., sekret. W. Strempsi, box 257.
- 484 Tow. Króla Jana III Sobieskiego w Plymouth, Pa., sekr. J. Zarremba, 135 Coal st.
- 485 Tow. Robotników Polskich w Jersey City, N. J., sekr. M. Szulczyński, 841 Sommer ave., Forest Hill, N. J.
- 486 Tow. Króla Zygmunta I. w Chi-

- cago, Ill., sekretarz K. Rojewski 883- W. 17th st.
 487 Tow. Pułk. Milkowskiego w Baltimore, Md., sekr. W. Ichniowski, 613 S. Bond str.
 488 Tow. I. Szwadron Pol. Krakusów z pod Wawelu w Chicago, Ill., sekr. K. Litwicki, 83 Cornell str.
 489 Tow. Polacy i Litwini na Zachodzie w Ballard, Wash., sekr. M. Nowicki, 244 N. Third ave.
 490 Tow. św. Wojciecha w Braddock, Pa., sekr. A. Walewski, 919 Talbot ave.
 491 Tow. Honor Polski w Herkimer, N. Y., sekr. R. J. Lopacki 221 Stimson st.
 492 Tow. Brat. Pom. Trzech Zaborów w Chicago, Ill., sekr. J. W. Czarnecki, 4827 S. Hermitage ave.
 494 Tow. Górnik w Westville, Ill., sekr. S. Nowacki, box 47.
 495 Tow. Gwiazda na Wschodzie w Hawthorne, Ill., sekr. M. Grudziński, box 127.
 496 Tow. im. L. Mierosławskiego w Pittsburg, Pa., sekr. A. Starzyński, 147—S. 19th st., Pittsburg Pa.
 497 Tow. św. Walentego w South River, N. J., sekr. St. Sokołowski, box 375, Middlesex Co.
 498 Tow. Korony Polskiej w Cleveland, O., sekr. L. Okoń, 7815 Woodland ave.
 499 Tow. Jerzego Washingtona w Chicago, Ill., sekr. A. Szmyd, 601 W. Land ave., 20th st.
 500 Tow. Postęp w Pullmann, Ill., sekretarz H. Przystalski, 309—12 Place., Chicago, Ill.
 502 Tow. Berło Polskie w Detroit, Mich., sekr. A. Grab, 34 Warsaw Place.
 503 Tow. Króla Władysława Łokietka w Chicago, Ill sekr. Stefan Różański, 145 Fry st.
 504 Tow. Ognisko w Chicago, Ill., sekr. E. Mars, 778 Milwaukee ave.
 505 Tow. Polacy i Litwini na Zachodzie w Pueblo, Colo., sekr. B. Janowski 1312 Pine str.
 506 Tow. Polski Orzeł w Pittsburg, Pa., sekr. F. Ptaszek, 3 Stanton ave.
 507 Gwardja Rycerzy św. Antoniego w Homestead, Pa., sekr. M. X. Mioduski, box 549, East Pittsburg, Pa.
 508 Tow. św. Józefa w Hudson, Pa., sekr. J. Brzycki, box 41.
 509 Tow. Soboda w Schenectady, N. Y., sekr. T. S. Witkowski, 103 Lang st.
 510 Tow. Tad. Kościuszki w New Brighton, N. Y., sekr. R. L. Eiter, 421 Richmond Terrace, Staten Island, N. Y.
 511 Tow. Jedność w Windber, Somerset, Co. Pa., sekr. W. Gieraltowski, box 510.
 512 Tow. św. Izydora w Rochester, N. Y., sekr. W. Lewandowski, 111 Hudson ave.
 513 Tow. Jedność w Wallingford, New Haven., Co. Conn., sekr. A. Dembiczak, 222 Cerry st.
 514 Tow św. Jacka w Chicago, Ill., sekr. A. Bochniak 822—17th st.
 517 Tow. św. Apostołów Piotra i Pawła w Blossburg, Pa., sekr. P. Stachowski, box 19.
 518 Tow. Skała w Chicago, Ill., sekr. F. Wielbiński. 940 Clybourn ave.
 519 Tow. Korona Polski w Chicago, Ill., sekr. Z. Małkowska, 147 W. Chicago ave.
 520 Tow. Strzelców Tad. Kościuszki w Toledo, O., sekr. J. Malikowski 2522 Locust st.
 521 Tow. św. Krzyża w Wilkes Barre, Pa., sekr. P. Kossa. 12 Willow st. Georgetown, Wilkes Barre, Pa.
 522 Tow. Stowarzyszenie Polek w Grand Rapids, sekr. Mrs. St. Matiba 260—7th st.
 523 Tow. Orzeł Polski w Chicago, Ill., sekretarz J. Sentowski, 454 Noble st.

- 524 Tow. Gwiazda Młodzieży Polskiej w Nanticoke, Pa., sekr. J. Lenczewski, 46 S. Market st., Nanticoke, Pa.
- 525 Tow. Wolność Polski pod opieką św. Kazimierza Królewicza w Holyoke, Mass.
- 526 Tow. Polek Ognisko Domowe w Pittsburg, Pa., sekr. J. W. Domachowska, 305 Main st.
- 527 Tow. Nar. Postęp w Lodi, N. J., sekr. A. Z. Górski, box 74, Lodi, Bergen Co., N. J.
- 528 Tow. Polsko-Litewskie Orła i Pogoni w Oglesbey, Ill., sekr. J. A. Sarbiewski, box 72.
- 529 Tow. Zgoda Polonji w St. Louis, Mo., sekr. L. K. Kozłowski 1948 Cass ave.
- 530 Tow. Praca w Braddock, P., sekretarz A. Kułakowski, 1216 Washington ave.
- 531 Tow. św. Anny w Chicago, Ill., sekr. Helena Stachowiak, 1008 S. Troy st.
- 532 Tow. Polskie w Scanton, Pa., sekr. P. Leśniak, 1222 Stone ave.
- 533 Tow. Henryka Dąbrowskiego w New Kensington, Pa., sek. J. Długocki, box 680.
- 534 Tow. św. Stanisława Staszycza w Cudahy, sekretarz F. M. Heine, box 73.
- 535 Tow. Filareci w Wilmerding, Pa., sekr. A. Jarosz, box 109 (Ally Co.)
- 536 Tow. Henryka Dąbrowskiego w New Bedford, Mass., sekr. J. Wyzga, 14 Fulton Court.
- 537 Tow. Bracia Polacy w New Philadelphia, Pa., sekr. Jan Nawrocki (Silver Creek, Pa.), Schuylkill Co.
- 538 Tow. Kacpra Karlińskiego w Buffalo, N. Y., sekret. M. Cyganek, 20 Brighton str.
- 539 Tow. św. Antoniego w Dupond, Kuzerne Co. Pa., sekr. T. Moszakowski, box 51.
- 540 Tow. Górnik w Claridge, Westmoreland, Co. Pa., sekr. J. Bidga, box 164.
- 541 Tow. Bratnia Miłość w Chicago, Ill., sekr. St. Stobnicki, 83 Walde str.
- 542 Tow. Sokola pod op. św. Tomasza w Nanticoke, Pa., sekr. M. Siedlecki, 1111 Hanover st.
- 543 Tow. Obrona Korony Polskiej w Pottstown, sekr. A. Bartczak, 833 Cross str.
- 544 Tow. Kacpra Karlińskiego w Detroit, Mich., sekr. K. Muzyk, 331 Palmer st.
- 545 Tow. Niep. Pocz. Najświętszej Marji Panny w Carbondale, Lackawana Co. Pa., sekr. M. Błażusiak, box 806.
- 546 Tow. Husarzy Jana III Sobieskiego w Hammond, Ind., sekr. J. Rutkowski, 847 La Sale st.
- 547 Tow. Orzeł Polski w Plymouth, Pa., sekr. F. F mowicz, 82 Willow st.
- 548 Tow. Polska Postępowa Czytelnia w Cleveland, O., sekretarz J. Kluczykowski, 97 Fremont st.
- 549 Tow. Jedność w Portland Ore., sekretarz W. Kraczyński, 41 Morris st.
- 550 Tow. im. Bartosza Głowackiego w Lowell, Mass., sekretarz W. Kapala, 105 Paige st. 1--rear.
- 551 Tow. Białego Orła w Camden, N. J., sekr. S. Rożański, 1143 S. Liberty st.
- 552 Tow. Księcia Poniatowskiego w Chicago, Ill., sekr. B. Bujewski, 747 W. 18 Place.
- 553 Tow. św. Piotra i Pawła w Rockvale, Colo., sekr. Józef Putyra, box 44.
- 555 Tow. Synowie Polski pod op. Matki Boskiej Częst. w Salem, Mass, sekr. H. Zbyszyński R. 10 1/2 Vale st.
- 556 Tow. Powstań Ojczyzno w Edwardsdale, Pa., sekr. J. Skawiński, 104 Payne st., Kingston, Pa.
- 557 Tow. Króla Jana III Sobieskiego

- w Wilkesbarre, Pa., sekr. J. Tyburcki, 207 So., Main st.
- 558 Tow. Pogromcy Hakaty w Baltimore, Md., sekr. F. Ordakowski, 1915 Bank st.
- 559 Tow. Szewców Polskich i Przemysłowców w Buffalo, N. Y., sekr. W. Czerniak, 99 Warner ave.
- 560 Tow. Synowie Korony Polskiej w Toledo, Ohio., sekr. A. Wołński, 1269 Belmont ave.
- 561 Tow. św. Józefa w Donora., Pa., sekr. W. Beima. box 411.
- 552 Tow. Harmonja w Milwaukee, Wis., sekr. Wład. Petrykowski, 612—6th ave.
- 563 Tow. Króla Władysława Jagiełły w Milwaukee, Wis., sekr. M. Majchrzak, 1060—2nd ave.
- 564 Tow. Emilji Plater w Pittsburg, Pa., sekr. Mrs. St. Zyglorowicz, 109 Orchard st., Knoxville, Pittsburg, Pa.
- 565 Tow. Polska i Litwa w Chicago, Ill., sekr. B. Styburski, 738 Girard st.
- 566 Tow. Narod. Polskie Tadeusza Kościuszki w Duluth, Min., sekr. M. Zmyślony, 115 Wicklow st.
- 567 Tow. Sztandar Polski w Detroit, Mich., sekret. K. Kozicki 1314 Chene st.
- 568 Tow. Bratniej Pomocy XX-go wieku Tad. Kościuszki w Nanticoke, Pa., sekr. J. Cempura, 192 Church st.
- 569 Tow. Sztandar Polski w Chicago, Ill., sekr. W. Malczewski, 1761 N. Albany ave.
- 570 Tow. Sztandar Polski w Erie, Pa., sekr. A. Donikowski, 419 E. 16 st.
- 571 Tow. Jadwigi Królowej Polskiej w Lorain, O., sekr. A. Jarosik, 1300 Park st.
- 572 Tow. Imienia Jenerała Langiewicza, Morrisania, Nowy Jork City, sekretarz W. Millius, 149—E. 125 st., Williambridge, N. Y.
- 573 Tow. Klub Patriotów Polskich w Fall River, Mass., sekr. F. Sendrowski, 480 Tecumsey st.
- 574 Polska Powstaje w Dunkir, N. Y., sekr. J. Koñwiński, 78 E. Pine st.
- 575 Tow. Tadeusza Kościuszki w Monongach, W. Va., sekr. J. Regulski box 135.
- 576 Konfederacja Tyszowiecka w Detroit, Mich., sekr. M. Pawlicki, 744 Kirby ave.
- 577 Synowie Polski w Montreal, Canada, sekr. W. Tubielewicz, 121 LaFontaine str.
- 578 Tow. Unia Lubelska w Chicago, Ill., sekr. Ant. Dobrzański, 727 W. 18 Place.
- 579 Klub Patriotyczny Polek w Chicago, Ill., sekr. M. Miecznikowska, 2495 Milwaukee ave.
- 580 Tow. Michała Wołodyjowskiego w Chicago, Ill., sekr. L. Łączny, 82 Cleaver st.
- 581 Tow. Bratniej Pomocy pod op. św. Józefa w Westfield, Mass., sekr. W. Minkstein, 60 Meadow st.
- 582 Tow. Jana Chrzciciela na zachodzie w Roslyn, Kittitas Co., Wash., sekr. J. Zeltzreich, box 393.
- 583 Tow. Teofila Lenartowicza w Buffalo, N. Y., sekr. W. Dropik, 253 Townsend str.
- 584 Tow. Matki Boskiej Licheńskiej w Chelsea, Mass., sekr. St. Wesolowski, 24 Front st.
- 585 Towarz. Kościuszki w Meriden, Conn., sekr. T. Karasiewicz Quinlan ave.
- 586 Tow. Patriotyczne Amatorskie w Utica, N. Y., sekr. K. J. Szypulski, 114 Lafayette st.
- 587 Tow. Wolność Ojczyzny w Philadelphia, Pa., sekr. W. Dziewulska, 726 N. 3rd st.
- 588 Tow. Polek Biały Orzeł w Chicago, Ill., sekr. Marja Kraszewska, 766 W. 18th st.
- 589 Tow. Księcia Józefa Poniatowskiego № 1 w Chicago, Ill., sekr. L. Kowalski, 915 - 32nd st.
- 590 Tow. Kazimierza Pułaskiego w

Jednym racjonalnym podatkiem byłby podatek na złojezyki.

(Księżna Karajda)

- Chicago, Heights, Ill., sekr. M. Cieślak, 1625 Hanover st.
- 591 Tow. Pań Polskich im. Królowej Jadwigi w Passaic, N. J., sekr. N. Studzińska, 35 Park ave.
- 592 Tow. św. Piotra i Pawła w Duluth, Minn., sekr. J. Kuśnierek, 2117 W. 6th st.
- 593 Tow. Powstańcy Polscy pod Racławicami w Philadelphia, Pa., sekr. W. Iwanicki, 3615 Earp st.
- 594 Tow. Bratnia Dłoń w Chicago, Ill., sekr. W. Soltysik, 35 Emma st.
- 595 Tow. św. Franciszka w Rossford, Ohio, sekr. M. Przybyła, box 151.
- 596 Tow. Józefa Poniatowskiego w Waukegan, sekretarz W. Więcek, 1330 Jackson st.
- 599 Tow. Orła Białego w Natrona, Pa., sekr. A. Domolin, box 122.
- 600 Tow. Bartłomieja Głowackiego w Wilkesbarre, Pa., sekr. J. Bondzio, 471 Grant st.
- 601 Tow. Córki Polskiej pod opieką Matki Boskiej Częstochowskiej w Detroit, Mich., sekr. W. Baranowska 914 Shene st.
- 602 Tow. Księdza Kordeckiego w Baltimore, Md., sekret. P. Twardowicz, 511 S. Ann st.
- 603 Tow. Obywateli Polskich w Cleveland, O., sekr. J. Grams, 76 Poland st.
- 604 Tow. Nadzieja w Priceburg, Pa., sekr. St. Różański, box 5, Dickson City, Pa.
- 605 Tow. Jedność w Chicopee, Mass., sekr. J. Rucki, 34 Park st.
- 606 Tow. Leszek Biały w Chicago, Ill., sekret. St. Papciak, 2193 N. Albany ave.
- 607 Tow. Ułani Polscy Księstwa Warszawskiego w Chicago, Ill., sekr. A. Kurczyński, 733 W. 18th Place.
- 608 Tow. Gwardja Królowej Jadwigi w Dunkirk, N. Y., sekr. T. J. Begier 19 E. Talcott st.
- 609 Tow. Dzwon Wolności w Jessup, Pa., sekret. B. Oksztolnik, box 83.
- 610 Tow. św. Krzyża w Mocanqua, Luzerne Co., Pa., sekr. J. Wywiorski, box 8.
- 611 Tow. Orzeł Biały w South Milwaukee, Wis., sekret. A. Gaca, box 409.
- 613 Tow. Polaków w Batavia, N. Y., sekr. W. S. Dydyński, 118 Hut chins st.
- 614 Tow. Wolność w Amsterdam, N. Y., sekr. J. Kozioł, 99 Grand st.
- 615 Tow. Kadetów Polsk. w Preston, Pa., sekretarz I. Pieszczoch, 145 Ohio st. Mc. Kees Rocks, Pa.,
- 616 Tow. N. Serca Jezusowego w Enumclaw, Wash., sekret. Paul Frisk.
- 617 Tow. św. Michała Archanioła w Stanley, Wis., sekr. T. Sliwka, Boyd, Wis.
- 618 Tow. Obrona Ludu w West Seneca, N. Y., sekr. F. Chrostowski 500 Inghemer ave.
- 619 Tow. Zmartwychwstanie Polski w Luzerne Borough, Pa., sekr. W. J. Szczęsny, box 4, Fortystown, Pa.
- 620 Tow. Sztandar Związkowy w Chicago, Ill., sekr. S. Orpiszewski, 116 Augusta st.
- 621 Tow. Przemysłowców i Rzemieślników Polskich w Town of Lake, Chicago, Ill., sekr. A. Kozłowski, 4540 S. Hermitage ave.
- 622 Tow. Ks. J. Dombrowskiego w Detroit, Mich., sekr. I. Antczak 1565 Michigan ave.
- 623 Tow. Rycerzy Polsk. pod opieką św. Barbary w Elco, Pa., sekr. F. Srodka, box 235 Elco, Pa.
- 624 Tow. Synowie Wolności № 2 w Hegewisch, Ill., sekr. A. Kosiba, 13259 Erie ave.
- 625 Tow. Adama Mickiewicza w Detroit, Mich., sekr. F. Kwiatkowski, 518 Chene str.
- 627 Tow. Jen. Sowińskiego w East

- St. Louis, Ill., sekret. W. Kmiecik, 602 N. 3rd st.
- 629 Tow. św. Michała Archanioła № II w Chicago Ill., sekr. Jan Wojtowicz 1095 W. 18th st.
- 630 Tow. św. Michała Archanioła w West Lynn, Mas., sekr. M. Powicki, 37 Abbott st.
- 631 Tow. Rzymsko-Katolickie w Depew, N. Y., sekr. W. Bednarek, 64 Penora st.
- 632 Tow. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marji Panny w Hurley, Wis., sekretarz H. Pawlicki, box 587.
- 633 Tow. Sztandar Polek w Chicago, Ill., sekr. St. Dąbrowska, 612 N., Lincoln st.
- 634 Tow. Jen. Kościuszki w So. Chicago, Ill., sekr. F. Andrzejczak, 8726 Escanaba av.
- 635 Tow. Narodowe p. o. Matki B. Częstochowskiej w Beaver, Mich., sekret. Jan Smielewski, Route № 1 Linwood, Mich.
- 636 Tow. Polonia № 1 na Zachodzie w Ballard, Wash., sekr. F. A. Nowakowski, 1627 Terry st., (rear) Seattle, Wash.
- 638 Tow. św. Antoniego w Ridge, Pa., sekr. P. Groncki, box 208, Eynon Lackawanna, Co., Pa.
- 639 Tow. Patriotów im. Kazimierza Pułaskiego w S. Omaha, Neb., sekr. P. Woźniak, 826 34th J. st.
- 640 Tow. Przyjaciół w N. Braddock, Pa., sekr. A. Zaliwski, box 389 E. Pittsburg, Pa.
- 641 Tow. Fabiana Sebastjana Klonowicza w Chicago, Ill., sekret. K. Gibasiewicz, 165 W. Chicago ave.
- 642 Tow. Nowy Świat w Auston His., Pa., sekr. J. P. Veier box 66—Moyné, Pa.
- 643 Tow. św. Stanisława Kostki w Chicago, Ill., sekr. J. Kudła, 4425 S. Wood str.
- 644 Tow. Rycerzy św. Jerzego, Superior, Wis., sekr. Jan Ziemiński, 101 W. 4st.
- 645 Tow. św. Stanisława Kostki w Lyndora Pa., sekr. B. Kubiński, box 422.
- 646 Tow. Tad. Kościuszki w Thorp, Wis., sekr. M. Burzyński, box 226.
- 647 Tow. Ułani Kazimierza Pułaskiego w Kansas City, Kans., sekr. J. Książek, 205 S. Mill st.
- 638 Tow. św. Piotra w Glen Lyon, Pa., sekret. M. F. Kowalewski, box 141.
- 649 Tow. św. Izydora Oracza w Detroit, Mich., sekr. A. Walkowski, 241—33rd st.
- 650 Tow. św. Pawła Apostoła w Chester, Pa., sekr. W. S. Szulc, 2726 W. 2nd st.
- 651 Tow. Tadeusza Kościuszki w Ipswich Mass., sekr. M. Maselbas, Peatfield st. № 3.
- 652 Tow. Sokół Polski w Steubenville, O., sekr. L. Tanczuk, 221 N. 7th st.
- 653 Tow. Wolność Polski w Wilkesbarre, Pa., sekr. F. Szczygieł, 97 Darling st.
- 654 Tow. Pod Skrzydłem Sokoła w Dunkirk, N. Y., sekr. A. W. Roessler, 39 Lake Road.
- 655 Tow. św. Stanisława B. i M. w Meridan, Conn., sekr. H. Kwaśniewski, 98 Veteran st.
- 656 Tow. Synowie Polski w Taylor, Pa., S. Szewczyk, box 71 Coyne, Pa., (Lackawanna Co).
- 657 Tow. Polek Marji Konopnickiej, sekr. ks. M. Ławnicki 202—2nd st. Jersey City N. J.
- 658 Tow. Postęp w Collinsville, Madison Co., Ill., sekr. P. Wiśniewski, box 119.
- 659 Tow. Gwiazda Wolności w Chicago, Ill., sekr. S. Hernacki, 2857 Archer ave.
- 600 Tow. św. Piotra i Pawła w Larksville, Pa., sekret. F. Biernacki, box 1100 East Plymouth Pa.

O! jak są różne przed prawdy mistrzynią orły—choć wszystkie jeden hałas czynią. (Słowacki).

- 661 Tow. św. Józefa w Pittsfield, Mass. sekr. J. Kielar, 229 Onota st.
- 662 Tow. Ks. J. Poniatowskiego Nr. II w Chicago, Ill., sekr. J. M. Przanowski, 696 W. 18th. st.
- 663 Tow. Gwardja Kościuszki w Chicago, Ill., sekr. L. Kujawa, 723 W. 16th st.
- 664 Tow. Bratniej Pomocy p. opieką św. Józefa w Manor, Pa., sekr. A. Pickutowski, box 236, Westmoreland Co., Pa.
- 665 Tow. Polskie św. Stanisława B. i M. pod opieką Matki Boskiej Częstochowskiej w Woonsocket, R. I., sekr. J. Bobala 26, Blackstone st.
- 666 Tow. św. Michała Archanioła w Oak Brook, Berks Co., Pa., sekr. J. N. Tylkowski, 626 Pine st. Reading, Pa.
- 667 Tow. Bartosza Głowackiego w Passaic, N. J., sekr. A. Smoleński, 83—3rd st.
- 668 Tow. Legion Polsk. Strzelców Króla Jana Sobieskiego w Chicago, Ill., sekret. I. Recki, 279 Armitage ave.
- 669 Tow. Ojczyzna w Chicago, Ill., sekr. M. Bielarz, 159 Augusta st.
- 670 Tow. Miecz Kościuszki w Chicago, Ill., sekr. Józef Szczendor, 69 Emma str.
- 671 Tow. Gwiazda Wolności w Cleveland, O., sekr. A. Brzozowski, 285 University st.
- 672 Tow. Przyszłość Polski w Chicago, Ill., sekr. W. Niewiadomski, 1156 N. Lincoln st.
- 673 Tow. Oświata Biały Orzeł w New Yorku, N. Y., sekr. E. T. Budzyński, 141 Washington st.
- 674 Tow. Gwiazda Wolności w Northampton, Mass., sekretarz A. Zaworski, South Hampton Mass.
- 675 Tow. Króla Jana Sobieskiego w Newmarket, N. H., sekr. W. Wojda, box 183.
- 676 Tow. Stefana Czarnieckiego w Chicago, Ill., sekr. J. Czarniecki, 403 Cornell st.
- 677 Tow. Rycerze Polscy pod opieką M. Bosk. Częstochowskiej w Centrall-Falls, R. I., sekr. J. Repała, 384 High st.
- 678 Tow. Synowie Korony Polskiej w Wehrum, Pa., Ind. Co., sekr. P. Painula, box 178.
- 679 Tow. św. Michała w Detroit Mich., sekr. W. Piotrowski, 128 30th st.
- 680 Tow. Polskiego Orła pod wezwaniem Serca Jezusa w Hanastown Pa., sekr. I. Mikosz, box 68, Hanastown, Pa.
- 681 Tow. Synowie Korony Polskiej w Chicago, Ill., sekr. F. Głombicki, 4841, S. Centre ave.
- 682 Tow. Królowej Jadwigi w South Chicago, Ill., sekr. Franciszka Konieczna, 9014 Exchange ave., Co. Chicago, Ill.
- 684 Tow. Anioła Stróża w Plantsville, Sonn, sekr. P. Sadowski, box 71, Plantsville, Conn.
- 685 Tow. św. Michała w Clealum, Wash., sekr. J. Ciekliński, box 32, Clealum, Wash.
- 586 Tow. Górników Polskich w Painesdale, Mich., sekr. M. Józko-wiak, box 43, Painesdale, Mich., Houghton Co.
- 687 Tow. Jenerała Tadeusza Kościuszki w Chicago, Ill., sekret. K. Karpiński, 944—33rd st.
- 688 Tow. Bóg i Ojczyzna w Chicago, Ill., sekr. I. Świder, 488 N. Superior st.
- 689 Tow. Rycerze Stolicy Warszawy w Buffalo, N. Y., sekr. Zygm. Słupski, 356 Amherst st.
- 690 Tow. Synowie Wolności w Dunkirk, N. Y., sekr. A. W. Wiatrowski, 17 N. Gazzelle st.
- 691 Tow. św. Jana Chrzciciela pod op. N. M. P. Kr. Polski w Peckville, Pa., box 246.
- 692 Tow. Ułani św. Marcina w Bal-

Tak ludziom Pan Bóg zmęczonym wybaczy. I odpoczywać daje w zmar-twychwstaniu. (Słowacki).

- timore, Md., sekr. Jan B. Szymański, 824 S. Luzerne st.
- 693 Tow. Króla Stefana Batorego w Whiting, Ind., sekretarz W. Bajer, box 213.
- 694 Tow. Synowie Wolności w Chicago, Ill., sekret. M. Turbak, 111 Wade st.
- 596 Tow. Jan III Sobieski Kr. P. w Jeanette, Pa., sekr. A. Kumorek 523—5th st.
- 697 Tow. Ojczyzna i Wolność w Wheeling, sekr. Paweł Bania, Bridgeport, Ohio, box 160.
- 698 Tow. św. Michała Archanioła w Arcadia, Pa., sekr. A. Bednarski, Arcadia, Pa., Indiana Co.
- 699 Tow. św. Stanisława B. i M. w Boyonne City, N. J. sekr. J. Józefczyk, 114 Linnet st.
- 700 Tow. Tadeusza Kościuszki w Los Angeles, Cal., sekr. Maksymilian Rodax, Garvanza St. Los Angeles Cal.
- 701 Tow. St. Jadwigi Król. Polskiej w Natrona, Pa., sekr. Jan Rzekczkowski, box 66, Natrona, Pa.
- 702 Tow. Legion Polskich Ułanów Stefana Czarnieckiego w Chicopee, Mass., sekr. Szymon Przybyła, 7 Bullance st.
- 703 Tow. Synowie Polski pod opieką Matki B. Częstochowskiej w Sloan, N. Y., sekret. Anastazy Arendt, Box 40, Sloan, Erie Co., N. Y.
- 704 Tow. Biały Orzeł w Kenosha Wis., sekr. K. Nowacki, 814 Elizabeth st.
- 705 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski N. 27 w Avondale, Chicago, Ill., sekr. Skuding, 18 Gresham st., Chicago, Ill.
- 706 Tow. Narod. Tow. Bratniej Pom. Tadeusza Kościuszki w Bayonne City, N. J., sekr. Władysław Muzzyński, 332 Ave E.
- 707 Tow. Wolność w Trenton, N. J., sekr. Stanisław Cieśniak, 841 New York ave., Trenton, N. J.
- 708 Tow. św. Kazimierza w Phoenixville Pa., sekr. F. Przysiecki, 108 Dayton st., Phoenixville, Pa.
- 709 Tow. Kazimierza Pułaskiego w West Bay City, Mich., sekr. Max Polum, 1309 Erie ave.
- 710 Tow. Wolność w Peekskill, N. Y., sekr. B. Arendt, 620 Harrison ave, Peekskill, N. Y.
- 711 Tow. Woźni Synowie Polski, imienia Bartosza Głowackiego w Chicopee Falls, Mass., sekr. Fr. Stasiowski, 96 Grove st., Chicopee Falls, Mass.
- 712 Tow. Obrona Polski w Chicago, Ill., sekr. T. Jakubowicz, 14 Chapin st.
- 713 Tow. Braci Walecznych w Racine Wis., sekr. J. P. Sztatkowski, box 23, Racine Junction Wis.
- 714 Tow. Promieniści w Philadelphia, Pa., sekr. Klemens Głuchowski 3186 Tilton st.
- 715 Tow. Młodzież P. O. J. J. w Mount Pleasant, Pa., sekr. Bronisław Majchrowski box 161.
- 716 Tow. Obrońcy Korony Polskiej w Gardner Mass., sekr. Aleksander Wiktorski, 107 Conaut st.
- 717 Tow. Rycerzy Tadeusza Kościuszki, Easthampton, Mass., sekret. St Antoni, 35 Gough st.
- 718 Tow. Robotnik Galicyjski w Chicago, Ill., sekr. S. Dziedzina, E. 147 st, N. 236, Harvey Ill.
- 719 Tow. Górników Polskich w Stanton, Ill., sekr. T. Dworzynski.
- 720 Tow. św. Jadwigi Królowej Polski w Charleroi, Pa., sekr. W. Koralewski, 828 S. Shady ave.
- 721 Tow. św. Antoniego z Padwy w par. Wszystkich ŚŚ. w Chicago, Ill., sekr. Jan Kuciak, 1142 N. Hoyne ave.
- 722 Tow. Dobro Ojczyzny w Chicago, Ill., sekr. Łucjan Strzeżewski, 19 Keenon st.
- 723 Tow. Litwa — Lietuva w Jersey City, N. J., sekr. Witold Małodecki, 72 Van Winckle ave.

- 723 Tow. Błogosł. Jana z Dukli w Glestonbury, Conn., sekr. Wojciech Wilk w Glestonbury, Conn., box 145.
- 725 Tow. Bratniej Pom. św. Stanisława B. M. w South Bellehem, Pa., sekr. Wawrzyniec Wawrzyniak, 628 Bentre st.
- 726 Tow. Wznowcy Króla Polskiego Mieczysława I-go w Scarbro, W. V., sekr. J. Paleczny, box 28, Scarbro W. V.
- 727 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski imienia Henryka Sienkiewicza w Baltimore Md., sekret. J. Krymski, 2210 Essex st.
- 728 Tow. Rzemieślników Polskich w Chicago, Ill., sekr. J. Wlekiński, 33 Sloan st.
- 729 Tow. Adama Mickiewicza w Cleveland, O., sekr. F. Manewicz, 28 Hoffmann st.
- 730 Tow. Króla Sobieskiego Jana III w Milwaukee, Wis., sekret. Jan Skwierawski, 763 Windlakk st.
- 731 Tow. Dzieci rozerwanej Ojczyzny im. Łukasińskiego w Danbury, Con., sekr. W. Wróbel, 32 Beaverst.
- 732 Tow. im. Kazimierza Pułaskiego w Duquesne, Alleghene Co. Pa., sekr. I. Patykowski, box 1132.
- 733 Tow. Tadeusza Kościuszki pod opieką M. B. Siewnej w Carlisle, Fayette Co., W. Va., sekret. B. Kwasny.
- 734 Tow. Białego Orla i Pogoni w Milford, Conn., sekr. Tomasz Sapitowicz, box 500.
- 735 Tow. Śpiewu i Dramatu, Wolny Duch w Chicago, Ill., sekr. Gustaw Piotrowski, 693 W. 17th st.
- 736 Tow. Nowa Polska w Chicago Ill., sekr. Jan Jarzyński, 936 W. 18 st.
- 737 Tow. św. Stanisława Kostki w Everson, Fayette Co., Pa., sekr. K. Michalski box 250.
- 738 Tow. Grupa Kujawska w Buflalo, Erie Co., N. Y., sekr. Stanisław P. Dominiak, 59 Person st.
- 739 Tow. Chór Białego Orla w Chicago, Ill., prezes W. Jasiński, 281 Harvey st.
- 740 Tow. Rzemieślników pod opieką św. Wincentego w Allegheny, Pa., sekr. Hip. Czerwiński 1207 Bridge ave.
- 741 Tow. Młodzieńcy Obrony Polski w Sharbsburg, Allegheny Co., Pa., sekr. Józef Blitzko, 318 Butler st., Station Etna (17), Allegheny, Pa.
- 742 Tow. Polskie św. Michała Archanioła w Derby, Conn., box 273, sekr. A. Golisz.
- 743 Tow. Legion I. Wolnych Polskich Krakusów w Schenectady, N. Y., sekretarz J. Krauzo, № 607 So. Centre st., Point House.
- 744 Tow. Postępowe w Grand Rapids, Mich., sekr. W. Lipczyńska, Pa., 255 N. East st.
- 745 Tow. Polskich Obywateli w Lowell, Mass., sekr. Fr. Gawłowicz, 239 Lakeview ave.
- 746 Tow. Obrońcy Polski w Cleveland, O., sekretarz F. Haymond, cor. Jennings and Denison ave.
- 747 Tow. Sokół Polski pod opieką św. Józefa w Troy, N. Y., sekr. W. Rządziejewicz, 819 Rieer st.
- 748 Towarz. Mikołaja Kopernika w North Chicago, Ill., sekr. Franciszek Piotrowski, 73 Victoria st., box 186.
- 749 Tow. Wzajemnej pomocy i braterstwa św. Franciszka w Ashton, Sherman Co., Neb.
- 750 Tow. św. Jana w Glassport, Pa., sekr. Jan Piotrkowski, P. O., box 425.
- 751 Tow. Stefana Batorego w Cleveland, O., sekr. A. Kolczeński, 69 Pułaski st.
- 752 Tow. Bratniej Pomocy pod op. św. Andrzeja Apostoła w Chicago, Ill., sekr. J. Maslonka, 4254 S. Ashland ave.

- 753 Tow. Narodowe Wzajemnej Pomocy Tadeusza Kościuszki w Bay City, Mich., sekr. A Kaczorowski, 1401 S. Monroe st.
- 754 Tow. Kupców i Przemysłowców Polskich w Buffalo, N. Y., sekr. J. Kryształkiewicz, 1112 Broadway.
- 755 Tow. Strzelcy św. Kazimierza Królewicza w Baltimore, Md., sekr. M. L. Michalski, 725 S. Ann st.
- 756 Tow. św. Stanisława Biskupa Krakowskiego w Douglas, W. V., Tucker Co., sekretarz Ł. Czekański, Albert, W. Va.
- 758 Tow. Królowej Jadwigi w Worcester, Mass., sekr. J. Mieczkowski, 17 Langdon st.
- 759 Tow. Nadwiślańskie, w Chicago, Ill., J. Sobota prezes, 587 Milwaukee ave, sekr. W. Zając, 59 Fry st.
- 760 Tow. B. P. Artylerji Polskiej pod op. św. Stanisława B. i M. w Chicago, Ill., sekr. Paweł Węgrzyn, 967 18th st.
- 761 Tow. Patriotów Polskich w Dunkirk, N. Y., sekr. J. Pokoj, 14 Gazelle st.
- 762 Tow. Młodzieży Polskiej w St. Paul, Minn., sekr. August J. Bułiński, 257 Edmund st
- 763 Tow. Wolnych Polskich Krakusów w Zanesville, O., sekr. Józef Zbymiowski, 1032 Woodlawn ave.
- 764 Tow. Majora Waler. Łukaszyńskiego w Harvey, Cook Co., Ill., sekret. Franciszek Kossak, Blue Island Ill., R. F. D. № 2.
- 765 Tow. IV. Pułk Wolnych Polskich Ułanów im. św. Michała Archanioła w St. Louis, Mo., sekret. Seweryn Jabczyński, 818 O'Fallon st.
- 766 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 1 w Chicago, Ill., sekr. Władysław Głaza, 786 W. 17th st.
- 767 Tow. Dzieci Nieszczęśliwej Ojczyzny w Fall River, Mass., sekr. Paweł Mroczyka, 255 Montaup st.
- 768 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 37 w Chicago, Ill., sekr. C. Przydyrga, 4834 Ada st.
- 769 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 32 w Cleveland, O., sekretarz A. Bączkiewicz, 2365 W. 5th st. S. W.
- 770 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 42 w Chicago Heights, Ill., sekr. Józef Marszał, 1526 Portland ave.
- 771 Tow. Narodowe Korony Polsk. w Chicago, Ill., sekretarz A. Kurkowski, 663 Holt ave.
- 772 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski im. Tadeusza Kościuszki № 41 w New Kensington, Westmoreland Co. Pa., sekr. M. Głód, New Kensington, Pa.
- 773 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 6 w Buffalo, N. Y., sekr. Józef Chrośniak, 179 Playter st.
- 774 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski im. Kaz. Pułaskiego № 30 w Mc. Keesport, Pa., sekr. E. Poplawski, P. O. box 293.
- 775 Tow. św. Piotra i Pawła Ap. w Ironwood, Mich., sekr. F. Nieratka, 311 E. Ayer st.
- 776 Tow. Wojsko Tadeusza Kościuszki w Walsenburg, Colo., sekr. Jan Mańka, box 84 Walsenburg, Colo.
- 777 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 45 w St. Louis, Mo., sekr. St. Sarzyński, 2008 O'Fallon st.
- 778 Tow. „Farmerów Polskich“ w Friendship Wis., Adams Co., sekr. F. Świtalski Friendship Adams Co., Wis.
- 779 Tow. Śpiewu Polsko-Narodowego „Harmonia“ w Cleveland Ohio, sekr. W. L. Gawryszewski, 6806 Grand ave.
- 780 Tow. Polek „Pomoc Ojczyźnie“ w Philadelphia, Pa., sek. M. Kędzierska, 239 Thompson st.
- 781 Tow. Gimnastyczne Sokół Pol-

- ski No. 8. im. Adama Mickiewicza w Pittsburg, Pa., sekr. J. Gmys 2400 Mission st., S. Pittsburg, Pa.
- 782 Tow. p. Białym Orlem w Chewton Lawrence, Co. Pa., sekr. J. Soński, box 233 Wampum, Lawrence Co., Pa.
- 783 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski „Jedność“ № 52 w Rochester, N. Y., sekr. F. Chudziński, 936 Avenue D.
- 784 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 10 w Buffalo, N. Y., sekr. L. F. Słupski, 356 Amherst st.
- 785 Tow. Gimnastyczne Sokół Pol-

- ski № 2 w Chicago Ill., sekr. F. Romanowicz, 120 W. Division st.
- 786 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 31 w Detroit, Mich., sekr. L. A. Kościński 426 Canfield ave. E.
- 787 Tow. Gwardja Kościuszki w Durya, Pa., sekr. Andrzej Roslewicz box 472.
- 788 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 3 w Chicago, Ill., sekr. O. Tubielewicz, 3347 Fisk st.
- 789 Tow. Gimnastyczne Sokół Polski № 50 w Cleveland, Ohio, sekr. L. Mieszczynski, 7921 Hoffmann ave N. E.

Czasopisma polskie w Ameryce.

Ameryka, tygodnik, wydawca i red. A. A. Paryski, 2 dol. Toledo, Ohio, 1152 Nebraska ave.

Czas, tygodnik, 1 dol., Bay City, Mich., 70 S. Farragut st.

Dziennik Chicagoski, redaktorzy: Szwajkart i Neumann, 3 dol., Chicago Ill, 141 143 W. Division st.

Dziennik Milwaukeecki, red. Ign. Kowalski, 3 dol., Milwaukee Wis., 481 Mitchell st.

Dziennik Narodowy, wydawcy spółka akc., redaktor Lowe-Szydłowski, 3 dol., Chicago Ill. 98, W. Division st.

Dzień Święty, tygodnik powieściowy, wydawcy J. F. Smulski i Sp., red. Szopiński, 1 dol., 565 Chicago Ill, Noble st.

Dzwon Niedzielny, tygodnik ilustrowany humorystyczny, wydawcy: spółka wydawnicza, red. N. K. Złotnicki, 1,50 dol., 285 Armitage ave, Chicago Ill.

Echo, codziennie, wydawca i red. A. A. Paryski, 3 dol., Toledo, Ohio, 1152 Nebraska ave; (w ciągu roku 1903 połączone zostało z Ameryką).

Echo, tygodnik, 1 dol., Buffalo, N. Y., 1210 Broadway; (przestało wychodzić w ciągu roku 1903).

Gazeta Buffalowska, tygod., red. F. Olszanowski, 1,50 dol., Buffalo N. Y., 686 Fillmore ave.

Gazeta Katolicka, tygodnik, wyd. J. F. Smulski i Sp., red. L. Szopiński, 2 dol., Chicago Ill, 565 Noble st.

Gazeta Pittsburgska, tygodnik, wydawca: spółka wydawnicza, 1,50 dol., Pittsburg, Pa, Cor. 17 th., st. & Liberty ave.

Gazeta Polska, tygodnik, wyd. W. Dyniewicz, 2 dol., 532 Noble st., Chicago Ill.

Gazeta Polska w Brazylii, tygodnik, red. Leon Bielecki, 10 milreisów, Curitiba estado do Parana, Brazzil, rua 13 de Maio, nro. 35.

Gazeta Wisconsinńska, tygodnik, wydawca Michał Kruszką, 1 dol., Milwaukee, Wis., P. O., Box 68.

Głos Narodu, tygodnik, wyd. W. Wiłus, 1,50 dol, Jersey City, N. J., 205 Washington st.

Goniec Polski, 2 razy w tygodniu, redakt. G. Kalczyński, South Bend. Ind., 301 S. Chapin st.

Harmonja, miesięcznik poświęcony muzyce, red. Olszewski, 1 dol., Bay City, Mich., 701 S. Farragut st.

Jutrzenka, tygodnik, red. Alfons

Chrostowski, 1.50 dol., Cleveland, Ohio.

Kronika Niedzielną, tygodnik, red. J. Zawisza, 50 centów, Chicago, Ill., 653 W. 20 th. st.

Kuryer Nowojorski, tygodnik, red. i wyd. J. Janusz, 1.50 dol., Passaic, N. J., 150 Second st.

Kuryer Ohioski, tygodnik, wyd. ks. Suplicki red. B. Dalkowski, zarz. F. A. Dalkowski, 1.50 dol., Toledo, Ohio, 610 Superior st.

Kuryer Polski, dziennik, wyd.: spółka wydawnicza Kuryera, 3 dol., Milwaukee, Wis., P. O., Box 68.

Tygodniowy Kuryer Polski, wyd.: spółka wydawnicza Kuryera, 1.50 dol., Milwaukee, Wis., P. O., Box 68.

Lud, tygodnik, 1 dol., Chicago Ill., 23 Lubeck st

Naród Polski, tygodnik, organ Zjednoczenia polsk. rzym.-kat., red. K. Wachtel, Chicago, Ill., 519 Noble st.

Niedziela, tygodnik, red. prof. Rom. Piątkowski, 2 dol., Detroit, Mich. Polish Seminary.

Nowy Świat, miesięcznik, rok II., nakładca i red. ks. Fr. Hodar, 1 dol., Scranton Pa., 535 Logust street.

Grędownik, tygodnik polityczny i społecz., red. S. Kuliberda, 1.50 dol., Trenton N. Y., 117 Second street, (przestał wychodzić w ciągu roku 1903).

Patryota, tygodnik, red i wyd. T. Wąsowicz, 1.50 dol., Philadelphia Pa., 1864 Frankford ave.

Polak w Ameryce, dziennik, red. St. Slisz, 3 dol., Buffalo N. Y., 227 Lovejoy st.

Polonia, tygodnik, red. Stan. L. Kapcia, 1.50 dol., Detroit, Mich., 559 Canfield ave.

Polonia, tygodnik, red. Adam F. Bauto, 1.50 dol., Baltimore, Md., 1922 Aliceanna st.

Polonia w Ameryce, tygodnik, red. F. Dłużniński, 1.50 dol., Cleveland, Ohio., 2083 Broadway.

Prawda, tygodnik, redakt. Przybyszewski, 1.50 dol., Baz City, Mich., 312 Columbus ave.

Promień, tygodnik, wyd. ks. dr.

Bernard M. Skulik, 1.50 dol., La Salle, Ill., 9-th. & Hennepin st.

Przewodnik polski, tygodnik, red. dr. W. Godlewski, 1.50 dol., St. Louis, Mo., 1318 Cass ave.

Przyjaciół domu, tygodnik, red. Klemens J. Siwiński, 1 dol., Baltimore, Md.

Przyjaciół ludu, tygodnik, red. i wydawca Wm. We dt, 1 dol., Philadelphia, Pa., 2636 E. Duphin st.

Reforma, organ urzędowy Kościoła polsko-katol. w Stanach Zjednoczonych półn. Ameryki, tygodnik, redaktor nie wymieniony, 1 50 dol., Chicago, 23 Lubeck street, (przestała wychodzić w ciągu r. 1903).

Robotnik, tygodnik socjalistyczny, redakt. J. B. Borkowski, 1.50 dol., Chicago, Ill., 792 Milwaukee ave.

Robotnik parański, tygodnik, organ ludu polskiego w Brazylii, red. Witold Kowerski, 9 milreisów, Brazil Curitiba, rua Xavier de Miranda 35. (Upadł w ciągu r. 1903, ale z r. 1904 począł znowu wychodzić).

Rolnik, tygodnik, redaktor W. rzalla, 1 dol., Stevens Point, Wis., 410 Main st.

Słońce, tygodnik, red. Jerzy Mirski, 1 dol., Buffalo N. Y., 880, Sycamore st.

Słowo polskie, pismo tyg. dla ludu. Nakładca: spółka wydawnicza, kierownikiem K. J. Wiechecki, 50 cent., Chicago Ill., 812 Milwaukee ave, near W. Division St.

Sokół wychodzi dwa razy na miesiąc, 1.50 dol., Chicago Ill., 102—104 W. Division st.

Straż, tygodnik, redakt. Stanisław Dange-Langowski, 1.50 dol., Scranton, Pa., 1110 Prospect ave.

Telegraf, tygodnik, red. C. F. Pettoske, 1.50 dol., Chicago Ill., 801 S., Ashland ave.

Tygodnik katolicki, La Salle, Illin., Cor. 10 & Fonti street (przestał wychodzić w ciągu roku 1903).

Tygodnik milwaucki, red. Ign. Kowalski, 1.50 dol., Milwaukee, Wis., 481 Mitchell st.

Tygodnik nowojorski, 1.50 dol., New York, N. Y., 93 St. Marks place.

Warta, tygodnik, wydawca biskup niezależny Stefan Kamiński, 1 dol., Buffalo, N. Y., 179 Sobieski st.

Wiarus, tygodnik, wydawczyni Mrs. J. Derdowska, 1.50 dol. Winona, Minn., 329 E. 3-rd st.

Wielkopolenia, tyg., organ urzędowy polskiej rzymsko-kat. unji św.

Józefa, red. L. Machnikowski, 1.50 dol. Pittsburg Pa., 56—22-nd st.

Zgoda, tyg., (wydanie dla mężczyzn), organ związku narodowego polskiego, redakt. Tomasz Siemiradzki, 1.50 dol., Chicago, Ill., 102—104, W. Division st.

Zgoda, tygodnik, (wydanie dla niewiast, organ związku narodowego polski), red. T. Siemiradzki, 50 cent.

P O C Z T A,

Rodzaje korespondencji.

1. **Listy zamknięte** opłaca się w kraju po 7 kop. od łuty, jeżeli list wazy więcej, niż łut, opłaca się po 7 kop. za każdy łut lub część tegoż, za granicę 10 kop. za każde 15 grm. albo część takowych.

2. **Listy otwarte** można pisywać na blankietach pocztowych, z obydwoch stron, zostawiając pół stronicę na adres, w kraju po 3 kop. z odpowiedzią 6 kop., za granicą po 4 kop., z odpowiedzią 8 kop., lub na blankietach wyrobu prywatnego odpowiedniej wielkości, naklejając na nie odpowiednią markę.

3. a) **Za przesyłki opaskowe zamiejscowe** z drukami pobiera się opłata za pierwsze 4 łuty 2 kop., a za każde następne 4 łuty lub część ich po 2 kop. Za także przesyłki z papierami aktowymi—za pierwsze 12 łutów lub część ich 7 kop., wyżej zaś 12 łutów za każde 4 łuty lub część ich po 4 kop. Za także przesyłki z próbami towarów za pierwsze 4 łuty lub część ich po 3 kop., a wyżej za każde 4 łuty lub część 2 kop.

3. b) **Za przesyłki opaskowe zagraniczne** z drukami, papierami aktowymi, próbami towarów po 2 kop. za każde 50 gr., lub części ich. Najniższa opłata za przesyłki opaskowe zagraniczne z papierami aktowymi—10 kop., a z próbami towarów,—4 kop.

Najwyższa **waga** dla przesyłek opaskowych miejscowych i zamiejscowych określona: dla druków i papierów aktowych 4 funty, a dla zagranicznych—2000 grm. (4 ł. 28 ł.); dla przesyłek miejscowych z próbami towarów—20 łutów i dla zagranicznych—350 grm. (27 ł.).

4. **Korespondencją rekomendowaną** (poleconą) mogą być listy zamknięte, otwarte oraz przesyłki pod banderolą (opaskowe).

Rekomendowanie opłaca się markami bez względu na wagę listu lub przesyłki: 1) wewnątrz państwa po 7 kop., 2) do państw związkowych i niektórych niezwiązkowych po kop. 10. W razie zaginięcia korespondencji można reklamować w urzędzie pocztowym gubernjalnym do przełożonego nad urzędem, podpisanym na kwicie, lub departamentu pocztowego. Reklamacje należy podawać najpóźniej po upływie roku; do reklamacji należy dołączyć kwit lub jego kopję, zaświadczoną przez policję, notariusza, lub urząd pocztowy. Za zgubiony list ogólny, związek pocztowy wypłaca poszkodowanemu lub wskazanemu przez tegoż osobie 50 franków (18 rb.).

5. **Przesyłki mogą być z wartością zadoklarowaną lub bez niej.** Przesyłki bez wartości nie asekuruje się. Przesyłki należy opakowywać w skrzynki, skórę, ceratę lub w płótno; w przesyłkach nie wolno przysyłać płynów ani tłuszczów w ilości większej, pieniędzy rosyjskich, wyrobów tabaczknych i listów nieobanderolowanych i t. d. Wartość przesyłki nie może być wyż-

szą nad 20000 rb.; waga najwyższa 3 pudy. Adres pisać na obwoławcu lub na skrzynce; wzbronione jest przyklepanie lub przyszywanie adresu. Prócz wagowego przesyłki wartościowe i węzły opłacają asekurację od wartości asekuracyjnej tak, jak pakiety wartościowe.

6. Korespondencja obciążona zaliczeniem. Zaliczeniem wolno obciążać tylko korespondencję wewnętrzną, a mianowicie: listy rekomendowane zapieczętowane, przesyłki opakowe rekomendowane, pakiety i przesyłki wartościowe. Wysokość zaliczenia nie może przenosić rubli 200. Prócz szczegółowego adresu należy dopisywać wyrazy: „Za zaliczeniem“ oraz wysokość zaliczenia literami i cyframi. Za korespondencję z zaliczeniem, prócz wagowego, asekuracji i rekomendowanego, opłaca się komisowe w stosunku 2 kop. od rubla; najniższą jednak opłatą za zaliczenie jest 10 kop. do 5 rub. Korespondencję z zaliczeniem oddawać należy w urzędzie pocztowym; wrzucana do skrzynki nie jest wysyłana. Nieprzyjęta przez adresata, korespondencja zaliczeniowa wraca do wysyłającego. Wysyłający odbiera zaliczenie bez dopłaty specjalnej, w zamkniętej kopercie.

Przekazy pocztowe i telegraficzne. Przekaz pocztowy, albo telegraficzny może być napisany na jednym blankiecie do sumy 200 rb. Opłata przekazów do 25 rb. — 15 kop., od 25 do 100 rb. — 25 kop., od 100 do 125 rb. — 40 kop., od 125 do 200 rb. 50 kop. Za przekazy telegraficzne do Rosji Europejskiej opłaca się do 200 rb. — 1 rb. kop. 15, od 200 do 1000 rb. — 1 rb. 40 kop. Na przekazie nie może być poprawek, skrobań, wywabiań atramentu, dla uniknięcia więc kosztów na wypadek zepsucia blankietów są przekazy bez stempli po $\frac{1}{4}$ kop.

Przekazy przyjmują urzędy pocztowe i telegraficzne.

Stemple Wekslowe

obowiązujące od d. 10 (23) Czerwca 1900 r.

№	Cena ark. Rubli i kop.	Na sumę do rubli
1	—,10	50
2	—,15	100
3	—,30	200
4	—,45	300
5	—,60	400
6	—,75	500
7	—,90	600
8	1,05	700
9	1,20	800
10	1,35	900
11	1,50	1,000
12	2,25	1,500
13	3,00	2,000
14	4,50	3,000
15	6,00	4,000
16	7,50	5,000
17	9,00	6,000
18	10,50	7,000
19	12,00	8,000
20	13,50	9,000
21	15,00	10,000

Stemple Aktowe

obowiązujące od d. 10 (23) Czerwca 1900 r.

№	Cena ark. Rub. i kop.	Od aktu podlegającego opłacie stemplowej	
		Wyzej	Niżej
		do rubli	
1	—,40	100	1,000
2	—,80	200	2,000
3	1,00	300	3,000
4	1,60	400	4,000
5	2,00	500	5,000
6	2,40	600	6,000
7	2,80	700	7,000
8	3,20	800	8,000
9	3,60	900	9,000
10	4,00	1,000	10,000
11	8,00	2,000	20,000
12	12,00	3,000	30,000
13	16,00	4,000	40,000
14	20,00	5,000	50,000
15	24,00	6,000	60,000
16	28,00	7,000	70,000
17	32,00	8,000	80,000
18	36,00	9,000	90,000
19	40,00	10,000	100,000
20	80,00	20,000	200,000
21	120,00	30,000	300,000
22	160,00	40,000	400,000
23	200,00	50,000	500,000
24	400,00	100,000	1,000,000

W Y K A Z

wszystkich dni nieprotestowych i nie urzędowania inst. rząd.
w 1909 r. według nowego stylu.

Styczeń: 1, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 17, 19, 24 i 31.

Luty: 2, 7, 14, 15, 21 i 28.

Marzec: 7, 14, 21, 25 i 28.

Kwiecień: 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 25.

Maj: 2, 6, 8, 9, 16, 19, 20, 22, 23, 27, 30 i 31.

Czerwiec: 6, 7, 10, 13, 20, 27 i 29.

Lipiec: 4, 11, 12, 18 i 25.

Sierpień: 1, 4, 8, 12, 15, 19, 22, 28 i 29.

Wrzesień: 5, 8, 11, 12, 19, 21, 26 i 27.

Październik: 3, 9, 10, 14, 17, 18, 24, 30 i 31.

Listopad: 1, 3, 4, 7, 14, 21, 27 i 28.

Grudzień: 4, 5, 8, 12, 19, 24, 25 i 26.

Taksa dorożek w Kaliszu.

	Dla parokrotnych dorożek				Dla jednokrotnych dorożek	
	I klasy		II klasy		W dzień	W nocy od g. 10 w do g. 6 r.
	W dzień	W nocy od g. 10 w do g. 6 r.	W dzień	W nocy od g. 10 w do g. 6 r.		
	K	O	P	I	K	I
Na dworzec bez bagażu	45	55	30	40	20	30
Z dworca do miasta bez bagażu	55	75	40	60	30	45
Na dworzec i z powrotem bez bagażu z półgodzinnym przystankiem	90	100	60	70	40	50
Jazda po mieście:						
Za kurs jazdy	25	35	15	25	10	20
„ godzinę jazdy lub przystanku	65	90	50	75	40	60
„ następne godziny	45	60	30	50	25	35
Jazda po za miastem:						
Do Szczypiorna	nie obo- wiązk.	nie obo- wiązk.	75	podług umowy	50	podług umowy
„ Szczypiorna i z powrotem			100		75	
„ Skalmierzyc			100		75	
„ Skalmierzyc i z powrotem			120		100	
Na Tyniec (do monopolu)	podług umowy	podług umowy	30	40	20	30
„ Chmielnik			30	40	20	30
„ Wydory			30	40	20	30
„ Czaszki			30	40	20	30
„ Ogrody			30	40	20	30
„ Dobrzec Mały			30	40	20	30
Za pół dnia jazdy (6 godzin)	300		200	podług umowy	150	podług umowy
„ cały dzień jazdy (12 godzin)	500		400	podług umowy	300	podług umowy
„ jazdę z bagażem dopłaca się 10 kop.						

1

TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ „ROSSYA“

(kapitały własne przeszło 67,000,000 rb.)

ZAWIERA NA DOGODNYCH UBEZPIECZENIA
WARUNKACH

życiowe: kapitałów i dochodów dla zabezpieczenia przyszłości rodziny i starości, z udziałem w zyskach Towarzystwa;

od nieszczęśliwych wypadków: ubezpieczenia pojedynczych osób, ubezpieczenia pasażerów, zbirowe ubezpieczenia robotników i oficjalistów;

od ognia: nieruchomości i ruchomości wszelkiego rodzaju;

od kradzieży z włamaniem: ruchomości domowych, ubrania, bielizny, kosztowności, srebra, sprzętów, a także gotowizny i papierów procentowych;

transportów: morskich, rzecznych i lądowych;

szyb i luster wszelkiego rodzaju i gatunku od stłuczenia i rozbicia.

Deklaracje na ubezpieczenia przyjmuje i wszelkich objaśnień udziela

Główna Agentura

na Kalisz i okolice:

S. Bobiński w Kaliszu, Plac św. Józefa № 6
(w domu p. Samuela Sachsa).

FIRMA

„Bonbons de Yarsovie”

w Kaliszu, ul. Warszawska (pierwszy dom od Rynku)
poleca wyborowe, zawsze świeże

CUKRY DESEROWE, CZEKOLADĘ,
KAKAO

z pierwszorzędných fabryk warszawskich:

J. Pruzińskiego, Riese & Piotrowskiego, B. Wedla.

Biszkopty F. Anczewskiego. Cukierki „Złotego Uła”.

Karmelki warszawskie, oraz Abrikosowa, Bormana, Einenna i in.

Wyborne **SZYJKI RAKOWE** Kromskiego.

Wyborowa **herbata M. Rogivue** ekonomiczna.

HENRYK WALACH, Kalisz

dom handlowy artykułów dla przemysłu obuwianego, wyłączna sprzedaż na Cesarstwo i Królestwo belgijskiej oryginalnej pasty „Immalin”, amerykańskich preparatów „Copanilla” i „Manilla”, oraz francuskiej pomady do czyszczenia metali „La Japonaise”.

MAGAZYN OBUWIA

J. GURANOWSKIEGO

Kalisz, ul. Warszawska № 56/25.

N. REICH dawniej Baumgart

w Kaliszu, ul. Warszawska № 9/10

specjalny magazyn bielizny, skład płócien jarosławskich i zyrardowskich, oraz linoleum, firanek, cerat, dywanów, kołder i towarów meblowych

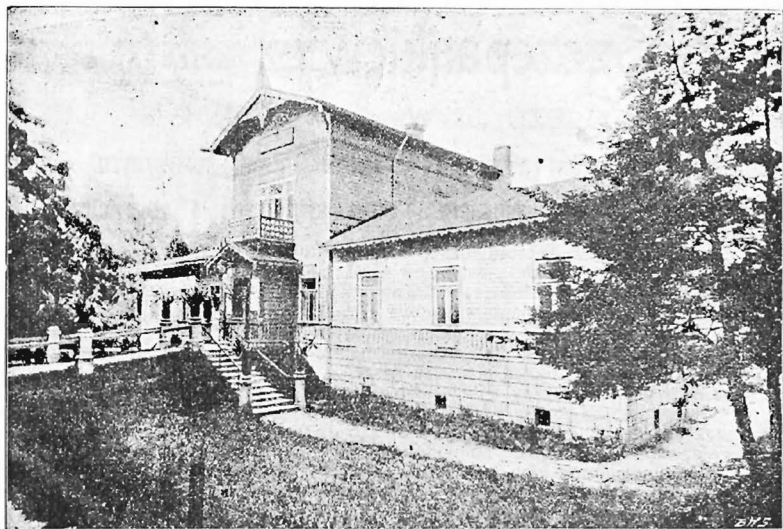
Zakład rowerów i przybory rowerowe, oraz wypożyczalnia rowerów

Aleksandra Feil ul. Warszawska № 13

WIELKI WYBÓR GRAMOFONÓW i PŁYT.

Świat jest przepaścią, kto się w przepaść rzucił
Może nigdy nie wrócić.

(Słowacki).

KALISZ.

ZAKŁAD FIZYKALNO-LECZNICZY W PARKU MIEJSKIM

POD KIERUNKIEM LEKARZA SPECJALISTY.

☞ Sezon od 15 maja do 15 września. ☞

Wodolecznictwo w najszerszym zakresie (według prof. Winternitz'a). Kąpiele mineralne, mułowe, kwasowo-węglowe, elektryczne, słoneczne i powietrzne. Elektryzacja, mięsienie, gimnastyka szwedzka. Leczenie gorącym powietrzem. Hartowanie.

Wszystko ku celom ostatecznym goni.

(Słowacki).

B. Szczepańkiewicz KSIĘGARNIA

w KALISZU, ul. Warszawska № 15/61

skład nut, materiałów piśmiennych, instrumentów muzycznych, obió papierowych (tapet), prenumerata pism krajowych i zagranicznych

polecá: **książki** szkolne, teologiczne, naukowe, baletrystyczne, dziecinne, ludowe, rolnicze, oraz do nabożeństwa od najskromniejszych do najwykwintniejszych. **Materiały piśmienne**, wzorowe kajety do nauki rondowego pisanía z I i II, oraz ozdobne papiery listowe z fabryki S. W. Niemojowskiego we Lwowie. **Nuty** na składzie w wielkim wyborze — nieposiadane sprowadza w ciągu tygodnia. **Przybory** dla artystów malarzy; farby olejne, akwarelowe. **Czytelnie:** polska, premjowa nowości, rosyjska, niemiecka, dziecinne. **Instrymenty:** skrzypce, mandoliny, gitary, bałałajki, wiolonczele, okaryny, flety, harmonje itp. oraz struny i wszelkie przybory; żądane inne instrumenty sprowadza po cenach katalogowych. **Pocztówki** różne w wielkim wyborze jak również własnego nakładu 50 widoków Kalisza czarnych i kolorowych, do tychże specjalne albumy jako pamiątka z Kalisza. **Albumiki** małe 12 fotograficznych widoczków Kalisza cena 12 kop. **Tapety** wyłączna sprzedaż na gubernię kaliską i Kalisz z pierwszej w kraju fabryki **J. Franaszek w Warszawie.**

F A B R Y K A

MYDŁA, ŚWIEC I SODY

— O R A Z —

HURTOWY SKŁAD ŚWIEC NEWSKICH

EMILA SZTARK

w Kaliszu (ulica Nowa, dom własny). Sklep ulica Warszawska № 9/10
polecá hurtowo i detalicznie:

mydło do prania, mydło toaletowe, świece kościelne, perumy, kosmetyki, świece stołowe, woskowe i stearynowe, krochmalc różne, farbki do bielizny, zapálki, szuwaks, pomadkę „Amor“ do czyszczenia, knotki do palenia, wosk, parafine, immalin, gutalin, esencję octową, olej słonecznikowy, olej rzepakowy, natę, oliwę do palenia i do potraw.

Kto ma duszę na wszystko wytrwałą
Zle i dobre z równą twarzą powita.

(Słowacki).

Zapisana do związku hodowlanego piotrkowsko-kaliskiego

OBORA ZARODOWA

rasy nizimej czarno-srokatej, odmiany wschodnio-fryzyskiej, odznacza się wysoką mlecznością i silną budową krów.

Początek obory 1898 roku dały stadniki holenderskie i oldenburskie, oraz zakupy cieląt odmiany fryzyskiej.

Od roku 1903 do 1907 pokrywał import z Fryzji „Wilhelm“, premjowany na wystawie w Gdańsku.

Od roku 1907 pokrywa import z Fryzji „Bertram“, nagrodzony II nagrodą i srebrnym medalem.

Kobierzycyko sprzedaje cielęta w cenie 15 kop. za iunt, jałowice cielne od 100 rb. i byczki od 100—200 rb.

Owczarnia Zarodowa

typu Leutewitz.

Owczarnia w Leutewitz zdobywa na wszystkich wystawach rolniczych pierwsze nagrody i złote medale w dziale owiec sukienniczych za cienką wełnę, silną budowę i figóry równające się rambuljetom.

Dom. Kobierzycyko co 2 lata sprowadza oryginalne barany z Leutewitz i sprzedaje tryki począwszy od 1 marca każdego roku w cenie od 40—60 rb.

Produkcja zbóż siewnych, kartofli gorzelniczych i jadalnych, nasion, tymoteuszu, koni-czyn, bobiku, wyki czerskiej.

Dom. Kobierzycyko, poczta i telegraf Sieradz, stacja kolejowa Sędzice.

Dom. Kobierzycyko, poczta i telegraf Sieradz, stacja kolejowa Sędzice.

TURK.

FABRYKA KOTLARSKA
MILEWSKI i WABERSKI
W TURKU

wykonywa kompletne urządzenia gorzelni i dystylarni podług najnowszych systemów; zaciernie uniwersalne z chłodzeniem i bez; parniki „Hence“; pompy do zacieru, wody i okowity, rezerwoary, kufy żelazne do trans; ortu itp. Fabryka istnieje od 1894 roku.

KSIEGARNIA, CZYTEL尼亚 i PRENUMERATA PISM,
SKŁAD MATERJAŁÓW PIŚMIENNYCH
ORAZ MAGAZYN GALANTERJI
K. PILL w Turku.

Towarzystwo Akcyjne Browaru Parowego

Haberbusch i Schiele

W KALISZU

poleca:

piwo BAWARSKIE, PILZEŃSKIE, ❀❀

❀❀ KULMBACHSKIE i MONACHIJSKIE

Skład hurtowy w Kaliszu

ulica LIPOWA.

FRANCUSKA FIRMA

„ED. BLANCHY & Co.“ w Bordeaux

założona w 1780 roku

poleca z własnych winnic wyborowe wina: białe i czerwone. Generalny reprezentant **Kazimierz Becki** w Kaliszu, ul. Babina № 5.

Każdy wiek wielkie miał prawdy ołtarze.

(Stowacki).

PRACOWNIA RĘKAWICZEK DAMSKICH I MĘSKICH

W WYBOROWYCH GATUNKACH

SPRZEDAŻ TYLKO HURTOWA.

Warszawa, Marszałkowska 124, skrzynka poczt. 320.

P. Kwiatkowski.

BIURO MELJORACYJNE

Feliks Rzymkowski

Łask (gubernja piotrkowska)

wykonuje wszelkie meljoracje rolne, jak: drenowanie, nawadnianie i odwadnianie łąk. Kultura murszów, stawy rybne itp. Reprezentacja fabryki maszyn do wyrobów cementowych dr. Gaspary & Co.

Jan Ruszczyński

Warszawa, Senatorska 22. Telefon 14-55.

fabryka wyrobów złotych, oraz duży wybór biżuterji z brylantami i kolorowanymi kamieniami. Wykonanie artystyczne. Fasony własne.

CENY ŚCIŚLE FABRYCZNE.

SKŁAD PAPIERU I MATERJAŁÓW PIŚMIENNYCH

Maurycego Grün

w Kaliszu Główny Rynek № 25

specjalny oddział własnego wydawnictwa kart pocztowych z widokami Kalisza i kart rodzajowych.

MAGAZYN BŁAWATNY pod firmą

M. M. TENCER

Kalisz, Główny Rynek № 1

poleca wyroby jedwabne, wełniane i bawełniane w wielkim wyborze.

Litografja, drukarnia i introligatornia

Jakóba Kohn

w Kaliszu, ul. Sukiennicza, dom Wegnera

przyjmuje wszelkie roboty w zakres litografji i drukarni wchodzące po cenach przystępnych.

Czas wszystko odkryje
Czas złym jest przewodnikiem.

(Słowacki).

**Bank Handlowy
w Warszawie
Oddział
w Kaliszu**

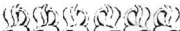
załatwia wszelkie opera-
cje, wchodzące w zakres
bankowy w kraju i zagranicą.

Odnaczona na wystawie w Antwerpii w 1906 r. Medal złoty.

Kaliska Parowa Fabryka
 wyrobów z granitu, marmuru i piaskowca
Alfreda Fiebiger

w Kaliszu, Aleja Józefiny № 15, kańtor № 17.
 Wystawa nagrobków: ulica Wrocławska № 36.
 Oddział w Łodzi: ul. Cmentarna № 64^A.

Wielki wybór gotowych nagrobków, płyt, krzyżów z granitu, marmuru i piaskowca. Fabryka wykonuje wszelkie roboty budowlane, w zakres kamieniarstwa wchodzące, płyty do umywalki, krelesów i t. d. z różnego gatunku marmuru. Stoły restauracyjne i cukiernicze. Krzyże i kraty kute i lane. Odstawa do wszystkich miejscowości Królestwa i Cesarstwa.

Własny oddział ślusarski. Ceny przystępne.

SKŁAD SUKNA
B. ERNSTA

w Kaliszu Aleja Józefiny № 8

poleca na każdą porę roku:

Materiały krajowe i angielskie na garnitury i palta męskie, na ubrania uczniowskie i diagonalne spodnie oficerskie i dla urzędników.

Wielki wybór sukna w różnych kolorach i najnowszych deseniach z własnej fabryki i z najlepszych renomowanych fabryk krajowych na kostjumy, żakiety i okrycia damskie.

Znajduje się również na składzie sukno bilardowe, granat prawdziwy do obicia powozów i wata z czystej wełny.

CENY PRZYSTĘPNE.

Im wyższą jest cywilizacja, tem więcej praca jest poszanowana.

(Rocher).

Akuszerka-masażystka
Antonina MAZUREK

Główny Rynek № 1.

SKLEP z cukrami z pierwszorzędnych firm warszawskich, a mianowicie: „Riese i Piotrowskiego“, „Fruzińskiego“, „Wedla“, „Aniczewskiego“, ze „Złotego Uła“ i innych. Kakao z rozmaitych firm. Karmelki warszawskie, oraz Kromskiego, Bormana, Abrikosowa i inne. Herbata M. Rogivue ekonomiczna.

Kalisz, ul. Warszawska № 6.

C. PLEWICKA.

A. DAUM dawniej J. HOLTZ

w Kaliszu, Główny Rynek № 33

specjalny magazyn bielizny, skład płócien jarosławskich i żyrardowskich, oraz linoleum, firanek, cerat, dywanów, kołder i towarów meblowych

WAŃTUCHY, WORKI i PLANDEKI.

HANDEL WIN i TOWARÓW KOLONJALNYCH

Gustaw Tschinkel w Kaliszu

I filja: Wrocławskie-Przedmieście, dom Blümla

II filja: Zduńska-Wola, obok poczty.

POLECA:

codziennie świeżo paloną kawę „Rapit“.

Kawa palona: Wiedeńska № 00 f. 1.20 k.

„	„	Cesarska	„	1	„	1.00	„
„	„	Karlsbadzka	„	6	„	84	„
„	„	Familijna	„	22	„	76	„
„	„	Perłowa	„	15	„	80	„
„	„	Perłowa	„	9	„	58	„
„	„	Jawa	„	10	„	48	„

Daj sercu mojemu tyle miłości, ile jest w sercach ludzkich cierpienia.

(Świętochowski).

Fabryka mydła i skład papieru i materiałów pi-
śmiennych i rysunkowych

F. Buchajczyk i S-ka

polecają mydło do prania i materiały piśmienne

PO NIZKICH CENACH.

CUKIERNIA

ORAZ

Specjalna Fabryka Cukrów, Czekolady i Lodów
A. Schaubą i Kozłowskiego

Kalisz, Warszawska № 62. Tel. № 20.

DOM SPEDYCYJNO-KOMISOWY JÓZEFA JELENKIEWICZ W KALISZU

podejmuje się wszelkiego rodzaju ekspedycji w za-
kresie clenia towarów na komorze w Szczypiornie.

Skład farb, lakierów i obić papierowych

IZRAELA ROTH w Kaliszu, ul. Wrocławska № 4

poleca: lakiery francuskie „Le Ripolin“, farby artystyczne, oraz wszelkie przybory
w zakres malarstwa wchodzące.

UWAGA! Hurtowy skład cementu portlandzkiego i gipsu.

Isaak Chaftka w Kaliszu, Wrocław. Przedm.

skład towarów galanteryjnych, materiałów piśmiennych i przy-
borów fotograficznych.

Filija: „Bazar pocztówek“ ul. Warszawska № 8.

Idea podbijaj duchy narodów, aż cię ukochają dla wielkości i anielstwa ce-
łów twoich. (Słowacki).

NOWA MLECZARNIA

EMILJI KAULBERSZOWEJ

ulica Wrocławska № 18

poleca mleko wyborowe z Winiar, śmietankę kremową, masło zwyczajne i śmietankowe, sery różne, siadłe mleko na porcje i garneczki, owoce, piwo wszelkie towary kolonialne; w zimowych miesiącach zakąski zimne, galarety, peklówki, oraz drób bity na każde zamówienie.

J. D. MAISNER

KALISZ

FABRYKA HAFTÓW i KORONEK.

Instalacja piorunochronów, wodociągów i wszelkich narzędzi sanitarnych.

Zakład Blacharsko-Instalacyjny

Wiktora Hofmańskiego

b. ucznia szkoły technicznej blacharsko-instalacyjnej w Aue
Kalisz, Warszawska 23

wykonywa krycie dachów, wież i kopuł blachą miedzianą, cynkową, ocynkowaną, żelazną, a także papą i holcementem. Wyrabia naczynia domowo-kuchenne i przyjmuje wszelkie reperacje po możliwie najniższych cenach, pod długoletnią gwarancją.

Spółnia w Kaliszu, ul. Warszawska № 17

poleca konfekcję damską, zaopatrzoną stale w świeże towary, z oddzielnym działem kapeluszy damskich z pierwszorzędnych firm. Na składzie są ciągle kwiaty i pióra paryskie, wstążki, krawaty, gorsety, pończochy, paski. Wielki wybór gotowych rzeczy jako to: bluzek, halek, spódnic angielskich, fartuchów, począwszy od najtańszych do najdroższych. Ceny stałe.

DOM BANKOWY

LOUIS MAMROTH

w Kaliszu.

K. MYSTKOWSKI
KALISZ.

Mąka. Piekarnia.

Wyroby cukiernicze. Cukry.

Czekolada. Pierniki.

PAROWA

Fabryka Fortepianów i Pianin

ARNOLDA FIBIGERA

W KALISZU

ul. Nowa, róg Szopena (dom własny).

Każdy postrunek zawsze coś z czemś wiązuje, jeden stryczek jeno ma przywilej rozwiązywania z życiem. (Kolce).

WARSZAWSKI MAGAZYN GALANTERYJNY

KAZIMIERZA

PRACOWNIA RĘKAWICZEK

Musiałowicza

w Kaliszu, Główny Rynek, obok W-go Tschinkla

poleca dobry wybór towarów gwarantowanych.

SKŁAD GALANTERYJNYCH TOWARÓW, WYROBÓW

SZMUKLERSKICH I PRZYBÓRÓW KRAWIECKICH

M. J. Reichmana

GŁÓWNY RYNEK № 1.

BRACIA JABŁKOWSCY

WARSZAWA, BRACKA 23

JEDWABIE

WEŁNY

BAWEŁNY

TRYKOTAŻE

GALANTERJA

STAŁE WIELKI WYBÓR NOWOŚCI SEZONOWYCH

WŁASNE PRACOWNIE

PRACOWNIA

BIELIZNY DAMSKIEJ

i MĘZKIEJ

PRACOWNIA

KOŁDER NA WACIE

PRACOWNIA

sukien, bluzek i szlafroków

Wyprawy ślubne

po 125—250—500—800 i wyżej.

WYSYŁKA

katalogów, prób, zleceń po nad rb. 12

BEZPŁATNA.

FABRYKA FAJANSU I MAJOLIKI
R. FREUDENREICH

w Kole (gub. kaliska)

ZAŁOŻONA w 1842 ROKU

poleca: cegłę szamotową, wytrzymującą 3000° C. gorącą, po rb. 60 za 1000 szt. Zaprawę szamotową po rb. 1 za 100 ℥.

Bo są gorsze od kąkolui...
Wady na ojczystem polui.

(Słowacki).

CIECHOCIŃSKI ZAKŁAD

Kąpielowo-Zdrojowy

pow. nieszawski, gubernja warszawska

jest otwarty od dnia 8/21 maja do dnia 8/21 września włącznie.

Wody Ciechocińskie jodo-bromo-słone, szczególnie są pożyteczne w cierpieniach skrofalicznych, reumatycznych, kobiecych i wielu innych. Nie ma dziecka, które nie potrzebowałoby kąpeli Ciechocińskich. Zakład posiada 10 źródeł z rozmaitym koncentracją solanki od 6‰ do $\frac{1}{3}$ ‰ (artezyjskie do picia). W razie potrzeby dla solankowej kąpeli dodawany bywa Ciechociński szlam i ług, produkty lecznicze, wytwarzane na miejscu przy warzeniu soli. W Ciechocinku można brać kąpiele: solankowe, błotne, kwaso-węglowe, elektryczne, świetlne, tuszówki, inhalacje, oraz zabiegi hydropatyczne. W zarządzie zakładu jest do nabycia Ciechociński szlam leczniczy i Ciechociński ług leczniczy, stosowane do przyrządzania w domu sztucznych kąpeli Ciechocińskich, oraz gazowana solanka $\frac{1}{3}$ ‰ i 1‰ do picia.

Ciehocinek łączy się odnogą dr. żel. warszawsko-wiedeńskiej z pograniczną stacją Aleksandrowo. Komunikacja ze wszystkimi pociągami warszawskimi i zagranicznymi. Tania komunikacja Wisłą statkiem parowym.

Na każde zapotrzebowanie są wysyłane bezpłatnie cenniki.

ZAKŁAD OGRODNICZY KAROLA NESTRIKKE

w Kaliszu, ul. Niecała, dom własny. Sklep kwiatowy ul. Warszawska 5

Poleca w wielkim wyborze drzewka owocowe, krzaki parkowe, ozdobne i konifery, kwiaty dekoracyjne i kwitnące.

Obstalunki w zakres ogrodniczy wchodzące wykonywa się w krótkim czasie i po przystępnych cenach.

APTEKA S. PIOTROWSKIEGO

w Kaliszu, ul. Warszawska № 12

poleca wszelkie nowe środki lekarskie, wina lecznicze, lekarstwa specjalne krajowe i zagraniczne, wody mineralne naturalne, sole, ługi i wyciągi igliwia sosnowego do kąpiei, sole do kąpiei z kwasem węglowym, środki opatrunkowe, środki odżywcze itd.

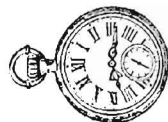
Wody mineralne sztuczne przyrządzane jaknajstaranniej pod osobistym kierunkiem właściciela apteki.

Skład materiałów aptecznych i farb M. MAJERANA

w Kaliszu, ul. Warszawska № 7. Tel. № 61

poleca: materiały apteczne, wody mineralne, perfumeryę krajową i zagraniczną, aparaty i przybory fotograficzne, dzwinki i przybory elektryczne, zapalniczki do papierosów, latarki elektryczne, carbolineum itp.

ZAKŁAD ZEGARMISTRZOWSKI E. FULDE

w KALISZU, ul. Warszawska № 2 (I piętro)

poleca wielki wybór zegarków i regulatorów z najlepszych fabryk, oraz przedmiotów optycznych i platerowanych, biżuterję srebrną, złotą i brylantową. Reperacje zegarmistrzowskie i jubilerskie wykonywa się w krótkim czasie i po cenach przystępnych.

BROWAR PAROWY KAROLA WEIGT W KALISZU.

Każda boleść chce wyrazu
Kiedy w sercu jej za ciasno.

(Słowacki).

BIURO UBEZPIECZEŃ
L. DZIEWULSKIEGO i K. ARNOLDA
W KALISZU

Aleja Józefiny, dom W-go d-ra Drozdowskiego.

AJENTURA UBEZPIECZEŃ:
ŻYCIOWYCH i OGNIOWYCH TOW. „JAKOR“.
ROLNYCH TOW. „SNOP“.
OD GRADOBICIA „WZAJEMNEGO“.

PŁYTY do pieców piekarskich

po 20 i 30 kop. za sztukę, wyrabia fabryka fajansu

F. FREUDENREICH

w Kole (gub. kaliska).

PRACOWNIA SUKIEN DAMSKICH
Marji Kurcewskiej w Kaliszu

ulica Sukiennicza, dom p. Bloch № 2, 1-sze piętro, miesz. № 14.

AKUSZERKI Joanna i Jadwiga Kunigowe

Kalisz, ulica Wodna 3

PRZYJMUJĄ ZAMÓWIENIA W MIEŚCIE i NA WYJAZDY.

Kto mówi „człowiek“, ten pod tym wyrazem rozumie tak kobietę jak męż-

Fabryka, konserw, warzyw i owoców

„PROSNA”

JANA TSCHINKLA W KALISZU

nagrodzona złotym medalem na wystawie zdrojowej w CIECHOĆINKU
właściciela firmy Gustaw Tschinkel

poleca:

FASOŁĘ SZPARAGOWĄ, FASOŁĘ PERŁOWĄ, GROSZEK Z KAROTKĄ, KAPUSTĘ BRUKSELSKĄ, KALAREPKĘ MŁODĄ, KAROTKĘ FRANCUSKĄ, MACEDOINE (warzywa mieszane), SZPARAGI, ANANASY, GRUSZKI, MORELE, TRUSKAWKI, RENGŁODY, ŚLIWKI FRANCUSKIE, KOMPOT MIĘSZANY (Fruits assortis), WIŚNIE CZARNE, WIŚNIE CZERWONE, ŚLIWKI, MARMOLADY ANGIELSKIE.

W puszkach blaszanych $\frac{1}{2}$ kil. i $\frac{1}{1}$ kilowych.

SKŁAD MATERJAŁÓW APTECZNYCH i FARB

W. PAWŁOWSKIEGO

W KALISZU, Główny Rynek № 25, tel. № 73

poleca: materiały apteczne i preparaty chemiczne. Specjalja zagraniczne. Wyroby chirurgiczne. Perfumy. Mydła toaletowe. Pudry. Wody kolońskie. Grzebienie i szczotki do włosów. Glicerynę zgęszczoną. Creme Simon. Pasty do zębów.

HANDEL WIN,

WÓDEK I TOWARÓW KOLONJALNYCH

HENRYKA GOLIŃSKIEGO

w Kaliszu, Główny Rynek, róg ul. Warszawskiej

poleca towary po cenach umiarkowanych.

ZAKŁAD FRYZJERSKI R. Grochowskiego

w Kaliszu, ul. Marjańska № 1.

Mam zaszczyt donieść do wiadomości sz. klienteli, że zakład mój, istniejący od lat 28, po gruntownej rekonstrukcji nadal jest prowadzony pod moim osobistym kierunkiem.

Polecam sz. pp. swój bogato zaopatrzonej skład perium z pierwszorzędnych fabryk krajowych i zagranicznych, jako też wszelkie przybory toaletowe. Polecając się i nadal łaskawym względem sz. klienteli, kreślę się

Z głębokim szacunkiem R. Grochowski.

Zakład fotograficzny
W. MAKOWIECKIEGO

Kalisz, Wrocławska № 18.

KĄPIELE „G O P L A N A“

w Kaliszu, Aleja Józefiny № 11

kąpiele w wannach miedzianych i emaljowanych po kop. 30, 50 i 60.
Łaźnia parowa czynna co sobota od godz. 3 od października do końca maja.

St. Żychliński

w Poznaniu

POLECA:

Znane z dobroci papierosy i tytonie fabryki „Sulima“ F. L. Wolff w Dreźnie, oraz wyborowe cygara hamburskie, bremeńskie, jako też importowane hawańskie w wielkim wyborze, po cenach przystępnych.

Hawańskie i krajowe cygara

W WIELKIM WYBORZE

----- poleca -----

M. Droste, Poznań, w Bazarze.

KARTOFLE FABRYCZNE

kupuję z każdej stacji, znany jako najlepszy odbiorca. O łaskawe oferty uprasza uprzejmie

J. Białecki w Ostrowie

K. P. export kartofli.

HULEWICZ i S-ka, Kalisz

SKŁAD ŻELAZA, WYROBÓW STAŁOWYCH, NARZĘDZI DO RZEMIOŚL.
NASION I NAWOZÓW SZTUCZNYCH

POLECA PO CENACH PRZYSTĘPNYCH: -----

ŁÓŻKA ŻELAZNE, WANNY I PRYSZNICE, MASZYNY DO PRANIA „CAŁĄ PARĄ“, ŻELAZKA DO PRASOWANIA, KUCHENKI NAFTOWO-GAZOWE, PIECE ŻELAZNE, PIECYKI NAFTOWE, NOŻE STOŁOWE „GERLACHA“, NOŻE RZEŹNICZE, KUCHENNE, SCYZORYKI i t. d. OKUCIA BUDOWLANE, CEMENT, SMOŁĘ, TEKURĘ SMOŁOWCOWĄ, BLACHĘ DACHOWĄ ŻELAZNĄ I CYNKOWANĄ.

RURY CIĄGNIONE I ŁĄCZNIKI CZARNE I CYNKOWANE.

PRZYBORY MYŚLIWSKIE, FUZJE, PROCH, ŚRÓT, GILZY i t. p.

— PRZYBORY DLA STRAŻY OGNIOWYCH OCHOTNICZYCH —
i FABRYCZNYCH.

WIRÓWKI „ALFA LAVAL“, MAŚLNICZE, KONWIE, MIARY I WAGI STEMPLOWE, LATARKI STAJENNE I PODWÓRZOWE.

OFERTY NA WSZELKIE ARTYKUŁY TECHNICZNE I W ZAKRES BRANŻY ŻELAZA WCHODZĄCE USKUTECZNIA SIĘ POCZTĄ ODWROTNĄ. ☉ ☉ ☉

C E N N I K

drzew owocowych i ozdobnych krzewów w szkółkach

dom. MARCHWACZ

St. p. Opatówek Gub. Kaliska.

DO NASZYCH SZANOWNYCH ODBIORCÓW.

Wydając niniejszy cennik, najusilniejszym naszym staraniem będzie dostarczenie szanownym odbiorcom drzew dobrych, typowych gatunków i odmian, które cennik nasz obejmuje. Drzewa nasze odznaczają się pięknym wzrostem i dobrym ukorzeniem.

Zwracamy uwagę, że dobry wzrost drzew zależy od umiejętnego posadzenia i ciągłej staranności. Odbiorcom naszym chętnie udzielać będziemy rad bezpłatnych, dotyczących się sadzenia drzew owocowych, jako to: odległość pomiędzy drzewami, rozmiary dołów, zaprawianie nawozami, jak również i dalsze czynności w młodym sadzie.

Prosimy o wyraźne wypisanie nazwiska i adresu, a odpowiedzi udzielać będziemy za nadesłaniem marki 7 kop.

Warunki sprzedaży:

- 1) Wysyłka uskutecznia się na rachunek i ryzyko zamawiającego.
- 2) Ceny podane w niniejszym cenniku z odstawą do stacji k. kaliskiej Opatówek. Przy obstalunkach poniżej 10 sztuk, ceny liczą się jak za sztukę pojedynczą. Kupującym 10 sztuk drzewek owocowych jednej odmiany, dodajemy jedno drzewko darmo.
- 3) Opakowanie obliczamy po cenie kosztu.
- 4) Wysyłka drzew rozpoczyna się jesienią od października, wiosną od rozmarnięcia ziemi do maja.
- 5) W razie wyczerpania której z odmian, objętych niniejszym cennikiem, zastępować je będziemy innymi podobnymi odmianami, jeżeli nie będzie wyraźnego zastrzeżenia.

Znaki przy nazwach oznaczają wartość owoców, a mianowicie:

† Owoc gospodarski.

†† Owoc gospodarski wyborny

* Owoc stołowy.

** Owoc stołowy wyborny.

JABŁONIE.

C E N Y.

	1-na szt.	100 sztuk.
Drzewa w koronach 5-ciu i 6-cio letnie	— 40 kop.	— 36 rb.
4-ro letnie	— 35 kop.	— 36 rb.
100 sztuk drzew w 5-ciu odmianach	—	25 rb.

Aiant ☉☉†† Od listopada do lutego, średniej wielkości, baryłkowate, smaczne jabłko, rodzi obficie.

Antonówka ☉†† Od września do listopada, jabłko duże kanciaste, żebrowate, mięso soczyste wyborowego smaku.

Apori (Empereur de Russie) ☉†† Październik do Bożego Narodzenia, charakterystyczne olbrzymie jabłko bardzo piękne, z powodu swej wielkości przezwane dziecięcą głową.

Bursztówka styryjska ☉☉†† Październik do wiosny, jabłko średnie okrągłe, lekko zarumien., owoc handlowy.

Charlamówka ☉† wrzesień i październik, owoc średni, żółty, kwaśny, soczysty.

Cytrynowe ☉☉† Listopad do stycznia, średnie jabłko ciemno czerwone, w smaku przyjemne winowate.

Glogerówka ☉☉†† Od października do wiosny, duże jabłko przyrodzaju średnie, owoc smaczny, mięso białe, rozpylające się.

Grochówka wielka †† Zimowa, trwa do lata, owoc średniej wielkości, wyborowy gospodarski.

Kuzynek purpurowy ☉☉†† Od listopada trwa do nowych owoców, ciemno czerwony, wyborowy handlowy.

Kosztela †† Październik do stycznia, cenna odmiana polska, owoc żółty słodki, rodzi obficie, lecz w późniejszym wieku.

Królowa renet ☉☉†† Od października do wiosny piękne jabłko żółto-żółte o mięsie jędrnym soczystym, bardzo smacznym, drzewo rośnie pięknie, rodzi obficie i corocznie, owoc bardzo ceniony i poszukiwany, handlowy. Zalecamy jako jedną z lepszych renet.

Malinowa oberlandzka ☉☉†† Październik do grudnia. Owoce średni, smaczny, drzewo na mroz wytrzymałe i płodne.

Oliwka ☉☉ Sierpień, wyborne jabłko letnie, drzewo wytrzymałe i rodzi obficie.

Oliwka Kronselska ☉☉†† Wrze-

sień. Jedno z najlepszych jabłek jesiennych.

Papierówka ☉☉† Wrzesień, październik, średnie jabłko o skórce delikatnej białej, smak kwaskowato-słodki.

Pepina Lineusza ☉☉† Listopad do marca. Średnie, piękne kształtne i smaczne jabłko.

Pepina Ribstona ☉☉†† Od grudnia do wiosny. Duże, żółte z rumieńcem wyborne jabłko.

Reneta Baumanna ☉☉†† Grudzień do wiosny. Owoce średni, jedna z lepszych renet.

Reneta Burcharda ☉☉†† Październik do grudnia. Owoce średni, rdzą okryty, smaczny, drzewo płodne.

Reneta Kulona ☉☉†† Od grudnia do marca, duże jabłko, zielone, bardzo smaczne, rodzi obficie.

Reneta Kaselska wielka ☉☉†† Od stycznia do nowych. Jedno z najlepszych zimowych jabłek.

Reneta Landsberska ☉☉†† Od listopada do stycznia. Duże jabłko, drzewo rośnie szybko i rodzi obficie.

Reneta Szampańska ☉☉† Od grudnia do lata. Ładne jabłuszko smaczne i nadzwyczaj trwałe.

Reneta Woskowa ☉☉†† Trwała przez całą zimę, owoc woskowo-żółty, bardzo smaczny, amatorski. Drzewo rodzi obficie.

Reneta Żłota ☉☉ Październik, grudzień. Owoce żółte z rumieńcem, bardzo smaczny i piękny.

Reneta Różanka wirginijska ☉†† Sierpień, wrzesień. Dostaje duże, piękne, zupełnie żółte jabłko od słońca zarumienione.

Śmietankowe ☉☉† Sierpień, wrzesień. Wyborne letnie jabłko. Mięso ma śmietankowo-białe, Drzewo rodzi dobrze.

Strómiżówka ☉☉† Wrzesień do Bożego Narodzenia, bardzo dobra odmiana litewska.

Sztetyńska czerwona ☉†† Grudzień do wiosny, znane i bardzo poszukiwane jabłko, dostaje duże i smaczne

Sztetyńska zielona ☉☉†† Zimowe, duże jabłko. Drzewo wytrzymałe, rośnie zdrowo i rodzi obficie.

Titówka, czyli Tułskie ☼☼☼ Wrzesień. Piękne i duże jabłko, dosyć smaczne. Drzewo odznacza się szybkim wzrostem.

Żeliźniak ☼☼☼ Trwa przez całą zimę do nowych, wyborne jabłko. Drzewo na klimat wytrzymałe.

CZEREŚNIE.

1 sztuka 40 kop. 100 sztuk 35 rb.

- 1) Czarna wielka.
- 2) Błado różowa wczesna.
- 3) Sercowa duża.
- 4) Wczesna ciemno-czerwona.
- 5) Różowa sercowa.
- 6) Czarna późna.

WIŚNIE.

1-na sztuka 40 kop

- 1) Wiśnia szklanka.
- 2) Półwiśnia różowa wielka.
- 3) Wiśnia czarna powszechnie znana, używana na konfitury. 1 szt. 15 k. 100 sztuk 10 rb. Drzewa silne w koronach.

Winorośl 1 sztuka 40 kop.

Agrest wielko-owocowy 1-na sztuka 10 kop., 100 sztuk 7 rb.

Porzeczki białe i czerwone Holenderskie 1 szt. 10 k., 100 szt. 5 rb.

Maliny 1 szt. 5 kop., 100 szt. 2 rb.

Zrazy drzew owocowych.

Zrazy jabłoni, grusz i czereśni w odmianach w niniejszym cenniku powyżej wymienionych. Za 1-ną szt. 5 k., 10 sztuk jednej odmiany 20 kop. Biorącym mniej niż 10 sztuk liczyć będziemy jak za sztukę.

GRUSZE.

Zwracamy uwagę na paragraf 5 ogólnych uwag, zamieszczonych na wstępie niniejszego cennika.

Cena 1 szt. 100 szt.

Drzewka w koronach silne 40 k. 35 rb.

" " 2 wyboru 35 k. 3) rb.

Alexander Lucas ☼☼☼ Listopad, grudzień, niekiedy dłużej. Duża, piękna i dobra gruszka. Drzewo wytrzymałe i rodzi obficie.

Bergamota Gansia ☼☼ Październik. Owoc średniej wielkości, bardzo smaczny.

Bera coloma (Urbanistka) ☼☼ Październik, listopad. Owoc duży, maślowata, bardzo smaczna gruszka.

Bera Mastówka (d'Amanlis) ☼☼☼ Wrzesień. Duża smaczna, soczysta gruszka. Drzewo wytrzymałe, rodzi co drugi rok.

Bera Biela ☼☼☼ Listopad, grudzień. Dobra gruszka stołowa. Owoc wy-

rasta niekiedy bardzo duży, zwykle średni.

Bera Hardego ☼☼ Październik. Duża gruszka, owoc wyborny, soczysty. Drzewo w młodości na mróz nie czułe.

Bera Harden panta ☼☼ Listopad, grudzień. Dobrze przechowane doleży do drugiej połowy zimy. Owoc średni, bardzo soczysty i smaczny. Drzewo dosyć wytrzymałe.

Bera Napoleona ☼☼ Owoc wyborny, stołowy. Drzewo tworzy piękną koronę stożkową. Rodzi obficie, dojrzewa w listopadzie.

Bera Lińska ☼☼ Wrzesień, październik. Duża żółta, soczysta i smaczna gruszka. Drzewo płodne i na mróz wytrzymałe.

Bera Sobieskiego (Bonkreta) ☼☼ Jesienna gruszka średnia, zielona z rumieńcem, bardzo smaczna.

Diuszesa wczesna (Dr. Jules) ☼☼☼ Wrzesień, październik. Owoc blade żółty, bardzo duży i smaczny.

Dobra Ludwika ☼☼ Październik. Duża żółtawa, wyborna gruszka, pięknie zarumieniona. Rodzi, wcześnie i obficie.

Diuszesa Williamsa ☼☼ Październik. Duża żółtawa i smaczna gruszka, na mróz w młodości czuła.

Duanna zimowa ☼☼ Styczeń do wiosny. Owoc duży, smaczny, zielony, wymaga słonecznej wystawy. Drzewo wytrzymałe i płodne.

Duanna letnia ☼☼ Dobra gruszka letnia. Owoc smaczny, średniej wielkości. Drzewo wytrzymałe i rodzi dobrze.

Faworytka ☼☼ Sierpień. Owoc duży, ładny i smaczny. Drzewo rodzi obficie i odznacza się pięknym rozrostem.

Jaśnie pańska ☼☼ Wrzesień, październik. Owoc blade-żółto-zielony, smaczny, amatorski. Bardzo prędko przechodzi.

Józefinka ☼ Grudzień do stycznia, a nawet i dłużej. Smaczna gruszka średniej wielkości żółto-zielona. Drzewo zdrowe i płodne.

Karol Ernest ☼☼☼ Od grudnia go lutego. Owoc średni, piękny, żółty z rumieńcem. Drzewo jest wytrzymałe.

Komisówka (Duanna związkowa). Od końca października, trwa do nowego roku. Owoc dosyć duży. Drzewo rośnie miernie i tworzy nieduże korony.

Kongresówka ☉☉ Wrzesień. Bardzo duża gruszka, smaczna, maślawa, lecz prędko przechodzi. Owoc handlowy.

Król Karol Wirtemberski ☉☉ Duże gruszka jesienna. Niekiedy

wyrasta olbrzymia, zwłaszcza na kartach i młodych drzewkach.

Marya Ludwika ☉☉ Październik. Owoc średni, żółty wyborny. Zebrana w połowie października, trwa do grudnia.

DRZEWY I KRZEWY PARKOWE.

	10 szt. kop.	1 s. k.		10 szt. kop.	1 s. k.
Acer Platanoides. Klon pospolity, znane drzewo niewybredne na glebę	150	20	Sambucus nigra. Bez czarny pospolity	150	20
Aesculus Hippocastanum. Kasztan pospolity	200	25	Spirea albiflora. Tawuła białokwiatowa	120	15
Berberis vulgaris. Kwaznica. Silne egzemplarze	100	15	Spirea sorbifolia. Tawuła jarzębolistna o wielkich bukietach białych kwiatów	100	15
Caragana arborescens. Akacja żółta, zwana syberyjską, wyborna na żywopłoty. 100 sztuk 5 rb. Uduje się bardzo dobrze na piaskach. 1000 szt. 25 rb.			Symphoricarpus orbiculatus Śnieguliczka okrągła wyborny krzew kładowy	180	20
Caragana arboresc. pendula, płacząca		75	Siringa vulgaris. Bez pachnący	180	20
Catalpa Kaempferi Surmia japońska, piękne drzewo, szybko rosnące o wielkich liściach i ślicznych kwiatach	150	20	100 silnych krzewów 15 rb. Bzy szczepione w pięknych odmianach pełnokwiatowe i pojedyncze 1 rb.		
Cornus alba, Swidwa Dereń biały, piękny krzew kładowy. Kora na młodych gałązkach czelwona			Ulmus campestris. Wiąz polny, drzewa w koronach	100	15
Corylus Avellana, Orzech laskowy, turecki	150	20	Także wiąz niski przydatny na szpalery, wysoko prowadzony, 100 sztuk 4 rb, 1000 szt. 25 rb.		
Crataegus oxyacantha Głóg na żywopłoty 100 szt. 5 rb. silne krzewy 1000 szt. 30 rb.			Vitis hederacea. Dzikie wino, nieoceniona roślina pnąca, powszechnie znana	200	25
Desfontia crenata. Żyłistek	250	30	Weigelia, krzew obficie i pięknie kwitnący	250	30
Fraxinus pendula. Jesion płaczący od 75 k. do 1 r. szt.			(posiadamy odmianę Amurensis, niewymagającą okrycia)		
Gleditschia. Iglicznia trójkolczysta, piękne drzewo nieco podobne do akacji, z wielkimi kołkami	100	15			
Hedera Helix. Bluszcz zwyczajny w doniczkach	250	30	DRZEWY IGLASTE.		
Ligustrum vulgare, nieoceniony krzew na żywopłoty zwłaszcza niskie. 100 sztuk 4 rb., 1000 szt. 20 rb.			Picea excelsa. Świerk pospolity, piękne drzewo parkowe, wysokie 120 cm 100 szt 15 rb.	200	25
Quercus imbricaria. Dąb o liściach podługowatych ciemno zielonych	100	15	Thuja occidentalis. Żywotnik zachodni, sztuka od 50 k. do 1 rb.		
Sambucus fol. luteis. Bez czarny o liściach żółtych	200	25	ROŚLINY TRWAŁE I GRUNTOWE.		
			Aquilegia steiata. Orlik gwiazdkowy w różnych barwach	100	15
			Iris Germanica, Kosaciec, kwiat lila z niebieskiem, liść szeroki	80	15
			Iris Kaempferi sibirica, liść wązki, kwiat fioletowy	100	15
			Budbeckia laciniata fl. pl. piękne kwiaty złoto-żółte	100	15

	10 szt. kop.	1 s. k.		10 szt. kop.	1 s. k.
Viola odorata. Fiołek pachnący, pojedyncze i dubeltowe	60	10	Canna Crozy, Pacioreczniki wielko-kwiatowe		
Viola tricolor, Bratki mieszane w różnych kolorach, 60 szt 1 rb. 20 kop.			Canna Crozy Calcedonica wysoka, liść zielony, kwiat żółty, wielki	20	
Myosotis alpestris, Niezapominajki, 60 szt 1 r. 20 k.			Canna Crozy Reine Charlotte niska, liść zielony, kwiat czerwony z żółtym brzegiem	30	
CEBULKI KWIATOWE.			Canna Crozy Max Miller wysoka, kwiat ciemno czerwony	15	
Gladiolus Gandavensis hybridus	80	10	Canna Crozy Orchidea fl. Cochila liść czerwony, kwiat szmaragdowy, wysoka	20	
Gladiol. Lemoinei hybrid.	80	10			
Montbretia, Cynobrówka pomarańczowo czerwona	30	5			

DAHLIA JAURESI.

Georginie kaktusowe.

Silne kłącze 1 szt. 30 k, Młode z sadzonek 1-na sztuka 20 kop.

Pink Pearl, kwiat perłowo różowy, końce płatków białawe strzępiaste

Lotte Kohlmannslehmer, kolor jasno kremowy prawie biały, płatki strzępiaste, na długich ogonkach kwiat zwieszający się nisko.

Hohenzollern. Kwiat duży koloru pomarańczowego, bardzo piękna i oryginalnie wysoka.

Stella, karmazynowo różowa, płatki spiczaste. Bardzo piękna na mocnych szypułkach.

Standard Bearer, ognisto-szkarłatna, płatki spiczaste.

Gartenkünstler, purpurowo-fioletowa, niska.

Cesarzowa Augusta Wiktorja, kwiat biały, płatki szerokie.

Kapitan Lans, siarkowo-żółta, końce płatków różowawe.

Jugend, perłowo-różowa, płatki spiczaste do środka skręcone. Bardzo piękna.

Northern Star, ognisto-ciemno-szkarłatna. Płatki na zewnątrz wykręcone, Prześliczna.

Powyżej wymienione georginie są najpiękniejsze i najnowsze ze wszyst-

kich istniejących odmian. Niektóre z nich nie są jeszcze puszczone w handel przez nasze zakłady ogrodnicze a zatem są nowością, której nie posiadają ogrody w Królestwie.

Kolekcja z 10 odmian z nazwiska ni 2 r.

„ „ bez nazw miesz. 1 r. 50 k

ROŚLINY KOBIERCOWE.

Służą do ubierania kłębów kobiercowych.

Alternanthera amena, kolor jasny

Altern. spectabilis ognisto karmin.

Ait. atrosanguinea bardzo ciemna.

Alternanthera aurea żółta.

Altern. versicolor dwubarwna.

C E N Y.

100 sadzonek ciętych . . . 75 kop.

100 sadzonek z korzeniami 150 kop.

Jedno okno z 700 sztuk 500 kop.

Achyranthes Verschaffellii sadzonki z korzeniami. 1-na sztuka 3 kop., 10 szt. 25 kop.

Coleus Hero 1 s. 3 k., 10 s. 25 k.

Gnaphalium lanatum 1 szt. 5 kop., 10 sztuk 25 kop.

Sedum carneum fol. var. 100 sadzonek z korzeniami 1 rb. 50 kop.

Okno roślin kobiercowych może być zamówione w kilku odmianach.

zamówienia na całe okna przyjmujemy od 15 marca do 1 maja.

Sprzedaż sadzonek od 1-go maja do 1-go czerwca.

„Nanon“

W. WĘCŁAWSKA

SPECJALNY SKLEP ELEGANCKICH
 — DAMSKICH KAPELUSZY. —

Poznań, ul. Berlińska 12, róg Wiktorji.

P. CHLUDZIŃSKI

COIFEUR & PARFUMEUR

ulica Teatralna 3 w POZNANIU

poleca swoje pierwszorzędne salony do spuszczenia i fryzowania włosów dla dam i mężczyzn; wykonanie gustowne, jako też sprzedaż wszelkich do tego artykułów, wyrób

wszelkich prac z włosów.

Champroing!

Sprzedaż krawatów, guziczków do koszul i mankiet, szelki, etui do cygar i portmonetki, perfumerja angielska i francuska.

POZNAŃ.

ANTONI ROSE

Poznań—Bazar

Telefon 381. ——— Zakończ. roku 1847.

POLECA SWÓJ PIERWSZORZĘDNY POLSKI SKŁAD MA-
 TERJAŁÓW PIŚMIENNYCH, GALANTERYJNYCH I SKÓ-
 RZANYCH. FABRYKA REJESTRÓW GOSPODARCZYCH
 KSIĄŻEK KONTOWYCH I WYROBÓW PAPIEROWYCH.
 ZAKŁAD LITOGRAFICZNY I DRUKARNIA.
 NAJWIĘKSZY SKŁAD TAPET, ANG. I FRANCUS. LI-
 NOLEUM I ROZET.

C. ADAMSKI

Poznań, Bazar, Nowa ul. 7/8

Gniezno Fryderykowska ul. 5

Pierwszorzedny Magazyn

Artykułów Męzkich

założony w roku 1854.

Fabryka czapek i rękawiczek

poleca hurtownie i detalicznie:

KAPELUSZE

z fabrych angielskich, francuskich i wiedeńskich

RĘKAWICZKI

damskie i męskie

BIELIZNĘ MĘZKĄ

białą i kolorową

KRAWATY

z zagranicznych fabryk

CZAPKI z własnego wyrobu, oraz francuskie
i angielskie

PARASOLE i LASKI

TRYKOTAŻE.

Wszelkie nowości zawsze na składzie.

Na wystawach przemysłowych firma odznaczona złotymi medalami.

Człek grzeszny częstokroć umiera
I małej bajki życia nie zakończy.

(Słowacki)

Konwie do transportu mleka, **chłodniki**, oraz wszelkie sprzęty mlecznicze.

Szafy i kasety żelazne do pieniędzy, zaopatrzone w **stalowy pancerz**, z zamkami najnowszej konstrukcji.

Meble **ogrodowe**, żelazne, drewniane i **trzcinowe**.

Łóżka żelazne, wyściełane i mosiężne **dla dorosłych i dzieci**.

Drut do ogrodzeń **na płoty** kolczasty i siatkowy.

NOWOŚĆ!

NOWOŚĆ!

MASZYNY

do krajania kapusty, bardzo praktyczne po użyciu, po marce 25, 33 i 48 za sztukę.

APARATY

do gotowania konserw oraz odpowiednie słójki do konserw, jarzyn, galatek i mięsa na $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1, $1\frac{1}{3}$, $1\frac{1}{2}$, 2 litr.

CENY ZAGRANICĄ ZNIŻONE.

Sprzęty **kuchenne i domowo-gospodarcze.**

Maszyny do prania „Schmidta”, wydymalnie, maglownie pokojowe i angielskie.

Piece **Hansena**, iryjskie, oraz inne systemy. **Kuchnie** (angielski) bardzo praktyczne, od 36 mk. począwszy.

Szafki do lodu w rozmaitych wielkościach

poleca firma **T. OTMIANOWSKI**

od 1892 r. właścicielami:

B. Ziętkiewicz, S. Mińcikiewicz

Poznań—Bazar. Telefon 565.

Adresować proszę:

FIRMA T. OTMIANOWSKI

właśc. — Inhab. B. Ziętkiewicz, S. Mińcikiewicz

POZNAŃ—POSEN.

Leon Kuczyński

Poznań — Bazar

ul. Nowa 7

poleca:

Kapelusze męskie

z pierwszorzędnych fabryk: Habiga, Borsalino, Chority, Pless.

NA SEZON JESIENNO - ZIMOWY:

Kapelusze pluszowe

słynnej fabryki J. Fickler, Graz.

Czapki sportowe, laski, parasole.

KAMASZE DO KONNEJ JAZDY i POLOWANIA.

KRAWATY angielskie, francuskie

RĘKAWICZKI ANGIELSKIE, SZWEDZKIE i WENECJAŃSKIE.

PLEDY ANGIELSKIE, SŁAWUSKIE. WALIZY i TORBY -
PODRÓŻNE.

Bieliznę MĘŻKĄ BIAŁĄ i KOLOROWĄ W WIELKIM WYBORZE,
RÓWNIEŻ WYKONUJĘ NA ZAMÓWIENIE.

HOTEL RESIDENZ

WROCLAW, TRJENTZTENPLATZ.

--PIĘKNE POŁOŻENIE, 80 POKOI URZĄDZONYCH--
Z KOMFORTEM. CENTRALNE OGRZEWANIE. ELEK-

TRYCZNE OŚWIETLENIE, 2 LIFT'Y.

Tel. Nr. 1006.

Ceny umiarkowane.

Zarząd—Maks Żernik.

USŁUGA POLSKA.Z dniem 1-go października 1908 roku przenio-
słam swójPENSJONAT DLA PRZYJEZDNYCH

z ulicy Wiktorji № 17 II piętro

na ul. Lipową № 8 I piętroi POLECAM NADAL UPRZEJMIE NA CZAS DŁUŻ-
SZY i KRÓTSZY. POMIESZCZENIE URZĄDZONE
Z KOMFORTEM. KUCHNIA ZDROWA i SMACZNA.*Zofja Koczorowska.*

Poznań, telefon № 938.

Magazyn Ubiorów

MĘZKICH, DAMSKICH, UCZNIOWSKICH
i DZIECIENNYCH

Józefa Skwary

w Warszawie

Marszałkowska Nr. 122. Telef. 82—91.

Mazowiecka Nr. 1. Telef. 77—25.

EGZYSTUJE OD ROKU 1858.

SKŁAD SZKŁA, PORCELANY, FAJANSU, MAJOLIKI
i NACZYŃ KAMIENNYCH

✻ ✻ **WŁASNA MALARNIA** ✻ ✻

6 Senatorska 6
Telefon 20—78

F. Tzdebski

FILJA:
20 Bracka 20
Telefon 90 85

w WARSZAWIE

POLECA CAŁKOWITE WYPRAWY ŚLUBNE od najskromniejszych do wykwintnych.

HERBY i MONOGRAMY NA SZKLE i PORCELANIE.

— Stały napływ nowości. —

CENY FABRYCZNE.

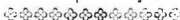
KALISZ HOTEL EUROPEJSKI

w śródmieściu, ul. Marjańska № 5.

Zakład pierwszorzędny o 43 pokojach, w cenie od 80 kop. do 2 rb. 75 kop., urządzone z komfortem, wanna i prysznic na miejscu. Dwie sale balowe.

Telefon № 74.

Omnibus hotelowy na każdym pociągu.

Powszechnie znana ze swej dobroci kuchnia, oraz wielki zapas najrozmaitszych win z własnych piwnic. Ceny przystępne.

JAN PRZYBYLSKI.

Bracia Ginter w Kaliszu

fabryka kamieniarska i pracownia rzeźb.

Dom handlowy Karol Truskowski

Zduńska-Wola

sprzedaż węgla kamiennego i koks, materiałów budowlanych, oraz nawozów sztucznych. Skład i kantor ul. Kolejowa, połączenie telefoniczne.

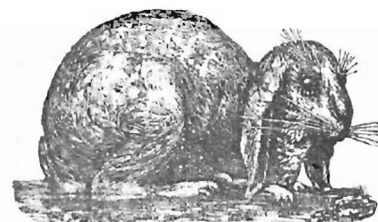
FABRYKA

WYROBÓW CEMENTOWYCH

poleca:

dachówki cementowe po 25 k. łokiec kw., rury na mosty po 3 rb. — 6½ rb., cembrowiny na studnie 6½ rb. sztuka. Żłoby, zlewy pod rynny, słupki do ogrodzeń i oznaczeń pól. **Hodowla** mięso, niebieskie i srebrne na skórki od 4½ rb.

LEON PRZYŁUBSKI

królików rasowych kłapouchy na para. **Cenniki na żądanie gratis.**

Kąty, p. Ostrowy, gub. warszawska, st. kolejowa Krośniewice.

* Specjaliści.

LEKARZE POLACY W POZNANIU.

(należący do Wydziału Lekarskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk). =====

- * Dr. **Adameczewski** (chor. dziecięce). Św. Marcina 70.
- * „ **Bolewski** (gardło, nos, ucho). Ul. Bismarka 6.
- „ **Bartz** (asystent zakładu akuserek).
- „ **Broekere** Szeroka 17.
- „ **Chachamowicz** Św. Łazarz. Głogowska 102.
- * **Rada** Dr. **Franciszek Chłapowski** (wewnętrzne, latem w Kissingen). Ogrodowa 13.
- * Dr. **Chrzanowski** (Kobiece i położnictwo. Klinika prywatna). Św. Marcina 45.
- „ **Dandelski** (asystent oddz. chirurg. szpitala miejskiego).
- * „ **Demiński** (nos, ucho, gardło). Rycerska 3.
- „ **Dziembowski** Teatralna 5.
- „ **Gantkowski** Stary Rynek 75.
- * „ **Grabowski** (nos, ucho, gardło, choroby mowy). Św. Marcina 9/10.
- * „ **Jankowski** (serce, latem w Nauheim). Ogrodowa 10.
- * „ **Janta-Poleczyński** (wewnętrzne i nerwowe. Ambulatorjum, latem w Oyenhauseu). Ul. Wiktorji 1.
- * „ **Jarnatowski** (okulista). Frydrykowska 28.
- „ **Jerzykowski** Zwierzyniecka (Tiergartenstr.) 7.
- * „ **Kapuściński** (serce). Podgórna 10a.
- * „ **Karwowski** (skórne i pęcherzowe). Gabinet do prześwietlania i leczenia promieniami Roentgena oraz światłem Finnsena i prądami d'Arsonvala. Św. Marcina 58.
- „ **Kożuszkiewicz** Jeżyce. Wielka Berlińska 55.
- * „ **Krysiewicz** (dziecięce. Lekarz naczelny szpitala Św. Józefa). Św. Marcina 69.

- Dr. **Kuener** Ul. Wilhelmowska. 17.
- „ **Kroll** (chirurgja i ortopedja). Plac Królewski 10a.
- Radca Dr. **Laudowicz**. Jeżyce Wielka Berlińska 69.
- * Dr. **Łazarewicz** (choroby kobiece i położnictwo). **Klinika prywatna.**
Berlińska 19.
- „ **Maćkiewicz** Jeżyce Ul. Jadwigi (Hedwigstr.) 2.
- „ **Meissner** Podgórna 4.
- * „ **Mieczkowski** (chirurgja). **Klinika prywatna.** Wielkie Garbary 9.
- „ **Michalski** Chwaliszewo 76.
- * „ **Niegolewski** (okulista). Królewski plac 6.
- „ **Nowakowski** (asystent oddz. chir. szpitala miejskiego).
- * Radca Dr. **Paniński** (wewnętrzne i nerwowe. **Klinika i zakład wodo-
doleczniczy.** Lekarz naczelny zakładu śś. Miłosierdzia. Rycer-
ska 15.
- * Dr. **Parczewski** (chirurgja, choroby pęcherza i nerek, ortopedja).
- * „ **Pomorski** (kobiety i chirurgja). Lekarz naczelny szpitalika
św. Józefa. **Klinika prywatna.** Plac Piotra 41.
- „ **Roman** (asystent szpitala miejskiego).
- „ **Rydlewski** Szkolna 10/10a.
- „ **Sadowski** Jeżyce ul. Moltkego 17. (Latem w Reichenhall).
- „ **Schultz** Półwiejska 34.
- * „ **Skoczyński** (choroby nerwowe i umysłowe. **Klinika prywatna.**
Podgórna 13.
- „ **Smoliński** Wilda, ul. Następcy tronu 108a.
- * „ **Stan** (gardło, uszy, nos). Św. Marcina 14.
- * „ **Stark** (choroby skórne i pęcherzowe. **Promienie Roentgena i Finsena.**
Ul. Wiktorji 11.
- * „ **Stasiński** (okulista. **Klinika prywatna.** Ul. Wilhelmowska 17.
- * „ **Święcicki** (choroby kobiece i położnictwo. **Klinika prywatna.** Sta-
ry-Rynek 78.
- * „ **Szule** (choroby płuc i gardła). Św. Marcin 5.

- Dr. Szulczewski Stary-Rynek 59/60.
 * „ Tomaszewski (wewnętrzne i nerwowe). Ul. Bismarka 7.
 * „ Wicherkiewicz (okulista. Klinika prywatna). Św. Marcin 6.
 * „ Zakrzewski Ksawery (choroby skórne, pęcherzowe, nerkowe. Promienie Roentgena.) Berlińska 20.
 * „ Zakrzewski Franciszek (choroby narządów trawienia). Klinika prywatna i zakład wodoleczniczy. Rycerska 15.
 * Radca Dr. Zielewicz (chirurgia. Lekarz naczelny zakładu S. S. Miłosierdzia). Plac Bernardyński 1.
 * Dr. Żniniewicz (wodolecznictwo. Zakład wodoleczniczy). Strzelecka.

W bezpłatnej lecznicy Towarzystwa społeczno-hygienicznego ordynują dla ubogich na choroby skórne i pęcherzowe pp. Dr. Karwowski i Dr. Ks. Zakrzewski od 1/2 9 do 1/2 10 rano. Na choroby dziecięce pp. dr. Adamczewski i na choroby kobiece dr. Łazarewicz od godz. 2-ej do 3-ej.

Prócz tego udzielają tamże konsultacji pp.: dr. Dembiński i dr. Grabowski na choroby gardła, nosa i ucha. Radca dr. Fr. Chłapowski na choroby wewnętrzne. Dr. J. Połczyński i dr. Skoczyński na choroby nerwowe.

Szanownej publiczności polecam mój wygodnie nowo urządzony

PENSJONAT DLA PRZYJEZDNYCH

w Poznaniu przy ul. Podgórznej № 12B, parter. Po tanich cenach pokoje ciepłe. Upraszam o łaskawe poparcie.

Z wysokim szacunkiem WARDESKA.

SKŁAD HURTOWEJ i DETALICZNEJ SPRZEDAŻY

pod firmą „OGNIKO”

W KALISZU, Wroclawskie-Przedmieście

poleca wszystkie towary kolonialne, delikatesy, wyroby tabaczne, mydlarskie, jak również towary spożywcze, wszystko w wyborowych gatunkach, po cenie bardzo przystępnej.

Z poważaniem ZARZĄD.

KLINIKA PRYWATNA

dr. POMORSKIEGO

dla chorych na cierpienia chirurgiczne i ortopedyczne, dla chorych
na cierpienia pęcherza i dla chorób kobiecych.

Poznań, plac Piotra 4

(Petriplatz). Telefon 893.

POLSKI ZWIĄZEK NIEWIAST KATOLICKICH

Kraków, Słarowińska 1. 14

internat (pensjonat) dla pań, chcących się kształcić w wyższych zakładach naukowych
i uniwersytecie. Za mieszkanie i całkowite utrzymanie opłata miesięczna wynosi 70, 80
do 100 koron, w razie osobnego pokoju (według bieżącego kursu 28 rb., 32 rb.—40 rb.).Zgłoszenia przyjmuje: biuro informacyjne polskiego związku niewiast kato-
lickich. Kraków, pałac Spiski 34.

Poznań, ul. Rycerska 15.

ZAKŁAD

LECZNICZY DLA CHORYCH

na nerwy, na serce i na cierpienia przewodu pokarmowego (przely-
ku, żołądka, kiszki, wątroby), włącznie chorób przetwarzania się
materji, w połączeniu z zakładem wodoleczniczym. Kuracje djete-
tyczne. Kąpiele elektryczne świetlane, z prądem stałym, zmiennym
i faradycznym. Gabinet z promieniami Roentgena. Masaż wibracyjny
elektryczny i ręczny. Kąpiele wszelkiego rodzaju. Gimnastyka szwedzka.

Dr. Panieński.

Dr. Zakrzewski.

Do nieba patrzysz w górę, a nie spojrzysz w siebie,
Nie znajdzie Boga, kto Go tylko szuka w niebie.

(Mickiewicz).

ST. KOZŁICKI

POZNAŃ

plac **Wilhelmowski** № 3

telefonu № 972.

SPECJALNY MAGAZYN

BIELIZNY

DAMSKIEJ, MĘSKIEJ i DLA DZIECI, STOŁOWEJ i NA POŚCIELE.

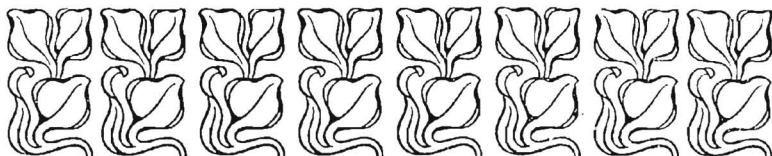
PŁÓTNA, FIRANKI i KOŁDRY,

Bielizna stołowa z wrabianymi herbami.

SPECJALNOŚĆ

KOSZULE MĘSKIE PODŁUG MIARY.

KOMPLETNE WYPRAWY DAMSKIE.

Meran

willa „Stefanja“

jedyny tego rodzaju zakład za-
graniczny w rękach polskich. ==

Środki lecznicze: klimat, djeta, wodole-
czenie, masaż, elektryczność, gimnastyka.

Wskazania: choroby wymiany materji, choroby
nerwowe i sercowe, stany osłabienia i mało-
krwistości. ==

== Płucno-chorych zakład nie przyjmuje.

Sezon od 1 września do 1 czerwca.

WŁAŚCICIEL i LEKARZ ZAKŁADU

dr. BINDER

== leczy także po za zakładem. ==

Jan MACIEJEWSKI

pomolog pejzażysta

i właściciel

ZAKŁADU OGRODNICZEGO

w Warszawie, dr. Górczewska 2

skrzynka pocztowa 113. Telefon 65—30

PROJEKTUJE, ZAKŁADA i PRZERABIA PARKI,

SADY HANDLOWE i PLANTACJE DOCHODOWE.

INSPEKCJE, LUSTRACJE i PORADY JAK UPIĘKSZAĆ

PARKI i ZASILAĆ NA OWOCOWANIE SADY.

DOSTAWA WYBOROWYCH DRZEWEK OWOCOWYCH

i OZDOBNYCH, HODOWANYCH WE WŁASNYCH

SZKÓŁKACH. KATALOG Z OPISEM HODOWLI

SPECJALNYCH BEZPŁATNIE.

Ustępstwa 5% okazicielowi niniejszego kuponu przy zamówieniu w roku 1908/9.

Jan Maciejewski.

Pracownia bakterjologiczna d-ra Wł. Palmirskiego

w Warszawie, ul. Koszykowa № 17

lecznica dla ludzi pokąsanych przez zwierzęta wściekłe oraz wyrób surowic: przeciwbłoniczej, przeciwploniczej, przeciw paciorkowcowej i przeciw dysenteryjnej, oraz surowic i szczepionek przeciwko różycy i zarazie świń i cholercy kur.

A. GORSKA, Warszawa

plac Warecki № 1. Telefon 178—55

poleca tanio wszelkie materiały piśmienne, roboty drukarskie i litograficzne, zawiadomienia ślubne i bilety wizytowe, księgi gospodarskie i buchalteryjne, pocztówki.

Uczącym się odstępkuje 10%.

Wszelkie zamówienia z prowincji za zaliczeniem odwrotną pocztą wysyła się.

A P T E K A

CENTRALNA HOMEOPATYCZNA

ulica Czysta № 6, tel. № 43—92

p o l e c a:

apteczki domowe różnej wielkości i formy, lekarstwa specjalne homeopatyczne, książki i broszury w różnych językach. Na żądanie cenniki ilustrowane. Zamówienia z prowincji wysyłają się odwrotną pocztą za gotówkę lub za zaliczeniem (Nachnahme) do wszystkich miejsc Cesarstwa.

Adres dla listów i depesz: Warszawa, apteka centralna homeopatyczna.

SPECJALNY MAGAZYN LAMP PIOTRA WEISS

Warszawa, Krak.-Przedmieście 23, vis à vis pomnika Mickiewicza

poleca najnowsze modele lamp stylowych z pierwszorzędných fabryk francuskich, angielskich, niemieckich i krajowych. Palniki najnowszych konstrukcji naftowe i spirytusowe. Ceny bardzo przystępne.

Wszystko co chwila rusza się i zmienia,
Prócz w piersiach ludzkich—ludzkiego sumienia.

(Słowacki).

„Dzwonek Częstochowski”

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

redagowany przez ks. Józefa Adamczyka.

Największe i najtańsze pismo ilustrowane.

Od lat ośmiu „Dzwonek Częstochowski” nawołuje do miłości Boga i bliźniego, do miłości ojczyznej przestrzeni i ojczyzniego zagonu do pracy w duchu prawdy, sprawiedliwości i braterskiej zgody.

Na kongresie katolickim we Fryburgu „Dzwonek Częstochowski” nagrodzony został medalem złotym, a w Rzymie na kongresie wszechświatowym, urządzonym ku czci Niepokalanej Matki Bożej, duchowieństwo polskie z ks. arcybiskupem Symonem na czele wyrażało się z wielkiem uznaniem o „Dzwonku Częstochowskim”, jako wydawnictwie poświęconem czci Marji Najświętszej w naszym kraju.

Obok prac treści religijnej i historycznej „Dzwonek Częstochowski” podaje wiadomości z dziedziny polityki, nauk społecznych i przyrodniczych, higieny, pożytecznych odkryć i wynalazków — podróży po ziemiach ojczyznych i obcych.

Prenumeratorzy „Dzwonka Częstochowskiego” otrzymują corocznie premjum. Na rok 1909 przygotowujemy na premjum piękną, kolorami wykonaną kopję **obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej**

Opłata roczna za „Dzwonek Częstochowski” wynosi 4 rb z przesyłką pocztową.

Listy i przesyłki adresować: **Częstochowa, redakcja „Dzwonka Częstochowskiego”.**

Roczniki z lat dawnych redakcja ustępuje dla czytelników ludowych i dla nowych prenumeratorów po cenie wyjątkowej, t. j. po 1 rb. 50 kop. za rocznik.

Redakcja posiada na składzie książki do nabożeństwa, broszury ludowe różnej treści i wszelkie przedmioty dewocyjne.

Więcej niż 125000 lamp w użyciu.

Bez konkurencji, gdzie chodzi o silne, równe i tanie światło.

Najbardziej rozpowszechniony i najlepszy w świecie system lamp naftowo-żarowych.

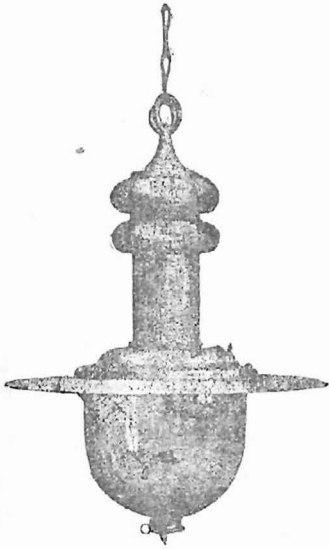
————— NAGRODZONE —————
ZŁOTYM MEDALEM

na wystawie międzynarodowej w Petersburgu w r. 1908 za doskonały system i staranne wykonanie.

Cenniki i broszury wysyła tow. akc.

„LUX”

Warszawa, plac Warecki Nr. 1.

FRYZJER

STEFAN BRODZKI

SALONY DAMSKI I MĘSKI.

Wielki wybór wyrobów z włosów „Postiches” od 3 rb. 50 k.

Czesanie dam przez uzdolnionych specjalistów
50 kopiejek.

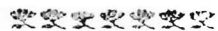
Kosmetyki i perfumerja

po cenach fabrycznych.

✓ Warszawa, Trębacka Nr. 2. ✓

Telefon № 197—16.

Główny Skład Żyrardowski

Warszawa, Krakow.-Przedm. 55.

POLECA:

WYROBY WŁASNEJ FA-

BRYKACJI NAJWIĘKSZEJ W KRAJU,

UZNANEJ ZA NAJLEPSZĄ.

PŁÓTNA, BIELIZNA STOŁOWA, CHU-

STKI, WYROBY POŃCZOSZNICZE,

GOTOWĄ BIELIZNĘ DAMSKĄ, MĘ-

SKĄ, WYPRAWKI DLA PENSJONA-

REK i UCZNIÓW, WIELKI WYBÓR

KOŁDER i FIRANEK W RÓŻNYCH

CENACH itp.

Pierwszorzędny **Hotel Wiedeński**

w Kaliszu, róg Garbarskiej i Kanonickiej

numerów 30 urządzonych z komfortem od 60 kop. do 3 rb. Stajnia dla koni.

Restauracja i handel win zaopatrzone w wielki wybór win, likierów i ko-
niaków zagranicznych i krajowych.

Omnibus hotetowy na każdy pociąg.

Tamże wynajem eleganckich pojazdów

BAZAR PRZEMYSŁU KRAJOWEGO

St. Gołędzinowski

WARSZAWA, Jerozolimska 35

POLECA WSZYSTKIE WYROBY RĘCZNE
Z DZIAŁÓW: PŁÓCIENNYCH, WEŁNIANYCH,
DRZEWNYCH, GLINIANYCH i INNYCH. NA

W MIEJSCU WŁASNE WZOROWE WARSZTATY
KILIMKARSKIE.

Pracownia mebli bambusowych **S. Kwitowski**

Kalisz, Marjańska 1

wykonuje podług najświeższych modeli wykwintne garnitury salonowych i buduarowych mebli bambusowych, jak również pojedyncze przedmioty, jak szafy, półki, ekrany i t. d. z bambusu. Ceny niskie i stałe. Wszytki na zamówienie za zaliczeniem pocztowem i kolejowem.

J. A. SIEDEL, Kalisz

ul. Wrocławska № 6

poleca szkła różnego gatunku, porcelanę, fajanse, lampy, oraz składowe części lamp. **Ceny niskie.**

Półki człowiek żyje to śmierć jest niczem, a jak ona przyjdzie, to człowiek będzie niczem. (Zółkowski).

KALISKIE TOWARZYSTWO Pożyczkowo-Oszczędnościowe

ulica Parkowa, dom towarzystwa muzycznego,
parter, założone w roku 1899.

1. Przyjmuje członków (przez balotowanie). Udział 100 rb. (może być wpłacany częściowo).

2. Udziela pożyczki do wysokości szesciokrotnego udziału: a) za poręczeniem osób, nawet do Towarzystwa nienależących; b) na osobistą odpowiedzialność i c) na zastaw papierów publicznych (%-wych).

3. Pośredniczy przy kupnie przedmiotów niezbędnych dla potrzeb gospodarczych członków.

4. Przyjmuje wkłady, to jest oszczędności, w sumach dowolnych na różne terminy obecnie z mocy art. 31 ustawy dochodzić mogące do 1,000,000 rb.; procenty wypłaca co pół roku (1 lipca i 1 stycznia) podług stopy od 3%—5%.

Ponieważ wszystkie operacje towarzystwa, na mocy ustawy nadawczej są zwolnione od wszystkich opłat stemplowych, dział ten jest najkorzystniejszą lokacją dla osób, pragnących gromadzić oszczędności.

Procenty od wkładów wypłacają się co pół roku z dołu (1 stycznia i 1 lipca) i nie podlegają opłacie podatku dochodowego.

Biuro otwarte codziennie, z wyjątkiem niedziel i świąt, od godziny 9 rano do 2 po południu.

Głównym celem towarzystwa, które się cieszy wielkim uznaniem i liczy przeszło 1700 członków, jest udzielanie pożyczek na warunkach przystępnych drobnym kupcom i rzemieślnikom, oraz przyjmowanie drobnych oszczędności.

Towarzystwo w ciągu ostatnich 8-miu lat wydało pożyczek w sumie 4750000 rb.; przyjęło wkładów, t. j. oszczędności 4600000 rb.

**Wszelkie obroty pieniężne skuteczniają się na zwyczajnym
papierze i nie podlegają opłacie stemplowej.**

Fabryka lalek ruchomych
T. ZIELENIOWSKI

w Kaliszu, ul. Piaskowa № 1.

Akuszerka Marja Korczakowska

polecona przez Tow. dobroczynności

Kalisz, ul. Wrocławska № 30

przyjmuje zamówienia na miejscu i na wyjazd.

BIURO TECHNICZNE
WINCENTY ZBIJEWSKI

inżynier

Warszawa, Wspólna № 59

wykonuje urządzenia i projekta centralnych ogrzewań różnych systemów, wentylacji, kanalizacji wodociągów, kąpeli, instalacji w zakresie przemysłu rolnego. Porady techniczne, projekty, kosztorysy, dostawa wszelkich artykułów technicznych.

**WŁOŚCIAŃSKA SPÓŁKA
 LISKOWSKA**

poleca swoje wyroby tkackie, lniane i bawelniane z własnych warsztatów. **=====**

Zgłoszenia i zamówienia adresować:

Spółka w Liskowie, poczta Ceków, gub. kaliska. Składy w Kaliszu: u p. Chmielikowskiej, ul. Rzeźnicza i przy Stow. spożywcem „Ognisko”, ul. Wrocławska. **=====**

ZAKŁAD

SIODLARSKO-RYMARSKI i GALANTERYJNY

A. F. Bogdańskiego

KALISZ, GRODZKA № 2.

Zakład egzystuje lat 24.

Konstantynopolska piekarnia ze specjalnym oddziałem cukrowniczym
2 razy dziennie świeży wypiek. Szczególnie zwraca się uwagę sz. Publiczności, że
w wszelkie święta i niedziele świeży wypiek jest. Oddział cukierniczy prowadzony
przez cukiernika specjalistę.

M. A. IBISZOW

Kalisz, Wrocławska, róg Alei Józefiny.

PIEKARNIA KALISKA

JULJUSZA TYSZERA

Kalisz, Wrocławska 68, filja Warszawska 8

wypiek parowego, razowego i pszenno-razowego chleba, odznaczającego
się doborowym smakiem i starannym wypiekiem. Ranne pieczywa co-
dziennie świeże tak w filji jak i na miejscu w piekarni. Szczególnie od-
znaczają się i cieszą się uznaniem wśród sz. publiczności smaczne war-
szawskie kajzerki.

Zakład fryzjerski z oddziałem dla pań. Urządzony według naj-
nowszych wymagań higieny. Aparat do mycia i suszenia włosów. Spe-
cjalność: chamoing, czesanie pań 50 kop., manieure, wszelkiego rodzaju
wyroby z włosów „Postiche“, farbowanie włosów.

Józef Cichy, Kalisz ul. Marjańska № 8.

Pierwszorządny magazyn garderoby męskiej

LEONA LANGNERA

KALISZ, MARJAŃSKA № 8

specjalność: materje angielskie, francuskie i krajowe. Ceny umiarko-
wane. Usługa rzetelna. Zamówienia wykonuje w 24 godzinach. ☛

UWAGA: vis á vis Hotelu Europejskiego.

Ile się dusza wzruszy, tyle Boga wzruszy,
O ile dusza w Bogu, o tyle Bóg w duszy.

(Mickiewicz).

Agentury celne kolei Warsz.-Wied.

w Warszawie, Kaliszu- Aleja Józefiny № 1,
Aleksandrowie, Sosnowicach i Granicy

złatwiają wszelkie formalności celne, akcy-
zowe, cenzuralne, sanitarno-policyjne i ekspe-
dycyjne według taksy, zatwierdzone przez
ministerjum finansów.

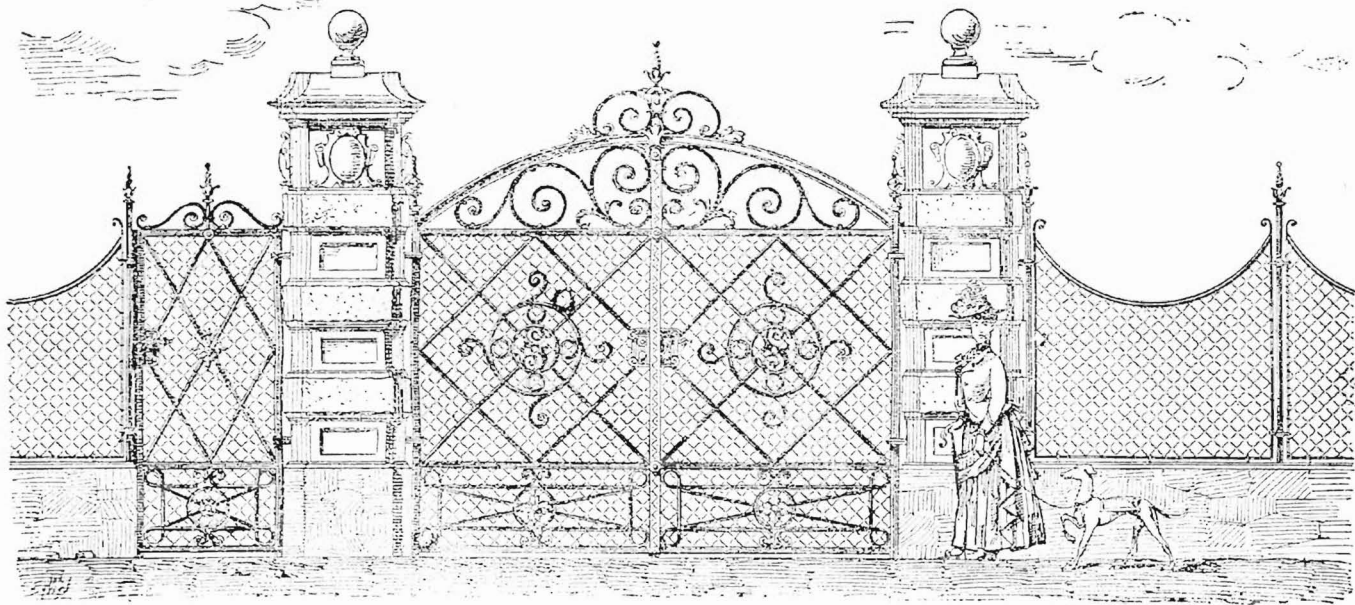
W celu ułatwienia regulacji odnośnych należ-
ności, kolej Warsz.-Wied. otwiera w agenturach
celnych trzymiesięczne bezprocentowe kredyty
na zastaw papierów procentowych, lub za
poręczeniem instytucji bankowych, działających
na zasadzie Najwyżej zatwierdzonych ustaw.

Bliższych informacji udziela na żądanie
wydział agentur celnych w Warszawie,
Zgoda 15, tel. 31-19; w Kaliszu: oddział
kaliski, Aleja Józefiny № 1, telefonu 121.

Fabryka wszelkich drucianych wyrobów, ogrodzeń, siatek itd.

J. Szczepika

w Kaliszu, szosa Szczypiorska, dom własny.

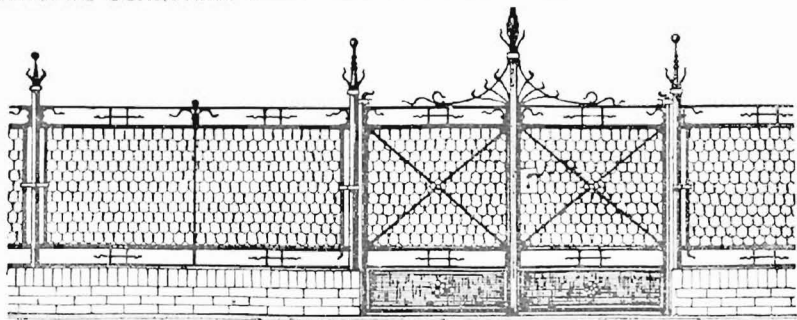

KALISKA MECHANICZNA FABRYKA OGRODZEŃ
DRUCIANYCH I TKANIN METALOWYCH

J. Kardoliński

Kalisz, ul. Wrocławska, obok fabryki fortepianów K. i A. FIBIGERA.
OGRODZENIA DRUCIANE, BRAMY WJAZDOWE, KLATKI, OKÓLNIKI, DRUTY
KOLCZASTE, LINY DRUCIANE, SIATKI DRUCIANE, TKANINY WSZELKIEGO RO-
DZAJU, WYCIERACZKI STALOWE DO NÓG, MATERACE DO ŁÓŻEK, ROBOTY
SIATKOWE OCHRONNE.

CZESŁAW GÓRSKI

Kalisz, ulica Wrocławska № 16.

Po dłuższym pobycie w Londynie i czteroletniej praktyce, po ukończeniu Akadémie Nationale des Maitres Tailleurs de Paris, jestem w możności wykonywać najwykwintniejsze fasony okryć damskich, całkowite kostjумы, amazonki, spódniczki do roweru itd. Wykonuję również wszelką garderobę męską, z czem się polecam szanownej publiczności.

CENY PRZYSTĘPNE.

SKŁAD WIN,

KONIAKÓW, LIKIERÓW, TOWARÓW KOLONJALNYCH,
HERBATY, KAWY I DELIKATESÓW

Władysława ZIÓLKOWSKIEGO

W KALISZU, ul. Rzeźnicza

poleca: wina węgierskie, francuskie, reńskie, krymskie i kaukaskie, wielki wybór wódek i likierów krajowych i zagranicznych. Konserwy, sery, oraz wszelkie towary kolonialne w najlepszych gatunkach.

Każda czysta dusza obawia się, czy spełnia jak należy obowiązek.

(Sienkiewicz).

Hotel, skład win i cygar

EKSPEDYCJA i KOMISJA

najtańsze źródło kupna perfum francuskich, cognacu i likierów

ROBERTA SPERLINGA

w Skalmierzycach.

Skład futer, kapeluszy i czapek krajowych i zagranicz.

Feliksa Pinkus

w Kaliszu, przy Głównym Rynku, vis á vis Tow. Kredytowego Ziemskiego, przyjmuje wszelkie obstalunki i reperacje w zakres kuśnierstwa wchodzące.

Adolf Handke w Kaliszu, Główny Rynek, dom p. Dzięgo

hurtowy i detaliczny skład pszennej mąki z parowych młynów, zboża własnego, doborowego pokupu. Specjalność: lubelska czterozerowa mąka do świątecznych pieczyw, drożdże, wybór kasz, grochów, ryży, a w szczególności czystej perłowej kaszy, jako też owsianej leczniczej, nasiona.

Egzystujący od r. 1854

ZAKŁAD PRZEWOZOWY

J. M. Wartski i S-ka

przyjmuje wszelkie operacje przewozowe z i do kolei st. Kalisz wszelkiego rodzaju towarów większej i mniejszej ilości oraz mebli i wypełnia wszystko jaknajstaranniej, na co posiada tab. zwane rolwagi, platformy na resorach, oraz „Mebelwagony“ dla specjalnego przewozu mebli.

Bar krakowski i cukiernia

w Kaliszu

vis á vis Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego

jedyny zakład: „Tanio, szybko i smacznie“. Wydaje jedzenia gorące. Obfitość zakąsek, wódki, likiery, koniaki i wina. Wyborowe ciasta, lody i kremy.

Właściciel KAZIMIERZ N. MASŁO.

Chcesz mnie sądzić, nie ze mną trzeba być, lecz we mnie.

(Mickiewicz).

Zakład

fotograficzny

„DYZMA”

ORAZ

skład przyborów fotogra-
ficznych dla pp. amatorów.

KALISZ

ulica Warszawska № 17.

Chrześcijański skład hurtowny i detaliczny
wszelkich mąk własnego melenia

Alfonsa HANDKE

W KALISZU

ul. Kanonicka, róg Warszawskiej
specjalność: najlepsza pszenna mąka
do wytwornych pieczyw.

Magazyn męskiego i damskiego obuwia
J. Szymczak i W. Mazurowski

dawniej **NAGLER**

w Kaliszu, ul. Łazienna 7
specjalność: wybór z miękkich praktycznych skór.

CENY PRZYSTĘPNE.

Magazyn

OBUWIA MĘSKIEGO i DAMSKIEGO

PETERSBURSKIE KALOSZE GUMOWE, BUTY FILCOWE i SANDAŁKI KNEJPOWSKIE

= J. SUŁECIŃSKIEGO =

w Kaliszu, ulica Marjańska № 4.

Nie ma większej niedoli, jak nie mieć przychyłnej ludzkiej duszy

(Słowacki).

Klinika oczna dr. B. Wicherkiewicza

Poznań, św. Marcin 6, obok pomnika Mickiewicza
przyjmuje chorych na oczy każdego czasu. Godziny porad od 10—12 i od 4—5.

Hurtowy skład nafty, soli, olejów mineralnych oddział w Kaliszu, Częstochowie, Sieradzu i Zduńskiej-Woli. Reprezentantem jutowych wyrobów fabryki „Warta“ w Częstochowie na gub. kaliską

M. D. MARKOWICZ

Szosa Szczypiornska, Kalisz. Skład i biuro. Oddział detaliczny ulica Złota, dom Działoszyńskiego.

SPRZEDAŻ

WĘGLA GÓRNOŚLĄSKIEGO

HURTOWNĄ i DETALICZNĄ

bez pośrednictwa, w najlepszych i wszystkich gatunkach, na zamówienia począwszy od najmniejszych do kontraktowych dostaw rocznych, z dostawą własną w mieście i okolicy, jako też franco kopalnia i każda stacja kolejowa.

Dział przewozowy

zwożenie towarów z kolei, frachtowanie wszelkich dostaw, wozy na czas przeprowadzek, oraz przyjmuje zamówienia na **na wszelkie nawozy sztuczne** z renomowanych zagranicznych fabryk. ❀❀

Antoni Nieciengiewicz.

Kalisz (Tyniec) ul. Łódzka № 4, telefonu № 142.

Bufet trzeciej klasy

pod kierunkiem Stanisława Winczerskiego stacja Kalisz. Specjalność: wszelkie trunki w cenie sklepowej, w zagranicznym i krajowym wyborze.

OBORA ZARODOWA OLDENBURGÓW w Brudzyńiu

(stacja pocztowa i telegraficzna T U R E K)

nagrodzona 4 nagrodami na konkursie hodowców.

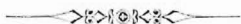
Ma na sprzedaż stadniczki i jałówki po importowanych stadnikach.

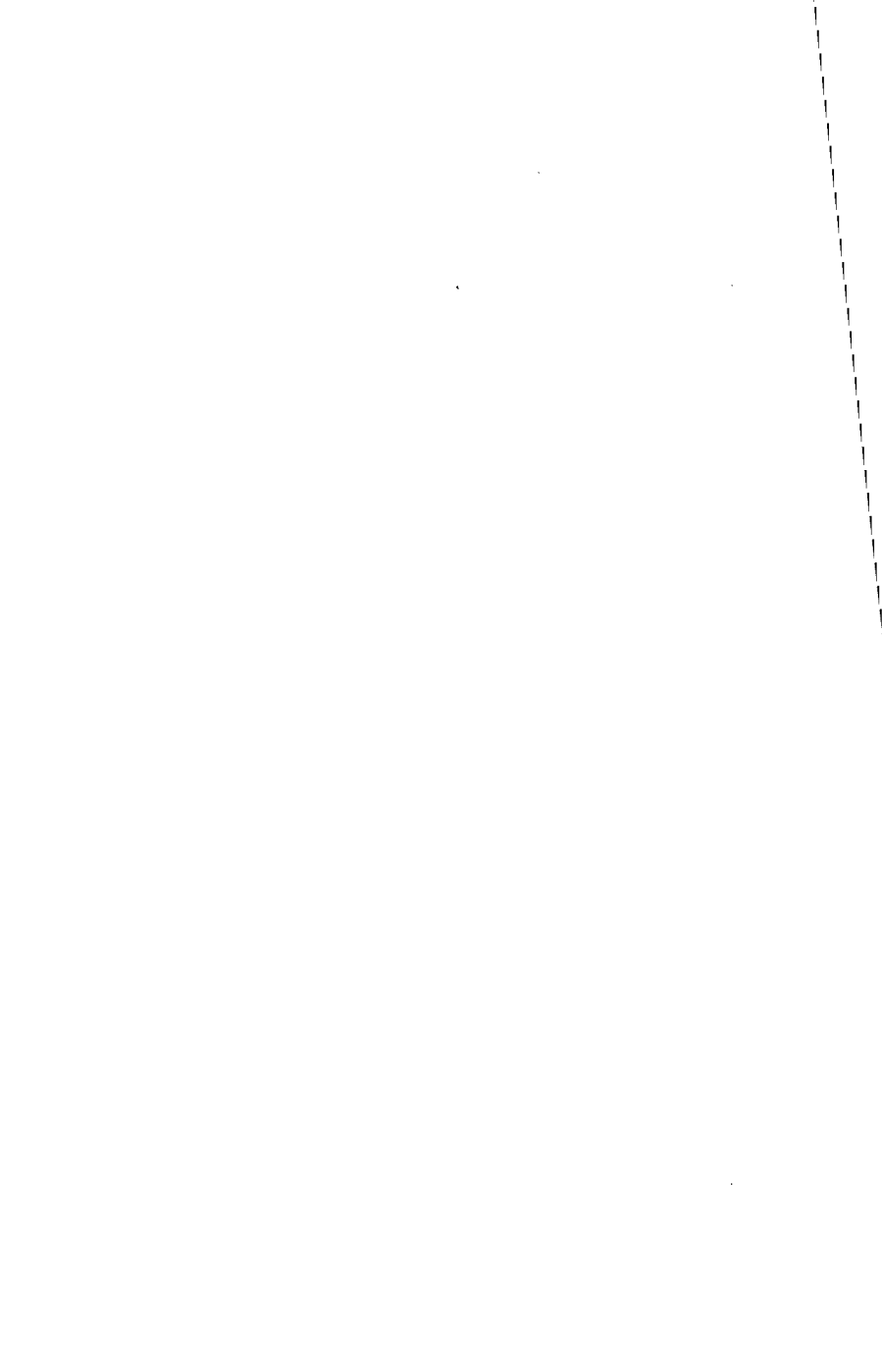
Obecnie obora ta nabyła stadnika po Generalu, który otrzymał 17-cie najwyższych nagród w Oldenburgu, w Gdańsku 4, w Hanowerze 2, w Berlinie 4, po którym są stale do sprzedania byczki i jałowice.

Z głupotą ludzką, daleko więcej liczyć się trzeba, niż z ludzkim rozumem.
(Esteja).

Towarzystwo
im. Władysława Gorkiego
Kolejnicza w Kaliszu

DZIAŁ LITERACKI.

Kaliszowi.

Jeśliś ze mną jest złączony,
Grodzie stary, grodzie mój,
Patrzaj pilno w one strony,
Gdzie straż trzymasz swej korony,
Na placówce dzielnie stój!

Jeśliś jednej ze mną wiary,
W nieśmiertelną życia moc
Strząśnij pleśnie, grodzie stary,
W brzasku pracy i ofiary
Gnuśnych zmierzchów porzuć noc!

Jeśli moją masz nadzieję,
Z mej kotwicy linę wiń...
Skróś przez burze, przez zawieje
Podaj ster swój tam, gdzie dnieje,
I do walnych brzegów płyn!

Jeśli moje ci kochanie
W żar wybucha, w pieśń i czyn,
Dnia ci niosę zwiastowanie:
Światło niechaj ci się stanie
Bóś ty ducha prawy syn!

Karol Kurpiński

„KALISZOWI”

do słów M. KONOPNICKIEJ napisał HENRYK MELCER

Tempo poloneza.

Warszawa d. 21-9 1908r.

TENORY
I
II

BASY
I
II

Jeśliś ze mną jest złą - czo - ny, Gro - dzie sta - ry, gro - dzie mój,
Jeśliś ze mną jest złą - czo - ny, Gro - dzie sta - ry, gro - dzie mój,
Jeśliś ze mną jest złą czo - ny, Gro - dzie sta - ry, gro - dzie mój
Jeśliś - ze mną jest złą - czo ny, Gro - dzie sta - ry, gro - dzie mój. Pa - trzaj pil - no

I
II
I
II

Cresc.
Pa - trzaj pil - no w one stro - ny, Gdzie straż trzy - masz swej ko - ro - ny, Na pla
Cresc.
Pa - trzaj pil - no w one stro - ny, Gdzie straż trzy - masz swej ko - ro - ny, Na pla
Cresc.
Pa - trzaj pil - no w one stro ny, Gdzie straż trzy - masz swej ko - ro ny, Na pla
Cresc.
w one stro - ny, Gdzie straż trzy - masz swej ko - ro - ny,

I *có-wce dziel-nie stój!* *Je-śliś je-dnej wia-ry*

II *có-wce dziel-nie stój!* *Je-śliś je-dnej ze mną wia- - ry*

I *có-wce dziel-nie stój!* *Je-śliś je-dnej ze mną wia- - ry*

II *Na pla-có-wce stój!* *Je-śliś je-dnej ze mną wia- - ry*

I *Wnieś-mier-tel-ną ży-cia moc* *Strząśnij ple-śnie, gro-dzie*

II *Wnieś-mier-tel-ną ży-cia moc* *Strząśnij ple-śnie, gro-dzie*

I *Wnieś-mier-tel-ną ży-cia moc* *Strząśnij ple-śnie, gro-dzie*

II *Wnieś-mier-tel-ną ży-cia moc* *Strząśnij ple-śnie, strząśnij ple-śnie, gro-dzie sta-ry, gro-dzie*

I *sta-ry, Wbrza-sku pra-cy i o fia-ry* *Gnu-śnych zmie-rzchów po-rzuć noc, po-rzuć*

II *sta-ry Wbrza-sku pra-cy i o fia-ry* *Gnu-śnych zmie-rzchów po-rzuć noc, po-rzuć*

I *sta-ry Wbrza-sku pra-cy i o fia-ry* *Gnu-śnych zmie-rzchów po-rzuć noc, po-rzuć*

II *sta-ry Wbrza-sku pra-cy i o fia-ry* *Gnu-śnych zmie-rzchów po-rzuć noc, po-rzuć*

I noc! Je - śli mo - ją masz na dzie - je, Zmej ko - twi - cy *Cresc.*

II noc! Je - śli mo - ją masz na dzie je, Zmej ko - twi - cy *Cresc.*

I noc! Je - śli mo ją masz na dzie - je, Zmej ko - twi - cy *Cresc.*

II noc! Je - śli mo - ją masz, Zmej ko twi - cy

I li - nę win...Skroś przez bu - rze, przez za - wie - je Po - daj ster swój *f*

II li - nę win...Skroś przez bu - rze, przez za - wie - je Po - daj ster swój *f*

I li - nę win...Skroś przez bu - rze, przez za - wie - je Po daj ster swój *f*

II li nę win...Skroś przez bu - rze przez za - wie - je Po - daj ster swój *f*

I tam, gdzie dzie - je, I do wol - nych brze - gów płyn. i

II tam, gdzie dzie - je, I do wol - nych brze - gów płyn. i

I tam, gdzie dzie - je, I do wol - nych brze gów, i do wol - nych brze - gów

II tam, gdzie dzie - je, I do wol - nych

I do wol-nych brze-gów płyn, i do brze - gów płyn! Je - śli

II do wol-nych brze-gów płyn, i do brze - gów płyn! Je - śli

I do wol-nych brzegów płyn, i do brze - gów płyn! Je - śli

II brze - gów płyn, i do wol-nych brzegów płyn! Je - śli

I mo - je ci ko - cha - nie wżar wy - bu - cha, w pieśń i w czyn,

II mo - je ci ko - cha - nie wżar wy - bu - cha, w pieśń i w czyn,

I mo - je ci ko - cha - nie wżar wy - bu - cha, w pieśń i w czyn,

II mo - je ci ko - cha - nie wżar wy - bu - cha, w pieśń i w czyn, Dnia ci nie - sę

I Dnia ci nie - sę zwia - sto - wa - nie: Świa - tło nie - chaj ci się sta - nie,

II Dnia ci nie - sę zwia - sto - wa - nie: Świa - tło nie - chaj ci się sta - nie,

I Dnia ci nie - sę zwia - sto - wa - nie: Świa - tło nie - chaj ci się sta - nie, Świa - tło

II zwia - sto - - wa - nie. Świa - tło nie - chaj ci się sta - nie

I *f* *Cresc.*
 Świa-tło nie-chaj ci się sta-nie, Boś ty Du-cha pra - wy syn!

II *Cresc.*
 nie - - chaj ci się sta - nie, Boś ty Du - cha pra - wy syn!

I *b* *Cresc.*
 nie - - chaj ci się sta nie, Boś ty Du - cha pra - wy syn!

II *Cresc.*
 nie - chaj ci się sta - nie Boś Du - cha syn!

ff

Autografy posłów.

Mandat poselski, to dowód wysokiego zaufania narodu. Społeczeństwo tylko tych nim darzyć winno, którzy wybitnymi zdolnościami, silnym charakterem, nieskazitelną i prawą przeszłością życiową się odznaczyli. Sięgnąć po niego mają prawo tylko ci, którzy szczerze kochają kraj, którzy dla dobra ziemi ojczystej umieją poświęcać wszystko i piersią własną, jak ongi praojcowie orężem, są zdolni bronić sprawy świętej.

Naród cały znać powinien swych rzeczników i przedstawicieli bez względu na to, z której ziemi oni pochodzą.

Tą myślą kierując się, Redakcja kalendarza kaliskiego na Szkołę Rzemiosł chce być pośrednikiem między narodem i jego przedstawicielami. Rozumiemy doskonale, iż podać winniśmy sylwetki posłów wszystkich trzech dzielnic naszych, ale to rzecz, jak na nasze wydawnictwo, za trudna. Zebranie i odbicie podobizn przechodzi nasze środki materialne, dajemy więc chwilowo to, na co nas stać.

W tym roku udało nam się zebrać autografy posłów Koła Polskiego w Berlinie i one umieszczamy w Kalendarzu, obiecując w wydawnictwie na rok następny uzupełnić resztę.

(Red. Kal.)

Wojny.

Wiara, spokojem, wytrwałością!

Bariont pures.

Czuliński. Roman Jank-
Alfred Jankowski. Dr. Włodek Karyński.

Maciej Mroczkowski Kł. Kł.

Bernard Czajkowski

Wojny

Ks. P. Prandy.

Adam Napierkowski. Zygmunt Dziembowski

Matyjasz Jędrzejewski Jan Brzeźniak.

Dr. Edward Tzeriński.

Julian Jas-
Janowski

T. Janowski

J. Wajda.

Wiktor Kulowski Wyciek W. Guty.

Kaliszowi.

POEMAT STEFANA Z OPATÓWKA.

Czcigodnym Państwu F. i K. R.

poświęca

stary przyjaciel

Stefan Giller.

1.

Gdzie od gór Śląskich Wielkopolska niwa
Zielono-złote rozpląszcza obszary,
Trzy wyspy Prosna w dolinie opływa...
Na nich się wznosi nasz Kalisz prastary;
Pomimo wieku zawsze jędrny młody!
Pełno w nim wszędzie zieleni i wody.

2.

Polską Wenecją mieni się i wdzięczy...
Domy i drzewa dwoją się na wodzie,
Co płynie falą przezroczystej tęczy,
Unosząc śliczne pod flagami łodzie...
W mury się stroi a w gaje rozrasta...
Nad Kalisz nie ma piękniejszego miasta!

3.

Wspomnienia dziejów... to przezrocza czasów!
Pod ich urokiem wstaje cmentarz głuchy...
Jakby do nowych na ziemi zapasów—
Praojców wielkich opiekuńcze duchy,
Jeden za drugim spieszą całe tłumy,
Pełne serdecznej troski i zadumy...

4.

Najpierw przybywa, gdy błysło zaranie,
Bolko nasz wielki — ciałem, duchem, trudem,
I stawia zamek na leśnym majdanie, ⁽¹⁾
Sam wojewody wyznacza nad ludem,
Aby był gotów — tak knechty jak draby
Najezdnych hufów odegnąć do Łaby!

¹⁾ Majdan, ołtarz polowy, mogiła z zaklętnięciem w środku, na którym palono ogień ofiarne, potem stawiano na majdanach twierdze, czyli grody, stąd późniejsza nazwa „grodzisko“, „hradyszcze“. Za chrześcijaństwa używano ko na fundamenta pod kościoły. Polski „majdan“ na Zawodziu przeszedł: m te wszystkie przeistoczenia, bo na nim stał najniewątплиwiej kościół św. w którym spoczywają zwłoki Mieczysława Starego. Przy rozkopywaniu motrafiamy głęboko na kamienie i cegły z wapnem. Majdanami nazywają wsie całe, awodniej z czasów przedchrześcijańskich.

5.

Znowu król wielki, bez berła i miecza,
 Kielnię ma w rękę, pod pachą praw księgę...
 Grody do koła w mury zabezpiecza,
 A lud swój skupia w dzielniejszą potęgę...
 W żywą go twierdzą zespolić się trudzi,
 Bo dobre prawo — to mur z dobrych ludzi.

: : : : : : : :

6.

Znów rycerz śmiały, jak i bogobojny,
 A pan przemożny Korony i Litwy —
 Tu stawia twierdzą do krzyżackiej wojny,
 Tu czerpie ducha do Grunwaldzkiej bitwy!
 Pilną ta praca jest mu dla narodu,
 Bo co Wielkanoc puka w bramy grodu...

7.

I wiedzie z sobą — przestawnej Macierzy
 Cnc profesory, orszak mędrców stary,
 Do walki duchów — światłości rycerzy,
 By osłabili złe wrogów zamiary
 Prawdą, co jedna wolna od pogromu,
 I strzeże naród od niewoli sromu...

: : : : : : : :

8.

I znowu później — w dziejowym przezroczu,
 Gdy w mgłach się zmierzchły — togi i birety,
 Inne szeregi budzą zachwyty oczu...
 Młodzianki zbrojne — Kaliskie kadety!
 Rósł i w świętym bojowym zapale
 Umieją zginać, aby odżyć w chwale!

: : : : : : : :

9.

Z kurzawy bojów, gdzie się od ścienniska
 Oprzęd skrwawiony, na poległych wieszka,
 Gdzie wzrok martwieje a dech ból zaciska —
 Młodych pieśniarzy występuje rzesza,
 Co przeczy śmierci w bochaterów łonie,
 I pieśnią budzi duchy po ciał zgonie...

: : : : : : : :

10.

Dwoje młodzianek, przez Kalisza bruki,
 Za oną rzeszą, na jej końcu prawie,

Szło z seksternami na kursa nauki...
I wnet na jednej znalazło się ławie.
Siedli przy sobie, jak bracia rówieśni,
Po jednej matce, po narodzie pieśni.

11.

Obaj, synowie żołnierzy — tułaczy,
Tych, co Ojczyzny, gdy w pętach zemdlala,
W boleści niemej, ale bez rozpaczy,
Odbiedz musieli tam, gdzie wojna wrzała...
Pchni tej wiary, że krwi kropla każda
Zbliża cnych synów do swej Matki gniazda.

12.

„Krwii rozrzutnicy“ (*) po świecie ich zwano...
Sami Ojczyznę w pierś wcielili iście...
I do tornistrów na bojowe wiano
Garstkę jej piasku kładli uroczyście...
Tak, gdy ginęli, to w swym krwawym zgonie,
Zawsze się kładli na Macierzy łonie...

: : : : : : :

13.

Młodszy z pieśniarzy był rodem z Kalisza...
Na świat przyjęły prastare go mury...
Starszy z blizkiego pochodził zacisza...
Przybył z za lasku, z za Winiarskiej góry,
Przez strużkę barwną, jak nitka tęczęwka,
Z małego gniazdka, z miasta Opatówka.

14.

Młodszy miał imię i serce Adama...
Z brzozy, płaczącej na mogile — lutnię,
Co, jak słowiczek, odzywa się sama,
Radość swą nawet wylewając smutnie...
To też, w pierś wzięwszy wszystkie czucia bliźnie,
Mistrzem nad mistrze stał się był w Ojczyźnie!

15.

Starszy był polskim przewodnikiem młodzi
Do prawdy słońca, co rozkuwa z oków,
Strzegł serca, duchy od fałszów powodzi,
Która się lała z ust nowych proroków...
Spiewał... by wytchnąć w samotni ukrycia,
Jako ptak w liściach pośród gradobicia...

16.

Gdy codzien krótszą jego życia droga,
Gdy nie jest pewny: czy nim jutro minie,

*) „Postanie do braci“ K. Brodzińskiego.

W grób mu nie wkleśnie, osłabiona noga?..
 O swej doczesnej rozmyśla gościnie...
 O tej prastarej na ziemi gospodzie...
 O tym kaliskim, pięknym naszym grodzie!

.

17.

O grodzie śliczny! tyś, po Częstochowie
 Drugą skarbnicą łask Bożych wspaniałą...!
 Jej święty szafarz, Józefem się zowie,
 Dary cudowne sypie garścią całą...
 Zdrowie w chorobie przywraca z rozkoszą,
 I męztwo ducha, gdy nieszczęśni proszą...

.

18.

O, uproś dla nas, serdeczny Patronie!
 Od Pana Boga, co króluje w niebie!
 Zgodę i pokój! w Litwie i w Koronie!
 I pomoc w każdej gwałtownej potrzebie!
 Pod jego skrzydły—niech cicho i zgodnie
 Kalisz nasz drogi oddycha swobodnie!

19.

Jakoś go zbawił od Pruskiej czeluści,
 Tak archaniołów duch zawsze zwyciężki,
 Niech będzie z nami! niech nas nie opuści!
 Niech gród nas strzeże od żywiołów kłeski,
 Od krwi przelewów, od moru wybuchów,
 Ale najbardziej — od ludzkich złych duchów!!

.

Kalisz 23 marca 1908 roku

Kartka z Legendy 1794 roku.

POWIEŚĆ EPOPEICZNA

Stefana z Opatówka.

(Ciąg dalszy).

Stach był panem Zielonki, co wśród strug strumieni,
 Wśród łąk bujnych, kwiecistych, wśród gajów i lasów,
 Zdała się być—sielanką w kąpieli zieleni,
 Marzeniem młodej duszy, rajem słodkich wczasów...

Gdziekolwiek było spojrzeć, w jakie światła strony —
Wszędzie tam drzewa w niebie pławiły korony,
A stopy w wodzie strużek, co przez łąki, łęgi
Wiły się—jaki w kwiaty pasy, albo wstęgi...
Nigdzie piasku, ni wydmy bez trawy i kłosa,
Wszędzie świeża zieloność, a nad nią niebios!

Biały dworek Zielonki, nowy, cały z cegły,
Miał przed sobą z zajazdem—dziedziniec rozległy.
Róże, bzy i jaśminy, co w krze wonne rosną,
W pałace go słowików otaczały wiosną ..
W każdym z nich ptasi lirnik, ów czarodziej szary
W zapach kwiatów przelewał pieśni swoich czary,
Że się słuchacz upajał dźwięczną wonią gaju,
A dusza mu wprost z serca chciała iść do rajy...

Za dworkiem—każda gręda innych warzyw światem,
I gaje owocowe, każdy z innym kwiatem ..
Tam, pod płótem—cne śliwy, zebrane w gromadę,
Stoją, jak zakonniczki, w swej białości blade,
Tam, toną w żywszych puchach wsienki i grusze,
Jak w marzeniach niewinnych uśmiechnięte dusze...
Tu, jabłonie na kwieciu mocnym różem płoną,
Jak twarzyczki przed ślubem pod mirtu koroną.
Środkiem sadu, przecięta ławeczkami z głazów
I krzewami porzeczek, szła aleja szlazów
Rzędem długim świeczników różnego koloru,
Od dworku bielonego do starego dworu.

III.

Stary dwór modrzewiowy, dawnych czasów złomek..*
Zamieniony z lat biegiem na bartniczy domek,
W środku ulów i kuszek, przy małym strumieniu
Krył się, niby w zadumie, w lip odwiecznych cieniu,
Tonąc w konarach jednej, jak w ramionach matki,
Bo była też to macierz, a inne—to dziatki. .
Na jej bujnym wierzchołku, w głowicy macierzy,
Siedział bocian na gnieździe, jak zegar na wieży.
Jakoż, o każdym świcie i zachodzie słońca,
Dziób wzniosłszy prosto w niebo, klekotał bez końca...

Wokół dworu szła ława, poczerniała z laty,
Przed ławą—w różnych grządkach rosły swojskie kwiaty,
A całą tę pasiekę, niby ramy—złotem,
Zółta wierzba ociągała świeżym żywopłotem.
Ktoby wstąpił do dworu i zobaczył blisko:
Wszelki przyrząd bartniczy, wosku, suszu stosy,
Przysięgłby, że go wita stary Piast Koszysko,
A to tylko był Kaźmierz, „Dziadzio siwo-włosy“,
Tak zwany, że lat setnych niezwydłym przykładem,
Ze całej okolicy istotnie był dziadem ..
Wieku swego spraw wszystkich—uczestnik i świadek,
Województwa pokoleń—i piastun i dziadek,

Zywa bojów kronika, którą dla Ojczyzny
Na twarzy pargaminie krwią zdobiły blizny.

Przed laty -we łzach młodą pożegnawszy żonę,
Poszedł na odsiecz Gdańska i króla obronę,
A po rozbiciu Tarły, by ratować Piasta,
Przedarł się przez obozy sam jeden do miasta,
I tą samą znów drogą, bez pomp i zachodu,
Wiódł majestat w sukmanie do Królewca grodu.
Uniwersał królewski stąd wiózł do Dzikowa,
Widziały go w kul gradzie—i Warta, i Wschowa...
Walczył mężnie, bez szczęścia, lecz i bez niesławy
Aż do samego końca króla—Piasta sprawy.
W domu, bojów nagroda czekała go słodka..
Zastał bowiem przy piersi syna pierworodka,
Chłopaka, jak olbrzyma, którego niebawem
Na pamięć Stanisława ochrzcił Stanisławem.

Pó latach—znowu bociek w okna dworu puka,
Niosąc Stasia Stasiowi a dla dziadzi wnuka.
Ten ledwo ślepki rozwarł, gdy z Baru nowina
Dziada z ojcem, przez wici, od kolebki syna,
Na koń sadza i wiedzie w krwawy bojów wrzątek
Za wiarę, za swobodę, za ojczysty kątek!

Wielka krzywda wolności świętym powstań zniczem!
Więc kiedy pod Puławskim, gdy walczą z Drewiczem,
Aby najazd odeprzeć od stóp Jasnej Góry,
Gdy zwycięzko tną wroga w wycieczce za mury—
W ramiona się ojcowskie, pierś chwytając, tuli
Jednak pierworodny, rażony od kuli...

Sam ranny, krwawą ręką, za obóz na mary
Na barkach zwłoki syna dźwiga ojciec stary,
Zegna krzyżem kapłana, westchnieniem modlitwy,
I na cmentarz rodzinny wiezie z pola bitwy...
Z czarną flagą i surmą towarzyszy na przedzie,
Za nim w kirze rumaka wierny sługa wiedzie,
Za nimi idą zwłoki w bojowym szkarłacie,
Za nimi ojciec we łzach po najdroższej stracie...

(C. d. n.).

Z AFORYZMÓW

Stefana z Opatówka.

POTWARZ.

Ty jesteś zawiści dziecię,
Z prawdą cię zła chęć rozwiódła
Więc z najpodlejszych na świecie
Stałaś się najbardziej podła.

Bez światła, bez prawdy mocy
 W syk żądła przeszedł głos wargi,
 I nietoperzem po nocy
 Fałsz się ją skrycie twe skargi...

Jako bezsilny morderca
 Sam ciosu zadać nie może,
 Tak jad swój sącząc w mdle serce,
 Wpychasz ofiarę na noże...

Pierś twa - zbójcka gospoda!
 Myśl - godna od smoły czarta!
 Plunąć na cię - śliny szkoda!
 Tak i śliny tyś nie warta!

Prawdy słońce fałszu harce...
 Jak cię marnej śmy rozprasza—
 A mistrz każdy swe potwarce
 I swojego ma Judasza.

WIEŚ PIASTOWSKA.

Ziemie, które w dalszym rozwoju historycznym złączone zostały pod jednym berłem polskim,—ziemie, które były świadkiem już w zaraniu swego istnienia ciągłych napadów od Zachodu Germanów, a od Wschodu różnych łupieżczych ludów, ziemie te, w czasach, kiedy się ich historia zaczyna, pokryte były puszciami, bagnami, lasami nie do przebycia. Zaludnione były zrzadka. Gdzie niegdzie tylko, nad brzegami wód, osiadały gromady ludzi, których zajęciem były barcie, rybołówstwo, myśliwstwo, wreszcie gospodarka na wspólnym zagonie. I lud ten spokojny, niezaczepny, rozmówowany był w swojej krainie pól, w swej Polsce. Tam, gdzie puszcze były, szumiące lasy i bagna rdzawe, gdzie ziemia małourodzajna nie zachęcała jeszcze do karczowania lasów,—nad Bugiem, nad Niemnem i hen, dalej, aż nad Dźwiną,—łowienie ryb, w które rzeki i mnogie łachy wód i jeziora obfitowały, polowanie, doglądanie licznych barci w ostępach leśnych, było głównem, ulubionem zajęciem i utrzymaniem. Gdzieindziej zaś, gdzie po wykarczowaniu drzew odsłoniła się ziemia rodzajna, tam gdzie z pod leśnego zaszcicia wychylać się zaczęła ziemia rodzajna na świat „ku jawu”—na Kujawach — siano tatarkę, len, proso, owies i żyto. I tak przez długi czas lasy i puszcze zasłaniały widok tych ziem zachodnich, gdzie już toczyły się walki, gdzie wchodziły już w grę namiętności wielkie i ambicje, gdzie cywilizację ogniem i mieczem szerzono. Oddanie się ukochanej ziemi i borom było wszystkim.

Ziemia ta, ten dobytek lasom i wodom mozolnie wydarty — wszystko zresztą, należało do wszystkich. Zwyczaj, czy konieczność, wyrobił w charakterze tego ludu właściwą wszystkim plemionom słowiańskim organizację rodowego gminowładztwa. Ziemią władwały rody. Ale prawo to posiadania rodów było przez zwyczaj ściśle bardzo określone: zwykle synowie tylko właściciela pozostawali we wspólnocie majątkowej, wnuki zaś

rozdzielali się ziemią i tworzyli nowe ośrodki społeczne. Podział ten sprawował się zwykle przez rozłosowywanie ziemi dziada i stąd pochodzi nazwa ówczesnych posiadaczy ziemi: dziedziców. Posiadłość taka zwała się dziedziną, działem lub źrebiem. Tym sposobem tworzyły się nowe komórki wspólnot rodzinnych posiadania ziemi. A wspólnoty te były bardzo charakterystyczne i żywotne; ród obowiązanym był w sprawach karnych do wskazywania przestępcy, dziedzic działu nie mógł rozporządzać tą własnością bez zgody krewnych. Zwyczaj jednak nie zezwalania ze strony krewnych na sprzedaż dziedzictwa, zabezpieczony możliwością dochodzenia praw do posiadłości oddanej w inne ręce, nie odnosił się do ziem nabytych lub otrzymanych od księcia. Te posiadały jakby cechę prywatnej i nieograniczonej własności, krępowanej tylko wolą nadającego.

Za istnieniem owej wspólnoty rodzinnej, przemawia, między innymi i sama nomenklatura: spotykamy w aktach i dyplomatach ówczesnej epoki takie nazwiska, jak: Raciborowice, Kwiatkowice, Radoszkowice, Bogusławice, Sękowice — wsie widocznie z nazwy już swojej dzierżawnej, będące własnością gminną. Ale równocześnie też zdarzają się w tychże samych dokumentach nazwy takie jak Radom, Wojciechów. Snać obok własności gminnych, obok ziem, będących we wspólnocie rodu, musiały być posiadłości jakiegoś Wojciecha, który ufundował Wojciechów-dwór, istniał Radom-dwór. Te jednak były rzadsze.

Kilka lub kilkanaście wsi razem złączonych z sobą jakimś, bliżej zresztą nieokreślonym i dotąd niewyjaśnionym węzłami pochodzenia — może wspomnieniami osiedlania się grup koczowniczych — nazywano opolem. Było to najdawniejszą organizacją administracyjną polską. Istniało ono jeszcze w Polsce przedpiastowskiej i przetrwało z pewną żywotnością aż po sam koniec XIII stulecia.

Różne były obowiązki i przywileje opola. A naprzód, w oczach księcia, w sprawach administracyjnych i sądowych wybrana starszyzna opola była przedstawicielstwem danego kawała ziemi. Opole, w razie sporów granicznych, wydawało sąd, opole obowiązane było ponosić odpowiedzialność za przestępcę w razie niewykrycia winowajcy, opole było obowiązane do ponoszenia ciężarów na rzecz księcia, składania danin w naturze, t. zw. narzezu, dawania podwód, przewodu, t. j. eskorty w czasie podróży księcia, stróży na zamkach książęcych, ono było obowiązane do stanu, t. j. do dawania kwaterunku książęciu i jego żołnierzom, do szronu, t. j. do czyszczenia wałów zamkowych z lodu i śniegu itd. W czasie łowów książęcych opole żywiło całą świtę księcia, utrzymywało wielką psiarnię jego i mnogą ilość sokołów. Za to wszystko miało opole wielką swobodę administracji wewnętrznej. Był to najzupełniejszy — kto wie czy szczególnie na owe czasy nie najdoskonalszy — typ samorządu gminnego. Opole posiadało pastwiska, łąki, pasieki, lasy, należące do całej gminy. Ta wspólna własność była albo używaną wspólnie jak np. pastwisko, albo też wydzielaną jednostkom, np. drzewa z barciami „na udział“.

Tak się rządziło opole. Wkrótce jednak zaczęło się rozprzęgać, tracić swe znaczenie i władzę, a pod koniec XIII wieku przestaje już być instytucją żywotną. Począwszy od XI stulecia coraz częściej spotykamy nadania książęce, na mocy których książę panujący, jako znak widomy przywiązania swego do kościoła oraz dla zbawienia swej duszy — jak się wyrażają nadania — darowywał klasztorom liczne ziemie bez zwracania uwagi na granice dawnego opola Świadczy to wyraźnie, że opola traciły już swe znaczenie.

Słowem, nadania czynione przez książąt na rzecz klasztorów lub zasłużonych w boju i radzie komesów coraz bardziej i coraz widoczniej podkopywały instytucję opola, znosząc daniny dotąd składane panującym, a przenosząc je na korzyść obdarowanych. Już w połowie XIII wieku, bo w r. 1252, spotykamy nadanie Kazimierza, księcia kujawskiego, w którym na znak wielkiej łaski książęcej uwolniono ludność w dobrach nadanych od przewodu, stróży, dani, mostowego, narzezu, podwodnego, podwornego, od poradnego i wszelkich innych usług. Czasem zastrzega sobie książę w takich nadaniach przy zrzeczeniu się należnych mu danin, jedynie pomoc zbrojną w razie najazdów wroga. Pomoc ta często bywa z góry ściśle określona.

Czy nadania takie, dające wraz z ludźmi dobra rozległe klasztorom lub świeckim, nie były zamachem przeciw osobistej swobodzie ludności, która od pradziadów wolność dziedziczyła? Bynajmniej. Przywileje te przelewały tylko władzę zwierzchnią księcia na rzecz obdarowanego, który tym sposobem miał prawo do tych danin, które składane były księciu. Pozatem innych praw ani do osoby ani do własności ludności nie miał obdarowany zupełnie. Rdzennie polska ludność nadal, jak za czasów zamierzchłej przeszłości, nie przestawała być wolną; każdy pracował dla siebie i dla swoich, nie był narzędziem swego pana, który był zwierzchnikem a nie właścicielem gruntu.

Taką była zasadnicza, pierwiastkowa idea polska władania ziemią: pierwiastkowo, kto posiadał ziemię, był wolny, nie należał do nikogo, sam na swój rachunek uprawiał rolę i tylko znosił zwierzchnikowi daniny w naturze.

Zaczęły się wrogie wojny z sąsiadami. Z Zachodu i Wschodu zapędzano się aż pod zagrody łupiąc i paląc. Należało odpierać i ścigać. Brano do niewoli kogo się dało. A było tych jeńców wojennych, szczególnie za Chrobrego, bez liku: z nich rekrutowano naprzód służbę księcia, następnie zaś zaczęto ich osadzać na ziemi. Stąd powstał liczny zastęp niewolnych, którzy właściwie za rzecz uważani byli.

Istotnie, dokumenty z owego czasu wspominają o ludziach wolnych i dziedzicach oraz o ludziach niewolnych. Był to główny, zasadniczy, podział ludności wieśniaczej podległej woli zwierzchniej księcia, albo po pewnych wypadkach, klasztorom i rycerzom.

Należy się przedewszystkiem słów kilka wyjaśnienia na czem polegała owa różnica w praktyce—wiemy już o różnicy pochodzenia niewolnych—pomiedzy swobodnymi a niewolnymi mieszkańcami wsi. Cała rdzennie tubylcza ludność wolną była. Wolność ta, ówczesna, w pojęciu ekonomicznem znaczyła, że cały ród rolnika osiadłego miał prawo siedzieć tak długo, jak chciał, na swej roli, posiadać ją dziedzicznie, opuszczać nawet, a w każdym razie gospodarzyć według swojej woli, za to wszystko zaś obowiązany był do pewnych danin swemu zwierzchnikowi.

Innem zupełnie było stanowisko niewolnych. Kto wie, czy społecznie nie były ówczesne wojny najszkodliwszymi właśnie dla tego, że zaprowadziły, pośrednio przynajmniej, ową instytucję, gdzieindziej dawno już znaną, a w Polsce wówczas zgoła nieznaną—instytucję niewoli. Gdy hufce Bolesławów rozgromiały zastępy najeźdźczych tłumów, ba, gdy wódz dzielny zapędził się aż po samo siedlisko najeźdźców—palono, cięto lub żywcem kogo się dało, brano do niewoli. Ci niewolnicy w czasach mało rozwiniętego dobrobytu gospodarczego byli najgłówniejszą i najpożądniejszą zdobyczą: ich przytwardzano do ziemi, całe obszary leśne nimi kar-

czowano i obsadzano, nimi się wysługiwno, traktowano ich wprost jak rzecz, którą według woli właściciela przenieść można było na inne miejsce, darować, sprzedać, zabić nawet, jako własność, nad którą się miało bezwarunkowe prawo nicodwołalnego sądu. A była to instytucja — powiadamy — najszkodliwsza, bo z niej w następstwie, po wiekach kilku, rozwinęła się niewola chłopska. Ludzi tych osadzano na ziemi i stąd ich nazwa, często spotykana, kolonistów (coloni), a ponieważ ziemi, na której siedzieli, opuszczać nie mieli prawa, nazywano ich przypisanymi (adscripti). Nieraz ludzi tych ćwiczano w różnych rzemiosłach i albo zatrzymywano przy sobie, na dworze księżęcym lub pańskim, albo osadzano wsie całe ludźmi jednego zajęcia. Stąd widzimy całe obszary złożone z bartników, łowczych, kowali, rybaków, bednarzy i w. in. i nazwy miejscowości stąd pochodzące.

Związek instytucji ludzi wolnych gubi się w pomroce dziejów przedhistorycznych. Instytucje takie, ukształtowane przez życie długich wieków, zawsze mają dawny zwyczaj za podstawę prawną. Stąd też cała organizacja ludzi wolnych była często nieokreślona i niewyraźna. Dokumenty wspominają o organizacji administracyjnej żup. Rzecz ta jednak dotychczas dostatecznie naukowo wyświełlona nie została. Prawo żyło tu w zwyczaju i wraz z nim ulegało przeobrażeniom.

Inaczej rzecz się miała z niewolnymi. Tych wprowadzano wbrew zwyczajom przez wolę i rozkaz księcia, możnych, zwycięzców. Oni więc dyktowali prawa. Dla tego też widzimy już w XII i XIII stuleciach ściśle określone karby, całą wyraźną organizację administracyjną ludzi niewolnych. Gdy zaludniano wsie niewolnymi, dzielono ich zwykle na dziesiątki rodzin i setki. Nad każdą taką grupą stał dziesiątnik i setnik. Naturalnie, z biegiem czasu, ilość rodzin, należących do dziesiątki a nawet ilość wsi, liczebnie podlegała przeobrażeniom, ale organizacja dziesiątna pozostała na długo i była cechą charakterystyczną ludzi niewolnych.

Czy niewolny pozostawał nim na zawsze, czy ze stanu tego nie było wyjścia prawnego? Książę czy zwierzchnik miał prawo — i nieraz zeń korzystał — zwalniać z obowiązku daniny, nadawał nawet szlachectwo. Pięknie opisuje kronikarz, Marcin Gall, ową straszną potyczkę, gdy Kazimierz-Mnich, mając jeno trzy hufy pancerne, zgniół Masława, stojącego na czele pięćdziesięciu szyków mazowszan, trupem go na pobojowisku położył i ojczyznę pokojem obdarzył, a w czasie tej walki mieczem drogę torując, cały zbryzgany krwią, nie był w stanie rumaka pohamować i byłby zginął niechybnie, gdyby mówił kronikarz — „któryś nie ze szlachty rodowej, lecz z nieosiadłego na roli rycerstwa“ w porę z pomocą mu nie nadbiegł, za co król, za tę dzielność i męstwo, „chłopa na polu bitwy nobilitował“.

Z biegiem czasu obdarzanie swobodą jednak nie było zawsze pożądanem dla niewolnego, gdyż tym sposobem stawał się bezrolnym i zwiększał ilość t. zw. „łazgów“.

Zresztą, różnice pomiędzy całą ludnością wiejską, z biegiem czasu zacierają się, a to tembardziej, że ekonomicznej — nie mówimy tu o rozgraniczeniach prawno-osobistych — nie było między kategorjami ludności wiejskiej różnicy.

Wszędzie, we wszystkich kategorjach tych ludzi, w ostatniej analizie dopatrzeć się można pewnej idei czy zarodka czynszu. Pańszczyzny, w znaczeniu późniejszym, nie znano. Nie znano jej zaś i dla tego, że uprawą roli nie wiele się zajmowano, że ziemia uprawiana była przez chłopa i dla chłopa, że ziemia — a właściwiej jej uprawa — była w gruncie rzeczy chłop-

ską. Dopiero, gdy książęta wraz ze swą i rycerstwem zaczęli wycieczk po kraju odprawiać a łowami się bawić, wkładać się zaczęły powoli różne obowiązki, już nietylko danin w naturze, ale i danin pracy. Tak, w niektórych miejscowościach chłopci obowiązani byli zwozić siano do gumien, albo trzy dni żąć, a jeden młócić itp. Gospodarstwa folwarczne jednak, w pojęciu takim, jak je spotykamy w późniejszych czasach, były prawie zupełnie nieznane. Posiadał tylko książę ludzi swoich, którzy dlań uprawiali ziemię. Na zwyczaj takim zaczęły się wzorować klasztory. Często jednak nadania klasztorne wprost wyrażały motyw ekonomiczny darowizny: założenie gospodarki, zaprowadzenie ogrodnictwa, rybołówstwa, chowu bydła. Warunek taki zdarzał się czasami, w rzadkich zresztą nadaniach, na rzecz osób prywatnych. Tak np. Leszek Czarny nadał na własność Marcinowi i Przybysławowi 42 łany wsi Brzeźnicy dla wykarczowania i osadzenia na nich kolonistów.

Nadania książęce wprowadziły nowe przeobrażenia: powolne zmiany w sposobie wymiaru sprawiedliwości. Sprawowanie i wymiar sprawiedliwości od najdawniejszych czasów i u wszystkich narodów był wyłącznością panującego, było to poniekąd jego najdroższym skarbem, klejnotem korony książęcej, widowym znakiem władzy. Nic więc dziwnego, że owo prawo książęce zazdrośnie było przez książąt piastowane. Nic znaczy to jeszcze, by książę sam i zawsze wymierzał sprawiedliwość, choć często się to działo, ku czemu służyły ciągle objazdy dworu. Gdy granice państwa zwiększać się zaczęły, władzę tę książęta powierzać zaczęli kasztelanom (castellani), a więc sądom kasztelańskim, lub wojewodom (palatini) i ich sądom. Był to tylko przelew władzy czasowy, samo zaś źródło władzy pozostawało u księcia. Ale przywiązanie do tego klejnotu korony książęcej ustępowało pierwszeństwa przywiązaniu do Kościoła i pragnieniu otaczania władzy kościelnej jaknajwiększą aureolą wpływu. Nadania dóbr, czynione na rzecz kościołów i klasztorów, coraz więcej zaczęły usuwać ludność osiadłą w dobrach nadanych z pod jurysdykcji księcia, oddając moc sądenia obdarowanym. Coraz częściej spotykamy w nadaniach książęcych wyraźne zrzeczenia się władzy sądenia ludności w dobrach nadanych, na korzyść braci zakonnych. Widzimy takie zrzeczenie się np. w nadaniu Kazimierza Sprawiedliwego OO. Cystersom w Sulejowie. Niektóre nadania zastrzegają, że, gdyby opat klasztoru nie korzystał z danego mu prawa jurysdykcji lub w razie spraw ważniejszych, ludność może się zwrócić do sądów książęcych po sprawiedliwość. Takie zastrzeżenie czytamy w nadaniu Konrada, księcia mazowieckiego, uczynionem na rzecz klasztoru w Czerwińsku. Zwyczaj ten wyrzekania się prawa sądownictwa na rzecz opata w dobrach kościelnych ostatecznie stał się prawem obowiązującym. W roku 1215 (dn. 29 grudnia) papież Innocenty III potwierdził akt Leszka Krakowskiego, Konrada Mazowieckiego, Władysława Kaliskiego i Kazimierza Opolskiego, którzy przysięgli arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, Henrykowi, oddanie jurysdykcji kościołowi i klasztorom w dobrach im nadanych.

Za zwyczajem zrzekania się przez księcia prawa sądenia na rzecz duchowieństwa poszedł przelew w nadaniach tej władzy świeckim. Wypadki te jednak są bardzo rzadkie. Niemniej jednak, niewątpliwie, w nich patrywać się można zarodku następnej władzy patrymonjalnej szlachty i chłopami.

Równocześnie, do dziedziny prawno-ekonomicznej wkładło się nowe prawo: nadania na prawie niemieckim.

Warunki polityczne i ekonomiczne były tego przyczyną. Władza książęca przy rozdziale dzielnic znacznie osłabioną została. Stąd zaczęła się zmniejszać doniosłość jurysdykcji książęcej. Zapędy i grabieże najazdniczych tłumów — zwłaszcza tatarów w XIII w. — w perzynę obracały to, co wieki pracy i skrętności zdołały nagromadzić. Szukano nowych posiadaczy, kolonistów skrętnych, a zabiegliwych i ziemi żądnych. Byli nimi Niemcy. Ci, chcąc i w nowej ojczyźnie pozostać Niemcami, nie byli by może osiedlać się na tej ziemi, gdyby nie zabezpieczenie im możliwości używania swych zwyczajów i praw. A zapewnienie takie było już możliwe, skoro wyrzekanie się przez księcia władzy sądenia nie było już pierwszorzędne.

Zresztą, prawa niemieckie, zebrane w t. zw. zwierciedle saskiem i zwierciedle szwabskiem, nabrały takiej podówczas ogólnej sławy, że i w Polsce ówczesnej za wzór stawiane były. Wprowadzenie więc prawa tego uważaniem być było mogło poniekąd za dobroczynną innowację.

Prawo to wdarło się do Polski, naturalnie, naprzód przez ściany graniczące z Niemcami. Więc naprzód wprowadzonym było na Ślązku, potem w Wielkopolsce. Już za czasów Bolesława Wysokiego widzimy je na Ślązku, a za Henryka Brodatego tak się już rozpowszechniło, że aż po sam Kraków sięga.

Prawo niemieckie, w języku dyplomatarjuszów ogólnie zwane prawem teutońskim (jus teutonicum) lub cywilnem, nazywano też prawem magdeburskiem, chełmińskiem lub śródkiem, w miarę tego, z jakiego miasta brano pierwowzór.

Ludność, której nadawano te przywileje, była wyjęta z pod prawa polskiego, posiadała zupełnie oddzielny samorząd gminny (z owej epoki pochodzi wyraz „gmina“ z niem. „Gemeinde“), miała nawet swoją jurysdykcję, często zależną od miast, skąd brano prawo, a nawet często swoją jurysprudencję.

Zaczęto od zapewnienia takich wyłączeń osadnikom niemieckim, chcąc ich przyciągnąć i osiedzić na ziemi. Była w tem pobudka ekonomiczna: chciano tym sposobem wzbogacić kraj przez zdolnych rzemieślników. Zresztą książęta radzi byli widzieć pośród swych ludzi takich, co gładkością i połosem zachodnie dwory im przypominali. Często dawali książęta wsie swoim ludziom z obowiązkiem, sprowadzania kolonistów, zapewniając im, naturalnie, pewne przywileje. Leszek Czarny, książę sieradzki, nadał wieś Brzeźnicę Marcinowi i Przybysławowi z obowiązkiem wykarczowania lasu i sprowadzenia niemieckich osiedleńców na prawie śródkiem. Władysław Łokietek, wówczas jeszcze książę łeczycki i kujawski, sprzedał wieś Sokolowo Mikołajowi za 10 grzywien, z zastrzeżeniem zaprowadzenia prawa niemieckiego. Zdawało się też, że klasztory, w których dużo mnichów zagranicznego pochodzenia siedziało, sprowadzały za sobą rzemieślników i dla nich o przywileje takie u księcia się starały. Przeor klasztoru Cystersów — Henryk — wyjednał u Władysława, syna Ottona, księcia wielkopolskiego, w r. 1233 dla niejakiego Hardegena, który z Niemiec wraz z całą kolonją niemiecką przybył i osiadł na 40 łanach frankońskich we wsi Cangrodzie, wyłączenie z pod prawa polskiego i zapewnienie chełmińskiego prawa.

Początkowo więc stosujące się tylko do cudzoziemców prawo niemieckie lub właściwiej, przywileje prawa tego zaczęto następnie stosować i do dności, dotąd na prawie polskiem osiadłej. Względnie częste widzimy wody przenoszenia ziem z pod prawa polskiego pod kompetencję pr

niemieckiego: np. Ziemomysł, książę kujawski, przenosi wsie Marulewo, Batkowo i Sropsko z polskiego pod niemieckie prawo.

Zaciemniał się horyzont chłopu polskiego przez wprowadzenie instytucji niewolnych i przez nadania książęce, które coraz liczniejsze wymieniały daniny. Chłop ten pamiętał dobrze, że lepiej było na tej ziemi jego dziadom i ojcom, to też chętnie porzucił ojcowiznę i szedł do wsi posiadających przywileje niemieckie. Tu i daniny były mniejsze i otrzymanie sądu łatwiejsze. To też w drugiej połowie XIII wieku, Śląsk szczególnie, roi się od osadników nowych, już nie tylko niemieckich ale i polskich. Odbywała się wówczas wielka wędrówka wewnętrzna. Doszło do tego, że wsiom na prawie polskim zagrażało wyludnienie zupełne. Wówczas Leszek Biały, książę krakowski i sandomierski, zniewolonym był do wydania zakazu opuszczania ziemi.

Czy przywileje prawa niemieckiego były we wszystkich wypadkach równe?

Nie mówiąc już o tem, że były różnego pochodzenia,— w samych nadaniach przywilejów spotykamy różnice i stopniowania. Nie odrazu książę wyzbywał się prawa jurydykcji; naprzód zgadzał się na to tylko w sprawach mniejszej wagi. W końcu jednakże książęta, nadając przywileje wsiom na prawie niemieckim, uwalniali je zupełnie od kompetencji sądów książęcych, kasztelańskich i wojewódzkich, (jak to czyni np. nadanie Leszka Czarnego klasztorowi Zwierzynieckiemu), a nawet narzucali sobie obowiązek, w razie gdyby do nich sprawy dochodziły, sądenia podług prawa uprzywilejowanych.

Kolonizowanie ziemi przez nowych osiedleńców skrzętnych wzbogacało na razie kraj i prócz tego dawało rękojmię, pewność zupełną, regularnego wpływania określonych ściśle z góry czynszów na rzecz księcia. Czynsze te były różne. Często przez pierwsze lata zwalniano osiedleńców od wszelkich obowiązków, zastrzegając na lata późniejsze pewne daniny. Tak np. dawano przestrzenie leśne do wykarczowania z prawem używalności całej przestrzeni poleśnej przez pewien czas określony, poczem część gruntu wracała do nadawcy. Była to t. zw. wolizna nowego posiadania. Stąd powstały liczne nazwy wsi i owych przysłowionych woli, wólek, stobód i t. d.

Sprowadzanie kolonistów cudzoziemskich związane było, jak to wyżej zauważyliśmy, z pragnieniem postępu ekonomicznego. Istotnie, dopiero w drugiej połowie XIII wieku spotykamy ślady intensywnej gospodarki. Dotychczas na wielkiej przestrzeni ziem polskich typem gospodarki była gospodarka ekstensywna. Brano z łona natury, t. j. z borów i rzek, co się dało i jak się dało. Rzeki te były jakby opatrnością ludności i jako bóstwa częstokroć uważane były i stąd nawet nazwy: Boh, Bug wzięły początek. Borów było też podostatkiem. I one częstokroć za siedliska bóstw uważane były; stąd pochodzą liczne nazwy miejscowości Bugajami zwane (Boga-gaj). Cała niemal Polska była lasami pokryta. Były one i rodzajem obrony, twierdzy i źródłem dochodu. Lasy broniły ludność; w nich człowiek czuł się bezpieczniejszym, bo rzadko komu były wiadome ukryte w nich bagna, jary, czeluście, trzęsawiska, rzadko komu były wiadome kręte ich drogi. Jeden tylko czech chępliwý—jak czytamy w kronice—chwalił się, że zna drogi poprzez lasy polskie. W lasach tych siedział zwierz dziki, ponętna zdobycz ówczesnego wieśniaka: łoś, niedźwiedź, ryś, świstak, kozica, żubr, rosomak. Nie dziw więc, że w czasach, gdy łowy były jednym z główniejszych dochodów, zastrzegano nieraz pra-

wo polowania w nadaniach książęcych. Tak np. księżna Grzymisława, wdowa po Leszku Białym, nadała w r. 1228 Michałowi, biskupowi kujawskiemu, wyłączne prawo polowania w kasztelanji Wolborskiej. Prócz zwierza posiadały lasy liczne barcie, a więc dostarczały miodu poddostatkiem. Utworzyła się nawet oddzielna klasa ludzi — bartników—a miód często nawet miast pieniędzy służył za wartość wymienną. Również wyrobiła się klasa ludzi, specjalnie zajmująca się łowieniem ryb (stąd nazwy: Rybaki), paszeniem bydła, czyli t. zw. skotu (stąd nazwy miejscowości: Skotniki). Łowienie ryb było niezmiernie ważnem źródłem dochodu i również podlegało nieraz wyłączności na zasadzie nadań. Przemysław Wielkopolski ogranicza prawo ludności łowienia ryb w niektórych jeziorach klasztornych, wskazując sposób łowienia oraz czas i miejsce. Czasem książęta zastrzegali sobie, że ich ludzie (a nie inni) będą mieli zupełną i nieograniczoną wolność łowienia ryb, stosownie do woli książęcej.

Wody liczne śród lasów widocznie obfitowały też i w mnogość bobrów (stąd nazwy miejscowości: Bobrowniki), gdyż w dokumentach tej epoki często bardzo znajdujemy o bobrach wzmianki, często też widzimy ograniczenie praw tych łowów, lub nadawanie wolności łowienia bobrów, co było faworem książęcym. Bolesław, syn Konrada, książę sieradzki, zapewnia w oddzielnem nadaniu Cystersom w Sulejowie wyłączność dochodu z rzeki Neru wraz z prawem łowienia bobrów po obu stronach rzeki. Toż samo prawo zostało zatwierdzone Cystersom w kilka lat później przez Konrada, księcia krakowskiego i łęczyckiego. Śnać do przywileju tego Cystersi wielką przykładali wagę, co dowodzi, że nie było to rzeczą mało znaczącą. Bobry były rzeczą tak ważną, że często je wymieniano nawet w aktach sprzedaży lub zamiany włości, na równi z wymienieniem łąk, pól, borów i łąk.

Nic dziwnego, że ludność, zasyta w lasach bogatych, właściwiej ekstensywnie eksploatowała ziemię, o ile wyraz ekstensywność do owych czasów przystosowany być może. Zdarzały się nawet wsie na miejscach już wykarczowanych, na których nie zajmowano się ani orką ani siejbą. Bo i po cóż? Wszak szumiący opodal las dawał bogactwa wszelakiego do woli. Zresztą, gospodarką obliczoną na dłuższą metę, trudno było się zajmować, trudno było zasiewać łąny i obszerne gumna a śpichrze stawić, bo i zbytu na zboże (wówczas) nie było i potrzeby niewielkie, a na dewszystko mało kto na otwartem polu swego dobytku był pewny. Wszyscy jeszcze w podaniach i opowiadaniach pamiętali owo straszne bezkrólewie, co panowanie Odnowiciela poprzedziło, ów czas, gdy—jak pisze Kromer w kronice swojej: „po ustąpieniu króla i syna królewskiego wszystka Polska jako żarliwością szalona zarażona, ze krwią a wzajemnem mordstwem pomieszana była: gościńce i przechody wolne łotry a zbójcami osadzone; wsi, miasta—wypalone; mieszanina zewsząd; mieszczenie i potentaci, chorągwie zniósłszy, w krwawe boje zachodzą, a im kto śmielszy tem większą zgrają łotrów nabierawszy dobra cudze najeżdża, dawne dziedzice z własnej osiadłości wypędza i bogacze spieniężone i zamożyste gospodarze—krom braku—zabija“ *).

Wprawdzie panowanie Odnowiciela zablizniło rany, ale pamięć tych strasznych przejść żywą była we wspomnieniach. Zresztą i czasy, gdy dziedziny rozdzielonego kraju dzierżyli książęta, mający między sobą właśnie nieustanne, gdy od Zachodu i Wschodu zapędzają się ludy sąsied-

*) Kronika Marcina Kromera, tłumacz. z r. 1661 Marcina z Brażewa Brażewskiego (vol. IV)

dnie, ba, gdy na pomoc stałą książę Mazowiecki wezwał możny zakon krzyżowy — i te czasy nie były spokojne. Nic więc dziwnego, że jeżeli ziemia miała jakąkolwiek wartość, to o tyle tylko, o ile szumiały na niej bory. Ale i ta wartość była niewielką. Całe wsie sprzedawano po nieskończenie niskiej cenie, za 60 grzywien, na przykład, a nawet i taniej.

Widzimy więc równocześnie z wtargnięciem się nowego, niemieckiego, prawa pewien zamęt; widzimy na przełomie XIII i XIV wieków dwa odmienne prawodawstwa, dwa odmienne sposoby władania ziemią: prawo polskie i prawo niemieckie. Pierwsze pod wpływem okoliczności zewnętrznych utraciło nieco cechę swego pierwotkowego charakteru i zaczęło być synonimem uciążliwych stosunków. Drugie faworyzowało osiedleńców i, co najważniejszem się być zdawało, wносиło dobrobyt ekonomiczny i dla tego z tak wielką skwapliwością witanem było. Długą była walka tych dwóch elementów. Aż nareszcie element pierwszy, rdzennie tubylczy, przeszedłszy przez ogień i jak złoto nie stopiwszy się, wyszedł dziś po wiekach, ze zwycięstwem, choć okupionem drogą i choć walka nadal trwa. Wówczas chaos trwał. Odczuwano powszechnie potrzebę nowego prawodawstwa, skodyfikowania całego tego ogromu, zmodyfikowania zbyt wielkich różnic, ustalenia ładu i porządku.

I obowiązek spełnienia tego wielkiego dzieła — jakby testamentu całej dynastji — wziął na swe barki ten, który najgodniej zamknął minione wieki blasku, potęgi i chwały dynastji: Wielki Kazimierz.

Trudne to były czasy, gdy młody, zaledwo dwudziestoletni Kazimierz rządy odziedziczył. Wprawdzie zastał on już znaczną część ziem polskich pod jednym berłem, ale jakże smutno zrazu przedstawiała się rzeczywistość. Ciężkie chmury zgromadziły się nad ziemiami polskimi. Odłaczenie Ślązka, który dotąd był siedzibą zachodniej kultury, zabory i rozszczenia czeskie i krzyżackie, — ziemie polskie w części im hołdujące, książęta mazowieccy stojący na uboczu, Kujawy pod władzą niemiecką, — wróg zaczął się już wdierać w sam rdzeń narodu. A byłżeż ten naród wewnątrz dosyć odporny? Byłżeż dosyć jednolity? Miałże on tyle ducha, by tym wrogiem sprostać terminom? Nie dość, że Piastowie Ślązcy odpadli, Mazowieccy poniekąd również, nie było ładu w tem państwie. Ciężkie próby, przez jakie pradziadowie nowego króla przeszli, nie dały im możności skonsolidowania tego państwa. Nie mówiąc już o tem, że Małopolska i Wielkopolska swoje prawa miały i nigdyby się na narzucanie im praw nie swoich nie zgodziły — co kraj, — prawie co miasto, co wieś — to obyczaj.

Wszystko to naprawić, wzmocnić, wszystkiemu dać ducha żywotności — to było rolą nowego króla. Z niemaleni ofiarami uporawszy się z zewnętrznym wrogiem, zrozumiał dobrze król, że jedyną spójnią narodu, jedyną gwarancją, że ducha nigdy nie straci, że nawet w najcięższych czasach zdobędzie się na moc, hart i siłę, jest stworzenie silnych a niewzruszalnych podstaw ekonomicznych. Do tego się zabrał. Do tego służyć miało to, co było chlubą jego panowania: jego robota na polu gospodarki ekonomicznej i prawodawczej w kraju.

Godne wielkiego króla miał Kazimierz rozumienie postępowania królewskiego majestatu. „My, żądni zwiększenia chwały nowego Królestwa, widzimy w zwiększeniu tem naszą chlubę, nasz honor“ — wyraża się król w swych skryptach. Wzrost dobrobytu kraju, podniesienie ekonomiczne wszystkich warstw, miały być najdroższymi klejnotami jego korony. Bo czyż nie dokonały tego statuty wiślicki i wielkopolski? Czyż nie

pozostawiła wspomnienia—nawet dziś wprost widomego—jego działalność ekonomiczna?

Zasiadł król w Wiślicy z prałatami, baronami, komesami i inną szlachtą a poddany i wzięwszy pod uwagę różnorodność praw, zwyczajów, obyczajów oraz przywilejów, wszystkie ujednostajnić zaczął.

Nie tu miejsce zastanawiać się nad układem, pochodzeniem i stanowiskiem tego wiekopomnego dzieła. Zastanówmy się nad jego znaczeniem dla gospodarki rolniczej kraju, nad jego wpływem na ekonomiczne stosunki.

„Król chłopków,“ zdawało się powinien być, pomny na pochodzenie Piastów, zresztą, opierając się już podówczas rosnącym wpływom takich Prusów, Gozdawitów, Trzasków, ba i możniejszych jeszcze w Małopolsce: Toporczyków, Starykoniów, powinien być, zda się, nadeszłyśko nadać bezwzględne przywileje kmieciom kosztem warstw innych.

Byłby to uczynił król, któryby szukał oparcia na jednej klasie narodu, poświęcając dla swej osobistej korzyści, dla widoków korony dobro samego kraju. I w tem właściwie — jak na owe czasy, bo wypadki dziejowe przez perspektywę historyczną sądzić trzeba — leży cała wielka zasługa Kazimierza, że zrozumiał ogólne potrzeby kraju, że prawami pragnął ograniczyć poczynający się ucisk kmieci, że obwarował i określił wzajemny stosunek warstw społecznych, ale nie w celach faworyzacji jednych kosztem drugich, jeno mając na względzie nie interesy klasowe, ale główne, zasadnicze interesy ogółu. Rozumiał stan obecny i patrzył w dal. To dostatecznym jest, by przy odpowiednich okolicznościach, rzeczy wielkie tworzyć.

W ówczesnych warunkach rolniczych ziemia sama przez się właściwie nie miała wartości. Posiadała wartość dopiero wówczas, gdy byli ludzie, którzyby ją obrobić mogli, stąd konieczność utrzymania na roli osadnika. Z drugiej zaś strony należało osadnika tego ochronić od samowoli i od wejścia w stan niewoli. Trudne to było zadanie.

Za daniny uiszczane panu, chłop gospodarował dla siebie. Taką była zasada pierwszych czasów Piastowskich i — jak zaznaczyliśmy — zasada ta pacyć się już nieco poczęła. Zdarzało się, że pan, uznając dziedzictwo chłopca w linii prostej, w razie braku blizkich spadkobierców zabierał majątek kmieciom tytułem t. zw. „puścizny“. Statut wiślicki, pragnąc obwarować i zabezpieczyć własność chłopską, zadekretował, że w razie bezpośrodkowości kmiecia, z majątku jego należy przedewszystkiem oddać kościołowi parafjalnemu kielich za 1½ grzywny, a „drugie wprawdzie dobra na blizkie krewne albo przyjaciele nie zawadzając i żadnem nagabaniem przypaść mają jako równość a sprawiedliwość każę“.

Rozporządzenie to więcej zwraca na siebie uwagę z powodu zasady, leżącej u jego podwaliny, niż z praktycznych względów. Tak długo jak istniał zwyczaj dziedziczenia przez pana, tak długo istniała fikcja dominii directi pana: chłop był rzeczywiście tylko dzierżawcą nawet swego dorobku, choć dzierżawcą z prawem przelewu dziedzicznego. Statut wiślicki zniósł tę fikcję względnie do osobistego dorobku chłopca i przez to wpłynąć musiał na większe zainteresowanie kmiecia do pracy. Wobec tego, wobec postawionej zasady, że dorobek kmiecia, a tembardziej jego osoba, nie należy do pana, dziwnem się wydać nam może to, że w razie zabicia kmiecia zabójca karany był karą 6 grzywien na rzecz spadkobierców oraz 4 grzywien na rzecz pana.

Staje się to zupełnie zrozumiałem, gdy uprzytomnimy sobie, że

strata osadnika-kmiecia była rzeczywistą stratą materialną dla pana w ówczesnych czasach, gdy ziemia miała o tyle wartość o ile obrabiana być mogła. Była to więc strata społecznie-ekonomiczna dla całego kraju. A właściwie o to ogólne dobro chodziło prawodawcy przedewszystkiem.

Z tego też samego założenia pochodzi pewne ograniczenie, stosujące się da możliwości opuszczania wsi przez chłopów. Z samej redakcji zakazu widać, że panował zwyczaj zupełnej wolności w tym względzie, skoro prawodawca wyraża się: „gdy z rozdzielenia poddanych dobra panów częstokroć niszczywają a opuszcane bywają żadnej zwłaszcza sprawiedliwej przyczyny k'temu je przywodzącej, dla tego widziało się było nam i naszym poddanym panom tej szkodzi nieleniwie zabezpieć, z którymi (poddanymi panami) pospołu ustawilichmy, iż nie więcej kmieci albo osiedlaków (osadników) z jednej wsi pospołu do drugiej wsi mogliby wyniść, jedno jeden albo dwu kromie wolicy pana onej wsi, w której mieszkają“. Tylko w pewnych wypadkach — w razie pozostawania pana pod klątwą kościelną — cała wieś miała prawo opuszczania pana swego. Nie było to wcale jeszcze przytwierdzenie kmiecia do ziemi, lecz właściwiej zagwarantowanie pana od samowolnego porzucania zagonu, uprawianego na rachunek chłopu i przez chłopu na zasadzie taciti consensus. Tem się też tłumaczy prawo przyznane panu zabierania rzeczy kmiecia zbiegłego i dochodzenia go w ciągu roku. Zresztą, „zbieg jeśliby dla okrucieństwa albo gniewu pana swego — mówi statut — wrócić się bojąc też prawem zwyciężony nie chciał“, za opłatą trzech grzywien i czynszu rocznego stawał się wolnym od obowiązku służby na prawie ziemskim. A „kiedy za prawdę w prawie niemieckiem kmieć siedzi — mówi statut — ten uciec albo odejść nie może, jedno dziedzictwo przedawszy albo miasto siebie kmiecia równie bogatego zasadzi albo rolę zupełnie wykopawszy, oziminę i jarzynę osiawszy, panu swemu oddawszy, odejść może podle swej wolej“.

To już jasno wykazuje wyższość swobody osobistej przechowanej w prawie polskiem, nad niemieckiem prawem i zarazem najzupełniej potwierdza i jasno dowodzi, że nie było jeszcze przytwierdzenia niewolniczego do ziemi w Polsce, że chodziło tylko o zabezpieczenie wykonania przez kmiecia przyjętych zobowiązań.

Bo, rzeczywiście, główną pieczę, jedyną nawet pieczę prawodawcy był rozwój ekonomiczny kraju. Bo, czyż nie znajdujemy, prócz tych ubocznych śladów, dowodów jasnych, wprost wykazujących jak drogą była prawodawcy sprawa dobrej gospodarki kraju?

Mądry Kazimierz śnać dobrze wiedział, że kodyfikacja odnosi się może tylko do stosunków już istniejących, że w zasadzie powinna określać tylko stan zwyczajowo przyjęty, a nie narzucać form zgoła nowych, nie wywoływać zjawisk nowych. Do tego służyć powinna inicjatywa samego społeczeństwa i twórczość rządcy. To też prawodawca nasz ujął w formy prawne statutu to, cośmy poprzednio nazwali gospodarką ekstensywną, o intensywnej nie czyniąc wzmianki, bo jej jeszcze prawie nie było, ale za to rozwijając energiczną robotę w tym kierunku.

A naprzód, jak ujęto w formę prawną stan ówczesnej gospodarki?

Zwrócono przedewszystkiem baczną uwagę na lasy. Za wyrąbanie w cudzym lesie 1 lub 2 dębów karano po 6 skotów od dębu, za ścięcie 3 dębów winowajca ponościł karę trzech miar zboża, trzech grzywien na rzecz właściciela i trzech grzywien na rzecz sądu. Nawet obrywanie gałęzi było surowo karane przez zabranie cięża, karano również surowo ścięcie drzewa z barcią (1 grzywna kary), nawet, jak statut zaznacza „kto

za prawdę kromie pszczoł a wszakoż pszczolom godne drzewo podrebił cierpiącemu szkodę półgrzywny, a sądowi takoz półgrzywny przekonany ma zapłacić“.

Chów bydła, szczególnie w stadach dzikich był, najglówniejszym dochodem i zajęciem ówczesnej ludności wieśniaczej. To też dział ten gospodarki krajowej bardzo ściśle podlegał przepisom. Kto chował dzikie stada bydła na polach lub lasach, musiał mieć pasterza na czas od św. Wojciecha do św. Marcina. W razie wejścia bydła w szkodę sąsiadowi, właściciel stada pociągany był do odpowiedzialności karnej. Dla uniknięcia jednak możliwych z tego powodu nieporozumień, zastrzeżono, że zajmowanie bydła w szkodzie jest zakazane.

Widzimy z tych zastrzeżeń, jak znaczną pieczę otaczano własność, słusznie sądząc, że tym tylko sposobem wznieść się będzie mógł ogólny kraj dobrobyt.

Pierwszy to król — Kazimierz — co zrozumiał, jak ważną dla Polski jest arterja Wisły i jaką rolę Wisła w rozwoju całego życia odegrać powinna. Chcąc dać możność wielkiej produkcji w kraju, należało zbyt jej zapewnić za pomocą splawu, należało wzmocnić jej brzegi, otoczyć wałami i wzbogacić nadbrzeżne miasta. W krótkim przeciągu czasu brzegi Wisły upiękzone zostały wielkimi śpichrzami w stylu zwanym dotychczas Kazimierzowym. Dotychczas dzięki swej budowie przetrwały one i na wieki zostaną. Prawie wszystkie miasta nadbrzeżne dostały specjalne przywileje, zmierzające do zaprowadzenia w nich ładu i dobrobytu: Sandomierzowi nadał król wieś Radoszkowice dla zwiększenia dochodów miasta; archiwum miasta Plocka przechowało oryginał nadania, w którym król przeznacza 40 groszy z własnej szkatuły i żąda od mieszczan 100 groszy na otoczenie miasta wysokim wałem, zwalniając mieszczan za to od danin na czas nieokreślony. Po całym kraju zaczęły powstawać liczne młyny wodne, często nawet z funduszków króla.

Coraz więcej zaczęło przybywać ziemi uprawnej. Z ogólnej przestrzeni ówczesnej Polski 6700 mil kwadratowych, około 3000 mil było pod uprawą, 2300 mil pokrywały lasy i bory, stopy zalegały 600 mil, na pustkowie i nieużytki odpadało około 800 mil. A lasy malały coraz bardziej pod siekierą nowych osadników, czego dowodem są bardzo liczne nadawania ziem, odlegiem leżących i lasów różnym osiedleńcom dla rozkolonizowania. I cena ziemi podnoić się musiała, gdyż napotykałyśmy bardzo znaczną ilość dobrowolnych aktów sprzedaży dóbr, w których często wliczane są młyny wodne. Zresztą, o wysokiej cenie ziemi powziąć można i stąd przekonanie, że cena produktów rolnych doszła do poziomu: 2 zł. 24 gr. za korzec pszenicy, 1 zł. 12 gr. za korzec żyta i 23 gr. za korzec owsa, t. j. do poziomu cen, które przetrwały aż do czasów Zygmunta Augusta. Również i ceny bydła doszły do poziomu, który przetrwał dwa wieki: w r. 1333 wół kosztował 24 grosze (czyli około 26 złotych dzisiejszych), krowa groszy 16 (t. j. naszych zł. 16 gr. 9), dwie gęsi kosztowały 1 grosz (czyli 1 zł. 3 gr.), pięć kur tyleż co jedna gęś itd.

Zawrzała robota, robota pożyteczna, dobra i owocna na wszystkich krańcach Polski za Kazimierza. Ludność zaczęła opływać w dostatki, wsie zaczęły się zaludniać, miasta rozwijać, nowe powstawały. Ale na to, by ta mądra gospodarka nadal dobre wydawać mogła owoce, trzeba było po jednym Kazimierzu — drugiego. Trzeba było znowu takiego, któryby nie dał się rozwinąć zarodkom złego, co w każdym prawodawstwie, jak w każdym dziele ludzkim, istnieje — ale nie takiego, któryby, z Węgier przybyły, nie

znając ani praw, ani zwyczajów, nie czując wielkiego powołania dziejowego narodu, poświęcił narodową przyszłość interesom swoim.

Były zarodki złego nawet i w prawodawstwie Kazimierza. A na-przód rozróżnienie zbyt wielkie stanów kmiecego i szlacheckiego: była tu wielka różnica główszczyzny za zabicie kmiecia, szlachcica, czy skartabela. Istotnie, statut wiślicki, kodyfikując stan istniejący stosunków społecznych, rozróżnia bardzo wyraźnie trzy stany: szlachcica, który zwie się po łacinie w statucie miles famosus; klasę pośrednią—zapewne odpowiadającą późniejszej drobnej szlachcie — nazywając ją skartabellami (scartabelli) i kmieci (kmethones). Za zabicie szlachcica płacono kary 60 grzywien, za zabicie skartabella 30, za kmiecia 15. W potocznej mowie i w przekładach na język polski statutu na określenie skartabella używano wyrazu (spolszczonego) „ścierzałka“ (skąd poszło pogardliwe: ciarach).

A dalej, prócz zbyt wielkiego rozróżnienia stanów, miał statut inny brak, któremu zapobiedz należało: wzbraniał skupu sołtystw, t. j. stanowisk rządcy ziem na prawie niemieckiem tylko szlachcicowi nie właścicielowi tejże wsi. Właściciel zaś wsi, która miała przywilej sołtystwa, mógł nabyć sołtystwo i tym sposobem stawał się prawie nieograniczonym władcą wsi. Już w r. 1345 Henryk, przeor klasztoru tynieckiego, sprzedaje Piotrowi z Lipnika sołtystwo Zborowickie za 40 groszy; nawet sam król, robiąc nadania klasztorowi Miechowitzów, skupuje sołtystwo od Stanisława Paszczeki.

Mądry, godny Kazimierzowy następca byłby spostrzegł odrazu, czem się może skończyć taka praktyka, takie rozdwojenie narodu, a zwłaszcza skup przywilejów sołtystw. Ale król Ludwik, obcy narodowi, ustąpił możliwym, podpisał 17 września 1374 go r. statut koszycki. Osłabiono więc na długo—na bardzo długo—całą robotę Kazimierzową, a tym z jego następców, którzy byli i duchem i sercem godnymi jego następcami, nie pozostawało nic innego jak okrom czynienia ustępstw wielmożnym lub podnoszenia walki nierównej.

Chlubnie zakończył dynastję ten, co Wielkim został nazwany: „nie tak rycerskimi sprawami — mówi kronikarz—i waleczną zabawą, jak okazałymi budynkami i znamienitą sztuką gospodarską, a wielu miast i zamków obmurowaniem, nazwisko pomienione zasługując, którego jako był sprawiedliwością, przychylnością, przewybornością i dobrocią swoją w najprzedniejszych i też najpodlejszych stanów dostąpił, tak tymi właśnie cnotami i przymioty wiek swój dokonywając, w potomnej go wszystkich pamięci wykował“.

I tem był właśnie Wielki, że widząc zewsząd wdzierające się i jak rdza użerające się wpływy odwiecznego Drang nach Osten,—z ducha, ze rdzeni narodu wywiódł pomniki swoje, na których nową budowę wsparł. Wiedział, że nawale tej wewnętrzzną moc i hart przeciwstawić należy. Stworzył ten kamień węgielny, na którym w niespełna wiek po nim powstał Grunwald. Ale, następni już deprawującym skutkom innowacji cudzych i wpływów obcych oprzeć się nie zdołali. Nadeszły czasy, gdy próżno byśmy wolności kmieciej—tej idei, na której się pierwsza Polski wsparła budowa — szukali. Przyszła niewola, rozwielenienie się wielmożnych,—a wraz z tem kraju zguba.

Powtarza się historia. I dziś trwa i sroży się eksterminacja germańska, jad swój szercząc. Nie uosobienia Kazimierza nam dziś już szukać, ale odnaleźć go winniśmy w nas samych, w skupieniu i krzepieniu sił wewnętrznych naszych. Odnalezienie w głębi dusz naszych wielkich

przekazań przeszłości, „wykowanie przekazań w potomnej wszystkich pa-
mici” — to jedyna droga—do dni chwaly do pola Grunwaldu.

Henryk Radziszewski.

Przyszłość rzemiosł w nauce ogólnej i zawodowej.

Miłujący kraj i jego dobrobyt wypowiedzieli cichą walkę sprowadza-
niu wyrobów zagranicznych, widząc w tem materialne poparcie pracy ro-
dzimej i moralne zadowolenie z używania tego, co przemysł swojski dostarczyć
może. Inicjatywę podały złowrogie zakusy nieprzyjaciół, ale dyktuje je in-
stynkt samozachowawczy i zrozumienie konieczności podniesienia tej braci
naszej, której losy kazały w pracy rąk szukać zaspokojenia potrzeb życia.
Sprawa to słuszna, obywatelska i wszystkich nas obowiązująca. Pracowni-
ków naszych chwila ta zaskoczyła na tyle niespodzianie, iż wielu nie posiada
odpowiednich kwalifikacji tak ogólnych jak i zawodowych.

Dzisiaj z bólem serca skonstatować musimy fakt, iż nie dorosiliśmy
do poziomu wymagań chwili i w każdej branży znajdujemy wielu niepowo-
łanych, stąd ustawiczne skargi na dostawców, nieufność ku nim i rozgory-
czenie powszechne. Nie pora jednak głosić jeremjady, załamywać ręce
i karmić się bólem, ale raczej obowiązkiem jest tych, którzy zło widzą i za-
radzić mu mogą, choćby częściowo, zabrać się natychmiast do dzieła i ula-
twić zdobycie środków do uregulowania sprawy.

Nie jesteśmy narodem biednym pod względem bogactw przyrodzo-
nych, a jednak ubogim pod względem dobrobytu i śmiało powiedzieć mo-
żna, iż najprostszych rzeczy nam brak, co wymownie dowodzi, iż tych
skarbów przyrodzonych używać nie umiemy.

Tak! brak naszym pracownikom na polu rzemiosł, z nielicznym wy-
jątkiem, tej fachowej umiejętności, która by ich przedsiębiorstwom ułatwiła
wyniki pożądane i zapewniła przynajmniej w kraju naszym przewagę nad
wyrobami zagranicznymi.

Przyczyn tego zjawiska dałoby się przytoczyć wiele, podniosę tylko
jedną, która mojem zdaniem i wpływ drugich osłabić zdoła, a jest nią brak
umysłowego przygotowania, które już w samym społeczeństwie wywołało
niedoceniecie ludzi poświęcających się rzemiosłom.

A jednak rzemiosła—to siła naszych miast;—ich przyszłość lepsza,
to jedno z najważniejszych zagadnień społecznych. Rozumieją tę sprawę
lepiej od nas na Zachodzie, interesują się nią, a nawet w roku bieżącym w
październiku odbędzie się międzynarodowy Kongres we Wiedniu, na którym
sprawa ta wybitne miejsce podczas obrad zajmie.

Jakie praktyczne skutki dać może nauka rzemiosłom naszym?
Pierwszym warunkiem rozwoju rzemiosł jest zapewnienie należnego moral-
nego stanowiska w społeczeństwie tym, którzy im się oddają. Jedyne
nauka wyrównać może tę różnicę klasową, jaka dziś ludzi różnych zawo-
dów wyzwolonych od siebie oddziela! Ona jedna, podnosząc stan kultu-
ralny fachowców, uspołeczni ich, zbliży między sobą i każę w nich uznać
współtworzących życieowych zabiegów naszych, a nie jak dotąd—jedynie
bezmyślne narzędzia do wykonywania powierzonych prac.

Nauka dalej przygotowuje nowych i zdolniejszych adeptów do rzemiosł,
którzy intesywność pracy podniosą, a sprawnością fachową umożliwią ko-
rzystną produkcję, a tem samem zapewnią zbyt swej pracy.

Przez podniesienie pojęć społecznych za pośrednictwem nauki dadzą się zrzeszyć siły wytwórcze, da się zjednoczyć kapitał rozdrobniony, otworzyć kredyt niezbędny do przedsiębiorstw i obudzić godność osobistą w prawdziwym znaczeniu tego wyrazu we wszystkich członkach korporacji rzemieślniczych, a to są czynniki wprost torujące światłą przyszłość pracy zawodowej.

Nauka wreszcie otworzy podwoje do ziemi odkryć i wynalazków, znajdujących zastosowanie w pracy codziennej, samą pracę uprości, ułatwiając tem samą tańszą i szybszą produkcję. Ona wskaże nowe drogi dotąd niewyzyskane, nauczy techną myśl i ducha w pracę, a tym sposobem miną czasy niewolniczego naśladownictwa, a ukażą się plody osobistych sił twórczych.

Przez podniesienie oświaty ułatwimy przedsiębiorcom orientowanie się w przyjmowaniu prac, uprzedniem obliczaniu zysków, wskażemy źródła nabywania materiału surowego i uwolnimy ich od wyzysku, tak licznie dotychczas praktykowanego.

Podniesienie kulturalne rzemieślników każe pomyśleć im samym i społeczeństwu o zapewnieniu znośniejszej starości, zabezpieczeniu od wypadków, powoła do bytu instytucje, których zadaniem będzie tę zaniechaną a może często i nieznaną placówkę objąć z pożytkiem wielkim. A gdy do tego dodamy moralne wyrobienie, obudzenie uszpiętego poczucia obowiązkowości społecznej i zawodowej, ufać możemy, iż lepsze czasy nastaną dla tych, którzy mozolną pracą zdobywają warunki życia.

Nakoniec nauka opromieni szare życie rzemieślnika, da mu zaznać innych wrażeń niż zwykły zysk pracy, wprowadzi go w świat subtelniejszy, a po znoej pracy i licznych zabiegach oderwie myśl jego od troski, przenosząc w świat życia intelektualnego.

Wobec tego, jako logiczny postulat nasuwa się konieczność czynnej pracy w celu udostępnienia nauki przyszłym adeptom rzemieślników.

Projektowana kaliska szkoła rzemieślników w imię zasad powyższych pragnie zająć to miejsce w pracy społecznej.

Poprzyjmy wszyscy skutecznie myśl powziętą, spiesząc na ołtarzu oświaty zawodowej sercem miłością bratnią przejętem złożyć to, na co nas stać.

Wrzesień.

Ks. Wł. Jasiński.

NA BRUKU.

Na bruku... Te dwa wyrazy słyszymy, mówimy, czytamy i odczuwamy tak często, że rzecby można, iż siłą przyzwyczajenia stały się zupełnie naturalne, najzwyklejsze... A mimo wszystko wyrazy te zawierają tyle jakiejś dziwnej rozpaczki, tyle tragizmu, iż jednostka wrażliwa wymawia je zawsze z uczuciem przykrości i smutku... I nic w tem nie ma dziwnego. Wyrazy „na bruku“ oznaczają położenie wydziedziczonych, są symptomem nędzy i niemocy, jakimś obrazem, którego tło przypomina nam niebo jesienne, chmur pełne, czarne i monotonne...

Ileż to figur namalować można na tle tego obrazu!..

Życie odrazu przywodzi na myśl i te dziecięcy bez nazwiska i dachu, które tak często w murach więziennych, w środowisku mętów społecznych żyć muszą, i starców, którzy nie umieli i nie mogli zabezpieczyć

sobie przyszłości i wrzeszcie tych, którzy w „pełni życia nie umieli dać sobie rady, a miotani burzą niepowodzenia, wyrzuceni zostali na twardą mieliznę, na której żyć trudno... Tych ostatnich jest również dużo, bardzo dużo...

W ich to szeregach znajdziemy również i „b. obywateli ziemskich“. Los nieszczęśliwy pozbawił był ich ziemi, tego warsztatu pracy, z którym się zżyli, na którym tylko pracować potrafili. Ich „twardą mielizną“, to właśnie życie miejskie „na bruku“. Bez kwalifikacji do jakiegokolwiek innej pracy, bez znajomości stosunków miejskich, a natomiast z całym zasobem przysłowiowych wad sprowadzają się ci ludzie do miast z tradycyjnymi już dziś słowy „jakoś tam będzie“, czasami nawet z niewielkim kapitalikiem w kieszeni. Ale cóż z tego? Kapitalik ten albo zostaje zjedzony albo przez łatwowierność i niezaradność swych właścicieli przechodzi do rąk różnych wydrwigroszów, oczekujących na tego rodzaju ofiary.

Wszystkie te szczegóły wskazują jasno i wyraźnie, że tymi robotnikami życiowymi, tymi „wykolejonymi“ zająć się należy koniecznie. Sama logika wskazuje, że jeżeli oni nie umieli sobie dać rady w przyjaźniejszych warunkach, to tembardziej nie dadzą jej sobie w nowych okolicznościach, bardzo trudnych i nieznanach. A że w interesie społeczeństwa leży zmniejszać na każdym kroku rozwój proletariatu, a że ci ludzie bezwzględnie do tego proletariatu należą - więc wskazana jest nad nimi opieka społeczna w całym tego słowa znaczeniu.

Wyrazem owej opieki powinno być towarzystwo pomocy dla zbankrutowanych obywateli ziemskich, które miałoby na celu: 1) wyszukiwanie posad dla tych ludzi i 2) udzielanie im wszelkich rad i wskazówek, dotyczących życia miejskiego, a przedewszystkiem informacji o lokowaniu kapitalików, tej reszty resztek.

Towarzystwo takie, w miarę zdobywania funduszy, mogłoby nawet udzielać zapomogi, ale to na ostatnim winno być umieszczone planie.

Żyjemy w epoce demokratyzacji własności wiejskiej. Patrzymy na upadek średnich gospodarstw rolnych. Oprócz tych, którzy już się „na bruku“ znaleźli, mamy w perspektywie całe zastępy nowych.

Z tem większą do nich zwrócimy się opieką - tem prędzej zorganizujemy dla nich instytucję. Zdaje nam się, że sprawa ta powinna wejść na porządek dzienny obrad centralnego tow. rolniczego.

Do rzędu swych pięknych prac niechaj sympatyczna instytucja ziemiańska zaliczy i kwestję przez nas poruszoną.

Niechaj ci, którzy pozostali na roli i z niej owoce zbierają, zajmują się tymi, którzy na wsi pracować nie mogą i siłą smutnej konieczności znaleźli się „na bruku“.

Cezary Łągiński.

PRZED KRZYŻEM.

Dopókiż, Panie, przez jak długie lata
Męka Twa krwawa daremną zostanie?
Dopókiż będziesz w obliczności świata
Cierpiął powtórne konanie?

Przebóg! My gorsi od zdrajcy Judasza,
Bo chwilę szafu miast srebrników bierzem...

I pocałunek Mistrza nie odstrasza
Nas—zbrojnych fałszu puklerzem!

Przebóg! My gorsi od sędzi Piłata,
Bo Cię skazujem co dnia na śmierć hucznie...
Ciebie, Twe prawdy, Twe prawa, Twe ucznie...
Nieustający brzmi ów wyrok świata....

Wy stokroć gorszym mażemy się grzechem
Niż zgrają katów, miłki Twej ciekawa,
Bo nasze całe życie jest tym śmiechem,
Co z Ciebie się naigrawał!

Mystępki nasze, ciągle ponawiane
I przemyślniejsze codziennie, to razem
Olbrzymia włócznia, co ostrem żelazem
Wieczną rozdziera Ci ranę.

A tępych gwoździ co za moc straszliwa
Skula Twe ciało z tym krzyżem boleści!..
Bo każdy człowiek co na świat przybywa,
Swoją gwoździ przy innych umieści ..

I Ty tak cierpisz, bez końca, bez miary,
Nieustającej kapłanie ofiary,
A złość się ludzka rozstąpi i nmoży
I ma być lepiej, a coraz jest gorzej!

Prawda, co do nas każdym żdźbłem stworzenia
O Twojej mocy i dobroci woła,
Co nam od wieków kolacze w sumienia,
Ta prawda rozgrzać naszych serc nie zdoła
I w niczem nas nie przemienia!

Kiedyż się wszystko obróci inaczej?
Kiedyż Twa miłość grzech zwyciężyć raczy?
Kiedyż się ludzie zbudzą z zaślepienia
I będą Twymi z czynu, nie z imienia?!

Wszak wtedy koniec przyjdzie długiej męce,
Zdejmą Cię z krzyża miłujące ręce,
A rozkochanych ust pocałowanie
Dla ran Twych lekiem się stanie!

I nowe dzieci, z serca, nie z imienia
Staną szeregiem pod Twą słodką wodzą
I za swych ojców wszystkie pokolenia
Miłością swoją nagrodzą!

Lecz oto lata mijają i ludy,
Nowe dążenia, zwyczaje i prawa,
A Ty wciąż cierpisz i milczysz jak wprzódy...
... A tłuszcza się naigrawa...

Okolice Kalisza pod względem geologicznym.

Cóż może być ciekawego na równinie? słyszy się nieraz; cóż możemy tam spotkać prócz piasku, gliny i marglu? I rzeczywiście, instynktowne to uczucie ma jednak głębsze uzasadnienie. Równina, to zwykle część skorupy ziemskiej spokojna, bez burzliwej przeszłości w postaci fałdowań, gwałtownych przełomów lub uskoków; składające ją warstwy, uławiczone poziomo lub pod małym nachyleniem, nadają jej cechę jednostajności; brak głęboko wciętych wąwozów, obnażonych urwisk, gdzieby wewnętrzną budowę pokładów studjować można — słowem, kraj będący w niepodzielnem władaniu rolnika, lecz omijany przez górnik i geologa,

Co do Kalisza jednak, to nie można powiedzieć, aby leżał on całkiem w równinie. Wprawdzie na północ od miasta rozpoczyna się kraj płaski i mało interesujący, prawdziwa równina—lecz za to na południe, po obu brzegach Proсны, ciągną się góry, i to aż dwa odrębne systemy, przecinające się pod kątem właśnie w okolicy Kalisza. Niejeden może dzielny taternik lub bywalec Szwajcarii rozśmiej się na przypuszczenie, że mianem gór można ochrzcić wzgórki między Chełmcami, a Godzieszami, lub pasmo Ostrzeszowsko-Kotłowskie. A przecież są to prawdziwe systemy górskie, w geologicznym znaczeniu tego wyrazu zarówno, jak geograficznie Góra Chełmicka jest ostatniem wzniesieniem pasma Krakowsko-Wieluńskiego, tego samego systemu, na którego wyniosłościach zbudowane są mury Wawelu, Tyńca i Bielan pod Krakowem, w którym wyłobiona jest urocza dolina Ojcowa, który w skale zamkowej w Ogrodzieńcu pod Zawierciem dosięga 492 metrów wysokości n. p. m.—a dalej ciągle w prostej linii przechodzi przez Jasną Górę, Olsztyn i Wieluń do Chełmiec. Tu już pasmo to jest bardzo niskie, przykryte przez wielkie masy glin i piasków i zapada ostatecznie w głąb, przechodząc na północ od Kalisza w płaszczyznę. Pokłady tego systemu należą wyłącznie do formacji jurajskiej, znanej epoki rybojaszczurów, ichtyozaurów i plesiozaurów. Szczętów tych potworów do'ąd w nich nie znaleziono, może dlatego, że zachowały się one najlepiej w łupkach ilastych tej epoki, gdy tymczasem w paśmie krakowsko-wieluńskim znamy prawie wyłącznie wapień i gliny. Charakterystyczne dla naszej formacji juzańskiej są białe skały wapienne, (stąd nazwa: biała jura) znane z Częstochowy lub Ojcowa; jako skamieniałość znajdują się w nich „amonity“, muszle, podobne do skręconych w kółko rogów baranich, dochodzące nieraz do wielkości koła od wozu.

W górze Chełmickiej jest—jak wspomniałem—formacja ta przykryta grubą warstwą gliny i piasku; u stóp jednak góry, nad rzeczką Trojanówką, między wioskami Szale i Trojanowem rzeczka wyłobitła sobie dość głęboko koryto i odsłoniła biały, mocny wapień jako rdzeń góry. Dawniej musiała tam sterczeć skała znacznie wyżej, lecz w ciągu lat wyłamano ją i wypalono na wapno w połowych piecach; dziś jest ona zupełnie zniesiona aż do poziomu wody w rzeczce, i tylko na znacznej przestrzeni widać mnóstwo gruzu wapiennego. Przed kilku laty właściciel sąsiedniego Opatówka miał zamiar rozpocząć na nowo eksploatację; w tym celu założono odkrywkę obok rzeczki i ciągnąc wodę z pomocą pomp ręcznych, opuszczono roboty o kilka sążni poniżej zwierciadła wody. Wydobyto przytem dość znaczną ilość mocnego, pięknego wapienia, który ustawiono w stosy nad brzegiem; zawierał on pełno amonitów i innych skamieniałości jurajskich. Gdy jednak

okazało się, że pod wapieniem leży warstwa siwej gliny, zaprzestano robót a woda kamieniołom napowrót zalała. Według opowiadań robotników ostatnia warstwa kamienia, leżąca na tej glinie, ugięła się jak słaby lód pod nogami. Prawdopodobnie doszło się tutaj do dolnego piętra formacji jurajskiej, utworzonego przez siwe żelaziste gliny. Wskazują na to pokłady rudy żelaznej łakowej w dolnym biegu Trojanówki tworzące progi na rzece, a zawdzięczające zapewne swe powstanie wspomnianym żelazistym glinom. Podobnie występują gliny te przy moście na Prośnie w Żydowie i dalej w górę rzeki. W Żydowie ruda żelazna łakowa znajduje się w tak wielkich i twardych bryłach, że budynki gospodarcze dworskie z niej są wymurowane.

Gliny te dolno-jurajskie, po których płynie Proсна powyżej Żydowa, ciągną się dalej do Grabowa w W. Ks. Poznańskim, do Praszki pod Wieluniem i Konopisk i Herbów pod Częstochową; zawierają one obfite złoża rudy żelaznej ilastej (sterosyderytu), dziś intensywnie eksploatowanego, zwłaszcza na potrzeby hut żelaznych Tow. akc. Handke w Częstochowie.

W samym Kaliszu podobno natrafiono na wapień jurajski na znacznej już głębokości przy biciu studni artezyjskiej w rynku. Bliższych szczegółów, niestety, dowiedzieć się nie mogłem, ojców miasta takie kwestje nie interesują i rejestr świdrowy otworu, jak się zdaje, przepadł bezpowrotnie.

Z wierzchołka góry w Chełmcach rozciąga się obszerny widok. Zwraca przedewszystkiem uwagę po drugiej stronie granicy znaczna wyniosłość, na której szczycie widać kwadratowy budynek. Jest to odległy o 3 mile Kottów w W. Ks. Poznańskim, przewyższający górę Chełmińską o 40 metrów absolutnej wysokości. Wzniesienia tych punktów nad poziom morza są następujące: Proсна pod Kaliszem 98 metrów, Chełmce 190 m., Kottów 229 m. Jeżeli Chełmce są ostatniem wzniesieniem pasma Krakowsko-Wieluńskiego, to góra, na której stoi starożytny z ciosanego w kostkę granitu przez Bolesława Chrobrego wzniesiony kościół Kottowski, jest krańcem zupełnie innego systemu. Jest to t. zw. *dział graniczny* między górzystą Europą środkową a równiną niemiecko-sarmacką; pasmo wzgórz i ciągnące się nieprzerwanie od wrzosowisk Lüneburskich, a noszące przed Elbą nazwę „Fläming“, między Elbą a Odrą „gór Kocich“, za Odrą przed „gór Trzebnickich“, na Śląsku osiąga ono największą swoją wysokość: 313 m. n. p. m. W obrębie W. Ks. Poznańskiego najwyższym punktem są Rogaszyce pod Ostrzeszowem, 278 m. n. p. m.

Kierunek tego pasma jest na całej długości jednakowy: z zachodu na wschód. Dopiero dochodząc do Proсны wykręca on pod kątem na północ, a ostatni cypel pasma idzie od Kepna przez Ostrzeszów do Kottowa z południa na północ, t. zn. w tym samym prawie kierunku, co wzgórze Krakowsko-Wieluńskie. Wał wzgórz Trzebnickich, składający się przeważnie z glin i piasków, jest pochodzenia o wiele młodszego, aniżeli pasmo jurajskie; powstał on dopiero przed samą epoką dyluwialną. Gdy więc fałdowanie się jego doszło do istniejącej już poprzecznej zapory twardszych skał jurajskich, zmieniło ono swój kierunek na równoległy, nasuwając wszakże na utwory jurajskie masy glin i piasków i tworząc w ten sposób wyniosłości od Godzisz do Chełmc, a dalej do Tłokini i Winiar. W ten tylko sposób tłomaczyć można sobie fakt, że pasmo ciągnące się bez przerwy przez całe Niemcy, nagle przed Prosną urywa się, i to bezpośrednio po spiętrzeniu się (jak gdyby przez odbicie) do największej swej wysokości w górach Trzebnickich.

Formacja, do której pasmo Trzebnickie należy, zowie się trzeciorzędową (Teriacr). Składa się ona, jak już wspomniałem, z plastycznych

iłów, pochodzenia morskiego, i piasków bardzo drobnoziarnistych, t. zw. lignitowych. Cechuje ją zupełny prawie brak skamieniałości, tak, że oznaczenie dokładne jej wieku nasuwało dużo trudności. Ostatecznie większość geologów zalicza ją do poddziału trzeciorzędowej formacji, nazywającego się oligocenem. Warstwy pasma Trzebnickiego należą więc do tej samej formacji (co do czasu), co większa część polskich Karpat, z tem wszakże stopniowaniem, że sam Beskid, jako należący do piętra cecońskiego, jest starszy od nich, zaś formacja solonośna i naftowa podkarpacka, która należy do miocenu, jest od gór Trzebnickich młodszą.

Iły plastyczne trzeciorzędowe mają zwykle barwę szaro-niebieskawą; często jednak przybierają one kolor pstry, nakrapiany czerwono, żółty, różowy, a nawet zupełnie biały. Wapna nie zawierają w masie wcale i z kwasami się nie burzą. Natomiast trafiają się w nich konkretne wapienne, mające do cała średnicy, t. zw. przez lud „babie zęby“. Tam gdzie ich dużo, glina niezdatna jest do cegielni, gdyż kawałek wapna po wypaleniu lasując się, rozsadza cegłę. Czerwone nakrapianie pochodzi od ziarenek hematytu (tlenku żelaza); ziarenka te rzadko są większe aniżeli główka od szpilki.

Iły te są niezmiernie rozpowszechnione w całej Wielkopolsce i można twierdzić, że stanowią one wszędzie podłoże warstw dyluwialnych (lodowcowych). W bezpośrednim sąsiedztwie Kalisza występują one we wszystkich cegielniach z lewego brzegu Prosnę, a dalej w Prośnie samej, niedaleko mostu kolejowego, gdzie odsłonięte są na stromeni urwisku lewego brzegu. Dalej na gruntach wsi Piwonice, Sulisławice, Nosków i Dobrzec iły te wychodzą w wielu punktach na powierzchnię, albo też znajdują się bardzo niegłęboko pod nią. Linja Sulisławice kościół Dobrzecki jest granicą ich występowania ku zachodowi. Szczypiorno, Skalmierzyce, Kościelna Wieś i całe już Pleszewskie mają zbyt grubą powłokę gliny i piasków lodowcowych, która zakrywa zupełnie podłoże. (W Pleszewie n. p. natrafiono na trzeciorzęd dopiero po 30 metrach warstw dyluwialnych). Tylko wyższe wyniosłości, Koflów, Wysocko pod Ostrowem, (187 m. n. p. m.) okazują jądro starszych formacji na powierzchni.

Z drugiej strony Kalisza widzimy iły trzeciorzędowe w Woli Droszewskiej nad Prosną, na stokach góry pod Godzieszami i Chelmcami, w Tlokinie i górze winiarskiej. W Kamieniu dowiercono się do ily plastycznego przy biciu studni już pod grubą warstwą gliny dyluwialnej, a dalej na północ i wschód rozpościera się coraz grubszy pokład dyluwium.

Iły plastyczne nie są jedynym składnikiem tej formacji. Często są one na przemian warstwowane z pokładami bardzo miękkiego piasku kwarcowego, barwy siwej lub niebieskawej. Jest to t. zw. piasek lignitowy, gdyż w nim trafiają się pokłady węgla brunatnego (lignitu). Tak n. p. w lasku wsi Sulisławice po 4 metrach plastycznego ily dowiercono się siwego piasku lignitowego; to samo widzieć można było kilka lat temu w gliniankach cegielni na Dobrcu, gdzie wśród piasku pod ilym sterzał kawał lignitu, z zachowaną jeszcze strukturą drzewną. Czasem piasek przechodzi w piaskowiec dość zwięzły i twardy; można go widzieć n. p. w Nędzerczewie nad Swędrnią. Urwisty, kilkanaście metrów wysoki brzeg rzeczki stanowi u góry ily plastyczny; w samym zaś łożysku występuje szary piaskowiec z cienkimi warstewkami węgla brunatnego. Rzeczka wyżłobiła w nim swe koryto a kawałki lignitu rozniosła w dolnym biegu; pełno n. p. okruchów lignitu przymieszanie na Swędrni na szosie sieradzkiej. Formacja trzeciorzędowa, odsłonięta, jak widzimy, w pasie 4 wiorstwowym z obu stron Prosnę, najwidoczniej zawdzięcza to odsłonięcie wodom przedhistorycznej, o wiele większej

niż dziś Proсны, która odmyła ją z nasypisk epoki lodowcowej. Podobnie zupełnie ma się rzecz w dolinie Warty, gdzie tak samo odłonięty trzeciorzędowy węgiel brunatny wychodzi na wierzch w Brzeźnie pod Koninem, piaskowiec zaś z Gosławic posłużył do budowy „kamienno-go mostu“ w Kaliszu.

Formacja trzeciorzędowa może kryć wcale cenne skarby w swem łonie. Według Rosenberg-Lipiński'ego znaleziono n. p. w Parzynowie pod Ostrzeszowem pod 4 metrami ilu naprzemian warstwowane z piaskiem i ilem 5 pokładów węgla brunatnego o grubości 3, 2, 6.2, 2.8 i 2 metrów. Lecz niestety, górnictwo w tej formacji jest wielce utrudnione przez obfitość wody, a następnie brak twardych skał. Eksploatacja opłacać by się mogła, gdyby można węgiel dobywać robotą wierzchową (odkrywką) albo też, gdyby nad nim leżał piaskowiec, a nie plastyczna glina lub kurzawka.

Tyle o starszych formacjach okolic Kalisza. Pozostaje jeszcze opis formacji dyluwialnej, czyli lodowcowej, a więc utwory przedlodowcowe, pierwszy i drugi okres lodowcowy, dawne koryta rzek, błędne glazy i t. d. Lecz szkic niniejszy, i tak już zbyt długi, jak na kalendarz, urósłby do nie-dozwolonych rozmiarów.

Kończąc więc wezwaniem do mieszkańców Kalisza, interesujących się wszystkim co dotyczy rodzinnego miasta, aby zbierali skrzętnie wszelkie dane co do budowy podziemia najbliższej okolicy. Miasto dziś wzrasta w szybkim tempie—budują fabryki—przy nich wiercą studnie; niech odtąd żaden z tych tak ciekawych dokumentów, jakim jest rejestr otworu świdrowego, nie przepadnie—a miejscowy organ chętnie zapewne wiadomości tego rodzaju, przez wydrukowanie w swych łamach, od zapomnienia uchroni.

Dr. Stanisław Łaszczyński.

o dorocznym obrzędach i zwyczajach.

W zeszłorocznym kalendarzu opisywaliśmy zwyczaje dawne naszego narodu podczas Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy, nie od rzeczy będzie powiedzieć w tym roku o obchodzie Złotych Świątek.

Z nastaniem wiosny lud wylega przed chaty, patrząc na rozpogodzone niebo i budzącą się z zimowego snu ziemię. Wtedy to odczuwa najwięcej całą łączność człowieka z przyrodą.

Odczuwa, wielbi i na swój sposób wyraża zachwyt, śląc dziękczynienie dla matki ziemi i słońca, dawcy wszelkiego życia.

W każdej zaś okolicy inaczej tę cześć wyrażają i inne, choć zbliżone do siebie, mają zwyczaje.

W Małopolsce, t. j. w Krakowskim, Kieleckim, Sandomierskim i Lubelskim, począwszy od Wielkiej Nocy, w każdą niedzielę i święto zbierają się pod krzyżem, a prześpiewawszy jakąś pieśń pobożną, najczęściej proszącą o pogodę i dobry czas na zasiewy, biegną na uroczysko lub błonie. Tam, dając solgę wezbranemu sercu i uczuciom, jakie wzbudza wiosna, zawodzą pieśni zwykle na przedce ułożone, a do okoliczności zastosowane.

Między innymi śpiewają:

Zwiesna idzie, zwiesna,
bodaj była wczesna,

trawę dała na ugorze,
zasiew dobry, gdy zaorze!
hu, ha!

albo:

Słonko pije wodę,
niechaj zdrowe pijel
a ja póki żyję
kocham dziewczki młode!

Dziewczyny zaś zmieniają ostatni dwuwiersz, śpiewając:

a ja póki żyję
dbam o swą urodę!

W Wielkopolsce, gdzie dużo jezior, które na wiosnę rozlewają sze-
roko, obchodzą je w procesji, śpiewając:

Wody, słodkie wody,
dla was były gody!
Teraz i nam trzeba
powszedniego chleba!

Nad jeziorem Gopłem zawodzą:

Gopło wielkie, hej wielkie jezioro,
mają z ciebie rybaki oj, uciechy sporo,
ale są jeszcze ludzie, jeszcze obok ciebie,
osusze swoje wody na tej naszej glebie!

Na Mazowszu, koło Bielska, wieczory od Wielkiej Nocy do Zie-
lonych Świątek nazywają świętymi. Uważają, że wtedy praca koło prze-
dziwa jest niegodną, bielienie tylko płótna powinno każdą niewiastę zajmo-
wać. Podczas rozkładania płótna i polewania śpiewają:

Słoneczko gorące
posuń się po łące,
muśnij po tej przędzy,
by zbielała przędzej.

Zebrawszy się zaś wieczorem, obchodzą pola i zawodzą pieśni
o świętych.

Zapytani, na jaką pamiątkę to czynią, mówią: „Wprzódzi, przed
Świątkami i rozesłaniu Japostołów przez Pana Jezusa po świecie, chadzali
oni po świecie i nauczali lud wszelaki, a tyż na Świątki wszelakiego
obrządku“.

Koło Ciechanowa o onych wieczorach mówią: „Święte som, boć
som — a piękne jako wszystko na wiosnę — a jeżeli kto ani jednego nie
opuści, a serce ma czyste i dla każdego skłonne, to mu się na Zielone
Świątki ukaże gołąbeczek bieluchny, ten sam, co go Pan Jezus Japosto-
łom darował“.

Zielone Świątki wogóle lud obchodzi najuroczyściej. Drzwi naj-
uboższej chaty umajone zielenią, podłoga posypana tatarakiem, nawet ko-
nie i bydło ustrojone w brzezinowe gałązki.

Na Kujawach przechowuje się zwyczaj obierania w dzień Zielonych
Świątek króla i królowej. Ten, co najpierwszy wypędził konie lub bydło
na paszę, otrzymuje miano króla. Starają się o tę godność z wielkim po-
śpiechem, a najweselszy lub najbogatszy parobek, choćby całą noc nie
spiał, pilnuje świtania, jeżeli ma ochotę wydać grosz na poczęstunek. Za-
prasza potem najurodziwszą, a najczęściej i najbogatszą dziewczkę i oboje
są uwieńczeni jako król i królowa. Przez cały dzień znoszą im podarki
w postaci jaj, sera, chleba, masła, wędzonki itp.

Jeżeli dziewczyna wogóle jest lubiana, otrzymuje rozmaite świec-dła, wieczorem zagrzmia skrzyпки i basy, król dodaje piwa i wódki i rozpoczynają się ochocze tany.

Podczas wieńczenia króla śpiewają:

Niechajże ci ta korona da dużo mocy,
pilnujże nas i dobytku we dnie i w nocy.
Poczęstunku dla narodu wieleć nie żałuj,
a królowę, jak przystało, grzecznie pocałuj.
A my idąc za twym przykładem
dogonimy każdy swoją za sadem!

Zaczyna się gonitwa, całusy i zabawa.

Królowej zaś śpiewają:

Bądźże ty nam, bądź królową cały dzień,
a nie uderz mądrą głową o ten pień,
bo korona by ci spadła z główeczki
i te jasne i czerwone kwiateczki,
a chłopaków trzymaj tego na smyczy,
czy to swojak, czyli jaki z paniczy.

Przy zabawie przyspiewkom nie ma końca. Świt a następnie dzwon z pobliskiego kościoła kładzie kres tańcom i hulance, a uczestnicy z przepełnionem sercem radością i ową wyczułą a nie umiejącą się wyrazić inaczej poezją, śpieszą do codziennej pracy, a słońce wzbija się coraz wyżej i wyżej, śląc złotodajne promienie.

Z. Morawska.

Kilka uwag o znaczeniu rysunku

w szkołach i elementarnych rzemieślniczych.

Zadaniem szkoły elementarnej, powinno być przygotowanie uczniów do życia i ułatwienie im wstępu do szkół średnich i zawodowych. Ideałem naszym jest, by szkołę elementarną kończyło każde dziecko, co osiągniemy przez powszechne nauczanie. W szkole elementarnej powinien być wykładany cały szereg przedmiotów, mających, rozwinąć ogólne zdolności ucznia i te specjalne, które będą w związku z wybranym w przyszłości przez niego zawodem. Powszechnie przyjętymi przedmiotami nauczania są, język ojczysty, nauka religii, nauka o liczbach oraz przestrzeni, przyrodoznawstwo, geografia, historia, rysunki, śpiew i gimnastyka. Oprócz wyżej wymienionych przedmiotów, we wszystkich elementarnych zakładach żeńskich we Francji i Niemczech wykładane są roboty ręczne, a w wielu nauka domowego gospodarstwa.

Wiemy o tem, że wszelka nauka wymaga władz poznawania, a więc nauka rysunku wymaga od wychowawca, wytworzenia w nim wyobrażeń odnośnych form, aby takowe zdołał odtworzyć. Chcąc cel ten osiągnąć, trzeba systematycznie kształcić zdolności rozróżniania cech przedmiotów pierwszorzędných, bez których dany przedmiot straciłby swoje znaczenie

i drugorzędnych, które są cechami przypadkowymi i zmiennymi. Do umiejętności rozróżniania, przyczynia się dokładne zapoznawanie ucznia z jego najbliższym otoczeniem — a więc choćby z przedmiotami znajdującymi się w jego mieszkaniu. Tą tylko drogą można osiągnąć kształcenie obserwacji, t. j. zdolność wywoływania w umyśle dziecka najdokładniejszych spostrzeżeń — które wymagają analizy własności danego przedmiotu, oraz oddzielnych aktów uwagi. Dla wyjaśnienia na czym polega kształcenie obserwacji, bierzemy pod uwagę cechę przedmiotu, t. j. kształt mający najważniejsze znaczenie. Wiele dzieci ma niedokładne pojęcie o kształcie np. domu, konia, co jest wynikiem nie dość jasnego wyobrażenia wielkości i kształtu poszczególnych części w stosunku jednych do drugich. Praca konstrukcyjna, jak rysowanie domu, konia, zwróciwszy część swej wartości pedagogicznej temu faktowi, że dziecko zamienia to co widziało, na szereg form wyrażonych ołówkiem, węgiem, kredką. Obserwacja danych przedmiotów powinna postępować zgodnie z ogólnymi prawami rozwoju umysłowego, t. j. przechodzić od stadium niedokładnego do całkowitego i określonego, od rzeczy prostych do coraz bardziej złożonych. Pestalozzi, Froebel w swych metodach kształcenia dziecka, rozumieli ważność i związek organiczny, między spostrzeżeniem kształtu przedmiotów, a jego wyrażeniem w formie konkretnej za pomocą ołówka.

Rysunek szczególnie ma wielkie znaczenie, gdyż za pomocą niego dziecko zaspakaja swój samorzutny popęd do naśladowania natury, rozwija przytem zdolności abstrakcyjne, ponieważ oddziela postać widzialną formy, od jej rzeczywistości. Do niedawna nauka rysunków polegała u nas na kopiowaniu wzorków, co bynajmniej nie wpłynęło na rozwój wyobraźni i nie kształciło zmysłu spostrzegawczego, mającego tak wielkie znaczenie w rozwoju umysłu.

Za przykładem szkół francuskich, które najpierw wprowadziły rysunek z natury, system ten przyjął się i u nas, nie po raz pierwszy, gdyż przed stu laty komisja edukacyjna, poleciła kierownikom szkół, przy badaniu przyrody odtwarzanie rysunkiem okazów poznawanych.

Środkiem urozmaicającym i zarazem mogącym pomódz do dokładnego odtwarzania rzeczywistości, jest kolorowanie za pomocą odpowiednich ołówek, rysowanych przez dziecko przedmiotów, co utrwala wyobraźnię, rozwijając jednocześnie wrażliwość na barwy i światła w przyrodzie.

Rysunek, oprócz korzyści intelektualnych, ma wielkie zastosowanie w rozwoju przemysłu, czerpiącego motywy przeważnie z przyrody. Jako przykład służyć nam może przemysł we Francji — który nas olśniewa bogactwem pomysłów i barw w wyrobach przemysłu tkackiego, drzewnego, szklanego, metalowego i skórzanego. Kraj, w którym zrozumiano celowość rysunku, doprowadził tę sztukę do aryzmu, obfituje w szkoły zawodowe, przygotowuje fachowych rzemieślników artystów, zdobywając tym sposobem pierwszorzędną markę na rynku wszechświatowym — tem samym wytwarzając dobrobyt w kraju.

W szkołach elementarnych we Francji, przeznaczają na rysunek dwie godziny tygodniowo, co stało się powszechnie przyjętą normą w szkołach elementarnych na Zachodzie. Aby przygotować odpowiednich kierowników do szkół elementarnych, w seminariach nauczycielskich we Francji, jednym z główniejszych przedmiotów są rysunki, oparte na samodzielnych kompozycjach, niekiedy w postaci powiastek, które nauczycielka opuszczając seminaryum musi zilustrować ołówkiem, muzyką i śpiewem.

Z gawędy dziadunia.

Wyjęte z cyklu wspomnień i opowiadań historycznych w roku
1846—8 w Krakowie.

O b r a z e k 2.

Kiedy już tego chcecie koniecznie,
A o pamiątkę prosicie grzecznie,
To się dziadunio o nią postara;
Ale dziś śmiać się, z dziadunia, --wara!

Choć to się jeszcze w Krakowie działo—
Choć się matury jeszcze nie zdało,
Jam już pracując w mojej lauzurze
Nie brał udziału w tej awanturze—
Którą po krótkce wam tu przedstawię—
Którą zadziwię, —może zabawię, --
A przedewszystkiem zaintryguję,
Skoro powieści wątek rozsnuję
I powiem zgóry
Treść awantury.

Otóż słuchajcie!—bo to zabawne,
To z owych czasów wspomnienie dawne,
Które opowiem wam w krótkim słowie,
Co ja widziałem ongi w Krakowie!—
Nie mniej nie więcej, więc moi mili,
Patrzałem na to jak uwięzili,
I pod straż wzięli pewnego rana,—
Zgadnijcie kogo?..

Chrystusa Pana!!

I prowadzono tak Zbawcę świata
Przez całe miasto---by do Piłata
Pod silną strażą gdzieś do cyrkulu,
Aby się stawił do protokołu
Na rozkaz dzienny
Przed sąd wojenny!

Że to jest prawda, —mogę zaręczyć,
Ale że nie chcę was długo męczyć
Zagadką trudną do rozwiązania,
Rozpocznę słowo opowiadania.
Boć to, przyznacie, jest niemożliwe!
A stare miasto nasze pocziwe,
Chociaż chmarami żydostwa słynie,—
Kraków nasz jeszcze —nie w Palestynie!
I przecież Chrystus tu oczywiście
Nie mógł w Krakowie być osobiście,—

Nie zstąpił z nieba tu po raz wtóry;—

Więc rozwiązanie tej awantury,

Którą was bawię,

Zaraz przedstawię.—

Po owej wielkiej krakowskiej burzy,
W której współudział mój opisałem,
Kraj pogrążony był w krwi kałuży,
A smutek wielki był w mieście całym.

Już austriackie władze wróciły

I stan wojenny proklamowano,

Szpiegi na wszystkie strony wietrzyły,

A co dnia kogoś przed sądy gnano.

Cicho i smutno było dokoła,

Nikomut wówczas śmiać się nie chciało,

Postrach i troska chmurzyły czoła,

A kontent każdy kto uszedł cało

Po owej wojnie,—

Siedział spokojnie.

Wtem jakiś facet ruszył conceptem,

Pocieszną farsę sobie utworzył

I z niekoniecznym dla władz respektem

W ręce Jezusa karteczkę złożył.—

Gdzieś na „Zwierzyńcu“ w kapliczki murze

Od wieki wicków powszechnie znany

Był „Ecce Homo“ w starej strukturze,

Jaskrawo kiedyś pomalowany.—

W czerwonym płaszczu, —cierniem na skroni

Sto lat już przeszło tu siedział sobie

Tak zamysłony.—

Miał teraz w dłoni

Kartę z napisem:

„Co ja tu zrobię

„Z tymi szelmami

„Austryakami!“

Nikt tej karteczki nie zauważył,

I byłby przepadł concept furianta,—

Pan Jezus byłby spokojnie marzył,

Gdyby nie zmyślił—nos policjanta!

Który zbadawszy napis zuchwały,

Zgorszony wielce farsą wisusa,

A o powagę imperium dbały,

Zadenuncjował tego Jezusa!

Więc obstawiono figurę strażą,

Jako widoczną buntu strażnicę

I by osłonić przed ręką wrażą,

Zamknięto nawet całą ulicę;—

Szpiegi załazy

„Zwierzyńiec“ cały!..

Wskutek raportu w naczelnem biurze

Komisarz raczył zawyrokować,

Ze chcąc w zarodku zażegnać burzę,

Przestępcę trzeba przyaresztować,—

Corpus delicti tak wielkiej wagi

Musi koniecznie być dostawiony;—
 Wysłano zatem potężne tragi,
 A z tragarzami—dwa bataliony!...
 Więc się zbrojną wnet rozstawiono,—
 Zdjęto figurę - - i nie bez trudu
 Pod silną strażą odprowadzono
 Przez całe miasto - - wśród tłumów ludu,

Jak Zbawcę świata —
 Przed sąd Piłata!

Czego się Pilat tej nowej ery
 Mógł tam do badać? — nikt to nie wiedział,
 Boć Jezus nie rzekł ani litery
 I na policji - - jak kłoda siedział. —
 Na co ta farsa Niemcom się zdała?
 Nikt się domyślić tego nie może; —
 Figlarza władza — nie odszukała,
 A głupstwo ludzkie — Tyś sądził Boże!
 I osądziły je wyższe władze,
 Bo nam figurę świętą oddali,
 I poświęcono ją po zniewadze;
 A nikt się odtąd Bogu nie żali

Na Austryaków, —
 Bo wolny Kraków!
 Rząd sprawiedliwy —
 I kraj szczęśliwy!

Benzelstjerna Engeström.

Cmentarz przy kościele i groby w kościele św. Mikołaja w Kaliszu.

Cmentarz po łacinie „coemeterium“ od wyrazu greckiego „kojmeterion“ (kojman — spać), oznacza miejsce snu czyli spoczynku, ponieważ według zasad chrześcijańskich ciała ludzkie na cmentarzu pograżone są jakoby we śnie, oczekując przebudzenia czyli zmartwychwstania i połączenia się na nowo z duszą. Z tego też powodu chrześcijanie nie palili ciał za przykładem pogan, lecz grzebali zwłoki nietknięte w ziemi.

W czasie pierwszych trzech wieków, z powodu prześladowań, chowali ciała zmarłych w podziemnych pieczarach, czyli katakumbach (z greckiego kata — pod i kymbos — dół, jama). To były pierwsze cmentarze chrześcijańskie. Tam chronili się chrześcijanie przed prześladowaniem, zbierali się na nabożeństwa, modlili się za dusze zmarłych, tam na grobach męczenników odprawiali się Msze św., tam jednym słowem skupiało się całe życie duchowne pierwszych wyznawców Chrystusa.

Gdy prześladowania ustały i relikwje męczenników do kościołów przeniesiono, chrześcijanie starali się również w bliskości ich grobów grzebać zwłoki zmarłych. Ponieważ jednak chowanie umarłych w kościołach

było zabronione tak na Wschodzie jak i na Zachodzie, przeto urządzano groby na zewnątrz pod murem kościoła, albo na dziedzińcu przed nim położonym, albo wreszcie w ogrodzeniu i galerjach, jakie go otaczały. W ten sposób powoli przy kościołach parafjalnych powstały cmentarze, zwane atria ecclesiae przedsionki, coemeteria cmentarze lub dormitoria sypialnie, dla podtrzymania wiary w wiernych, że śmierć jest tylko snem, po którym nastąpi zmartwychwstanie.

W kościołach wolno było chować tylko biskupów, opatów, zasłużonych kapłanów, książąt, fundatorów i dobrodziejów kościołów, a w kościołach klasztornych tylko zakonników. Od wieku IX-go grzebano w kościołach zwłoki wszystkich znakomitych parafjan. W wieku XVII i XVIII zaprowadzono znowu dawniejsze ograniczenia, nie wszędzie jednak przestrzegane; wreszcie pod koniec XVIII wieku zabroniono chować umarłych nie tylko w kościołach i przy kościołach, lecz w ogóle w obrębie miast i wsi, już to dla braku miejsca, już też ze względów sanitarnych.

U nas w Polsce, co się tycze cmentarzy i chowania umarłych, stosowano się do prawa powszechnie przyjętego w kościele, a jeżeli różnymi czasy zakradały się pod tym względem nadużycia, starały się im zapobiegać synody prowincjonalne i djecezjalne przez odpowiednie obostrzenia.

W Kaliszu pierwszy i najdawniejszy cmentarz istniał na tak zwanem dzisiaj Starem Mieście, gdyż na tem miejscu do połowy XIII wieku leżał starożytny Kalisz. Były tam niegdyś dwa kościoły, parafjalny św. Wojciecha i kolegiata św. Pawła przy zamku książęcym. W kościele św. Wojciecha i wokoło niego chowano mieszkańców ówczesnego miasta oraz wsi sąsiednich, należących do parafji, w podziemiach zaś kolegiaty grzebani byli przełaci i kanonicy, czkankowie rodziny książęcej, a i bez wątplenia inne znakomitsze osoby. Tam też spoczywa król polski Mieczyław III Stary i syn jego Odon.

W połowie XIII wieku Bolesław Pobożny, książę kaliski, przeniósł miasto Kalisz z dawniejszych posad na miejsce dzisiejsze, założył tutaj kościół św. Mikołaja i osadził przy nim kapłana, zwanego rektorem, który niezależnie od parafji św. Wojciecha, spełniał w nowem mieście obowiązki parafjalne. Odtąd też mieszkańcy nowego Kalisza chowali się w kościele i przy kościele św. Mikołaja. W ten sposób powstał pierwszy cmentarz w nowo założonym grodzie.

Kiedy pod koniec XIII wieku kapituła kolegiaty św. Pawła zbudowała w nowym Kaliszu kościół Panny Marii, a w r. 1303-im na mocy dekretu, wydanego przez arcybiskupa gnieźnieńskiego, Jakóba Świnkę, przyznana sobie miała tytułem parafjalnym czwartą część miasta, powstała w nowem mieście druga parafja, a wraz z nią przybył nowy cmentarz przy tymże kościele.

Z biegiem czasu wzniesione zostały w Kaliszu trzy kościółki drewniane, które pozostawały pod patronatem kościoła św. Mikołaja i przez kanoników regularnych były zarządzane, a mianowicie w XVI wieku kościółek św. Trójcy z przytułkiem dla stańców na Wrocławskiem-Przedmieściu, tam gdzie dziś stoi szpital św. Trójcy; w XVII wieku kościółek św. Walentego na przedmieściu Toruńskiem (dzisiaj Stawiszyskim), za kościołem Bernardyńskim, po drugiej stronie rzeki i również w XVII wieku kościółek św. Jakóba, fundacji Hejnowicza, obywatela kaliskiego, na Piskorzewiu, wprost ulicy Piskorzewskiej. W kościółkach tych i dokoła nich chowano także zmarłych parafjan św. Mikołaja, a pod koniec XVIII i w początkach XIX-go wieku, kiedy rząd pruski zakazał grzebać

zmarłych przy kościele św. Mikołaja, chowano wszystkich nieboszczyków z parafii św. Mikołaja wyłącznie przy kościółku św. Trójcy i św. Walentego. Tak było do roku 1807, czyli do czasu założenia nowego cmentarza publicznego za rogatką Wrocławską, już starym dziś zwanego. Pierwszym zmarłym, którego tam pochowano był Andrzej Kowalczyk alias Smura, chłop z Majkowa.

Nadto w kościołach klasztornych, a było ich w Kaliszu niegdyś osiem, grzebano zakonników, fundatorów, dobrodziejów oraz tych wszystkich z miasta i okolicy, którzy sobie tego za życia wyraźnie życzyli.

Głównem jednak miejscem wiecznego spoczynku dawnych kaliszian były kościoły św. Mikołaja i Najśw. Marii Panny wraz z przyległymi cmentarzami.

W kościele św. Mikołaja było grobów murowanych 10, bez okien na zewnątrz; były to prawdziwie ciemne podziemia, z których każde mogło pomieścić w sobie kilka, kilkanaście i kilkadziesiąt trumien. Oprócz tego istniały tutaj pojedyncze groby murowane, a wiele osób pochowano w grobach, wykopanych w ziemi pod posadzką.

Grób kanonicki.

Pierwszy grób murowany był pod wielkim ołtarzem, przeznaczony dla kanoników regularnych; chowano w nim także postronnych księży, zmarłych przypadkiem w obrębie parafii, jak również osoby zasłużone kościołowi i klasztorowi. Leżą więc tutaj z małymi wyjątkami wszyscy kanonicy regularni od r. 1358—1807. Z księży świeckich: 1) ks. Głuchowski. Za młodu odbywał nowicjat u księży kanoników w Trzemesznie, ale wnet klasztor porzucił i udał się za granicę, niewiadomo jednak, czy już jako kapłan, czy też w stanie świeckim jeszcze. Musiał on być ducha bardzo wojowniczego, bo jak sam pisze w testamentie swoim, przechowywanym dotąd w archiwum kościoła św. Mikołaja, tułał się po różnych krajach, był w Austrii, na Węgrzech, w Weneckiem, we Włoszech, brał udział w wojnach, wychodził ciężko ranny z bitew, siadywał w więzieniach, w końcu sterawszy na tułaczce zdrowie, powrócił do kraju i tutaj wystarał się o probostwo w Gostycynie¹⁾. Najmilsze jednak wspomnienia z całego życia, jak sam pisze, pozostawił w duszy jego nowicjat odbyty w Trzemesznie, dla tego też przed śmiercią zastrzegł sobie wyraźnie, aby zwłoki jego przewieziono do Kalisza i złożono w kościele św. Mikołaja w grobie kanonickim. Umarł w roku 1728. 2) ks. Teofil Liberski, paulin, kaznodzieja w Konopnicy, zmarły na suchoty u rodziny w Kaliszu roku 1794. 3) ks. Adam Seinpowski, kanonik regularny z Trzemeszna, kapelan w Tursku, przybywszy na kurację, umarł w Kaliszu r. 1807.

Z osób świeckich są tu pochowani od r. 1730²⁾.

1. Ze stanu szlacheckiego:

1) Tomasz Umiński, kasztelanic Krzywiński, zm. w majątku swoim Czeluścin r. 1730.

2) Z Droszewskich Jabłkowska, wdowa, benefaktorka kościoła, niewiasta wielkiej pobożności, um. 1748 r.

3) Wojciech Jabłkowski, wielki dobrodziej kościoła i klasztoru tu-tejszego. Przez kilka lat mieszkał blisko kościoła św. Mikołaja i czas

¹⁾ Parafia w W. Ks. Poznańskim, ^{10 kilometrów} trzy mile od Kalisza.

²⁾ Księga zmarłych zaczyna się dopiero od roku 1730. Dawniejsze akta od r. 1600 zaginęły w drugiej połowie XIX wieku z winy tych, którzy mieli obowiązek czuwać nad całością archiwum.

spędzał na dewocji, przeważnie w kościele, z którego wychodził codziennie dopiero po kompletorium. Pomimo wielkiej jednak skądinąd pobożności był niezmiernie skąpy, czego, jak akta wspominają, serdecznie żałował przed śmiercią. Umarł r. 1748.

4) Stanisław Rogaliński, um. 1756 r.

5) Andrzej Dunin, dla dewocji osiadł w Kaliszu, mieszkał w pobliżu kościoła św. Mikołaja w kamienicy Przybyłowiczów, um. 1771 r.

6) Ignacy Chylewski, syn Kazimierza i Agnieszki, um. 1781 r.

7) Józef Lubaczewski, syn Andrzeja i Jadwigi, um. 1781 r.

II. Ze stanu mieszczańskiego:

1) Kunegunda Królikiewicz, córka notariusza i sekretarza J. K. M., um. 1775 r.

2) Wiktorja ze Śliwczyńskich Królikiewiczowa, um. 1775 r.

3) Ignacy Królikiewicz, notariusz J. Kr. M., kaliski, um. 1776 r.

4) Walenty Bonarowicz, um. 1787 r.

Grób literacki.

Drugi grób był na środku prezbiterjum, literackim zwany. Chowano w nim literatów, t. j. członków bractwa literackiego czyli Trójcy św. Przez literatów nie należy tutaj rozumieć ludzi wykształconych, uczonych, lecz tych tylko, którzy znali litery, umieli czytać, gdyż takich wyłącznie wolno było przyjmować do bractwa, a to z tej prostej przyczyny, że członkowie bractwa tego byli obowiązani w czasie mszy św., w niedzielę każdą o 8 rano dla nich odprawianej, śpiewać przepisane hymny i pieśni.

W grobie tym leżą ze stanu szlacheckiego:

1) Maciej Ziętkiewicz, notariusz grodzki, um. 1730 r.

2) Dominik Wyrzykowski, urzędnik kancelarii grodzkiej, um. 1731 r.

3) Konstanty Marszyński, um. 1735 r.

4) Teresa Orzechowska, um. 1762 r., mając lat 62.

5) Józef Meller, malarz, um. 1767 r.

6) Michał Celiński, syn Krzysztofa, skarbnika czernichowskiego, dziedzica Cekowa i żony jego Katarzyny, um. 1790 r.

7) Modesta z Marjańskich Zielenka, um. 1791 r.

8) Agnieszka z Bonarowiczów Chylewska, żona dyrektora policji, um. 1791 r.

9) Karol Kass aptekarz, niegdyś rajca, a w końcu asesor magistratu, um. 1795 roku.

10) Juljanna Nieszkowska, córka Adama i Marjanny z Olszowskich, um. 1797 r.

11) Piotr Zwoliński, dzierżawca Modły, um. 1797 r.

12) Anna z Łebkowskich Komorowska, z sieradzkiego, um. 1799 r.

13) Beata z Domaszewskich Kassowa, wdowa po aptekarzu, um. 1800 roku.

14) Modesta z Zielińskich Arkuszewska, um. 1800 r.

Ze stanu mieszczańskiego, z tytułem nobiles, szlachetni:

Piotr Ambrożkiewicz, rajca, 1767. Tomasz Panecki, burmistrz, 1767. Marcin Rysiński, syn rajcy, 1778. Mateusz Nickiewicz, rajca, 1786.

Błażej Zaleski, rajca i wójt kaliski, Andrzej Lubaczewski, rajca, 1789. Maciej Czemplewicz, rajca, 1790. Balbina Giecowa, 1795. Regina Bonarowicz—1797, Kazimierz Rysiński — 1800, Agnieszka z Mickiewiczów I voto

Zaleska, II voto Trawkowska, 1801. Stanisław Borucki, burmistrz kaliski.

Zuzanna z Domaszewskich Gibasiewiczowa.

Grób szlachecki.

Trzeci grób, zwany szlacheckim znajdował się w samym środku głównej nawy. Wejście do niego pokrywała wielka płyta kamienna z napisem: „sepulchrum nobilium“? Grzebano w nim, jak nazwa sama wskazuje, tylko szlachtę.

Leżą w nim pochowani: Marianna Skórczewska — 1756, Franciszka Mirucka—1761, Teresa Mirucka — 1762, Katarzyna Galeska—1763, Antoni Wojciechowski—1763, Barbara Kamińska —1764, Teresa Mierzejewska—1764, Barbara Kraszewska, 80 lat — 1767, Łucja Radzikowska — 1769, Andrzej Sztukowski, konfederat, raniony przez Rosjan w bitwie pod Kościanem i przewieziony do Kalisza, tu zmarł 1771-go r., Stanisław Napruszewski — 1773, Wojciech Markiewicz—1774, Kazimierz Stanisławski; pojechał do Naczesławic celem objęcia dóbr tych w dziedziczne posiadanie i tam ciężko zaniemógł; okryty wrzodami na całym ciele przybył do Kalisza na kurację i tu zmarł mając lat 26 w r 1775, Agnieszka Lipska — 1778, Franciszek Mierzejewski, syn Michała i Katarzyny z Wiewierowskich, dziedziców Młodawina Górnego pod Łaskiem, przybywszy do Kalisza dla sprzedaży wieprzów, przechodził z dwoma towarzyszami późnym wieczorem ulicą żydowską i tutaj wpadłszy do studni nieogrodzonej, roztrzaskał sobie głowę i skonał na miejscu. Zwłoki wydobyte z wody przeniesiono do kamienicy Podbowicza, a po przybyciu ojca wyeksportowano do kościoła i pochowano w grobie szlacheckim 1779 r., Zofia Strzelecka — 1780, Katarzyna Pągowska, córka Seweryna, komornika poznańskiego 1783, Kacper Wierzchlejski, susceptant grodzki kaliski—1783, Zofia z Kiedrzyńskich Tarnogórska—1783, Marcjanna Wierzchlejska—1784.

Grób Molskich.

Grób ten znajdował się pod ołtarzem św. Krzyża; był to grób rodzinny Molskich, niegdyś właściciele Łaszkowa i Blizanowa. Chowano w nim także członków innych rodzin, zapewne z Molskimi spokrewnionych. Leżą tutaj:

- 1) Józef Molski, kasztelan Rogoziński, zmarł nagle 1731 r.
- 2) Dziecko podkomorzego Sochaczewskiego, (brak nazwiska) 1737 r.
- 3) Anna Molska, kasztelanowa Rogozińska, staruszka, zmarła na paraliż 1750 r.
- 4) Maksymilian Molski kaszt. Rogoziński, benefaktor kościoła św. Mikołaja, zmarł w Łaszkwie 1764.
- 5) Rozalja z Radońskich Dembińska, żona Michała, miecznika Krzemienieckiego, dziedzica połowy Majkowa 1770 r.
- 6) Stanisław Molski, pułkownik królewski, w wieku lat 70, um. w Łaszkwie 1772 r.
- 7) Teresa z Radońskich Kuczkowska, siostra Rozalji, żona Andrzeja, burgrabiego Liwskiego, dziedziczka drugiej połowy Majkowa, 1773 r.
- 8) Weronika z Rozdrażewskich Molska, żona kasztelana Rogoz., 53 lat, zmarła w Łaszkwie 1777 r.
- 9) Michał Dembiński, miecznik Krzemieniecki, z Majkowa, um. 1777, mając lat 67.
- 10) Felicjan Dembiński, miecznik Krzemieniecki, syn Michała, 1786.
- 11) Marianna z Chylewskich Jaskulska, żona Jana, profesora szkół kaliskich 1799 i jej synek Tadeusz 1800.

Grób szlachecki

Grób Podbowiczów.

Grób ten zbudowany był pod ołtarzem Trójcy św. przez Andrzeja Podbowicza, obywatela kaliskiego i fundatora obrazu Matki Boskiej do tegoż ołtarza, dla rodziny Podbowiczów, ale chowano w nim wiele osób z innych rodzin. Są w nim pochowani: Stanisław Podbowicz, syn Jakóba i Rozalii 1778. Stanisław Podbowicz, syn Józefa, burmistrza kaliskiego 1778. Elżbieta z Domaszewskich Podbowiczowa, żona Andrzeja 1779. Franciszka z Podbowiczów, córka Kazimierza, żona węgry, winiarza z Pyzdr, zwanego Manduką, po pożarze Pyzdr przybyła do Kalisza; um. 1778 r. Rozalja z Boreckich Podbowiczowa 1788. Józefa z Czemplewiczów Podbowiczowa 1801. Paulina Podbowicz 1801. Marjanna z Wąsowiczów Podbowiczowa 1802.

Szlach. Franciszka z Jędrzejewskich Bogusławska 1778. Szlach. Katarzyna z Ambrożkiewiczów Kwiatkowska 1789. Szlach. Brygida Grabińska, córka podpułkownika wojsk pols. 1792. Andrzej Dobrowojski, Protonotariusz, patron sądu kal. 1762. Szl. Józef Kłyszewski 1798, oraz kilkanaście innych osób.

Grób pod ołtarzem Szkaplerza św.

W grobie tym chowano przeważnie same dzieci, istniał bowiem od dawna przepis kościoła, aby małe dzieci nie były grzebane w jednym grobie z rodzicami, lecz osobno. Okazuje się, że kanonicy regularni prawa tego ściśle przestrzegali. Z rodzin szlacheckich leżą tutaj: Stanisław Śliwnicki, 1734. Urszula Małachowska 1735. Anna Jedlecka 1736. Marjanna Parczewska 1739. Zuzanna Drwęska, córka notariusza skarbu Królestwa pols. 1750. Franciszek Parczewski, susceptant grodzki 1753. Kazimierz Iliński 1754. Agnieszka Baczyńska 1758. Jan Trzebiński 1758. Gabryel Chociszewski, student 1759. Felicjan Sieroszewski, student 1759. Zofja Zulińska 1759. Katarzyna Arciszewska 1764. Józef Miaskowski 1767. Jadwiga Ostrowska 1768. Antoni Kossakowski 1773. Józefata Bogdańska 1776. Wojciech Lipski, zmarły w Warszawie 1776. Stefan Mierzejewski 1776. Zofja Miłewska, córeczka Macieja i Katarzyny 1780. Witalis Rzepecki 1780. Franciszek, synek Felicjana i Józefy z Wyganowskich Dembińskich z Majkowa 1783. Józef, synek Stanisława i Aleksandry z Goczałkowskich Rudnickich 1784. Brygida Zieleniewska, córka Jana i Heleny z Mączyńskich, dziedziców Skarszewa 1785. Kajetan Gzowski 1785. Tomasz z Niedzielska Madaliński, student, ze wsi Rakowic w Sieradzkim 1786. Solomea Dembowska 1786. Jan Wojciechowski z Noskowa 1786. Ignacy Kuciński z pałestry grodzkiej, 17 letni, 1786. Andrzej Baczyński 1787. Bartłomiej, synek Michała i Giertrudy ze Smogorzewskich Pyrrhów z Oszczeklina 1788 roku. Joanna, córka Jana i Magdaleny ze Skolińskich Radońskich 1793. Walenty, syn Jana i Wiktorji Borysławskich z Piskorzewia 1794. Józefa, córka Marcina i Zofji z Deręgowskich Górskich, posiadaczy folwarku miejskiego na Tyńcu 1797. Marjanna Mościcka, córka Tomasza i Agnieszki, Katarzyna Sławińska, panna z Żakowic 1798. Kacper Mościcki 1798. Józef, synek Józefa i Rozalii z Rafałskich Stanisławskich 1799. Józef, synek Cyprjana i Marjanny z Ruszniewskich Toczewskich 1801. Hildegunda, córeczka Mateusza i Bibjanny z Bojanowskich Karpińskich 1801. Piotr Czalmiński, syn Michała i Józefy z Kosteckich 1802. Katarzyna Stanisławska, córeczka Estery, wdowy, Jadwiga Borysławska z Piskorzewia 1792.)

Grób w prezbjterjum, zwany szlacheckim.

Grób ten znajdował się pomiędzy grobami kanonicznym i literackim, cokolwiek z boku po prawej stronie prezbjterjum i przeznaczony był dla

osób rodu szlacheckiego; dla tego też nazywano go szlacheckim. Musiał on być zbudowany dopiero w r. 1763 albo mało co wcześniej, ponieważ od tego czasu zaczęto w nim chować zmarłą szlachtę. Spoczywają w nim następujące osoby: Józef Trzebiński—1773, Rozalja Kamińska, panna—1764, Barbara Kamińska—1764, Józef Gosławski, rejent grodzki kaliski—1764, Józef Skrzyński—1764, Józef Kamiński—1764, Teresa Mierzejewska—1764, Marię Machnacki—1765, Albert Pawłowski—1765, Barbara Strzelecka—1765, Urszula Gosławska—1765, Anna Pigler—1765, Konstancja Jackowska—1768, Justyna Śledzianowska—1772, Józef Grabiński—1773, Salomea Głuszkowska, córka Józefa i Marianny z Niecgodzkich—1781, Justyna Perrhowa, żona kapitana wojsk polskich, stojących w Kaliszu—1784, Zofja ze Śliwczynskich Czyżewska—1787, Zofja z Krzywkówskich Jakowicka, 41 lat, wdowa—1801, Mateusz Kurpiński 82 lat mający—1802, Wojciech Straszewski, syn Wojciecha i Józefy z Głuszczyńskich—1807.

Grób pod ołtarzem św. Jana Chrzciciela.

Ołtarz św. Jana Chrzciciela stał w lewej nawie kościoła, tam gdzie dzisiaj jest wejście do kaplicy. Pod ołtarzem tym był grób tak zwany Radzimskich, ponieważ rodzina ta ufundowała go, prawdopodobnie w pierwszej połowie XVIII w. Później nazywano go krawieckim. Pochowani w nim zostali ze stanu szlacheckiego: Anna z Radzimskich Zielonacka, zmarła nagle we wsi Parzynowo—1738 r., Józef Zwierzchlejski, zmarły na paraliż—1749 r., Antoni Wieckowski, susceptant grodzki—1751, Marcin Tarnowski—1753 r., Piotr Gulski—1761, Józef Szamborski, student—1762, Rozalja Kraszkowska—1778, Wiktorja z Nowomiejskich Myślińska—1786, Paweł Szenkiel Żdzenicki ze Żdzenic pod Turkiem, pobity i poraniony przez bratanków swoich Stanisława i Walentego, umarł dnia następnego, opatrzony św. Sakramentami przez proboszcza Małanowskiego. Zwłoki jego przywieziono do Kalisza dla rewizji ran, a następnie pochowano w kościele św. Mikołaja—1793 r., Marianna Rosnowska—1793, Franciszek Kurcewski, urzędnik w pałacu grodzkiej kaliskiej, następnie przebywał w Turku u p. Suchorzewskiego, dziedzica dóbr Gołuchow; chory na suchoty przybył do Kalisza dla ratowania swego zdrowia i tutaj umarł—1797 r., w 36-tym roku życia, w domu Mościckiego na ulicy Warszawskiej; za pozwoleniem dyrektora policji pochowany w tutejszym kościele 1797, Konstancja z Konopnickich Lipińska, akuszerka, 75 lat mająca, um. 1797 r. Nadto w tymże grobie leżą: 1) Michał Moczyński, uczeń trzeciej klasy ówczesnych szkół kaliskich, biegał w muzyce i śpiewie, celujący nauką i cnotą, umarł w 17 roku życia 1780 r. W pogrzebie brały udział całe szkoły z chorągwiami, laskami marszałkowskimi i z zapalonemi świecami; trumnę niesiono na marach wspaniałe przystrojonych; pochód pogrzebowy odbywał się przez Rynek Główny do kościoła św. Mikołaja. 2) Kajetan Moczyński, organista kościoła św. Mikołaja przez lat 24, zmarły 1799 r. i 3) Paweł Jędrzejewski, drukarz 1756 roku.

✠ Grób przy ołtarzu Przemienienia Pańskiego.

Grób ten znajdował się w lewej nawie kościoła przed dzisiejszym ołtarzem św. Mikołaja. Leża w nim ze stanu szlacheckiego: Anna Wiśniewska—1736 r. Jakób Milewski, uczeń szkół jezuickich. Przy zawałeniu się jakiejś kamienicy odłamki muru zraniły mu obiedwie nogi; przeniesiony do domu pewnego złotnika umarł po dwóch tygodniach wśród największych cierpień. Antoni Zbijewski, pochodził ze znacznej i zamożnej rodziny wielkopolskiej, przez kilka lat przebywając po większej części w Kaliszu, prowa-

dził życie gorszące i hulaszce, wskutek czego stracił swój majątek i doszedł do ostatniej nędzy, w końcu wpadł w ciężką chorobę, z której się już nie podźwignął. Przed śmiercią przez dłuższy czas wzdragał się przyjąć Sakramenta św., ale pod wpływem zbawiennych upomnień spowiednika i otoczenia pojednał się z P. Bogiem i z modlitwą na ustach zakończył życie 1746 r. Katarzyna Gałęzka—1748 r., Władysław Grabski—1748 r., Kazimierz Kaźmierski—1752 r., Jakób Dobrzycki, susseptant grodzki kal.—1752, Jan Dębski, przybył na sądy grodzkie i tu umarł 1757 r., Marcin Skrzyński—1760, Jan Arciszewski—1760, Tomasz Złotnicki, student szkół jezuickich, syn ubogiej wdowy—1772 r.

Grób w kruchcie.

Niegdyś istniała tutaj od strony klasztoru kruchta i boczne wejście do kościoła, tam gdzie dzisiaj ołtarz św. Mikołaja. Na początku XIX w. kruchtę rozebrano i drzwi do kościoła zamurowano. W kruchcie tej pod posadzką był grób murowany, w którym grzebano przeważnie służbę kościelną. W r. 1775 pochowano w nim szlach. Marjannę Otocką, starszkę lat 108 mającą, która, przybywszy do Kalisza dla załatwienia jakiejś sprawy w sądzie grodzkim, tutaj nagle umarła; w r. 1743 Katarzynę Bogusławską i w r. 1777 Deograta Łatalskiego

Oprócz tych głównych grobów, istniały tu jeszcze trzy mniejsze murowane: Pierwszy w środkowej nawie tuż przy wejściu do prezbiterjum; leżą w nim dwie obywatelki kaliskie, zmarłe przy słabości. Drugi, tak zwany Szczepańskich, także w środkowej nawie, prawdopodobnie naprzeciw ambony; w r. 1679 pochowano w nim Agnieszkę Szczepańską, córkę d-ra medycyny Tomasza Boczyłowicza; w r. 1737 Franciszka Wichlińskiego, który z biedy i niewygód umarł, a w r. 1743 Pawła Królikowicza, obywatela kaliskiego, notariusza, o którym wyrażają się współcześnie zapiski, że był prawdziwą ozdobą miasta i najgodniejszym obrońcą spraw konsystorskich. Trzeci wreszcie Hejnowiczów, niewiadomo jednak w którym miejscu grób ten istniał. Akta raz jeden tylko o nim wspominają, a mianowicie, że w r. 1731 niejaką Zofia Patonowa pochowaną została w grobie, niegdyś Hejnowiczów zwanym.

Wogóle wewnątrz kościoła pochowanych zostało od r. 1730—1807 osób 830; z tych 30 w grobie kanonickim, 86 w literackim, 386 pod ołtarzem szkaplerznym, 43 w szlacheckim na środku kościoła, 23 w szlacheckim w prezbiterjum, 32 w grobie Podbrowiczów, 19 w grobie Molskich, 73 pod ołtarzem św. Jana Chrzciciela, 33 przed ołtarzem Przemienienia Pańskiego, 3 w grobie Szczepańskich, 1 w grobie Hejnowiczów, 4 w grobie przy wejściu do prezbiterjum, 38 w kruchcie bocznej i 59 w pojedynczych grobach, już to murowanych, już też wykopanych tylko w ziemi. Z liczby tych ostatnich leży 13 osób pod chórem i 2 we wieży, pomiędzy nimi Rozalja I voto Leszczyńska, II voto Nowowiejska, wdowa, 60 lat mająca, um. 1771 r.

W XVII-ym wieku pochowani zostali w kościele: Marcin Bieniasiewicz, zasłużony członek bractwa św. Trójcy, około 1650 r., ojciec doktora Sleskowskiego—1651, Mateusz Czartoryjski, starszy bractwa—1651, Zofia Czartoryjska—1651, Anna Sleskowska, obywatelka kaliska; w r. 1661 w dzień Zielonych Świątek, po procesji, wchodząc do kościoła ugodzona cegłą, przypadkiem czy też naumyślnie strąconą z wieży, padła nieżywa, pochowana w kościele, Adam Brożycki, notariusz kaliski, gorliwy kantor bractwa literackiego 1669, Stanisław Kobierzycki, wojewoda pomorski, historyk Władysława IV, członek tutejszego bractwa literackiego, w 60 roku życia,

um. 1666 r. i pochowany w osobnym grobie, prawdopodobnie pod drugim filarem za amboną, bo tam był wmurowany jego pomnik, umieszczony w przeszłym roku pod chórem. Zofja Koberzycka, żona Stanisława—1666, pochowana w kościele. Paweł Selar, obywatel i farmakopola kaliski, dobrodziej kościoła św. Mikołaja i członek bractwa literackiego, około roku 1675.

Właściwy cmentarz grzebalny znajdował się na zewnątrz kościoła. Trudno określić z matematyczną ścisłością, jakie były jego granice, ale, o ile można wnosić z różnych danych, poczerpniętych z księgi zmarłych, zajmował on mniej więcej tę samą przestrzeń, która dzisiaj objęta jest ogrodzeniem, zwłaszcza od ulicy Grodzkiej (zwanej nigdyś Przygródkiem) i Kanonickiej. Ulica Szklarska nie istniała jeszcze wówczas, a w miejscu, gdzie obecnie stoi kamienica p. Porowskiego, stały dwa domki, należące do kanoników regularnych; od tej więc strony cmentarz musiał być i był zapewne wysunięty ku tym domkom, a może nawet do nich samych się rozciągał, co tem śmiałej można twierdzić, ile że na tej przestrzeni w nowszych czasach znajdowano w ziemi kości ludzkie. Miejsce, gdzie dziś pompa, od lat dopiero kilkudziesięciu istniejąca, leżało w obrębie cmentarza. Z czwartej strony granicę stanowiły budynki klasztorne. Zdaje się, że tylko na dziedzińcu, dzielącym klasztor od kościoła nie chowano umarłych, a ta bowiem, w których każde miejsce pochovu dokładnie jest określone, o dziedzińcu nie czynią nigdzie żadnej wzmianki.

Cmentarz opasany był murem dość wysokim; na cmentarz prowadziły dwie bramy, jedna w rogu od strony Rynku, druga od ulicy Jedenaśtu Tysięcy, czyli św. Urszuli, dzisiaj Poprzeczno-Warszawskiej. Na cmentarzu od strony ulicy Grodzkiej stał krzyż misyjny i figura św. Jana Nepomucena, oraz kostnica murowana, ta ostatnia z boku wielkiego ołtarza. Księga zmarłych wspomina także o Ogrójcu, w obrębie którego chowano zmarłych; był on urządzony pod murem kościoła od strony południowej, ale miejsca ściśle oznaczyć niepodobna. Na murze kościoła, również od ulicy Grodzkiej, umieszczone były dwa obrazy: Pana Jezusa Ukrzyżowanego i Matki Boskiej Bolesnej; prawdopodobnie były one osadzone w niszach na szkarpach, albo w zagłębieniach, jakich kilka tu istnieje na zewnętrznej ścianie prezbiterjum i nawy bocznej. Na cmentarzu były także drzewa posadzone, w aktach bowiem spotkałem wzmiankę o wiązie za wielkim ołtarzem i o dwóch wierzbach.

Od r. 1730 do 1807, a więc w przeciągu 77 lat, zostało pochowanych na cmentarzu 1497 osób, z tych 90 za wielkim ołtarzem, 15 przy wieży, 11 przed wielką bramą kościoła, 17 w ogrójcu, 27 przed obrazem Matki Boskiej Bolesnej, 2 przed obrazem Ukrzyżowanego, 6 za ołtarzem szkaplerzywnym, 102 przy krzyżu misyjnym, 32 przy kostnicy, reszta w różnych innych punktach tegoż cmentarza. Dla dzieci było oddzielne miejsce wyznaczone.

Z osób stanu szlacheckiego leżą tutaj: Zofja Gałczyńska — 1734, Anna Kurowska, biedna szlachcianka — 1737, Maciej Laskowski, zabity na moście przy bramie wrocławskiej obok młyną 1742, Gurowski — 1744, Antoni Złoty; w nekrologu jego powiedziano, że był szlachcicem, ale nie-szlachetnym, ponieważ dopuszczył się ciężkich zbrodni, za które dwa razy sądzony i tyleż razy więziony w końcu przed ratuszem został ścięty i na cmentarzu w rogu od strony ulicy Jedenaśtu Tysięcy pogrzebany 1757 r., Józef Warszawski ścięty na ratuszu 1758 r., Barbara Zukrzewska, uboga wdowa — 1761, Michał Zuliński — 1762, Krystyna Skrzyszewska, w wieku 45

lat — 1762, Szarzyński i Kamiński wyrokiem sądu miejskiego na śmierć skazani i ścięci 1765 r., Franciszka Jędrzejewska — 1772, Antoni Radzikowski, zubożały szlachcic. Z żony Łucji z Wiśniewskich miał czworo dzieci: syna Józefa i trzy córki. Dzieci po śmierci matki rozproszyły się po świecie, on zaś utrzymywał się z jałmużny; nie mając dachu nad głową, na kilka dni przed śmiercią, umieszczony został w browarze kanoników regularnych i tu umarł, mając lat 50 w r. 1775. Jan Ostrowski — 1775, Urszula Rucka, zubożała szlachcianka — 1776, Małgorzata Brańska — 1778, Anna Pstrokońska — 1782, Teodor Ligowski — 1783, Józef Urbański, syn Antoniego i Rozalii — 1785, Benedykt Łożeczki, notariusz skarbowy kaliski — 1786, Antoni Laskowski — 1786, Adam Markiewicz — 1788, Andrzej Bankiet z Litwy — 1786, Jan Bogdański za różne występki przez Marcina Bogdańskiego, dziedzica dóbr Szatowa, pojmany, do Kalisza przewieziony, na ratuszu osadzony i ścięty 1788 r., Maciej Psarski, żołnierz z legjonu imienia królowej Jadwigi — 1788, Jan Mąkowski z tegoż legjonu — 1788, Marianna Orłowska, panna, 70 lat — 1791, Józef Skowroński, żołnierz z pułku Grzymały, w czasie pożaru miasta, rzucił się, prawdopodobnie w przystępie obłędu, w płomień i zginął 1792 r., Jan Odorkiewicz z krakowskiego — 1792, Franciszek Korytkowski, syn Jana i Marjanny z Wierzchlejskich — 1795, Salomea Wodecka — 1796, Franciszek Żukowski z sandomierskiego, z jałmużny żyjący — 1796, Ewa Świecka, z Łęczyskiego, 90-cio letnia staruszka — 1797, Franciszek Smołński — 1800, Stanisław Lubiński z Piaskorzewia — 1801, Jan Czyżewski z Ukrainy, lat 60 mający, dla załatwienia jakiejś sprawy w rejencji, przybył do Kalisza i tu umarł 1801 r., Augustyn Baczyński — 1801.

Oprócz tego są tutaj pomiędzy innymi pochowani: Jan Kindler — 1736, Konstanty Popowicz, grek, katolik — 1761, Wiktoria Kucherska, 30 lat mająca, żona kupca kaliskiego, dekretem sądu miejskiego na śmierć skazana i ścięta na ratuszu w styczniu 1769 r. Była ona prawdopodobnie żoną Augustyna Kucherskiego i współniczką w zabójstwie jego; w aktach bowiem pod dniem 10 grudnia 1768 r. jest zaznaczone, że Augustyn Kucherski, kupiec, z powodu niezwykłej urody żony swojej, został uduszony przez niejakiegoś Nowowiejskiego, szlachcica, zwyrodniałego rozpustnika. Czterej zbrodniarze z Małego Dobrego: Roch, Mikołaj, Jan i Sebastjan, różnego wieku i stanu, ścięci na rynku przed ratuszem za okrutne zamordowanie szlachcica, Józefa Chylewskiego, syna dzierżawcy folwarku Dobrzec 1772 r., Jan Matelski, aptekarz, utonął w rzece — 1772, Leopold Maks, czech, pochodzący z Leitmeritz w Czechach, kupiec tutejszy i starszy bractwa św. Jana Nepomucena.

W powyższym opisie nie wyszczególniłem więcej osób w kościele i na cmentarzu pochowanych, gdyż wychodziłoby to po za ramy niniejszego artykułu; podałem tylko nazwiska tych, których potomkowie, o ile wiem, dotąd żyją w kaliskiem i w dalszych stronach kraju.

W okresie czasu od 1730 — 1807 r. pochowanych tu zostało ogółem 2327 osób, a jeżeli do tego dodamy 173 parafjan, złożonych u św. Trójcy, 682 u św. Walentego, 12 u św. Jakóba i 58 w kościołach klasztornych, otrzymamy ogólną sumę zmarłych w przeciągu tego czasu parafjan św. Mikołaja 3252. Cyfra ta na pozór wydaje się niewielką, ale pamiętać należy, że parafia św. Mikołaja w pierwszej połowie XVIII wieku liczyła nie cały tysiąc dusz, a pod koniec tegoż wieku nie dochodziła do dwóch tysięcy.

Jak się przedstawiała szczegółowo śmiertelność w pojedynczych latach tego okresu, możemy się przekonać z niżej podanego wykazu.

W r. 1730 um. 13, 1731—22, 1732—30, 1733—19, 1734—40, 1735—44, 1736—40, 1737—91, 1738—13, 1739—13, 1740—5, 1741—6, 1742—5, 1743—4, 1744—11, 1745—27, 1746—10, 1747—7, 1748—21, 1749—14, 1750—58, 1751—12, 1752—24, 1753—25, 1754—29, 1755—27, 1756—28, 1757—27, 1758—33, 1759—40, 1760—27, 1761—34, 1762—40, 1763—27, 1764—44, 1765—21, 1766—27, 1767—27, 1768—27, 1769—25, 1770—41, 1771—22, 1772—23, 1773—30, 1774—35, 1775—61, 1776—42, 1777—24, 1778—43, 1779—25, 1780—29, 1781—70, 1782—54, 1783—70, 1784—54, 1785—60, 1786—34, 1787—36, 1788—81, 1789—39, 1790—67, 1791—87, 1792—40, 1793—28, 1794—40, 1795—58, 1796—35, 1797—47, 1798—37, 1799—57, 1800—82, 1801—66, 1802—49, 1803—54, 1804—109, 1805—125, 1806—194, 1807—284.

Na zakończenie wypada tu jeszcze wspomnieć o pochowach kości.

Z tego, co się wyżej powiedziało, wiemy, że znaczną liczbę zmarłych parafjan chowano w podziemiach kościoła. Wskutek tego groby zapełniały się powoli nagromadzonemi w nich trumnami tak, że brak było miejsca dla coraz nowych nieboszczyków. Z tego powodu od czasu do czasu zachodziła potrzeba urządzania ekshumacji i oczyszczania grobów. Wydobywano więc z nich te wszystkie trumny, w których ciała uległy zupełnemu rozkładowi, tumny następnie palono na cmentarzu, a kości i inne szczątki składano w osobnym grobie, na ten cel albo w kościele albo na cmentarzu wykopanym.

W przeciągu XVIII wieku odbyły się cztery tego rodzaju pochowy kości, z których dwa dokładnie są opisane w księdze zmarłych, a o dwóch drugich wiadomo tylko z luźnych wzmianek.

Pierwszy z nich miał miejsce w r. 1724.

Drugi odbył się w dniu 26 stycznia 1748 r. za pozwoleniem Arcybiskupa gnieźnieńskiego, Antoniego Szembeka. W przeddzień wydobyto kości z grobu literackiego, z grobu pod ołtarzem Szkaplerza, św. Jana Chrzciciela, Przemienienia Pańskiego i z grobu Radzimskich. Część ich pochowano prywatnie na cmentarzu, resztę umieszczono w kościele na katafalku, a po nabożeństwie złożono w grobie, wykopanym przed ołtarzem św. Rocha. W wigilję przed wieczorem odprawione zostały Nieszpory żałobne. W sam dzień pochowu od wczesnego rana odprawiały się liczne Msze św. Sumę celebrował proboszcz tutejszy, ks. Augustyn Trachowski, a egzortę, zastosowaną do okoliczności, wygłosił jeden z kanoników regularnych. W końcu odbyła się procesja w kościele, podobnie jak w Zadzuszki. Kości nieśli w rękach wierni. Członkowie bractwa literackiego asystowali ze świecami, a cechy z pochodniami. Cała ta uroczystość odbyła się z wielkim przepychem i wspaniałością, przy bardzo licznym udziale duchowieństwa tak świeckiego jak zakonnego, oraz ludu wiernego.

Na pokrycie kosztów magistrat ofiarował ze skatupy miejskiej dwa dukaty, obywatele złożyli przeszło 60 tyńców, sławetne obywatelki: Orbińska, Chęcka, Marszyliska i Żakiewiczowa, każda po dukacie, inni wreszcie dostarczyli świec, oleju, oliwy i łożu.

Trzeci pochów był w r. 1762.

Czwarty odbył się dnia 12 lutego 1795 r. staraniem ks. Onufrego Chęckiego, mansjonarza kolegiaty N. Marji Panny, za specjalnym indultem, udzielonym przez ks. Michała na Kocielkach Kocielkowskiego, scholastyka gnieźnieńskiego i Administratora archidiecezji gnieźnieńskiej. Ks. Mateusz

Czempiński, proboszcz biskupicki i dziekan kaliski, zaprosił na tę uroczystość duchowieństwo dekanalne, a ks.ks. proboszczowie poszczególnych parafii uwiadomili lud wierny z ambon.

Na cmentarzu blisko muru przy bramie od ulicy jedenastu tysięcy przygotowano grób 9 łokci długi, 7 łokci szeroki i 4 łokcie głęboki. Kopali go z polecenia ks. Wawrzyńca Starowicza, przeora, ludzie z Chmielnika i Ogrodów przez trzy tygodnie, ponieważ ziemia z powodu ciężkich mrozów była bardzo twarda.

W przeddzień dokonano ekshumacji i oczyszczenia grobów, spełnionych trumnami. Wyjęto z grobu kanonickiego 7 trumien, z literackiego 11, ze szlacheckiego na środku kościoła 6, ze szlacheckiego w prezbjterjum 3, z grobu przy ołtarzu Trójcy św. 3, pod ołtarzem Szkaplerza przeszło 16, przed ołtarzem św. Krzyża 6, przed św. Janem Chrzcicielem 10, przy Przemienieniu Pańskim 6, razem 68 trumien. Zawartość ich, z wyłączeniem suchych kości, przeniesiono natychmiast na cmentarz do grobu. W prezbjterjum blisko wielkiego ołtarza ułożono z czaszek wysoką piramidę, na jej szczycie osadzono długi krzyż czarny, z dwóch stron krzyża postawiono dwie kolumny, na nich lampy, dookoła piramidy płonęło 40 świec białych, dostarczonych przez skarbników bractw tutejszych, Stanisława Boruckiego, Marcina Ankiewicza i Jana de Finance, a w około świec na posadzce leżały rozrzucone kości suche. U góry ponad tem wszystkim płonęły lampy na sznurach zawieszone. Świateł tych było przeszło dwieście. Łój do lampek zakupił ks. Onufry Chęcki.

Uroczystość rozpoczęła się w przeddzień od nieszpórów, z procesją żałobną i stacjami odprawionych. Następnego dnia o godz. 4-ej rano kanonicy regularni odśpiewali wigilję, a ks. Wojciech Kurzawski, przełożony i proboszcz tutejszy, odprawił mszę św. żałobną. O godz. 6 takie samo nabożeństwo odprawili OO. Bernardyni, po nich OO. Franciszkanie, a o godz. 10-ej świeckie duchowieństwo. Celebrował ks. Stanisław Kłosowski, kanonik i kustosz kolegiaty N. M. Panny. Kazanie w kościele wygłosił ks. Stanisław Podbowicz, kanonik kolegiaty, sędzia-surrogat konsystorza kaliskiego i proboszcz skalmierzycki, na temat, że „ceremonja pochowu kości jest słuszną i zbawienną“. Po nabożeństwie procesja ruszyła na cmentarz. Kości nieśli obywatele kaliscy, każdy po jednej w ręce. Przy grobie przemówił z wielkim zapałem K. O. Chęcki, wykazując marność tego życia. Cała ta ceremonia trwała do godziny drugiej po południu. Duchowieństwo nie tylko z dekanatu kaliskiego, ale i z sąsiednich dekanatów zgromadziło się bardzo licznie, a ludu napłynęło zewsząd takie tłumy, że kościół nie był w stanie ich pomieścić.

Ks. J. S.

Czy ci nie żal?

Czy ci nie żal

Tęczych fal

Co nigdy nie powrócą?..

Popłyną w dal

Wśród szarych fal

Na zawsze nas porzucą...

Czy ci nie żal
 Minionych fal
 Wspomnienia cię nie smucą?..
 Popłyną w dal
 Wśród innych fal
 Co szmery ich zakłóca...

Warszawa.

Marja Piętkówna.

C Z E M U ?

Czemu tak smutno, tęskno na świecie?
 Czemu są takie burze, zamiecie?
 Czemu tak ostre ciernie na kwiecie?
 Czemu wiatr szczęście i radość zmiecie?
 Łzy z oczu płyną
 Ciche... srebrzyste
 A potem giną,
 Choć takie czyste.

Dni szczęścia miną,
 Choć też srebrzyste
 Lecz nie zaginą
 Jeśli są czyste!

Warszawa.

Marja Piętkówna.

(Przedruk wzbroniony).

o prawidłowem pielęgnowaniu zębów.

Najwięcej dziś rozpowszechnioną chorobą jest choroba zębów, zwana próchnicą. Nie wiele osób poszczycić się może posiadaniem wszystkich zębów, mało kto ma wszystkie zdrowe, a prawie każdy już cierpiał na bóle zębów i wie, co bóle zębów znaczą. Cierpienie takie odbiera często apetyt i sen, przeszkadza w pracy lub ją zgoła uniemożliwia, a psuje nierzaz i zabawę. Spróchniałe zęby powodują także niektóre choroby żołądka, ułatwiają przystęp chorobom zakaźnym, wpływają wreszcie ujemnie na rozwój organizmu dziecięcego.

Zdrowe zęby są więc nieodzownym warunkiem zdrowego organizmu, a pielęgnowanie ich nie jest bynajmniej kwestją wyłącznie kosmetyczną, ale walmem żądaniem higieny.

Żądaniu temu czyni się niby to zadość; owszem, ma się dość silnie o zębach staranie, dba się dziś więcej o nie, niż kiedykolwiek dbano. Przecież szczoteczki do zębów tysiączne tuziny są w codziennem użyciu, wody do ust tysiące flakoników codziennie zużywa się w świecie! A to wszystko

z jakim skutkiem? niestety takim, że zęby psują się coraz więcej. Na czym to polega? Otóż po prostu na tem, że to co się ogólnie dla zębów czyni, nie jest dostatecznym pielęgnowaniem zębów we właściwym tego słowa znaczeniu.

Cóż bowiem znaczy pielęgnować zęby? Znaczy to przede wszystkim: *czyszczyć regularnie i prawidłowo zęby i usta, chronić zęby od szkodliwych wpływów, zasięgać w regularnych odstępach czasu rady i pomocy dentysty.*

Tymczasem co się czyni dla dobra zębów? Czyści je się wprawdzie, ale w sposób niedostateczny i nieprawidłowy, naraża się je nieopatrznie na wpływy szkodliwe, a już co do pomocy dentystycznej, to zasięga się jej zazwyczaj dopiero wtedy, gdy ból zęba daje się silnie we znaki.

Poniższa rozprawka jest zestawieniem najglówniejszych wskazówek ku prawidłowemu pielęgnowaniu zębów i jamy ustnej, tych na oko nihy znanych, a w rzeczy samej zbyt rzadko i błędnie stosowanych zasad.

Ogólnie rozpowszechnione błędne zapatrywanie, jakoby przy czyszczeniu zębów najważniejszym było to, co się w tym celu do ust kładzie, powoduje, że sposób czyszczenia zębów, dziś powszechnie stosowany, jest wadliwy, a co najmniej niedostateczny. W rzeczywistości bowiem najwybitniejszą odgrywa tu rolę to, *co się ze zębów i z ust usuwa*. Czyścić zęby, to znaczy dążyć do tego, żeby ze zębów i z pomiędzy nich, z języka i z błony śluzowej, w ogóle z całej jamy ustnej pozbyć się resztek pokarmów, wyprzątnąć cząstki zużyte, usunąć zarodki zgnilizny. Czyż woda do ust i szczoteczka do zębów zadaniu temu mogą sprostać? Z pewnością nie.

Do skutecznego czyszczenia zębów i ust, potrzebne są następujące przybory: wykałaczka, nitki, szczoteczka do zębów, pasta (krem) do zębów, woda i skrobacz do języka. Prawidłowe zastosowanie tych przedmiotów jest oczywiście jednym z przednich warunków skutecznej procedury czyszczenia zębów. Opiszemy więc najpierw przybory jako takie, a potem sposób i czas ich stosowania.

Pierwszym i niezbędnym przyborem jest *wykałaczka*. Najlepszymi wykałaczkami (powinno je się zawsze nosić przy sobie), są temperowane końce piór gęsich w niklowych pochewkach. Wykałaczkę zastąpić można i nieraz nawet (o tem później) trzeba nitką jedwabną, lub bawełnianą odpowiedniej grubości (Estremadura № 3½) i mniej więcej 25 centymetrów długa.

Szczoteczka do zębów nie powinna być zbyt miękką, lepiej używać nieco twardszej, wielkości średniej, o kształcie nieco zgiętym ku środkowi i o szeroko rozstawionych pęczkach szczecin.

Pastę (krem) do zębów, najlepiej kupować w tubach cynowych, zamykanych z jednej strony nasadką śrubowaną. Pasty takie zawierają zazwyczaj proszek, mydło, środki przeciwnilne i cząstki aromatyczne.

Woda, i to prosta woda, do płukania ust powinna być ciepłą (40° C.), a to nie tyle, ze względu na możliwą wrażliwość zębów, jak raczej dlatego, że zimna woda nie jest w stanie rozpuścić tłuszczów i innych substancji w ustach pozostałych. Przy dobrej pastce wystarczy prosta woda; kto jednak bez kupnej „wody do ust“ obyć się nie chce, może zawsze kilka kropeł takowej do zwyczajnej dolać. Nadmienić jednak trzeba, że żadna, choćby najlepsza woda do ust próchnicy zapobiedz niezdola, a już wprost otrzedz trzeba przed taką sztuczną wodą, po użyciu której zęby mają bieleć.

Skrobaczka do języka nabyć można pod taką nazwą w odnośnych sklepach.

Sposób stosowania podanych i opisanych co dopiero przyborów zasługuje także na szczególną uwagę.

Zanim przystąpi się do czyszczenia zębów, należy szczoteczkę włożyć do gorącej wody, raz dla tego by szczecina odmiękła, a potem dla wyczyszczenia jej samą. Podczas kiedy szczoteczka mięknie, czyści się powierzchnie zębów ku sobie skierowane, przesuując pomiędzy zębami raz przy razie wykałaczkę, lub gdzie tej dla zbyt ściśniętego szeregu zębów przecisnąć nie można, wyżej wymienioną nitkę. Tej ostatniej używa się w sposób taki: na czubek drugiego palca prawej ręki owija się jeden, na czubek drugiego palca lewej ręki drugi koniec nitki i to tyle, że nitki wolnej zostaje mniej więcej 10 centymetrów, następnie kładzie się jeden palec do środka ust (poza zęby), trzyma drugi przed ustami, nitkę wolną wypręża się i wpycha ją pomiędzy dwa zęby aż na dziąsło; potem przesuwa się nitkę, jak piłę, kilka razy, to w jedną, to w drugą stronę i wyciąga ją wreszcie zupełnie. Tak należy postąpić ze wszystkimi przedziałkami pomiędzy zębami górnej i dolnej szczęki. Podczas czyszczenia nitką i wykałaczką należy od czasu do czasu usta płukać wodą, naturalnie także (zobacz wyżej) ciepłą; wodę przepuszcza się z pewną siłą przez szczeliny pomiędzy zębami za pomocą silnych ruchów warg i policzków. *Czyszczenie zębów za pomocą wykałaczki i nitki jest niezbędne!* Jak wielkie ono ma znaczenie, wpływa najwyraźniej z tej okoliczności, że po wyczyszczeniu zębów choćby nawet najwięcej starannem wyłącznie tylko za pomocą szczoteczki, proszku lub pasty i wody, choćby najdroższej, zawsze jeszcze będzie można nitką, lub wykałaczką wydobyć, z pomiędzy zębów resztki jedzenia i inne szczątki.

Stąd nauka: **bez wykałaczki i nitki nie można przy czyszczeniu zębów się obejść, a sposób czyszczenia zębów dziś powszechnie stosowany jest nie dostateczny!** Ale też inną jeszcze korzyść przynosi regularne stosowanie nitki i wykałaczki, mianowicie: przeszkadza ono tworzeniu się kamienia nazębnego.

Z pewnością znajdzie się ten i ów, który powie, że jest to wprost niepodobieństwem przecisnąć pomiędzy wszystkimi zębami nitkę lub wykałaczkę, a także, iż na takie czyszczenie zębów zbyt wiele czasu poświęcić by trzeba. Na to odpowiedź: w początkach będzie to bezwątpienie wymagało trochę trudu i mozolu, ale potrwa to tylko tak długo, dopóki się nie nabierze wprawy, później pójdzie to już „jak z płatką“, a kto się do tego przyzwyczai, temu wyda się to tak samo nieodzownem jak regularne mycie twarzy i rąk. Zaś tak ściśnięte szeregi zębów, któreby nie pozwalały wcale na przetłoczenie nitki, należą do nader rzadkich wyjątków. Przy tej sposobności nadmienić wypada, że mylnem jest mniemanie, jakoby wykałaczką zęb lub plombę uszkodzić można; zęby są bowiem tak mocne z natury, że nacisk wykałaczki (choćaby nawet stalowej), szkody im wyrządzić nie może, a plomby, prawidłowo zrobione, nie mniejszy opór stawiać powinny. Lekkie zaś drażnienie dziąseł jest bez znaczenia, a jeżeli które dziąsła miałyby silniej krwawić, to są oczywiście niezdrowe.

Tak jak zadaniem nitki i wykałaczki jest czyścić miejsca pomiędzy zębami i powierzchnie zębów ku sobie skierowane, tak znowu służy szczoteczka do czyszczenia wszystkich innych powierzchni zębów. Na szczoteczkę (tymczasem odmiękłą) wytłacza się z tuby cynowej przez lekki nacisk u dołu odrobinę pasty, którą rozprowadza się po zębach. Ogólnie przyjęty sposób prowadzenia szczoteczki jest wadliwy, *szczoteczki nie należy bowiem prowadzić w kierunku poziomym, t. j. z prawej strony ust w lewą lub odwrotnie*, kto tak czyni, działa przekrętnie, gdyż spycha resztki jedzenia z powierzchni zębów i wmiata je w szczeliny pomiędzy zębami. Szczotecz-

kę należy prowadzić raczej w kierunku pionowym, t. j. w górnej szczęce od dziąseł ku dołowi, a w dolnej szczęce od dziąseł ku górze! Oczywiście, nie tylko zewnętrzne, z przodu widoczne, powierzchnie zębów w ten sposób czyścić należy, ale taksamo i wewnętrzne, ku podniebieniu odnośnie ku językowi skierowane, a w końcu i powierzchnie mastykacyjne, t. j. powierzchnie zębów trzonowych. służące do drobnienia pokarmów. Podczas używania szczoteczki trzeba w przerwach usta znowu przepłukiwać (zob. wyżej). Szczoteczkę należy po użyciu wmyć w gorącej wodzie, następnie dobrze wytrzeć. Zaleca się nie zamykać jej do pudełka lecz celem wysuszenia zawiesić.

Skrobacza do języka wkłada się jak najgłębiej do ust na powierzchnię języka i prowadzi lekko naciskając ku przodowi, a to w tym celu, by oczyścić język z ńlegmy i t. d. Po użyciu należy go także obmyć i wytrzeć jak szczoteczkę.

Wykazaliśmy powyżej, jak ważnym czynnikiem przy racjonalnem pielęgnowaniu zębów jest dobór odnośnych przyborów i tychże prawidłowe zastosowanie. Ale i wybór *stosownego czasu* nie jest bynajmniej kwestją podrzędną. Zazwyczaj czyści się zęby tylko przy rannej toalecie, tymczasem dżać się to powinno przeważnie *wieczorem* przed udaniem się na spoczynek. Czyszczenie zębów jest przecież walką przeciw zgniliznie, przeciw drobnoustrojom i ich produktom, a właśnie w nocy drobnoustroje „mają się z pyszna“. W czasie tyłu a tyłu godzin z rzędu gdzie się nie je, nie pije, nie mówi, bakterje najlepszą mają sposobność rozwijania i rozmnażania się. **Wieczorem** więc jak najstaranniej usta, zęby i język czyścić trzeba, wieczorem też nie zabraknie czasu na to (co rano łatwiej przytrafić się może), a na-za jutrz wystarczy użycie samej szczoteczki i wypłukanie ust. Ale także i w ciągu dnia mieć trzeba o zębach staranie, po każdym jedzeniu należy używać wykałaczkę oraz zęby ciepłą wodą przepłukiwać.

Dzieci powinno się jak najwcześniej przyzwyczaić do regularnego czyszczenia zębów i ust. Dla drobnych dzieci i niemowląt, poleca się sposób następujący: niechaj matka owinie sobie czystym skrawkiem białego płótna drugi palec prawej ręki, umacza go w rozczywie soli kuchennej (szczyptę na szklankę ciepłej wody) i wyciera mańnikim usta i język.

Sztuczne szczęki należy po każdym jedzeniu umyć w gorącej wodzie mydlanej i szczotką (od rąk) wyczyścić; na noc kładzie się je dobrze wyczyszczone do wody przygotowanej kilku kroplami okowity lub wody kolońskieję.

Prawidłowe pielęgnowanie zębów wymaga nie tylko starannego czyszczenia ich, trzeba je także chronić przed uszkodzeniami. O tem, że orzechów otwierać nie wolno zębami, każdy wieździeć powinien, tak samo, że nitkę przegryzać nie należy, ani rozwiązywać zębami szpełków. Nie trzeba też narażać zębów na nagłą zmianę temperatury, mianowicie: nie pić zbyt zimnych napojów podczas jedzenia gorących potraw. Ciasta i czekolady szkodzą zębom, jeżeli się ich po spożyciu takich i tym podobnych słodczy nie wyczyści i ust nie wypłucze. Palenie tytoniu njemnego wpływu, zdaje się, na zęby nie wywiera.

Jakkolwiek prawidłowe pielęgnowanie zębów zapobiega rozszerzaniu się próchnicy, to jednak nie daje rękojmi, że zupełnie ją wstrzyma. Pierwsze początki próchnicy zazwyczaj niczem nie dają się we znaki i nieraz trudno je dostrzedz samemu. Dlatego poleca się w regularnych odstępach czasu poddawać zęby rewizji lekarskieję.

Stanisław Cybulski, lekarz-dentysta.

Wrocław, we wrześniu 1908 r.

Hodowla uszlachetnionych królików.

Bardzo mało rozpowszechnioną jest u nas hodowla królików, mimo tego, że właśnie królik jest zwierzątkiem dostępnem dla hodowli niemal każdemu mieszkańcowi wsi i miasteczek, tak bowiem mało wymaga miejsca i starania koło siebie; co do kosztów żywienia, to już wspominać nie warto, tak są nieznacznymi.

Mięso królika jest smaczne, bardzo pożywne, to też dziwić się należy, że tak mało królików hodujemy na własny użytek; mięso królika dla kogoś, co starannie zbiera skórki, jest prawie za darmo, bo cena skórki pokrywa niemal zupełnie koszt wyżywienia tego pożytecznego zwierzątka.

Królików jest mnóstwo ras; najmniej nadających się do wychowu jest królik zwykły, pospolity, gdyż kopie nory głębokie, czem niejedną szkodę przynieść może, a dostarcza mało mięsa i to nieszczególnego smaku; najbardziej odpowiednim do hodowli okazał się u nas królik belgijski chrapowaty, który wyrasta do znacznych rozmiarów, dochodząc do piętnastu i więcej funtów, ma mięso smaczne i nie kopie nor, a co się tyczy jedzenia, jest tak samo mało wybrednym jak i królik pospolity, przytem skórka jego jest bardzo ceniona, służy bowiem do wyrobu futerek filcu.

Króliki belgijskie wychować można na niewielkiej ogrodzonej siatką przestrzeni, lub co lepiej w specjalnych pudelkach, ustawionych w jakimś kącie budynku gospodarskiego, n. p. wozówce, szopce, w stodole z ogrodzeniem dla królików, w obórze, słowem nie ma się kłopotu z wyborem miejsca odpowiedniego. Pudła powinny mieć wymiary następujące: długość $1\frac{1}{2}$ łokcia, szerokość łokieć i wysokość trzy ćwierci łokcia; przytem dobrze gdy wieko jest zrobione na zawiasach; w szczycie wycina się otwór na siedem cali, służący jako wejście, prócz tego dla przewietrzania robią się świdrem u wierzchu otwory; na podściel daje się słomę, mech, siano, szereg gniazd ustawia się obok lub jedno na drugim, pozostawiając przed wyjściami z gniazd nieco wolnego miejsca dla spaceru królików; samców należy trzymać oddzielnie tak, by tylko dopuszczając je do gniazd samiczek wtedy, kiedy zachodzi tego potrzeba i tylko na kilka godzin; zwykle hodowcy utrzymują jednego samca na dziesięć samic, wpuszczając go do gniazda samicy na dziesiąty dzień po okoceniu się.

Po okoceniu się potrzeba zajrzeć do gniazda i jeżeli jest więcej nad 8—10 sztuk młodych, to należy je przenieść do innej samiczki, która ma mniej liczne potomstwo; do gniazd należy zaglądać i z tego względu, żeby nieżywe króliki usunąć; po pięciu tygodniach młode odbiera się matce, przeznaczając ładniejsze do dalszego chowu, inne zaś, gdy dojdą odpowiedniego wzrostu, po dwóch lub trzech miesiącach, tuczy się na rzeź; tucznikom należy dawać owsa, jęczmienia, ziemniaków tak, by w ciągu dwóch tygodni doszły do pokaznej wagi.

Zwykłym pokarmem królików latem są: ziola, liście kapuściane, mleczyk, trawa, łopian, wierzbina, koniczyna, odpadki kuchenne itd., słowem z żywieniem nie ma się kłopotu. W zimie daje się słomę, siano, koniczynę, okopowe; pamiętać jednak należy, by samicom dawać nieco posilniejszą paszę, np. trochę owsa; zauważyć muszę, że chociaż króliki jedzą wszelką zieleninę, jednak wystrzegać się należy szaleju, jaskółczego ziela, liści śliwek i innych drzew pestkowych, gdyż tem się otruć mogą.

Pożywienie daje się trzy razy dziennie; również pamiętać należy o wodzie do picia, którą w glinianych naczyniach należy często zmieniać,

wogóle króliczarnia winna być czysto utrzymana i posiadać dobrą wentylację, z tego względu w lecie utrzymywać gniazda najlepiej na świeżem powietrzu, zasłoniętem od skwaru, a gniazda zabezpieczyć od deszczu.

Skórki są najcenniejsze ze sztuk zabitych od października do marca, wtedy bowiem zdadne są na futerka; żeby mózdz nabierać większą ilość skórek, należy rozpiąć je na desce, wysuszyć, zlewając następnie wewnętrzną stronę ciepłym roztworem z funta soli kuchennej i funta ałunu w kwarcie wody; zlewanie potrzeba co parę dni powtarzać. Po parorazowym zlaniu i wysuszeniu, skórki przechowują się doskonale przez czas dłuższy w suchem i przewiewnem miejscu.

Skórki królicze mogą służyć tak na obuwie, jak i na rękawiczki, futra i t. d.

Na obuwie można używać skórek z królików jednorocznych, na rękawiczki z 8-mio miesięcznych, ściąganych latem lub zimą.

Wyprawa ich w owym celu jest trudniejsza i wykonywać ją powinien zawodowy garbarz. Inna rzecz z wyprawą skórek króliczych na futerka, bo każdy hodowca królików może ją łatwo wykonać przy dobrej chęci.

Przedewszystkiem trzeba pamiętać, że tylko skórki zimą zabitych (t. j. od grudnia do lutego) królików mogą być użyte na futra z pożytkiem, przyczem króliki nie mogą być młodsze niż 9-cio miesięczne, a o ile możności jednobarwne,

Umiejętnie ściągniętą skórkę z królika trzeba zaraz oczyścić z mięsa i tłuszczu dokładnie i rozciągnąć na deszczulce, tudzież przybić gwoździami naokoło, sierścią do deski.

Tak rozciągniętą skórkę smaruje się następującym rozczynek: 2 litry wody, 20 dekagramów ałunu i 4 dekagramy soli. Trzeba jednak pamiętać, że czynność tę przeprowadza się zaraz po ściągnięciu skórkę z królika, bo gdyby skórka wyschła, to musi się ją włożyć do miękkiej wody na pewien czas, by rozmokła należycie, a tak rozmoknięta śmierdzi niemożliwie.

Wysmarowaną skórkę suszy się w cieniu, a po wyschnięciu naciera się wspomnianym rozczynek po raz drugi i trzeci. Następnie zdejmuje się skórkę z deszczulki i wyciera w rękę, by ją uwolnić od ałunu i soli.

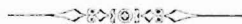
Po wyprawieniu skórkę naciera się ją gorącym piaskiem, ażeby usunąć z niej tłuszcz i nadać jej odpowiedni połysk.

Leon Przytubski.

Kąty, st. poczt. Ostrowy, gub. warszawska.

Ogłoszenie na stronie XXXIII.

Dział informacyjny.

Statystyka dotycząca gub. kaliskiej

zebrana z rozmaitych źródeł.

(Początek patrz Kalendarz na Szkołę Rzemiosł r. 1908, str. 91).

(Dalszy ciąg).

Ludność katolicka.

	1892 rok.	1897 rok.
Liczba mieszkańców	871866	842398
Katolików	716180	697709
% katolików	82,1	82,8

Ludność wyznania prawosławnego.

	1892 rok.	1897 rok.
Mężczyzn	1030	7378
Kobiet	947	1795
Ogółem	1977	9173
% prawosławnych	0,13	1,09

Ludność protestancka w r. 1897.

Mężczyzn	30942
Kobiet	31829
Ogółem	62771
%	7,45

Ludność żydowska podług spisu jednodniowego w r. 1897.

Mężczyzn	34915
Kobiet	37424
Ogółem	72339
%	8,59

Zestawienie procentowe ludności różnych wyznań w r. 1897.

Katolików 82,8%	Protestantów 7,4%
Prawosławnych 1,1%	Żydów 8,6%

(Królestwo Polskie, opracowali Gloger i in. Wydanie 1905 r., str. 199 i nast.)

Podział ludności miast gub. kaliskiej, podług danych warszawskiego komitetu statystycznego w r. 1892—3.

Wyznan. rz.-katolickie 48356 (56%)	Mojczeszowe 44514 (42,3%)
Prawosławne 1221 (1,1%)	Ogółem 105252
Protestanckie 11141 (10,6%)	

Podział ludności osad na wyznania podług danych warszawskiego komitetu statystycznego w r. 1892—3.

Wyznan. rz.-katolickie	48790 (61,1%)		Mojżeszowe	27589 (34,6%)
Prawosławne	316 (0,4%)		Inne wyznania	3
Protestanckie	3129 (3,9%)		Ogółem	79827

Podział ludności wiejskiej podług danych warszawskiego komitetu statystycznego w r. 1892—3.

Wyznanie rz.-katolickie	619034 (90,1%)
Prawosławne	440 (0,1%)
Protestanckie	63028 (0,6%)
Mojżeszowe	4312 (9,2%)
Inne wyznania	3
Ogółem	686817

(Jak wyżej, str. 210 i nast.).

Gęstość zaludnienia w r. 1897.

Ilość ludności	842398
Przeźren wiorst kwadr.	9768,8
Ilość mieszkańców na wiorstę kw.	86,2
Przeźren kilom.	11160,3
Ilość mieszkańców na 1 kil.	75,5

Gęstość zaludnienia gmin wiejskich w r. 1897,

Ilość mieszkańców gminy	729021
Przeźren gmin wiejskich	9645,4
Ilość mieszkańców gminy wiejskiej przypadająca wogóle na 1 wiorstę □	75,6
Ilość mieszkańców, przypadająca wogóle na 1 wiorstę □	86,2
W gminach wiejskich więcej o %	12,3

(Jak wyżej, str. 215 i nast.).

Ruch ludności przeciętnie za dziesięciolecie 1884—1893 r.

Przeciętna ilość mieszkańców	824776
Przeciętna ilość zawartych małżeństw	6341
Przeciętna ilość urodzeń	32233
Przeciętna ilość śmierci	19735
Przeciętny przyrost roczny głów	12498
Przyrost roczny ludności na 1000	15,1

Wzrost ludności bez względu na wyznania.

Na 1000 ludności było:

Zawartych małżeństw	7,69
Urodzeń	39
Przeciętnie dzieci na 1 małżeństwo	5,08
Śmierci	23,9
Przyrost naturalny	15,1

Przyrost ludności od r. 1870—1897.

Zaludnienie w r. 1870.	Ogólna ilość	630202
„	„ w miastach	92175
„	„ w gminach wiejskich . . .	538027
„	1907. Ogólna ilość	842398
„	„ w miastach	113377
„	„ w gminach wiejskich . . .	729021
Przyrost ludności w $\frac{‰}{0}$	ogólny	33,7
„	„ miejskiej	22,9
„	„ wiejskiej	35,5

(Jak wyżej, str. 221, zebrał Ludwik Włodek).

Grunta włościańskie w gub. kaliskiej

a) zajmują przestrzeni 44,1⁰⁰, b) przeciętna wielkość osad 11 mórg; od czasu wywłaszczenia włościanie zakupili do r. 1899 w gub. kaliskiej 120844 mórg.

Ilość fabryk w gub. kaliskiej.

Fabryk jest 211 z roczną produkcją 12064000 rb., liczba robotników 11287*
(str. 310, zebrał H. Radziszewski).

Dochody gub. kaliskiej.

1901 rok	6010228 rb.	1904 rok	6667275 rb.
1902 rok	6380507 rb.	1905 rok	7322239 rb.
1903 rok	6643488 rb.		

Jak wyżej, str. 91.

Wydatki gub. kaliskiej.

1901 rok —	(zwyczajne	4845981
	(nadzwyczajne	773455
1902 rok —	(zwyczajne	4893219
	(nadzwyczajne	324241
1903 rok —	(zwyczajne	4944897
	(nadzwyczajne	153211
1904 rok —	(zwyczajne	5016431
	(nadzwyczajne	372557
1905 rok —	(zwyczajne	4963463
	(nadzwyczajne	280618

(Dochody i wydatki państwowe w Królestwie Polskiem Władysław Żukowski).

Dochód z dziesięciny gruntów leśnych w gub. kaliskiej 10 rb. 17 kop. netto
(loco citato str. 67).

Ceny spirytusu kontyngensowego w gub kaliskiej.

1898 r.	58 kop.	za wiadro spirytusu kontyngensowego
1899 r.	58 kop.	„ „ „
1900 r.	58 kop.	„ „ „
1901 r.	60 kop.	„ „ „
1902 r.	58 kop.	„ „ „
1903 r.	65—62 kop.	„ „ „
1904 r.	78 kop.	„ „ „

1905 r. 76 kop. za wiadro spirytusu kontyngensowego			
1906 r. 64 kop.	"	"	"
1907 r. 57 kop.	"	"	"

(Żukowski t. I i str. 108).

Szkolnictwo początkowe (podług H. Radziszewskiego) w gub. kaliskiej.

W 1903 r. szkół początkowych, pozostających w zawiadywaniu ministerjum oświaty 369; jedna szkoła ludowa na 2618 mieszkańców, jedna szkoła na 427 dzieci w wieku szkolnym i 35 wiorst kwadratowych, korzysta z niej 15,8% ogółu dzieci; ogółem do wszystkich szkół ludowych w gub. kaliskiej uczęszczało 24229 dzieci, skarb na jednego ucznia łożył rocznie 1 rb. 70 kop., a na jednego mieszkańca przypada 4,7 k.

W r. 1898 kaliska gub. posiadała:

Pod zarządem ministerjum oświaty szkół	304
" " " " uczniów	17069
" " synodu szkół i uczniów	0
Ilość szkół na 1000 mieszkańców	3,6
Procent uczniów w stosunku do ogółu ludności	2,0
Chedery żydowskie	274
W nich uczniów	4050

(str. 339 zebrał E. Maliszewski).

Osądzono spraw w 1907 r. w gub. kaliskiej.

1) Kaliski sąd okręgowy osądził: a) spraw kryminalnych 2019, w tem z pozbawieniem praw 242, bez pozbawienia praw 601; b) spraw cywilnych 1121, w tem 75 upadłości.

2) Sędziowie pokoju osądzili w 1907 r.: a) sędzia pokoju m. Kalisza — 1035 kryminalnych i 1517 cywilnych; b) m. Zduńskiej Woli — 327 kryminalnych i 926 cywilnych; c) m. Turku — 291 kryminalnych i 280 cywilnych; d) m. Sieradza — 335 kryminalnych i 488 cywilnych; e) m. Wielunia — 467 kryminalnych i 550 cywilnych; f) m. Koła — 596 kryminalnych i 1184 cywilnych; g) m. Łęczycy — 447 kryminalnych i 905 cywilnych; h) m. Konina i Słupcy — 625 kryminalnych i 502 cywilnych.

Kościół Rzymsko-Katolicki.

J. E. Biskup diecezji kujawsko-kaliskiej ks. Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, zamieszkały w Włocławku.

Diecezja kujawsko-kaliska składa się z 13 dekanatów, z których dwa w gubernji warszawskiej, siedem w gubernji kaliskiej i cztery w gubernji piotrkowskiej, parafji zaś ma 339. Kościołów diecezja posiadała 339, filjalnych 37, poklasztornych 25, klasztornych męzkich 3 i żeńskich 2, razem kościołów 406. Wiernych diecezja posiadała w roku 1908: w gubernji warszawskiej 167,441, w gubernji kaliskiej 616,227 i w gubernji piotrkowskiej 526,507 - razem 1,310.145.

Kalisz. Kapituła Kolegijaty: Prezes kap. ks. prałat M. Orzechowski prob. i dziekan w Turku; Archid. ks. prałat E. Szulc, prob. w Pabjanicach; Kustosz ks. prałat I. Płoszaj, rezyd. przy Kol. kaliskiej.

Kanonicy: ks. W. Jankowski, prob. w Dobrcu; ks. E. Narkiewicz, prob. i dziekan w Kole; ks. A. Sałaciński, prob. w Piotrkowie; ks. J. Szaniński prob. w Kokaninie; wik. ks. Edward Lidtke i ks. St. Dąbrowski.

Kościół parafjalny św. Mikołaja: ks. kanonik J. Sobczyński prob.; wikariusze: ks. A. Koczyński i ks. M. Papiński.

Kościoty po-klasztorne: po-Bernardyński rektor ks. W. Jasiński; po-Franciszkański rektor ks. J. Nowicki; po-Reformacki, rektor ks. W. Sakowicz.

Kaliski konsystorz foralny: prezes ks. J. Sobczyński, prob. w Kaliszu; assesor ks. M. Orzechowski; ks. J. Szafnicki; Notariusz ks. E. Liedtke; obrońca spraw małżeńskich ks. W. Kwarciański.

Kapelani: szpital św. Trójcy ks. J. Ościł; Schronienia starców: Chmielnik i Nowy-Swiat ks. W. Mruk.

Prefekci szkół w Kaliszu: Gimnazjum filologicznego ks. Ig. Zieliński, Szkoły realnej i Gimnazjum żeńskiego ks. W. Kwarciański. Szkół miejskich elementarnych i pryw. szkół żeńskich ks. J. Nowicki. Szkoły handlowej ks. W. Jasiński, szkół prywatnych ks. J. Ościł.

Prefekci szkół w gub. Kaliskiej: w Kole ks. L. Jarosiński, szkoły handl. męskiej. W Koninie ks. M. Brzeziński, szkoły handl. męskiej. W Łęczycy ks. A. Żydanowicz nauczyciel Seminar. nauczycielskiego. W Sieradzu ks. Kempiański szkół miejskich i prywatnych. W Słupcy ks. Kobyliański, szkoły handlowej. W Pyzdrach (pow. ślup.) ks. Grodek. W Turku (vacat). W Wieluniu ks. Kalinowski szkoły handlowej męskiej.

Wykaz alfabetyczny duchowieństwa katolickiego

w diecezji kujawsko-kaliskiej z wyszczególnieniem parafji i poczł.

Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa	Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa
------------------------------------	------------------------------------

Adameczyk J. Częstochowa Częstochow.	Bieniaszewicz Zagórów Zagórów
Adameczyk St. Sulmierzyce Sulmierzyce	Buss K. Russosice Władysławów
Albin A. Ostrowite Kleczew	Balcerowski M. Konin Konin
Ast N. Błaszkł Błaszkł	Baranowicz S. Koniecpol Konin
Balcerzak F. Tuszyń Tuszyń	Bączalski J. Lubotyń Sompolno

Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa	Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa
Bąkowski W. Dzierżbin Stawiszyn	Dalak I. Moszczenica Piotrków
Bentkowski E. Sieradz Sieradz	Dakowski A. Parzymiechy Krzepice
Berent L. Połajewo Sompolno	Dąbrowski A. Piotrkowo Radziejów
Bentkowski A. Suchcice Bełchatów	Dąbrowski P. Kruszyna Kłomnica
Białorucki P. Mąkoszyn	Dąbrowski A. Izbica Izbica
Bliziński W. Liskow Ceków	Degen Stef. Rychnów Kalisz
Bludziński A. Truskolas Kłobucko	Dmochowski A. Boleszczyn Dobra
Bobołek P. Zadzim Szadek	Dominiak Sokolniki Wieruszew
Bojanowski B. Konin Konin	Drejer S. Kobile Wielkie Radomsk
Boratyński W. Dzierżkowice Bolesław.	Drojewski R. Kościelna-Wieś Kalisz
Borowy St. Mikołajewice Sieradz	Dzikowski I. Tuliszków Konin
Bors P. Szczerców Szczerców	Dralwiński I. Marawnice Lututów
Bromski I. Krzepice Krzepice	Drzewiecki M. Warta Warta
Brudnicki A. Włocławek Włocławek	Drzymała S. Charlupia Sieradz
Brykowski M. Brudzew Koło	Dutkiewicz S. Kramsk Konin
Brylik J. Rozprza Piotrków	Elznerowicz J. Raciążek Ciechocinek
Brzeziński A. Konin Konin	Eljasz W. Warta Warta
Brzeziński J. Pamięcin Kalisz	Esman E. Stawiszyn Stawiszyn
Brzozowski B. Radomsk Radomsk	Fibich Łąd Słupca
Buchowski A. Gidle Radomsk	Filipiewicz Goszczanów Warta
Buchalski F. Turek Turek	Filewski F. Kodrąb Radomsk
Cesarz J. Bogdanów Piotrków	Filipski K. Pabjanice Pabjanice
Chatliński I. Drużbin Szadek	Fiszer M. Kamieńsk Gorzkowice
Chawałkiewicz A. Grzymiszew Turek	Frąckiewicz St. Chojne Sieradz
Chmielewski S. Morzysław Konin	Fulman M. Częstochowa Częstochowa
Chmieleński L. Dmenin Radomsk	Gajewski St. Dobrosolów Kleczew
Chodyński S. Włocławek Wrocławek	Gajzler W. Kruszyna Kłomnice
Choroszyński B. Blizanów Stawiszyn	Gawlikowski R. Piotrków Piotrków
Christoph A. Lubstów Sompolno	Gąsowski J. Brześć Kujawski Br. Kuj.
Chrzanowski W. Godziesze W.	Gawroński R. Szymanowice Pwzdry
Chwilowicz A. Radomsk Radomsk	Garwoliński W. Raciężce Sompolno
Chyczewski B. Smiłowice Czerniewice	Gizowski Kłomnice Kłomnice
Chytrzyński M. Lubstów Sompolno	Głowacki K. Grabienice Rychwał
Cichocki Poczesa Częsochowa	Głowacki W. Cieszęcin Wieruszów
Ciesielski L. Tuliszków Konin	Fłogowski W. Wierzchnas Wieluń
Ciesielski W. Drużbice Wadlew	Goczalkowski W. Broniszew Skulsk
Ciesielski M. Częstochowa Częstochow.	Godlewski J. Sędzin Aleksandrów
Cyranowski J. Zduńska-Wola Zduń.-Wol.	Godorowski J. Wieluń Wieluń
Cywiński F. Wartkowice Gostków	Gogolewski P. Walichnów Lututów
Czaki S. Częstochowa Częstochowa	Górniak J. Rudlice Wieluń
Czapski T. Kłomnice Kłomnice	Grzędowski Fr. Mierzyce Wieluń
Czapla Kosmów Ceków	Górzyński Wł. Tuliszków Konin
Czarnecki W. Iwanowice Błaszki	Gostyński Al. Rzęśnia Sulmierzyce
Czok J. Chocz Stawiszyn	Grabarek Br. Łask Łask
Czupryński J. Bączkowice Gorszkowice	Grabowski M. Radziejów Radziejów
Czyżo J. Srocko Piotrków	

O doświadczenie—ty jesteś latarnią nad morskiem wybrzeżem,

Do której człowiek w dzień pochmurny zmierza.

(Słowacki).

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Gałczyński T. Głuchów Dobra	Jędrychowski A. Łask Łask
Gryglewski Siomkowice Działoszyn	Jędrychowski J. Łask Łask
Goc E. Konopiska Częstochowa	Jędrzejewski J. Przystajnia Krzepice
Gruchalski S. Włocławek Włocławek	Jurgilas R. Dobrów Koło
Gawłowski Kliczków Sieradz	Jung R. Wrząca Wielka Koło
Grabowski Izbica Izbica	Jüttner F. Pabjanice Pabjanice
Gurzyński W. Kłobía Lubraniec	Kabata J. Włocławek Włocławek
Graczykowski M. Wilkowocko Kłobuck.	Kalinowski Fr. Radomsk Radomsk
Grobliński A. Kazimierz Konin	Kalinowski A. Mierzyn Gorzkowice
Grodek J. Pyzdry Pyzdry	Kamieniecki K. Uników Złoczew
Grószczyński E. Brudzew Stawiszyn	Karczewski A. Lutomiersk Lutomiersk
Grzemielewski B. Kalisz Kalisz	Kasperkiewicz Grabkowo Czerniewice
Grzywak St. Działoszyn	Kasprzykowski J. Piotrków Piotrków
Gumowski W. Brzeźno Sieradz	Kasiński St. Danków Krzepice
Guranowski Z. Psary Turek	Kazubiński L. Częstochowa Częstocho.
Guranowski P. Piotrków Piotrków	Keller Antoni Pyzdry
Gutowski C. Sędziejewice Łask	Kielkiewicz M. Krzepice Krzepice
Gumiński W. Kraszewice Giżyce	Kielkiewicz I. Złoczew Złoczew
Hadaś F. Truskolasy Kłobucko	Kotarski P. Lubień Ostrowy
Hławsa L. Pajęczno Brzeźno	Kępiński E. Sieradz Sieradz
Hofman A. Siniarzewo Waganice	Klass Ks. Korczew Zduńska-Wola
Hofman M. Skulsk Skulsk	Klimacki Fr. Wyszyna Konin
Hordyewicz W. Mokrusko Skulsk	Kmieć W. Zduńska Wola Zduńska Wola
Hornowski E. Dęba Kalisz	Knor Jan Poczesna Częstochowa
Jabłoński A. Wieruszów Wieruszów	Kobyliński St. Słupca Słupca
Jackowski St. Kowal Kowal	Kobielski F. Dzieżnizki Wieluń
Jakowski Wł. Częstochowa Częstocho.	Kochanowski Wł. Kłobía Lubraniec
Janczak A. Pabjanice	Kochański M. Gomolin Piotrków
Jankowski M. Białotarsk Gostynin	Koczyński A. Kalisz Kalisz
Jankowski W. Dobrzec Kalisz	Kolczyński P. Borków Kalisz
Jankowski P. Milejów Piotrków	Koławski H. Dąbie Osęcin
Jankowski Z. Lubanie Waganiec	Kołodziejczyk Boniewo Czerniewice
Jankowski T. Brzeźnica Brzeźnica	Kominowski Wł. Nowe Miasto
Jankowski W. Kraszewice Giżyce	Komorowski J. Raczyn Wieluń
Janowski M. Włocławek Włocławek	Kopczyński E. Koźminek Opatówek
Jonowski W. Osęcin Osęcin	Korycki G. Tokary Dobra
Januszewski S. Piątek Wielki Stawiszyn	Korzybski A. Rzęśnia Sulmierzyce
Januszewski J. Kościelna Wieś Kalisz	Kossowski Rudlice Wieluń
Jarosiński L. Koło Koło	Kąkolowski Koło Koło
Jaroszewski F. Uniejów Uniejów	Kościelski A. Sławsk Konin
Jaś Fr. Sadno Sompolno	Koźmiński M. Czastary Bolesławiec
Jasiński R. Dąbrowa Św. Anna	Kostecki C. Blizanów Stawiszyn
Jasiński Fr. Wilczyn Kleczew	Koszowski R. Kokanin Kalisz
Jaworski T. Siemkowice Działoszyn	Kotlicki J. Giewartów
Jaxa L. Giżyce Giżyce	Kotłowski W. Połajewo Sompolno
Jeziorski J. Dłutów Wadlew	

Ludzie dobrzy sądzą, zaczynając od dobrej strony.

(Mickiewicz).

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Kowalewski L. Micleszyn Bolesławiec	Ławiński St. Niemysłów Uniejów
Kowalski J. Klóbka Czerniewice	Łogucki J. Sokolniki Wieruszów
Kowalski I. Czarnocin Tuszyn	Łoziński M. Miłkowice Dobra
Kowalski H. Wąglczew Błaszki	Łukasiewicz E. Sompolno Sompolno
Kowalski W. Lgot. Radomsk	Maciaszek F. Małyń Szadek
Kowalski Stefan Pabjanice Pabjanice	Maciejewski N. Bąkowa Góra Przedbó.
Kowalski St. Częstochowa Częstochow.	Maderski F. Zbrachlin Waganiec
Kozakowski M. Duninowo Soczewka	Małecki D. Kościelec Koło
Kozankiewicz B. Szczerców Szczerców	Majewski M. Gosławice Konin
Koźbiał Michał Kowal Kowal	Majewski St. Borzykowo Łódź
Kozłowski M. Dęby Szlacheckie Koło	Majkowski J. Dobroń Łask
Krantz N. Chotów Wieluń	Makowski A. Szamarzewo Pызdry
Kraszewski K. Blenna Prz. decz	Małachowski J. Krzyworzeka Wieluń
Królak St. Borszewice Łask	Małachowski St. Kuch. Kośc. Konin
Królikowski Fr. Łowiczek Waganic	Maniewski St. Kramsk Konin
Krzywiński J. Rychwał Rychwał	Marczewski A. Opatówek Opatówek
Kruczkowski A. Błaszki Błaszki	Mikołajewski Sieradz Sieradz
Kremer P. Włocławek Włocławek	Magott I. Boleszczyń Dobra
Kruszyński Blizanów Stawiszyn	Magott Częstochowa Częstochowa
Krajewski K. Wojsów Błaszki	Madrzycki Tubędzin Błaszki
Krajewski A. Kruszyn Kłomnice	Mukiesiński B. Osiaków Osiaków
Krajewski Bądkowo Waganice	Mikulski Konin Konin
Krókowski J. Kowale Pańskie Dobra	Michalski L. Nieszawa Nieszawa
Krynicky E. Swierszyn Lubranice	Max K. Kruszyna Włocławek
Książkowski Budziszlaw Kościel. Klecz.	Majewski I. Borzechowo
Kuczyński J. Chwałborzyce Dąbie	Marjankowski I. Szadek Szadek
Kukowski Ap. Klonowa Lututów	Markowski St. Konopnica Osiaków
Kukulski A. Skomlin Wieluń	Marciniak W. Mstów Rudniki-Rędzina
Kurczych J. Wieruszów Wieruszów	Maternowski G. Gosławice Konin
Kuliński St. Brześć Breść Kujawski	Matuszewski W. Ostrowaś, Kleczew
Krupcecki K. Krzymów Konin	Mazurkiewicz I. Przyrów Św. Anna
Kurzatkowski Wł. Wąsosze Konin	Madrzycki T. Parzymiechy Krzepice
Kwarciański W. Kalisz Kalisz	Michalski J. Złoczew Złoczew
Kwiatkowski Fr. Chabielice Szczerów	Meźnicki J. Częstochowa Częstochowa
Kwieciński W. Kawrice Konin	Michalski B. Grzymalina Wola Sulmocz
Langier J. Śluszyn Kleczew	Michnikowski B. Osiaków Osiaków
Leśniewski W. Spicimierz Uniejów	Mikłaszewski A. Licheń Konin
Liedtke E. Kalisz Kalisz	Mikołajczyk J. Słupca Słupca
Lorentowicz Częstochowa Częstochow.	Milewski N. Wielgomilny Przedbórz
Liniewski W. Lubotyń Sompolno	Milewski St. Wola Wierzowa Szczerców
Lipiński Eugen. Piotrków Piotrków	Mirecki Fr. Raciążek Ciechocinek
Lisiecki I. Wisła Dobryń nad Wisłą	Mirecki St. Szadek Szadek
Lubecki J. Kaszewice Belchatów	Mrozowski St. Przespolew Ceków
Ludwikiewicz St. Żytniów Silniczka	Mruk W. Kalisz Kalisz
Łabęda J. Sulejów Sulejów	Muchański A. Biała Ostrzeszów Wieluń
Łaskiewicz St. Grabno Widawa	

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Nazwisko, Parafia, Stacja pocztowa

Muznerowski St. Lubraniec Lubraniec
 Nossalski M. Włocławek Włocławek
 Narkiewicz E. Koło Koło
 Nawrocki St. Radomsk Radomsk
 Nieznański K. Janiszew Koło
 Nitecki A. Kazimierz Konin
 Nowak F. Kuchary Kościelne Konice
 Nowierski H. Grodziec Rychwał
 Nowicki J. Kalisz Kalisz
 Nowicki R. Częstochowa Częstochowa
 Nurzkiewicz S. Bolesławiec Bolesławiec
 Owczarek Włocławek Włocławek
 Olechowicz S. Lutomiernsk Lutomiernsk
 Olkiewicz L. Chocz Stawiszyn
 Orchowski A. Męka Sieradz
 Ornastowski J. Zduńska Wola
 Orzechowski M. Turek Turek
 Osadnik B. Wierchy Szadek
 Ościk J. Kalisz Kalisz
 Ościk L. Kramsk Konin
 Ostrowski A. Makolno Sompolno
 Ostaniec P. Skęczniew Dobra
 Papiński W. Kalisz Kalisz
 Paszkowski Wieluń Wieluń
 Perliński W. Tłokinia Kalisz
 Płoszaj I. Kalisz Kalisz
 Peche I. Brzeźno Sieradz
 Popowski Chocz Stawiszyn
 Pabich Lisków Ceków
 Pawłowski Dworzowice Brzeźnica
 Puczk K. Kłobucko Kłobucko
 Pecherski Zagórów Zagórów
 Peterski J. Staro-Krzepice Krzepice
 Pawelski Fr. Grodzisko Dąbce-Koło
 Pawłowski E. Lubomin
 Pawłowski R. Sieradz Sieradz
 Pełczyński J. Chlewo Błaszki
 Perski A. Stare-Miasto Konin
 Pertkiewicz Miedźno Kłobucko
 Piekarz H. Wieluń Wieluń
 Piłlich R. Rossoszyca Władysławów
 Plecki Sz. Kamionacz Sieradz
 Piotrowski J. Brzeźnica Brzeźnica
 Piotrowski W. Żóraw Częstochowa
 Płuciński L. Krzywosądza Radziców
 Pogorzelski W. Pajęczko

Połatyński J. Chełmce Kalisz
 Pruski Fr. Wojków
 Przeradzki Ar. Działoszyn Działoszyn
 Przedzięcki K. Goszczanów
 Przygocki W. Czarnożyły Wieluń
 Przywieczerski Parzno Bełchatów
 Puchalski R. Łądek Sępca
 Radziwiński Z. Charlupia Mała Sieradz
 Ratyński Al. Lubień Ostrowy
 Rechciński Ig. Sępca Sępca
 Rendschmidt R. Niedospielin Przedbórz
 Rusin Wielenin Uniejów
 Rechociński Turek Turek
 Radziszewski I. Włocławek Włocławek
 Rubicki W. Lubanie Waganiec
 Rekowski M. Stolec Złoczew
 Rojek K. Włocławek Włocławek
 Rudziński Sadlno Sompolno
 Rogoziński M. Sieradz Sieradz
 Romanowski P. Wilanów Uniejów
 Rosiński J. Wieniec Brześć Kujawski
 Rosiński Ant. Baidrzychów Poddębice
 Rubaszkiwicz J. Łyskowiec
 Rudnicki A. Kamienica Polska Częst.
 Rusin W. Praszka Praszka
 Rutkiewicz St. Buczek Żelów
 Rychlewski St. Mstów Rudniki Będzina
 Rzykiecki Fr. Wolborz Wolborz
 Sadowski M. Królików Rychwał
 Sadowy Wł. Góra Warta
 Salski St. Włocławek Włocławek
 Sawicki M. Kościelec Koło
 Secomski K. Piotrków Piotrków
 Sędzimir Z. Mierzyce Wieluń
 Siemaszko Wł. Chocień Czerniewice
 Sikorski Wł. Pławno Radomsk
 Skowronski J. Pabjanice Pabjanice
 Skulski St. Zadzim Szadek
 Słaski Jarosław Rzejowice Radomsk
 Siewierski Grodziec Rychwał
 Sławadzki A. Działoszyn Działoszyn
 Sobiepanek T. Morzysław Konin
 Sobikowski St. Marzenin Łask
 Szczepański W. Częstochowa Częst.
 Szymański A. Częstochowa Częstoch.
 Sukiennicki S. Sławsk Konin

Jeśli są rzeczy, które odemnie zależeć powinny, to grzechem jest pytać się o nie innych i żądać ich od innych.

(J. Kasprowicz).

Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa	Nazwisko, Parafja, Stacja pocztowa
Stopierzyński F. Włocławek Włocław	Witulski A. Wojcin Bolesławiec
Sikorski W. Gidle Radomsk	Wojciechowski A. Młodziejewo Słupca
Sliwiński J. Włocławek Włocławek	Wojciechowski W. Kłobucko Kłobucko
Sperczyński L. Dobra Dobra	Wójcik F. Praszka Praszka
Staliński Fr. Maluszyn Silniczka	Wojlanis L. Częstochowa Częstochowa
Stankowski T. Jeziorsko Warta	Wojski A. Goliszew Stawiszyn
Starkiewicz F. Włocławek Włocławek	Wołosiewicz Sz. Chocz Stawiszyn
Stawicki L. Konopisk Częstochowa	Wronowski Z. Tykadłów Kalisz
Stawicki M. Krzeczów Piotrków	Wróblewski B. Wolbórz Wolbórz
Stawicki Fr. Przedecz Przedecz	Wróblewski S. Myslibórz Konin
Stawowski T. Mstów Rudniki Rędzina	Wrzaliński W. Małoszyn Sompolno
Strzelecki J. Wiewiec Brzeźnica	Wtorkiewicz Fr. Trobachyn Zagórow
Sukiennicki St. Rzeźnia Sulmierzyce	Wyborski P. Służew Aleksandrów
Sulikowski K. Radziejów Radziejów	Wysokowski H. Brodnia Warta
Susicki A. Wygierzów Żelów	Wysokowski L. Pięcniew Warta
Świetlicki Fr. Kłotno Kowale	Zabłocki S. Lisiec Konin
Świniarsoi T. Parnno Bełchatów	Zaborski J. Częstochowa Częstochowa
Świerzewski Br. Rudniki Rudniki	Zagner K. Jedlno Noworadomsk
Sypniewski J. Licheń Konin	Zagórski L. Kamieńsk Gorzkowice
Suciński S. Strońsk Zdmńska Wola	Zagrzejewski A. Kurowice Kokociny
Szabelski S. Piotrków Piotrków	Załęcki K. Golina Konin
Szadowski J. Zbiersk Stawiszyn	Załuska P. Pabjanice Pabjanice
Szarański J. Witowo Osięciny	Zaremba L. Bełchatów Bełchatów
Szafnicki J. Kokanin Kalisz	Zaremba W. Deby Szlacheckie Koło
Szarecki A. Bytoń Osięciny	Zaremba B. Komorniki Wieluń
Szczotkowski W. Kwiatkowice Lutom.	Zawadzki A. Wróblew Sieradz
Szołdrski W. Grocholice Bełchatów	Zawadzki K. Włocławek Włocławek
Szczygłowski F. Służewo Aleksandrów	Zawadzki Z. Częstochowa Częstochowa
Szybarski J. Niewiesz Uniejów	Zbirochowicz I. Ruszycie Władysławów
Rzymanowski J. Burzenin Sieradz	Zgadziejewski W. Grochowy Rychwał
Rzymanowski B. Gidla Radomsk	Ziarniewicz M. Borowno Kłomnice
Tański Fr. Ożarów Wieluń	Zieliński B. Białków Koło
Tarchalski Zgłowiączka Lubraniec	Zieliński I. Chelmno Radomsk
Topoliński J. Modzerowo Izbica	Zieliński R. Kosmów Ceków
Tyszkiewicz D. Ciężen Słupca	Zieliński H. Rajsko Kalisz
Ucieklak K. Lututów Lututów	Znamirowski K. Grocholice Bełchatów
Wajs A. Klonowa Lututów	Zagner K. Jedlno Brzeźnica
Waszak W. Służewo Aleksandrów	Ziętkiewicz Włocławek Włocławek
Wolski E. Widawa Widawa	Zmysłowski A. Częstochowa Częstoch
Wągrowski J. Koszuty Słupca	Zeromski St. Widawa Widawa
Welman M. Kłobucko Kłobucko	Zmigrodzki A. Strońsk Rudniki
Widawski J. Staw Błaszki	Zolnowski E. Jaworzno
Wieczerkiewicz W. Borowno Kłomnice	Zór A. Zajączki Krzepice
Wilczyński W. Wieluń Wieluń	zurawski A. Cienin Słupca
Winiarski J. Górka Pabjan. Pabjanice	Zychowicz T. Godynice Złoczew
Wiśniewski L. Godziesze Kalisz	Zychowski W. Warta Warta

Żyjemy w epoce, w której wielka obfitość zdolności, a wielkie ubóstwo charakterów. (Józef Szujski).

Nabożeństwa odprawiane w Kościołach katolickich w Kaliszu.

Kolegjata (koś. św. Józefa). Msze św. codziennie o godzinie 6-ej i o godzinie 9-ej rano (w każdy czwartek nabożeństwo z wystawieniem Najświętszego Sakramentu „Cibavit“ i procesją). O godz. 10¹/₂ rano suma z kazaniem w niedziele. O godz. 3¹/₂ po poł. nieszpory. Nabożeństwa majowe i różańcowe o godz. 7-ej wieczorem.

Kościół św. Mikołaja (Kanoników). Msze św.: o godz. 7-ej rano codziennie i o godz. 9-ej rano codziennie. O godz. 11-ej suma z kazaniem w niedziele. O godz. 3-ej po poł. nieszpory. Nab. majowe i różańcowe o godz. 6-ej po poł.

Kościół po-Bernardyński. Msze św. o godz. 8-ej rano w poniedziałki, czwartki i piątki; o godz. 9-ej rano we wtorki i soboty; o godz. 7-ej rano w środy. O godz. 10-ej rano suma z kazaniem w niedziele. O g. 5 po poł. nieszpory. Nabożeństwa majowe, czerwcowe i różańcowe o godzinie 6-ej po południu.

Kościół po-Franciszkański. Msze św. o godz. 10-ej rano codziennie. O godz. 11-ej rano suma z kazaniem w niedziele. O godz. 4-ej po poł. nieszpory Nab. majowe i różańcowe o godz. 6-ej po poł.

Kościół po-Reformacki. Msze św. o godz. 8-ej rano codziennie. O g. 10-ej rano suma z kazaniem w święta. O g. 4-ej po poł. nieszpory. Nab. majowe i różańcowe o godz. 6-ej po poł.

Dozór kościelny parafji kaliskich: prezes prezydent Bötticher, członkowie: Drygas, Kindler, Troska, St. Herbich, Wolf, Mystkowski.

Kiedy ci złości ludzkiej chce szkodzić potęgą,
Wznies ducha tak wysoko, gdzie złość już nie sięga.

(Ks. Biskup. St. Krasiński).

W Ł A D Z E.

Gubernator—Łowczy Najwyższego Dworu rz. rad. st. N. I. Nowosilcow. Przyjmuje w interesach służbowych i prywatnych codziennie od godz. 11—do 1 po południu. Tel. № 1.

Wice-gubernator—radca kolegjalny W. W. Ligin.

Kancelarja gubernatora.

Naczelnik kancelarji W. W. Znamieński. Pomocnik kancelarji M. M. Parfentjew. Urzędnicy do szczególnych poruczeń (vakans).

Straż ziemska.

Sztab-oficer do szczególnych poruczeń podpułkownik P. P. Domożyrow. Oficerowie zapasowi straży ziemskiej A. P. Żalobański i A. A. Zółtanowski.

Rząd gubernialny. Rada ogólna.

Prezes gubernator; członkowie: wice-gubernator i radcowie.

Kancelarja.

Sekretarz rządu gubernialnego Lgocki, Tłomacz i referent Jaroszewski.

Wydział administracyjny.

Radca O. I. Kowalewski. Starszy referent Nagajewski. Młodszy referenci: Jedyński i Świątecki.

Wydział wojskowo-policyjny.

Radca W. W. Dobrowolski. Starszy referent I. P. Sokołowski. Buchalter Podziemski. Młodszy referent Cichecki.

Wydział skarbowy.

Starszy referent Opiełiński.

Wydział lekarski.

Inspektor lekarski dr. W. N. Żabotyński. Pomocnik inspektora dr. J. Merkel. Asesor farmacji F. Prusinowski. Sekretarz W. Piotrowski.

Wydział weterynaryjny.

Inspektor dr. A. Krajewski. Referent administracyjny S. Ossowski. Referent finansowy S. Nowacki. Kancelista Wierzbicki.

Wydział budowlany.

Inżynier gubernjalny S. L. Pinajew. Pomocnik inżyniera W. Stachlewski.

Redakcja.

Redaktor „Gub. wiadomości“ Bentkowski.

Magistrat m. Kaliszu.

Prezydent L. Bötticher. Radni: W. Formański, N. Czapliński, W. Czyżewski. Sekretarze: M. Podkuliński i Szosland. Kontroler kasy F. Makowski. Architekt miejski J. Herman, inżynier cywilny. Lekarz miejski J. Merkel; nadetatowy J. Brudnicki. Miejski lekarz weter. J. Cholewiński.

Powiat kaliski.

Naczelnik powiatu J. E. Fibich. Pom. nacz. powiatu do spraw adm. J. Zawadzki. Pom. nacz. pow. do spraw policyjnych i nacz. ziemskiej straży I. P. Neuman. Sekretarz Sadowski. Sekwestратор Biernacki. Inżynier architekt J. Schrajer. Referenci E. Grabski, Hagenmajster i Zychowicz. Lekarz pow. dr. Łukaszewicz. Weterynarz J. Feddecki. Burmistrz w Blaszkach J. Bromski.

Powiat kolski. Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu M. W. Dmitrjew. Naczelnik ziemskiej straży I. W. Pawluk. Pom. nac. pow. do spraw adm. W. P. Żółtanowski. Architekt H. Wnukowski, inż. cywilny. Lekarz powiatowy A. Dębczyński. Weterynarz W. Pietruszczyński.

Magistrat m. Koła.

Burmistrz Józef Jankowski. Sekretarz A. Kosmański.

Magistrat m. Dąbia.

Burmistrz W. Gedrich. Sekretarz A. Matyszewski.

Powiat koninski. Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu Titarenko. Naczelnik ziemskiej straży J. A. Nikołajew. Sekretarz M. Mikłaszewski. Pom. nac. pow. do spraw adm. P. G. Gubarewski. Architekt budowl. M. Nestorowicz. Lekarz powiatowy W. Żywanowski. Weterynarz A. Ślepowroński.

Magistrat m. Konina.

Burmistrz Z. Orłowski.

Pow. łączycycki Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu J. I. Smelski. Pom. nac. pow. i nac. ziem. straży I. I. Kowalewski. Pom. nac. pow. do spraw adm. K. A. Miedwiediew. Architekt E. Przanowski. Lekarz powiatu M. Ziemiński. Weterynarz J. Chrempiński.

Magistrat m. Łęczycy.

Burmistrz Michał Weroczy. Sekretarz Jan Splawski.

Magistrat m. Ozorkowa.

Burmistrz A. Dobraczyński. Sekretarz W. Kulejewski.

Powiat sieradzki. Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu G. A. Komarowski. Pom. nac. i nac. ziem. straży W. O. Jakobs. Pom. nac. powiatu do spraw adm. S. Potocki. Sekretarz W. Kolabiński. Architekt W. Oraczewski. Lekarz pow. A. Podciechowski. Weterynarz K. Bortnowski.

Magistrat m. Sieradza.

Burmistrz M. Libiszowski. Sekretarz Franciszek Klinkawski.

Magistrat m. Warty.

Burmistrz A. Kanicki. Sekr. S. Zienciak i T. Klinkowski.

Magistrat m. Zduńskiej-Woli.

Burmistrz L. Biedrykowski, sekretarz Z. Cywiński.

Pow. słupecki. Zarząd powiatowy.

Naczelnik pow. N. I. Sokołow. Pom. nac. pow. i nac. ziem. straży J. O. Tryszatny. Sekretarz S. Meler. Pom. nac. pow. do spraw adm. J. Ejsmont. Architekt Z. Młodkowski. Lekarz powiatowy B. Gutowski. Weterynarz L. Matuszewski. Sekwestrator J. Sobocki.

Magistrat m. Słupcy.

Burmistrz Ginter. Sekretarz J. Bąkowski.

Powiat żurecki. Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu S. A. Stachowicz. Pom. nac. pow. i nac. ziem. straży M. Smolak. Pom. nac. pow. do spraw adm. Ginter. Sekretarz J. Stanisławski. Architekt I. Miłobędzki. Lekarz powiatowy L. Łączyński. Weterynarz L. Kruszyński. Sekwestrator Tschirnitz.

Magistrat m. Turku.

Burmistrz W. Fride. Sekretarze: P. Muszyński i J. Papiewski.

Pow. wieluński. Zarząd powiatowy.

Naczelnik powiatu W. S. Juchnowski. Pom. nac. pow. i nac. ziem. straży M. J. Babiczew. Pom. naczelnika pow. do spraw adm. W. A. Aprelew. Sekretarz W. Komorowski. Sekwestrator P. Wałkowski. Architekt H. Jawniszko. inż. cyw. Referenci: S. Parnowski, W. Ostrzycki i A. Gostyński. Lekarz powiat. S. Domagalski. Weterynarz W. Kasin ki.

Magistrat m. Wielunia.

Burmistrz H. Kolski. Sekretarz P. Paruszewski.

Gubernjalny urząd żandarmerji.

Naczelnik urzędu pułkownik A. S. Krzyżanowski. Naczelnicy urzędu żandarmskiego na powiaty: kaliski, koniński i słupecki N. R. Kietow ?... (mieszka w Kaliszu); na powiaty: łączycki, turecki i kolski M. A. Otsolig; na wieluński i sieradzki N. I. Iwanienko.

Wydział kaliski warszawskiego zarządu żandarmskiego kolei żelaznych.

Naczelnik A. R. Szulc. Pomocnik W. E. Stecyna-Marcinowski.

Kancelarja policmajstra m. Kaliszu (tel. № 112), ul. Sukiennicza. Policmajster W. M. Michajłowski. Referent K. Hilchen.

Komisja gubernjalna do spraw włościańskich (Staw.-Przedm).

Prezylujący—gubernator. Członkowie: wice gubernator, zarządzający kaliską izbą skarbową, członek stały komisji włościańskiej i komisarz powiatowy. Stały członek komisji E. Kopro. Rewizor pomiarów Bukowiński. Sekretarz Rybczyński.

Komisarze do spraw włościańskich powiatowi.

Pow. kaliski: A. P. Litwinow. Referent Gerliński. Pow. kolski: A. Rybnikow. Referent P. G. Miting. Pow. koniński: W. D. Kuzniecowa. Referent Tomassi. Pow. łączycki: W. E. Sachs. Referent W. Libiszowski. Pow. sieradzki: D. J. Skriabin. Referent J. Gumowski. Pow. Słupecki: D. M. Szenszyn. Referent J. Janicki. Pow. turecki: B. O. Jaroszenko. Referent Gauze. Pow. wieluński: T. K. Jezierski. Referent W. Markowski.

Kaliska kasa gubernjalna.

Poborca S. A. Zienowicz-Kaszczenko. Starszy buchalter T. Jankowski.

Oddział banku Państwa.

Zarządzający I. F. Tupica. Kontroler Batorewicz. Kasjer Chojnowski. Inspektor drobnego kredytu A. P. Żaurow.

Członkowie komitetu; Bronikowski, Brachfeld, Doruchowski, Heiman, Hindemith, Fraenkel, A. Fibiger, Deutschman, Fulde, Fibiger, B. Romocki i Wyganowski.

Izba skarbowa w Kaliszu.

Zarządzający W. D. Morozow. Naczelnicy wydziału: 1) St. Wodziński, 2) Tigerstedt, 3) I. I. Nowodziorżkin.

Gubernjalny urząd akcyzy w Kaliszu (Nowy Rynek, telefon № 8).

Zarządzający A. I. Kołosow. Starsi rewizorzy: A. A. Gierbanowski, A. Hyżycki, W. W. Fenin, K. A. Romanow. Młodszy rewizor E. I. Oppman. Sekretarze M. Antonowicz, M. I. Priedieczenski. Buchalterzy: W. D. Gierasimow, M. D. Zacharin.

Kaisz I okręg akcyzy:

Nadzorca K. T. Jakowlew.

Konin II okręg akcyzy.

Nadzorca W. J. Jarzyński.

Z wiary waszej, wola wasza,
Z woli waszej, czyn wasz będzie.

(Zygmunt Krasiński).

Sieradz, III okręg akcyzy.

Nadzorca K. P. Fiłatow.

Łęczyca, VII okręg akcyzy.

Nadzorca W. W. Razumowski.

I-szy udział akcyzy od cukru.

Nadzorca J. Żukowski.

Inspekcja fabryczna.

Starszy inspektor S. I. Żekow. Fabryczny inspektor W. I. Kudeliński.

Kaliski komitet ochrony leśnej w Kaliszu.

Prezes gubernator. Członkowie z urzędu: wice-gubernator, prezes sądu okręgowego, H. Łęczyński i W. Romocki. Referent starszy leśny rezerwizor R. G. Antonikowski.

Kaliska komisja wojskowa-poborowa.

Prezujący gubernator. Członkowie z urzędu: wice-gubernator, członek stały kom. gub. do spraw włościańskich. Jako eksperci; inspektor lekarski i lekarz wojskowy. Referent J. Przedpeński.

Rada gubernalna dobroczynności publicznej.

Przewodniczący gubernator. Członkowie: wice-gubernator, prezes izby skarbowej, nacelnik dyrekcji naukowej, inspektor lekarski, radca rządu gubernalnego, H. Chrzanowski, W. Niemojowski, M. Mamroth, D. Zawadzki, J. Tykociner, S. Modelski.

Komory celne:

W Szczypiornie dyr. W. I. Bojko, w Praszce N. A. Dosuszkow, w Wieruszowie K. S. Fiodorow, w Słupcy nacelnik Ropyłow, w Pyzdrach Solak i Wilczyn.

Rogatki:

W Grodzisku N. A. Krzyżanowski, w Goli N. F. Afanasjew, w Podgrabowie E. A. Puchnarewicz, w Bolesławcu I. I. Bojko, w Wilczynie Kuzniecowa.

Punkty do przajścia:

W Borzykowicach dyr. Tęplow, w Połajewie Opatowicz, w Skulsku Markowicz, w Czofnochowice Wojciedow, w Gostyńczykowie Protasow.

Sądownictwo.

Kaliski sąd okręgowy.

Prezes A. A. Zeland. Wice-prezesi: wydziału cywilnego N. M. Bechtierew, kryminalnego M. A. Naumow. Członkowie sądu wydziału cywilnego N. E. Stepanow, K. W. Ostowlew, D. N. Lermontow, K. A. Papaspiraki; wydziału kryminalnego: K. L. Potieruchin, A. W. Solowcew, W. W. Werner.

Urząd prokuratorowski.

Prokurator N. P. Iwanow. Towarzysze prokuratora: E. I. Chrzanowski, W. H. Enbulajew Werysocki, W. N. Struwe, W. K. Aleksiejew. Sekretarz A. Kuliński.

Sędziowie pokoju I okręgu.

Prezes O. O. Samochocki. Kalisz W. A. Nikołajewski, W. M. Michajłowski. Sieradz J. P. Smiragin. Zduńska-Wola A. U. Kostjukiewicz. Wieluń I. A. Kiedrow. Turek A. P. Rybnikow.

Sędziowie pokoju II okręgu.

Prezes W. A. Zacharjewicz. Koło P. W. Sorokin, P. P. Żdanowicz. Konin, Słupca W. P. Kwasznin-Samarin. Łęczyca W. N. Arasimowicz.

Sędziowie śledczy gub kaliskiej.

Kalisz, do spraw ważniejszych Miler, W. Janiszewski. Turek Malinowski. Koło K. R. Rzepiński. Konin W. Sulikowski. Sieradz Z. Kaczkowski i J. S. Siemionow. Słupca W. A. Żemczużyn. Wieluń S. Brudnicki i J. W. Tarasow. Łęczyca G. W. Ilczenko.

Sekretarze przy wydziale hipotecznym.

Kalisz przy sądzie okręgowym B. Wędrychowski, przy sądzie pokoju W. Młynarski. Koło J. Włóczkowski. Konin J. Woliński. Łęczyca M. Bacciarelli. Sieradz T. Rembowski Zduńska-Wola K. Staszewski. Słupca Kudrewicz. Turek S. Obrębski. Wieluń J. Jerysz.

Sekretarze sądu okręgowego.

Wydziału kryminalnego G. E. Osipienko. Wydziału cywilnego M. Wierusz-Kowalski. Pomocnicy sekretarzy: kryminalny wydział, p. o. B. Rudziński, A. Żardecki. Wydział cywilny W. Gantner i S. Głowiński, w kancelarji prezesa M. Tomczak.

Kandydaci starsi:

M. J. Malinowski, A. W. Fenin i Turbin.

Kandydaci młodszy:

W. M. Zacharko, Witkowski i Mazaraki, archiwista W. Reszko.

Rejenci hipoteczni przy kaliskim sądzie okręgowym.

S. Bzowski, dom własny, Ogrody, telefon 37. W. Bohowicz, Wrocławskie-Przedmieście, dom Handkiego, telefon 16. F. Bruśnicki, Nowy Rynek, dom Porowskiego J. Dzierzbicki, Wrocławskie-Przedmieście, dom Sznera, telefon 69. J. Wyganowski, Al. Józefiny, dom Reina, telefon 73.

Rejenci przy kancelarjach sądu pokoju w Kaliszu.

W. Cybulski, Wrocławskie-Przedm. dom Goldsteina № 38. St. Zachwatowicz, Aleja Józefiny dom Oppenheima.

Rejenci przy kancelarjach sądu pokoju w gubernji.

Koło. J. Grabski, K. Szcześniowski; Sompolno L. Janowski; Dąbie S. Grzeboliński. Konin. T. Esse, E. Sikorski. Łęczyca. R. Białkiewicz, S. Fibich; Ozorków E. Grzymyski. Sieradz. W. Tymieniecki; Zduńska-Wola L. Ostrowski. Słupca. T. Chrempiński; Kłeczew, J. Słomczyński; Pyzdry, W. Odechowski. Turek. W. Kędziński; Uniejów, J. Grabiński, Warta H. Łuniewski. Wieluń K. Kaczkowski, W. Porczyński. Działoszyn, Duszyński.

Adwokaci przysięgli w Kaliszu.

Bley Alfred, ul. Sukiennicza, dom Strzałkowskiej. Czapski Kazimierz, Wrocławskie-Przedmieście, dom Fraenkla, tel. 137. Gross Emanuel, plac św. Józefa, dom własny. Grabowski Wilhelm, ul. poprzecznie Warszawska, dom Gorczyckiego. Hindemith Bronisław, Główny Rynek, dom Herbicha, tel. 11. Iwanowski Władysław, ul. Babina, dom Reszkego. Justman Zygmunt, ul. Warszawska, dom Sikorskiej. Królikowski Józef, ul. Józefiny dom Reina, tel. 116. Kożuchowski Telesfor, Wrocławskie-Przedmieście, dom własny, tel. 103. Landau Aleksander, ul. Kanonicka, dom Sturmowej. Parczewski Alfons, ul. Balina, dom własny. Radwan Józef, ul. Marjańska, dom Klotza, telefon 38. Rymarkiewicz Kazimierz, ulica Marjańska, dom Tschinkla, tel. 9. Sulimierski Jacek, ul. Sukiennicza, dom Wegnera. Szy-

Rychlej się uczeń u tego mistrza nauczy, na którego robotę patrzy, niżli u tego, który o robotce mówi. (Piotr Skarga)

mański Józef, ul. Kanonicka, dom Pregera. Strzyżewski Zygmunt, ul. Kano-
niaka, dom Wolfa. Tymieniecki Seweryn, Aleja Józefiny, dom d-ra Drozdow-
skiego. Wyganowski Karol, ul. Józefiny, dom Reina, tel. 73. Zawadzki
Daniel, Wrocławskie-Przedmieście, dom Sznera, tel. 71.

Adwokaci przy konsystorzach:

Pom. adw. przys. H. Busz. Adw. przysięgli: J. Radwan, K. Rymarkiewicz

Pomoc. adw. przys.

H. Busz, ul. Aleja Józefiny, dom Towarzyst. Wzaj. Kred. i Janusz
Smogorzewski, ul. św. Stanisława, dom Mystkowskiego.

Adwokaci przysięgli w gub. kaliskiej.

Koło, W. Strojnowski. Łęczyca, Chrempiński.

Adwokaci prywatni w Kaliszu

H. Nawiński, ul. Sułkiewiczza, dom Wagnera. I. Sadkowski, ul. War-
szawka, dom Topiński. Reszczyński, ul. Ciasna, dom Wesółka.

Adwokaci prywatni w gubernji kaliskiej.

Koło A. Bronikowski, H. Karliński H. Nowiński, W. Rokos-
sowski, F. Rutkowski. Konin, Grabowski E., telefon 19. Ł. Kocioł-
kowski. Łęczyca, Wertel. Praszka, Krajewski P. Sieradz Harnasson J., Ma-
rzantowicz W. Słupca, M. Cieluch. Uniejów, Uniszowski A. Wieluń, Jodko A.,
Kozuchowski L., Kuczarski, Rudzki F. Zduńska-Wola, T. Latosiński.

Komisarze sądowi.

Kalisz. Przy sądzie okręgowym: S. Hejdrych. H. Müller, T. Kiesz-
czyński. Łęczyca, L. Morawski. Wieluń, M. Nagajewski.

Komisarze przy sądach pokoju.

Kalisz, N. W. Akwiljanow. Koło, A. Paprocki. Konin, Gołubkow.
Łęczyca, Lachowicz. Słupca, N. N. Gołubkow. Sieradz, E. Pawczyński.
Wieluń, A. Twardowski.

Sędziowie gminni w gub. kaliskiej.

Pow. kaliski. 1 okręg Tyniec, st. poczt. Kalisz. Sędzia Scholtz;
2 okr. Stawiszyn, st. poczt. Stawiszyn. Sędzia Hajdrych; 3 okr. Morawin,
st. poczt. Ceków. Sędzia P. Repphan; 4 okr. Staw, st. poczt. Błaszki.
Sędzia F. Gliwicz. 5 okr. Godziesze, st. pocztowa Kalisz. Sędzia
Milke.

Pow. kolski. 1 okręg Koło, st. poczt. Koło. Sędzia J. Kłobukow-
ski. 2 okręg Brudzew, poczta Koło. Sędzia L. Maringe. 3 okr. Kłodawa,
st. poczt. Kłodawa. Sędzia Higersberger. 4 okr. Izbica. Sędzia Zabo-
rowski. 5 okr. Sompolno, st. poczt. Sompolno. Sędzia B. Mierzyński.

Pow. koniński. 1 okręg Konin, st. poczt. Konin. Sędzia Wierusz-
Kowalski. 2 okr. Władysławów, st. poczt. Kleczew. Sędzia F. Sielski.
3 okr. Rychwał, st. poczt. Rychwał. Sędzia T. Koltowski.

Pow. łęczycki. 1 okręg Grabów, st. poczt. Łęczyca. Sędzia J. Kar-
piński. 2 okr. Łęczyca, st. poczt. Łęczyca. Sędzia S. Otto. 3 okr.
Piątek, st. p. Piątek. Sędzia W. Świeliński. 4 okr. Parzęczew, st. p. Ozor-
ków. Sędzia A. Czarnecki. 5 okr. Poddębice, st. p. Poddębice. Sędzia
Pawłowski.

Pow. sieradzki. 1 okr. Sieradz, st. p. Sieradz. Sędzia Kobierzycki.
2 okr. Bukowiec, st. p. Sieradz. Sędzia Załuskowski. 3 okr. Złoczew,
st. p. Złoczew. Sędzia M. Białecki. 4 okr. Szadek, st. poczt. Szadek. Sę-
dzia (vacat). 5 okr. Zadzim, st. p. Szadek. Sędzia Drecki.

Pow. słupecki. 1 okr. Kleczew, st. p. Kleczew. Sędzia F. Chrza-

nowski. 2 okr. Słupca, p. st. Słupca. Sędzia Wodziński. 3 okr. Pyzdry, st. poczt. Pyzdry. Sędzia Dymecki. 4 okr. Zagórów. Sędzia J. Mellerowicz.

Pow. turecki. 1 okr. Świnice Warckie (Zelgoszcz), st. p. Uniejów. Sędzia W. Dzierzbicki. 2 okr. Uniejów, st. p. Uniejów. Sędzia S. Załęski. 3 okr. Niemystów (sąd w Pęczniewie), st. p. Warta. Sędzia M. Radoszewski. 4 okr. Tokary (sąd w Kawęczynie), st. p. Dobra. Sędzia (vacat) 5 okr. Ciszew (sąd w Turku), st. poczt. Turek. Sędzia E. Staszewski. 6 okr. Usików (sąd w Warcie), st. poczt. Warta. Sędzia J. Marzurkiewicz.

Pow. wieluński. 1 okr. Wieruszów, st. poczt. Wieruszów. Sędzia Dutkowski. 2 okr. Bolesławiec, st. p. Bolesławiec. Sędzia Kurdwanowski. 3 okr. Osiaków, st. p. Osiaków. Sędzia Sokołowski. 4 okr. Działoszyn, st. p. Działoszyn. Sędzia E. Łubieński. 5 okr. Praszka, st. p. Praszka. Sędzia Stankowski. 6 okr. Wieluń, st. p. Wieluń. Sędzia I. Bąkowski. 7 okr. Lututów, st. p. Lututów Sędzia K. Kren.

K o m u n i k a c j a.

Biuro naczelnika. IX oddział drogi żelaznej warsz.-wied. w Kaliszu.

Naczelnik F. Rabek, inżynier dróg i komunikacji. Pomocnik A. Głuski, inżynier-budowniczy. S. Grzybowski, rachmistrz. A. Mitygowski, sekretarz. E. Sobczyński, magazynier. B. Piotrowski, kancelista.

Naczelnik XII kaliskiego udziału szosowego warszawskiego okręgu dróg i komunikacji I. F. Zborin.

Inżynierowie m. Kalisza.

Inżynier gubernjalny S. L. Pinajew, inżynier cywilny. Pomocnik B. Zakrzewski, inżynier-budowniczy. Pomocnik W. Stachlewski, inż. cyw. Inżynier miejski A. Herman, inż. budowniczy, inżynier wolnopraktykujący J. Chrzanowski, inż. cywilny.

Inżynierowie powiatowi.

Pow. kaliski—J. Schrajer, cyw., pow. kolski—H. Wnukowski, inż. cyw., pow. koniński—M. Nestorowicz, inż. budowniczy, pow. łęczycki—E. Przanowski, pow. sieradzki—W. Oraczewski, pow. słupecki—Z. Młodkowski, pow. turecki—I. Miłobędzki.

Pocztą i telegraf w gub. kaliskiej.

Kalisz-dworzec.

Telefon № 28, poczta i telegraf.

Kalisz.

Telefon 45, poczta i telegraf.

Pow. kaliski:

Błaszki, Stawiszyn i Opatówek poczta i telegraf; Giżyce, Podgratów i Ceków poczty.

Nic tak nie podnosi człowieka, jak myśl o własnej znikomości.

(Kraszewski).

Pow. kołski:

Koło, Dąbie i Sompolno poczta i telegraf; Kłodawai Izbica poczty.

Pow. koniński:

Konin, telefon № 16, poczta i telegraf; Rychwał i Władysławów poczty.

Pow. łączycki:

Łęczycza, Ozorków i Poddębice poczta i telegraf; Gostków i Piątek poczty.

Pow. sieradzki:

Sieradz, Zduńska Wola, Złoczew i Warta, poczta i telegraf; Szadek, poczta.

Pow. słupecki:

Słupca, Skulsk, Pyzdry, Zagórz i Kleczew, poczta i telegraf.

Pow. turecki:

Turek, poczta i telegraf; Dobra i Uniejów, poczty.

Pow. wieluński:

Wieluń, Bolesławiec, Wieruszów, Lututów i Praszka, poczty i telegraf; Rudniki, Osiaków i Działoszyn, poczty.

Departament wyznań.

Sobór prawosławny św. Piotra i Pawła w Kaliszu.

Starszy Protojercj N. W. Siemienowski. Młodszy K. W. Szabarin. Wojskowy A. A. Jerszow. Prefekt w gimnazjum i szkole realnej K. T. Timkowski. Djakon A. E. Kańkowski.

Wyznanie ewangelickie. Gminy ewangelicko-augsburskie w g. kaliskiej.

Superintendent generalny E. Bursche (w Warszawie). Kalisz pastor E. Wende. Prażuchy pas. A. Gerhardt. Sobiesęki pas. vacat. Stawiszyn z filją Józefów pas. L. Sachs, Grodziec pas. Busse. Zagórz z filją Lisewo-Pyzdzy pas. R. Buse. Konin z filją Maśla i pas. K. Henkel. Sompolno pas. A. Bierschenk. Babiak pas. R. Paszke. Dąbie pas. A. Rutkowski. Ozorków z filją Łęczycza pas. Lemon. Turek i Władysławów pas. A. Kremplin. Koło pas. R. Paszkę. Zduńska Wola superintendent pas. E. Boerner i pas. A. Paszke. Wieluń pas. W. Winkler.

Pow. kaliszki.

Gminy: w Prażuchach, Sobiesękach i Stawiszynie; kantoraty: w Holendrach dębskich, Zamęcie, Joance, Nowej Kazimierce, Józefowie, Piskorach, Rudzanach i Szadokierzu.

Pow. kołski.

Gminy: w Kole, Sompolnie, Babiaku, Dąbiu; kantoraty: w Borczu, Budkach-nowych, Szarłatowie, Górkach, Szczepanowie, Zawadce-Nowej, Daniszewie, Policach-Średnich, Turach, Zakrzewku, Lipinach, Przy stojnej, Siedliskach, Kejszach, Lipiej-Górze; Mieczysławowie, Tyminiu, Nowej-Wsi, Janowie, Pogorzelu, Wierzelinie, Półwiósu, Sarbicach, Sobótce i Łysym.

Pow. koniński.

Gminy: Konin, Władysławów i Żychlin; kantoraty: Holendry-Brzeźniewskie, Borowa, Holendry-Drażyńskie, Paprotnia - Stara, Bielawy, Ho-

lendry: Państwskie, Bolesławice, Genowefa I, Dąbrowa, Stogi, Orłiny, Genowefa II, Kolonje Gdawskie, Żychlin, Czarków-Nowy, Kędziory, Pańków.

Pow. łęczycki.

Gmina w Ozorkowie; kantoraty: w Wiloni, Wilczycach, Władysławowie, Wyrzyszczykach, Marjampole, Osinach, PustkowejGórze i Lennie.

Pow. sieradzki.

Gmina w Zduńskiej-Woli; kantoraty: w Annopolu, Wólce Będkowskiej, Wolnicy Grabowskiej, Marjanowie i Feliksowie.

Pow. słupecki.

Gminy: w Grodźcu i Zagórowie; kantoraty: w Chruszczycach, Anielowie, Brzozowym Gaju, Dolach, Olchowie, Taraszewie, Michalinowie, Białobłotach, Lipnicy, Hofendrach Wrąbczyskich, Lisewie, Ciemirowie, Wierzclach, Oborach, Gawronach, Zagórowie, Lipce-Klernałowskiej, Łazieńsku, Michalinowie, Maślakach i Pyzdrach.

Pow. turecki.

Gmina w Turku; kantoraty: w Wielopolu, Kossewie, Liśnikach, Młynach Piekarskich, Czystem, Pęczniewie i Czachulu.

Pow. wieluński.

Gmina w Wieluniu.

Wyznanie mojżeszowe.

Kalisz rabin Lipszyc. Koło rab. Silber. Dąbie A. Orbach. Konin rab. Lipszyc. Babiak rab. Hersz Stulman. Izbica rab. Mojżesz Baruch Kohn. Kłodawa rab. Efraim Engelman. Sompolno rab. Beer Fuchs. Dąbie r. b. Aurbach. Sieradz rab. Szmul Weinberg. Zduńska-Wola rab. Lejzer Lipszyc. Warta rab. Majer Płocki. Wieluń rab. Mendel Levi Grünberg i rab. Lewek Rosenblum. Osiaków rab. Lajser Kohn. Bolesławiec rab. Mosiek Berlach. Wieruszów rab. Szuch Silberman. Praszka rab. Koppel Rothblum. Uniejów rab. Moszek Wachsman. Turek rab. Gersz Leib. Słupca r. b. Gorgenstein. Kleczew rab. Szlama Aurbach.

Dozory bóżniczne w gub. kaliskiej.

W Kaliszu: Emanuel Gross, i B. Ader i B. Szymkiewicz. Pow. kaliski: w Błaszczkach, Koźminu i Stawiszynie. Pow. kolski: w Kole, Izbicy, Sompólnie, Babiaku, Kłodawie i Dąbiu. Pow. koniński: w Koninie, Gólinie, Ślesinie, Władysławowie i Rychwale. Pow. sieradzki: w Sieradzu, Warcie, Zduńskiej-Woli, Szadku, Złoczewie, Burzeninie. Pow. słupecki: w Słupcy, Wilczynie, Kleczewie, Skuisku, Zagórowie i Pyzdrach. Pow. turecki: w Turku: Hersz Lejb Wachsman, Uniejów, Efraim Hein Leventhal, w Dobrej Gersz Josek Beer. Pow. wieluński: w Wieluniu, Bolesławcu, Działoszynie, Lututowie, Praszce, Wieruszowie.

Zakłady naukowe.

Kaliska dyrekcja naukowa.

Naczelnik dyrekcji rad. st. J. Michalski. Inspektorzy szkół: M. Gilczenko, B. Dmitrjewski. Kancelarja dyrekcji: referent K. Bączkowski, buchalter J. Plewiński, archiwista (vacat).

Dobrze, że sprawiedliwość ma zawężane oczy,

Bo by się zmiana wia widząc, co z nią świat wyrabia

(Żółkowski).

Zakłady naukowe w Kaliszu.—Gimnazjum męskie filologiczne.

Dyrektor M. Madin, inspektor D. Laskoroński, sekretarz P. A. Własow.

Gimnazjum żeńskie.

Zarządzający P. Archangielski, nadzorczytni Z. Licharowa, sekretarz C. Sobolewski.

Szkoła realna.

Dyrektor J. Ignatienko, inspektor P. Krzyżanowski, sekretarz S. Dziedzicki.

Szkoły miejskie.

I-sza. 2 klasowa męska: starszy nauczyciel J. Szlekys, młodszy A. Kolakowski. II-ga. 2 klasowa męska ewangelicka: starszy nauczyciel G. Hammermeister, młodszy R. Wojak. III-cia. 2 klasowa męska żydowska: starszy nauczyciel T. Radziszewski, młodszy J. Szlumper. IV-ta. 2 klasowa ogólna prawosławna: starsza naucz. S. Potemkina, młodsza L. Szantyr. V-ta. 2 klasowa żeńska żydowska: starsza naucz. R. Kopl, młodsza S. Heinrich. VI-ta. 1 klasowa żeńska, naucz. H. Szlekysowa. VII-mat 2 klasowa żeńska ewangelicka: starsza naucz. M. Schatz, młodsza Foigt. VIII-ma 1 klasowa ogólna, naucz. W. Kiernożycki. IX-ta. 1 klasow. męska, naucz. S. Leśniewski. X-ta. 1 klasowa żeńska, naucz. Z. Merkul.

Szkoły z wykładem polskim.—Szkoła handlowa 7-kl. męska w Kaliszu,

otwarta w dniu 9 stycznia 1906 r. (Wrocławskie Przedmieście dom p. Frenkla, telef. 105).

Rada Opiekuńcza: Prezes S. Bulewski; Członkowie: S. Bzowski, L. Dziewulski, E. Gross, B. Hindemith, B. Lisowski, W. Młynarski. Zarząd: Dyrektor W. Kokowski; Inspektor J. Dąbrowski, I; Profesorowie: A. Buki, S. Chmieleński, A. Chmieleńska, A. Chmielowski, J. Dąbrowski II, W. Fiedorowicz, J. Horky, ks. W. Jasiński, W. Kepke, E. Kokowska, W. Kubik, T. Lech, Mazaraki, M. Makow, F. Muklina, H. Niedziałkowski, Oszulski, G. Picandet, F. Rutkowski, T. Szumski, S. Tymieniecki, pastor E. Wende, K. Westphal, Dr. L. Zbierzchowski. Sekretarz szkoły R. Wesołowski. W roku szkolnym 1907/8 w szkole handlowej uczniów 387.

Szkoła niedzielno handlowa w Kaliszu.

Zarząd: Inspektor p. F. Piotrowski; Nauczyciele pp.: Polkowski, Hammermeister, Sobolewski, Radziszewski. Rada szkolna: Goliński H., Mystkowski K., Szczepankiewicz B.

Zakłady naukowe żeńskie w Kaliszu.

VII klas. H. Semadeniowej, ul. Nowoogrodowa № 13; VII klas. A. Kozarskiej, ul. Babina № 1; M. Klimaszewskiej, ul. Babina № 3. Szkoły elementarne: Tow. Dobroc., Chmielnik, dom T. D.; ochrona miejska, Stawisz. przedm.; Pilitowskiej, dom własny; Rędziejewskiej, Ogrody, dom Kubickiego; Skąpskiej Anny, ul. Józefiny, dom Niegołewskiej, Piotrowskiej, Ogrody, dom Kubickiego; Sarneckiej, Ogrody, dom Makowskiego; Steckiej ul. św. Stanisława, dom Mystkowskiego.

Zakłady froebłowskie w Kaliszu.

Kozarskiej, Grodzka 1, Z. Szymankiewicz, ul. Babina.

Zakłady naukowe żydowskie w Kaliszu.

2-klasowa mieszana G. Solnik. 1 klasowe: żeńska Z. Blay, mieszana T. Glanternik, żeńska M. Wartska, mieszana Schlumper, żeńska Rubinstein, mieszana Cwik i Gołąbek, żeńska Eiger, męska Czarnożył, męska Potażnik

Zakłady froeblovskie w gubernji kaliskiej.

W Kole Wittówny, zał. 1906. W Sieradzu —K. Marczyńskiej i S. Wagner. W Zduńskiej Woli — J. Kokowskiej.

Zakłady naukowe w gubernji kaliskiej.

Błaszki. Jednoklasowa ogólna, nauczycielka Kaukus.

Ozorków. 2 klasowa im. II. Szlessera; nauczyciele: Z. Bogusławska, Sarnowski, Jesse. 1 klas.; nauczyc.: M. Libiszowska. J. Olczek. 1 klas. Tow. Szlosserowskiego; nauczyc.: L. Karpińska, M. Ubysz. 1 klasowa żeńska.

Poddębice. 1 klasowa ogólna, zał. 1904.

Sieradz. Szkoła 4 klasowa męska, zał. 1907. Przełożony W. Ra-t.-jewski: nauczyc. Sperlina B., Sulikowski P., Skórczyński, Chrystofowicz, Majzel K., Libiszowski M.; 4 klas. żeńska, przeloż Sulikowska J.; nauc. Serafinowicz, Sperlina.

Zduńska Wola. 4 klas. męska, przełożony Radomski A. 1907. 4 kl. żeńska. Przełożona Nernkeimówna

Polskie stow. kursów dla analfabetów dorosłych w Zduńskiej-Woli.

Powstało na zasadzie zupełnie samoistnej własnej ustawy zareg-strowanej i zatwierdzonej w rządzie gubernjalnym w Kaliszu dnia 19 sierpnia r. b. na imię p. Apolinarego Kostio. Członków stowarzyszenie liczy 40. Lekcje odbywają się od 7 ej wieczorem, w lokalu szkoły ewangelickiej i w lo-kalu szkoły prywatnej p. Boernerówny. Analfabetów uczęszcza 160 osób, 120 mężczyzn i 40 kobiet. Nauka udzielana jest bezinteresownie przez pp.: St. Krukowskiego, H. Przybylskiego, S. Merzyńskiego, W. Boernerównę i M. Trunkowską. Zarząd: A. Kulwiecowa, St. Bryjał, H. Przybylski, St. Krukowski.

Kazmierz (pow. słupecki), jednoklas. ogólna.

Mniszki (pow. słupecki), jednoklasowa ogólna.

Wilczyn (pow. słupecki), jednokl. ogólna.

Brdów jedno-klasowa ogólna.

Izbica jedno-klasowa ogólna.

Kozminek jedno-klasowa ogólna.

Dąbie (pow. kolski) kursy wieczorne dla analfabetów.

Zborów, pow. kaliski, elementarna 1 klasowa ogólna Garczyńskich.

Koło. 1) Szkoła handlowa 6-klasowa męska, zał. w roku 1904, uczni 150. Rada opiekuńcza: burmistrz, prezes; członkowie: 3 ławnicy i oby-watele: Prezes J. Jankowski, Klimaszewski, Freudenreich Cz., Borenstztajn. Zarząd: dyrektor dr. Eugenjusz Kiernożycki; profesorowie: Biedrzycki L., Ofinowski W., Goczałkowski, Bigoszewski, Szatner, Marczyński, Pierzchlew-ski Orzeszko K., Goczałkowski St., Gutman B. i Lutostański J. Sekretarz szkoły Lutostański. 2) Szkoła ogólnokształcąca 4-klasowa żeńska F. Ja-kubowskiej. 3) Szkoła dwuklasowa miejska męska. Starszy nauczyciel, młodszy Szmidt. 4) Szkoła dwuklasowa miejska żeńska. Starsza nauczy-cielka Kraszewska. 5) Szkoła jednoklasowa. 6) Kursy wieczorne dla anal-fabetów dorosłych.

Karczew. 1 klasowa ogólna.

Sompolno, pow. kolski, 1 klasowa ogólna M. Sikorskiej i ludowa.

Konin. Szkoła handlowa 7 klasowa, ucz. 130; dyr. Radzik; rada opiekuńcza: prezes L. Puławski; członkowie: M. Baciarelli, W. Drygas, dr. N. Go-dlewski, S. Golcz, M. Nestorowicz, L. Reymond, D. Stark; kom. rew.: L.

Mamroth, Tomczyński i dr. W. Żywanowski; nauczyciele: N. Cygier, J. Godlewska, K. Grams, K. Henkel, L. Kościanowski. Zakłady nauk. żeńskie 7 kl. J. Komornickiej, otw. 2 lipca 1906 r. i 4 kl. Wierzchlejskiej.

Łęczycza. Szkoła średnia im. Mickiewicza; dyrektor J. Tusieski; profesorowie: J. Bigoszewski, B. Gutkie, K. Kirinenko, M. Kostenko, W. Matysek, ks. Zydanowicz. Zakłady naukowe: 4 kl. żeński L. Karniewskiej i 2 klas. ogólny.

Słupca. Szkoła handlowa męska. Szkoła 3-klasowa (założona 22 go października 1906-go roku). Dyrektor K. Tomaczewski; prefekt ksiądz kanonik Kobyliński; nauczyciele: Łabędzki i J. Tomaszewski; prezes Z. Młodkowski; zastępca T. Chrempiński; skarbnik B. Gutowski; sekretarz Grzmielewski; członkowie: M. Suchowski, Włoczkowski, M. Szkólnik, W. Baleski; rada: prezes M. Chrzanowski; zastępca ks. Kobyliński; członkowie: T. Deplewski, F. Trębaczkiwicz, S. Węgliński, ks. Rechciński, T. Ginter, A. Kosiński, A. Karczewski, S. Formański, P. Grzeszczak, M. Tylman, L. Łodziewski, W. Adaszewski. 4-klasowa męska Dr. Paszkowski; 70 ucz.; żeńska szkoła 4-klasowa: Przełożona L. Zawadzka, ucz. 60.

Kłeczew. Szkoła jednoklasowa T. Dybowski.

Zagórów (pow. słupecki). Szkoły 3-klasowe męskie udziałowe.

Turek. Szkoła 1-klasowa żeńska W. Hübner. Szkoła dla analifabetów.

Pow. turecki: Gabaszewo, Zakrzyn, Sirzałków, Wygoda, Uniejów, 1 klasowe naucz. W. Winnicki, dzieci 80, płaca 50 kop. miesięcznie; Dobra, Niewiesz, Dominichowo, Czekał, Walenid, Józefów, Zbylczyce, Kasew, Parski, Turek, Jeziorsko, Miłkowice, Grzymiszew, Psary, Poniatów, Malanów, jednoklasowe; Niemysłów, kursa dla analifabetów.

Wieluń. Męzka V-kl Szkoła realna: dyr. K. Packiewicz, zał. 1908. Przy szkole kursa dla włościańskich dzieci imienia ś. p. Adeli Darewskiej-Weryho. Zakład naukowy żeński VI-klasowy P. Zasadzińskiej zał. 1883 r.

Zakłady naukowe żydowskie pow. wieluński.

Wieluń 8 hederów, Bolesławiec 2 hedery, Praszka 4 hedery, Ossyaków 2 hedery, Wieruszów 6 hederów, Działoszyn 4, Lututów 3 hedery.

Łęczycza. Sem. naucz. w Łęczycy. Inspektor M. Durdieniewski.

Szkoły elementarne. Powiat kaliski: w Błaszczach, Zbiersku 2, Dzierzbiniu, Morawinie, Korzeniowie, Kazalu, Rychnowie, Pamięcinie, Stawiszynie 2, na Tyńcu, w Skarszewie, Chocz, Brudzewie, Prażuchach, Porozu, Cękowie, Godzieszach, Dobru, Iwanowicach, Koźminku, Opatówku 2, Ostrowie-Kaliskim, Sobiesękach, Stawie, Tłokini, Chelmach, Szczypiornie, Szczytnikach, Dębem, Kamieniu, w Nowem Lipem, Blizanowie

Pow. kolski: w Kole 3, w Dąbie 4, w Augustynowie, Babiaku, Bierzwinie, Bąguszyńcu, Borysławicach, Brdowie, Brudzewie, Białkowie, Chełmie, Chojnem, Ciechmanie, Dębinie, Dębem Szlacheckiem, Grzegorzewie, Grabinie i Izbiicy 2, Lubotyńcu, Majdanach, Modzerowie, Bliźniej-Wsi, Osieku, Ochlach, Piotrkowicach, Przybyłowie, Sompolnie 2, Straszkanie, Trzeźniewie, Kłodawie 2, Zakrzewku, Ignacowie, Kiejszach, Ludoradzu, Pasiecu.

Pow. koniński: w Koninie 5, Golinie, Gosławicach, Zarlebah, Licheniu, Morzysławiu, Ratyniu, Rychwale, Siąszycach, Rozalinie, Jaroszewicach, Wilczynie 2, Władysławowie 2, Wysokiem, Grzymiszewie, Kramsku, Liścu, Międzylesie, Milinie, Pietrzykowie, Święciu, Ślesinie, Starem Mieście, Tuliszkowie, Rzgowie i Osieku.

Ne ten u mnie żył długo, kto wiek przeżył długi,
Lecz kto życie wielkimi ozdobił zasługi.

(Adam Naruszewicz).

Pow. łączycycki: w Łęczycy 4, Ozorkowie 4, Bloniu, Biesiekierach, Borku, Grabowie, Gieczniowie, Wartkowicach, Wygorzelu, Kwilenie, Łęce, Mikołajewie, Modle, Dzierżbiewie, Parzycach, Siedlicach, Sobótce, Topoli, Bałdrzychowie, Wilczkowicach, Witoni, Gaju, Górze-Bałdrzychowskiej, Górze św. Małgorzaty, Gócewie, Kowalewicach, Nerze, Leśmierzu, Lubieńcu, Maleniu, Parzęczewie, Poddębicach, Pięczniewie, Sobieniu, Solcy, Strzegocinie, Tumie, Czatkwie, Jankowie, Piątku 2 i Wygorzelu.

Spis szkół elementar. rządowych i nauczycieli w pow. sieradzkim.

Sieradz: męska 2-klasowa J. Nitecki, M. Plewiński, A. Nowakowski; żeńska 2-klasowa J. Wasilkowska, Stasiakiewiczówna, W. Malinowska. **Zduńska-Wola:** 2-klasowa ogólna K. Formański; dwuklasowa ewangelicka F. Eichblat, S. Spicyn; dwuklasowa żydowska D. Dobrzyński. **Warta:** 1-klasowa męska Męczyński; 1-klasowa żeńska Męczyńska. **Barczew, Bartochów** Janczewski; **Bronszewie, Burzenin** S. Domagała; **Chojne** W. Świecka; **Dąbrowa Wielka** Brudzyński; **Glinno** Nadalski, **Grabina**; **Kamionacz** Gregorowicz; **Korczew** Kraszewska; **Kliczków** Perzyna; **Klonowa** M. Stefański; **Męka** Gorzyński; **Rossoszyca** Kozłowski; **Szadek** Zadworny; **Tubędzin, Uników** Worabialski; **Wojków, Wróblew Góra; Złoczew** Jankowski, **Brzeźno, Malków.**

Pow. słupecki: w Słupcy (3), w Zagórowie (2), Pyzdrach (2-klasowa), Borowcu, Wilczynie, Wronowie, Grodźcu (2), Złotkowie, Kazimierzu (2), Kleczewie, Kowalewie, Kotuni, Królikowie, Łądku, Michalinowie, Młodziejewie, Skulsku, Ciężyniu i Szymanowicach.

Pow. turecki: w Turku jednoklasowa męska, naucz. Franciszek Hübner, dz. 135; jednoklasowa żeńska, naucz. Marja Fesienko, dz. 90. W Witowie Cieleckim, Grzykach, Dobrej, Uniejowie szkoła prywatna W. Wińskiego, dzieci placą po 75 kop. miesięcznie. W Babiaku, Boleszczynie, Brzegach, Brodni, Goszczanowie, Kawęczynie, Kotwasicach, Liskowie, Niemystowie, Obrzebinie, Ostrowie Wartskim, Skęczniewie, Słodkowie, Spicimierzu, Tokarach i Cisewie.

Pow. wieluński: w Wieluniu: 2-klasowa męska, st. naucz. L. Bigoszewski, młod. naucz. F. Prochonko; jednoklasowa żeńska, naucz. St. Nassalska; jednoklasowa żeńska, naucz. M. Rosicka, jednoklasowa prawosławna mieszana, nauczycielka E. Borysenko; ewangelicka jednoklasowa męska.

Spis szkół element. rządow. i nauczycieli w pow. wieluńskim.

Szkoły gminne: W Wieruszowie m. Wieruszów J. Niemirowski i W. Niemirowcki, Drobnicy gm. Radoszewice S. Majnert, Zytynowie gm. Rudniki A. Maksimuk, Łągiewnikach gm. Wydrzyn Heftowicz, Osjakowie gm. Radoszewice C. Psurski, Radoszewicach gm. Radoszewice W. Szecer, Cieciorowie gm. Rudniki H. Madejska, Czarnożyłach gm. Wydrzyn Szedel, Rudnikach gm. Rudniki A. Koczur.

Szkoły wioskowe: W Bolesławcu gm. Bolesławiec B. Jakubowski, Janowie (szk. „Bołkowska“) gm. Strzynno I. Siwiński, Białaszkach gm. Galewice M. Stefański, Białej gm. Naramnice J. Drezner, Węglewicach gm. Galewice Jakobi, Wierzbie gm. Prażka vacat, Wójcinie gm. Dzierżkowice K. Cichecki, Wygiedowie gm. Prażka J. Gudajtyś, Galewicach gm. Galewice Z. Woźniakowski, Garach gm. Prażka vacat, Hucie Kielczygłowskiej gm. Kielczygłów H. Krassowska, Dzierżkowicach gm. Dzierżkowice vacat, Dzierżnikach gm. Kamionka M. Grzeszczakowski, Działoszynie gm. Dzia-

Łoszyn W. Jędrzejewski, Żdżarach gm. Bolesławiec W. Szewczuk, Kielczygłowie gm. Kielczygłów S. Orzechowski, Kowalach gm. Prażka R. Gryszka, Komornikach gm. Skomlin M. Wśniewska, Kraszewicach gm. Skrzyński R. Maron, Kryworzece gm. Mokrsko N. Kalkus, Kurowie gm. Kurów P. Skretny, Łubnicach gm. Dzierżkowice W. Nowak, Łyskornia gm. Naramnice M. Janczewski, Lututowie gm. Lututów A. Kalawiak, Miesleszynie gm. Bolesławiec T. Lulkiewicz, Mierzycach gm. Mierzyce M. Marczyński, Mokrsku gm. Mokrsko L. Krzemiński, Ożarówie gm. Skomlin J. Stańczak, Ostrówku gm. Skrzyńno K. Ulatowska, Osieku gm. Galewice W. Radłowski, Ochezdziń gm. Sokolniki A. Kasprzak, Piaskach gm. Bolesławiec S. Malewski, Pichlicach gm. Lututów K. Kołakowska, Patnowie gm. Kamionka J. Matejak, Popowicach gm. Kamionka A. Henig, Prażka gm. Prażka K. Parnowski, Świątkowicach gm. Naramnice L. Krygiel, Siemkowicach gm. Siemkowie B. Majewski, Skomlinie gm. Skomlin E. Kubicki, Skrzyńnie gm. Skrzyńno A. Seliwanowa, Sokolnikach gm. Sokolniki J. Mijakowski, Strojcu gm. Prażka A. Deruchowski, Strobnicach gm. Konopnica H. Kossowska, Sieniu gm. Starzenice W. Nowińska, Turowie gm. Kurów A. Styss, Chrościnie gm. Bolesławiec A. Zbikowski, Czastarach gm. Czastary T. Trojanowski, Czajkowie gm. Kuźnica-Grabowska J. Krajewski, Działoszynie (2-ga szkoła) gm. Działoszyn Z. Buchowska, Wieruszowie (2 ga szkoła) gm. Wieruszów A. Koczergina, Prażce (szkoła żydowska) gm. Prażka I. Melaszed.

Spis szkół element. rządow. i nauczycieli ludowych w pow. kolskim.

Dąbie: W szkole męskiej Rusin, żeńskiej K. Charzyńska, niemieckiej Schmid. **Gm. Lubotyń:** Babiak Micheliś; Brdów Giersz; Lubotyń Herlen. **Gm. Kłodawa:** w szkole męskiej I. Putas; w szkole żeńskiej Marczyńska; Bierzwienna Popławska. **Gm. Krzykoso:** Boryslawice J. Nowicki; Boguszyniec T. Makowska, Grzegorzew T. Skarbek, Chłiny T. Chlewska. **Brudzew:** Paszkowska. **Gm. Koscielce:** Strasków St. Wiśniewski; Trzeźniew Marczyński; Biazków K. Lipka. **Gm. Chełmo:** Grabina Wegner; Ladorudz F. Ulatowska; Majdany Rychter; Przewylów Fagasiński; Chełmo Skąpski; Ciechmiana E. Meczyńska; Sobótka Rychter. **Gm. Budziśław:** Witów Kosmański. **Gm. Izbica:** Modzerów Wyganowski; Izbica W. Drażkiewicz i ewangel. Stejnke. **Gm. Sompolno:** Ignacew Pierszlewski; Zakrzewek Szuń; Sompolno W. Byczkowski. **Gm. Koźmin:** Augustynów Kufeldt. **Gm. Czołowo:** Bliźna-Wieś W. Kosmański; Osiek Wielki R. Maciejowski.

Spis szkół element. rządow. i nauczycieli ludowych w pow. słupeckim.

Zagórów A. Ulatowski i F. Ulatowska, Budziśław J. Antol, Wronów K. Palczyński, Ostrowice J. Jakubowicz, Gewartów P. Będziński, Grodziec J. Jankowski, Złotków I. Markowicz, Kaźmierz H. Sypniewski, Kowalew Cz. Maciejewski, Kotunia W. Kesicki, Ładek W. Ciszewski, Ciężen M. Kozłowski, Młodojew R. Dutkiewicz, Królików Bereat.

Spis szkół element. rządow. i nauczycieli ludowych w pow. tureckim.

Gmina Cielce: nauczyciel Smożewski. **Gm. Gocezyaów:** H. Ossowski. **Gm. Grzybki:** W. Nowińska. **Gm. Dobra:** R. Żuchowski, Ustajów: F. Przygoński, Bibjanica nauczycielka M. Kamińska, Boleszczyn A. Rowiński, Brzeg M. Rutkowska, Brodnia A. Stochmiałek, Kaweczyn J. Porysiak, Kotnasice W. Skory, Lisków F. Lipiński, Niemysłów R. Gryszka, Obrębka A. Maksimuk, Ostrow vacat, Skęczniew W. Michalski, Spicimierz A. Zielińska, Tokary T. Kalinowski, Cisewo L. Nikitina.

Kursy popularne im. Adama Asnyka. Stowarzyszenie dla samokształcenia, zał. 1906.

Lokal T-wa—Aleja Józefiny dom Wejlandowej.

Członków 650. Składka roczna 2 rb. 40 kop. Przyjmowani są wszyscy pełnoletni.

Prezes F. Bruśnicki. Zastępca J. Tuve. Skarbnik M. Holtz. Sekretarz M. Szarras. Członkowie: I. Boguszewski, J. Dąbrowski, L. Roliński, F. Billewicz, Wł. Fiedorowicz, Zander.

Kom. rew.: Chmieleński, Mościcka, T. Szumski, Z. Zander. Towarzystwo urządzi odczyty dorywcze i systematyczne, komplety wykładowe nauki początkowej i dla analfabetów, wykłady z dziedziny różnych gałęzi wiedzy. Biblioteka liczy przeszło 3000 tomów. Otwarta od g. 6—9 wiecz., w niedzielę od 2—6 pp.

Towarzystwo „Pomoc” dla niezamożnych uczniów 7-klasowej Szkoły Handlowej w Kaliszu, zał. 1906.

Zarząd. Z wyboru. Prezes—W. Wyganowski. Wice-prezes—S. Tymieniecki. Członkowie: B. Bukowiński, F. Bruśnicki, J. Siemiątkowski, S. Małsner, K. Rymarkiewicz, M. Batkowski. Sekretarz K. Szolc.

Ze strony rady opiekuńczej: S. Bulewski i W. Młynarski.

Ze strony szkoły: W. Kokowski; ks. Wł. Jasiński i pastor E. Wende.

Komisja rewizyjna: Prezes—B. Libert. Członkowie St. Orzeł i L. Kryński. Zastępcy: St. Bobiński i I. Kindler.

Stancje uczniowskie szkoły handlowej skontrolowane przez Tow. Hygieniczne w Kaliszu. Kalisz: Bandouin de Courtenay, ul. Wrocławska № 12, 230 rb. rocznie; Bujnicki Piaskowa 180 rs.; Krajewska Ciastna № 8, 200 rs.; Dobrska Towarowa dom Nagadalskiego 250 rs., Kempi Stawiszyńskie 14; Skoczylasowa ul. Dobrzecka № 852 200 rs., Ruszkowska ul. Sukienicza № 10 II p. 250 rs.; Kalicki A., ulica Stawiszyńska № 14, m. 4, 20 rb. miesięcznie; Kozarska El., Szopena № 16, m. 3, 250 rb. rocznie; Kruszyńska K., Wrocławskie Przedmieście, № 40, 25 rb. miesięcznie; Makowska St., Nowoogrodowa, № 15 m. 5, 20 rb. miesięcznie; Mańkowska S., Nowy Świat, dom Sikorskiego, m. 6, 180 rb. rocznie; Skąpski Karol, Browarna № 7, 300 rb. rocznie; Sobolewska Ant., Towarowa dom Kausa, № 7, 20 rb. miesięcznie; Sokołowska M., Wrocławskie Przedmieście № 45, 26 rb. miesięcznie; Świętecki Jan, Stawiszyńskie Przedmieście, dom Formańskiego, 250 rb. rocznie; Toczkiwicz Kazim., Łazienna № 13, 200 rb. rocznie; Wojciechowska Anna, Marjańska dom Sulecińskiego, 20 rb. miesięcznie; Wizowa Walentyna, Browarna № 2, 200 rb. rocznie.

Koło: Reppel, Jakubowska, Klimaszewski, J. Lutosławski, Radziejewski, Kościelska Łęczyca: Mitraszewska, Izdebska, Małewska, Wieluń: Kuczarska, Szper, K. Magnuska.

Lekarze w Kaliszu.

A. Abramski, ul. Łazienna, dom Essego. E. Beatus, nacz. lekarz szpit. żydow., Stary Rynek, № 27. J. Beatus, Marjańsk., dom Hindemitha. J. Brudnicki, nadetatowy lekarz miejski, Stawiszyńskie Przedmieście, dom

Gdy wielkość duszy w całym chcesz wykazać blasku,
Pisz dary na marmurze, a krzywdy na piasku. (Ks. Biskup St. Krasieński).

własny. M. Brokman, Aleja Józefiny, dom Koryckiego. F. Drecki, Stawiszyńskie Przedmieście, dom Puławskiego. A. Drozdowski, nac. lekarz szpitala św. Trójcy, Aleja Józefiny, dom własny. Descher, starszy lekarz pułkowy, ul. Nadwodna dom Fuldego. Łobanow, młodszy lekarz pułkowy, dom Pregera Stary Rynek. M. Kasprzak, lekarz kolejowy, plac św. Józefa, dom własny, telefon 64. F. Krzymuski, nadetatowy ordynator szpitala św. Trójcy, ul. Wrocławska dom Blümla. S. Łukasiewicz, lekarz powiatu kaliskiego, ul. Ogrodowa. J. Merkel, pomocnik inspektora lekarskiego, lekarz miejski, Nowy Rynek № 418/133. S. Piestrzyński, lekarz gimnazjalny, Główny Rynek № 31/21, dom własny. S. Sikorski, ul. Babina, dom Reszkego. W. Wilczewski, lekarz szpitala św. Trójcy, ulica Warszawska, dom własny. M. Zucker, Wrocławskie Przedmieście, dom Maisnera, telefon 111. S. Zbierchowski, lekarz szkoły handlowej, ulica Warszawska, dom Topińskiej, telefon 65. W. Zabotyński, inspektor lekarski, róg Szklarskiej i Grodzkiej № 354/75. E. Zabotyńska, ul. Szklarska i Grodzka № 354/75.

Lekarze w gub. kaliskiej.

Pow. kaliski: **Błaszki**, dr. J. Jaroszewski. **Stawiszyn**, Z. Dukalski*

Pow. kolski: **Koło**, dr. A. Dębczyński, lekarz pow.; dr. K. Barcewicz; dr. E. Kiernożycki; dr. H. Fialkowski, Wójcikowski. **Izbica**, dr. W. Hersz; **Kłodawa**, dr. A. Mysłowski. **Dąbie**, dr. E. Jankiewicz. **Sompolno**, dr. Hertig*

Pow. koniński: **Konin**, dr. W. Zywanowski, lekarz pow., telefon 5; dr. Frank, lekarz szpit.; dr. K. Ostrzycki; dr. Godlewski, lekarz szpitalny, telefon 17. **Rychwał**, dr. M. Gieryn.

Pow. łączycki: **Łęczycza**, dr. Nawrocki lekarz pow.; dr. Zawadzki, lekarz miejski; dr. Ziembicki, lekarz miejski, dr. St. Zółkowski. **Klęczew**, dr. A. Rostkowski. **Ozorków**, dr. Legis; dr. Wajsman; dr. Al. Goldenberg. **Piątek**, dr. W. Zieliński. **Pyzdry**, dr. A. Głuchowski. **Góra Białdrzychowska** dr. St. Mrowiński.

Pow. sierakzki: **Sieradz**, dr. Al. Podciechowski, lekarz pow.; dr. Al. Murzynowski, lekarz szpitalny; dr. Fr. Sulikowski; dr. K. Kepiński. **Zduńska Wola**, dr. D. Kamelhar; dr. Praszker, Głodowski. **Złoczew**, dr. W. Dyblewski. **Szadek**, dr. Lipiński. **Warta**, dr. Chylewski.

Pow. słupecki: **Słupca**, dr. Br. Gutowski, lekarz pow.; dr. Mroczek. **Zagórów**, dr. K. Lidmanowski. **Pyzdry**, A. Korboński. **Klęczew**, dr. A. Rostkowski i dr. Gruchalski.

Pow. turecki: **Turek**, dr. L. Łaczyński, lekarz pow.; dr. H. Sachs, lekarz szpitalny; dr. E. Mader i dr. R. Lange. **Uniejów**, dr. E. Zurawski. **Dobra**, dr. K. Janowski.

Pow. wieluński: **Wieluń**, dr. St. Domagalski; lekarz pow.; dr. J. Kasiński, lekarz szpitalny; dr. E. Sokólski; dr. A. Rokossowski. **Działoszyn**, dr. Beznarski. **Praszka**, dr. Werner. **Wieruszów** dr. W. Wiedyskiewicz.

Lekarze weterynarii w Kaliszu.

I. Ejber, lekarz weterynarii straży pogranicznej, ul. Wrocławska dom Golca.

I. Feddecki, lekarz weterynarii powiatu kaliskiego, ul. Ogrodowa dom własny.

I. Cholewiński, miejski lekarz weterynaryj, ul. Nowo-Ogrodowa dom Machowskiego.

K. Kałmakow, lekarz weterynaryj 5 huzarskiego pułku, ul. Wrocławska dom Golcza.

A. Krajewski, Inspektor Weterynaryj gub. kaliskiej, ul. Kanonicka dom Szturmowej.

Lekarze weterynaryjni w gub. kaliskiej.

Koło—Pietruszczyński. **Konin**—A. Ślepowroński. **Łęczyca**—S. Chrempiński. **Sieradz**—K. Bortnowski. **Zduńska Wola**—Pietrzak. **Ślupca**—L. Matyszewski. **Turek**—L. Kruszyński. **Wieluń**—W. Kasiński.

Dentyści w Kaliszu.

Beatus, ul. Warszawska dom Wilczewskiego. Beno Stanisław, ul. Marjańska d. Klotza. Dreżewski Bolesław, ul. Warszawska № 57. Polak, pl. Św. Józefa d. Komarowej. Powsiański, ul. Wrocławskie-Przedmieście dom Solnika. Szmigielski Marcin, ul. Poprzeczno-Warszawska № 2. Ternawska, ul. Główny Rynek dom Endelmana. Zucker, lecznica dentytyczna, ul. Główny Rynek d. ks. Teniszewa.

Dentyści w gub. kaliskiej.

Koło—Szurlichter i Lipszyc. **Konin**—Wolpe, Brauman. **Łęczyca**—Maisner, M. Kuszner. **Zduńska Wola**—Braude, Szur małż. **Turek**—B. Oberbuch. **Ślupca**—Fajgin. **Wieluń**—małż. Lewin.

Akuszarki w Kaliszu.

Ast, ul. Piekarska. J. Kunig i J. Kunig, Wodna 3. B. Kowalska, Parkowa 375. Krynicka, Wrocławskie Przedmieście 541. M. Korczakowska, ul. Wrocławska 30. Mazurek, Główny Rynek 43. S. Neuman, Warszawska 7. Nikłasińska, Nowa. Rosenfeld, Wrocławska 154. P. Tarchalska, ul. św. Stanisława 162. A. Wełnic, Nowy Rynek 418. E. Zgorzelska, Łazienna 13.

Akuszarki w gub. kaliskiej.

Koło—Jankowska. **Konin**—Krajewska. **Władysławów**—Wolf. **Wieluń**—J. Rejman, K. Malinowska, P. Niechcicka, R. Landberger. **Praszka**—R. Szpic, M. Tokarska. **Wieruszów**—K. Chojczyk, B. Udalska, P. Polak. **Bolesławiec**—O. Dyszlewska. **Lututów**—A. Pawłowska. **Klęczew**—B. Sobczak.

Felczerzy w Kaliszu.

J. Gumprycht, Łazienna 106. E. Hasse, Wrocławska 171. J. Janowicz, Wrocławska 178. J. Karmazyn, Wrocławska 185. Gizmilas-Jakubowski, ul. św. Stanisława, dom Mystkowskiego. F. Kujawski, Wrocławskie Przedmieście 537. B. Lubelski, Główny Rynek 11. J. Szwarz, Nowy Rynek, dom Porowskiego. Sadokierski, Wrocławskie Przedmieście, dom Maisnera. Remiszewski, Wrocławska. K. Urbański, Kanonicka 39.

Niech praca po ziarnku dokłada do ziarnka,

Niech mierzy i liczy i waży;

A kiedy poczciwa ueziera się miarka,

Niech miłość tą miarką szafarzy.

(Wincenty Pol).

Felczerzy w gub. kaliskiej.

Wieluń—J. Hofman, J. Jel pow., A. Bornstein, fel. szpitalny, Tuch Sz.
Praszka—A. Poznański, A. Sznober. **Czarnożyły**—D. Posadowski. **Osiaków**—S. Aetman. **Działoszyn**—I. Kufer. J. Izbiński. **Mokrsko**—F. Preś, A. Pilarski. **Bolesławiec**—T. Wyhosta. **Lutótów**—S. Jabłoński. **Skomlin**—J. Patykowski. **Turek**—M. Stein, M. Leder, fel. szpitalny. **Kleczew**—S. Warmbrumm. **Koło**—Wałkowicz, Boraks, Szlachlaub, Arciszewski. **Łęczyca**—S. Augustynowicz. **Słupca**—Sz. Miętkowski, Klejn.

Apteki w Kaliszu.

A. Bryndza, Główny Rynek. G. Anc, Główny Rynek, telefon 35, Markus, ul. Wrocławska, Piotrowski, Warszawska. Rybicki, Wrocławska.

Składy apteczne.

Anc, Wrocławskie Przedmieście. Kubicki, Wrocławska. Mrowiński, Kanonicka. Majeran, Warszawska. Pawłowski, Główny Rynek, telefon 30.

Apteki w gub. kaliskiej.

Pow. kaliski. **Błaszki** K. Budziszewski. **Stawiszyn** J. Leżuchowski. **Kozminek** W. Mazurkiewicz. **Opatówek** A. Przeniewski. **Godziesze** M. Szaposznik.

Pow. kolski. **Koło** suk. A. Piotrowskiego, L. Krajewskiego i Zatoryb. **Izbica** E. Kozakiewicz. **Sompolno** Z. Babicki. **Dąbie** L. Biedrzycki. **Brdów** I. Jaraczewski. **Kłodawa** M. Witanowski.

Pow. koniński. **Konin** E. Leśkiewicz i T. Kosztulski. **Rychwał** L. Sobocka. **Golina** S. Bargiel. **Władysławów** E. Jork, dzierz. Pac.

Pow. łęczycki. **Łęczyca** Chaciński i Łapiński. **Ozarków** suk. Roberta Weil i J. Chojnacki. **Grabów** Maćkiewicz. **Piątek** suk. Polkowskiego. **Poddębice** A. Rypiński.

Pow. sieradzki. **Sieradz** A. Zychlewicz i Lerkiewicz. **Zduńska-Wola** T. Opieliński, J. Nowiński i suk. J. Szaniawskiego. **Warta** W. Skarzyński. **Szadek** A. Ulanowski. **Złoczew** suk. Moryca.

Pow. słupecki. **Słupca** G. Anc. **Kleczew** suk. Dukiet. **Pyzory** S. Otwinowski. **Skulsk** W. Raczyński. **Zagorów** S. Pusson.

Pow. turecki. **Turek** R. Rzęczykowski. **Uniejów** J. Zarzecka. **Dobra** R. Rzęczykowski, dzierzawca W. Ernst.

Pow. wieluński. **Wieluń** właściciel W. Godecki, dzierzawca K. Cierkoński, Teodor Dużyński. **Wieruszów** M. Łączkowski. **Praszka** właściciel suk. Świeściakowscy, dzierzawca W. Sopoćko. **Osiaków** J. Błażejowski. **Bolesławiec** E. Kakulski. **Lutótów** suk. K. Cieślkiego. **Rudniki** Z. Mierzejewski. **Działoszyn** R. Żurkowski. **Kraszewice** P. Czudowski.

Składy apteczne.

Konin Nowierski. **Turek** E. Jork. **Koło** Rojewski. **Słupca** G. Anc.

W życiu jak w atmosferze: co lekkie, w lżejsze unosi się stery czystości, a co cięższe do ziemi, a w szczególności do ziemi rodzinnej ma podciąg. (Narol Libelt).

Jeometryzy w gub. kaliskiej.

Rewizor pomiarów, urzędujący przy komisji włościańskiej, B. Bukowiński.

Etatowi przy komisjach włościańskich.

Wieluń P. Szosland. **Koło** S. Szawłowski i Konopacki. **Konin** S. Kłobukowski. **Łęczyca** A. Słubicki. **Słupca** vacat. **Sieradz** K. Walewski. **Turek** J. Dobrzański.

Jeometryzy przysięgli wolnopraktykujący.

Kalisz F. Witowski, Lubinkowski. **Wieluń** A. Cieszkowski i Z. Łączkowski. **Koło** W. Konopacki i Szawłowski. **Konin** S. Kłobukowski. **Sieradz** W. Dymitowicz. **Turek** S. Mystkowski. **Łęczyca** P. Dobrowolski.

Szpital św. Trójcy w Kaliszu.

Wrocławskie Przedmieście. Telefon № 70.

Szpital św. Trójcy w Kaliszu powstał z połączonych 2-ch instytucji: ze szpitala św. Ducha, założonego w końcu XIII wieku przez ks. Przemysława (przywilej i rekcyjny Przemysława Pogrobowca 6 czerwca 1282 r.) i szpitala św. Trójcy, powstałego około 1586 r.

Liczba etatowych łóżek na rok bieżący 120.

Przy wstąpieniu do szpitala, według przepisu, wymagana opłata z góry za cały miesiąc na ogólnej sali 15 rb., a w oddzielnym pokoju 30 rb. Okoliczność jednak ta bywa uwzględniana; chorzy płacą częściowo.

Oprócz tego chorzy są przyjmowani przy deklaracjach urzędów gminnych, magistratów, jak również i osób znanych, lub zarządów fabryk. W nagłych zaś wypadkach, lub ciężkim stanie, chorzy są przyjmowani natychmiast, bez wszelkich formalności, w następstwie czego rozwija się korespondencja celem uzyskania zwrotu kosztów kuracyjnych.

Kapitał żelazny deponowany w banku państwa 42589 rb. 72 k.

a) w roku 1907 leczono w szpitalu 1878 chorych.

b) udzielono pomocy i porady ambulatoryjnej 2962 chorym.

Kurator szpitala: czasowo pełni obowiązki starszy lekarz Adam Drozdowski.

W szpitalu św. Trójcy pracuje 6 lekarzy: starszy lekarz A. Drozdowski, młodszy lekarz W. Wilczewski. Nadetatowi ordynatorzy: M. Kasprzak, L. Zbierchowski i F. Krzymuski i S. Sikorski. Dwóch felczerów: starszy F. Kujawski i młodszy E. Lindner. 8 siostr miłosierdzia.

Szpital żydowski założony w r. 1833. Opiekun Tykociner. Lekarz ordynujący dr. E. Beatus, nadetatowy dr. M. Zucker.

Szpitaly w gub. kaliskiej.

Konin. Telefon 12. Szpital św. Ducha. Zał. 1835, kurator F. Leskiewicz, lekarz L. Frank, nadetatowy N. Godlewski, felczer Gałas.

Łęczyca Szpital św. Mikołaja. Kur. Boeticher, lekarz szpitalny S. Żółkowski, felczer G. Janiszewski. 3 siostry miłosierdzia.

Sieradz. Szpital św. Józefa. Zał. 1852, na 30 chorych, kurator D. Skriabin, lekarz A. Murzynowski, felczer M. Goldstejn. 3 siostry miłosierdzia.

101
Warta szpital dla umysłowo-chorych na 72 chorych.

Turek. Projekt szpitala w Turku powstał w 1874 r. Decyzja ministra spraw wewnętrznych nastąpiła 6 lutego 1876 r., w dniu 1 czerwca 1875 r. otwarto tymczasową lecznicę na 10 łóżek. Szpital jest zatwierdzony na 27 łóżek. Posiada własny dom, kupiony w 1885 r. za 6630 rb. i 3100 rb. w banku państwa kapitału; w 1892 im r. wybudowano kaplicę i trupiarnię, a w 1905 r. zaprowadzono kanalizację i wodociąg.

Wieluń. Szpital Wszystkich św Zał. 1840 r., kurator S. Szmidel, lekarz J. Kasiński, felczer Borstein. 4 siostry miłosierdzia.

Zakłady dobroczynne w Kaliszu.

A. Zostające pod zarządem rady gubernjalnej: 1) Dom starców i kalek: Nowy Świat, opiekun Boetticher; siostry: M. Łabędź, W. Kowalska, K. Czajkowska. 2) Ochrona: Stawiszynskie Przedmieście. Zarząd: opiekun członek rady gub. Daniel Zawadzki; opiekunki: Z. Bogdaszewska, P. Bryndzowa, J. Chrzanowska, Z. Ebertowa, M. Łaszczyńska, H. Kożuchowska, Z. Rabkowi, A. Radwanowa, F. Rymarkiewiczowa, Schrajerowa, M. Sturmowa, F. Tymienińska, J. Zawadzka, T. Żukowska, E. Żywanowska.

B. Zostające pod zarządem Towarzystwa dobroczynności: 1) Przytułek dla starców i sierot, założ. 1900 r., tania kuchnia, sala zajęć, gmach własny Stawiszynskie Przedmieście. Zarząd: dr. F. Drecki, A. Krajewski i siostry Miłosierdzia: Zofja Kowalczyk, Marjonna Nadolska, Anna Wiśniewska; 2) szkoła elementarna przy salach zajęć, zarząd: F. Bruśnicki, J. Wyganowski, nauczycielka p. Zieleniewska; 3) schronisko dzienne św. Antoniego dla małych dzieci w gmachu Reformackim, Wrocławskie Przedmieście. Zarząd: ks. Wł. Jasiński, E. Bohowiczowa, M. Gałczyńska, I. Kreczunowiczowa, S. Lissowska, F. Łączkowska, M. Mianowska, F. Rymarkiewiczowa oraz siostra miłosierdzia. 4) Sekcja rozdawnictwa odzieży biednym w gmachu Reformackim. Zarząd: przewodnicząca Jad. Wyganowska, skarbniczka F. Łączkowska, sekretarka E. Bohowiczowa, członkinie pp.: Baraszkiewiczowa, Z. Mystkowska, Bryndzowa, Chrzanowska, Doruchowska, Mianowska, Sulimierska, Schrajerowa, Radwanowa. Delegat sekcji F. Bruśnicki. 5) Biuro pośrednictwa pracy w kancelarii przy kościele św. Mikołaja, otwarte codziennie od 10-ej rano do 12-ej i od 4 - 6 pp., zarządzający: ks. kan. Sobczyński; pp.: Baraszkiewiczowa, Bohowiczowa, Wilczewska; sekretarka Czerwińska.

Towarzystwo dobroczynności w Kaliszu Istnieje od 1880 r., członków rzeczywistych liczy 101, ofiarodawców 205, składki roczne członków 8 rb., ofiarodawców najmniej 1 rb. Rada gospodarcza: prezes ks. J. Sobczyński, wice-prezes A. Krajewski, sekretarz A. Hyżycki, skarbnik Al. Landau. Członkowie: L. Kindler, F. Bruśnicki, A. Bryndza, dr. F. Drecki, L. Dziewulski, ks. Wł. Jasiński, dr. Krzymuski, St. Herbich, F. Billewicz; kom. rew.: L. Chojnowski, Bobiński i Batkowski. Towarzystwo rządzi się instrukcją z r. 1880. Majątek Towarzystwa w nieruchomościach i kapitałach wynosi 46,796 rb.

Wykaz bezpłatnej pomocy lekarskiej.

Okręg 1 i 2: ulice: Mały Dobrzec, Ogrody, Czaszki, Nowy Świat
Wydory—dr. F. Krzymuski.

Nie lecz nam potrzeba, lecz siły.

(Marja Konopnicka).

Okręg 3 i 4: ulice: Józefina, Wrocławskie Przedm., Grodzka, Nadwodna (naprzeciw Babinej) Wrocławska, Złota i Piskorzewska—dr. Zbierchowski.

Okręg 5: ulice: Łazienna, Sukiennicza, Browarna, św. Stanisława i Rybna—dr. Kasprzak.

Okręg 6 i 7: ulice: Stary Rynek, Marjańska, Kolegjalna, Warszawska, Parkowa, plac św. Józefa, Szopena i Ciasna—dr. Sikorski.

Okręg 8 i 9: ulice: Nowy Rynek, Babina od mostu na ul. Kanoniczej aż do końca na wschód—dr. Brudnicki.

Wykaz bezpłatnej pomocy akuszeryjnej.

Ulice: Wrocławskie Przedmieście, Nowy Świat, Czaszki, Wydory, Mały Dobrzec i Ogrody akuszerka Korczakowska

Ulice: Józefina, Sukiennicza, Rybna, Wrocławska, plac św. Józefa, Złota, Piskorzewska, Grodzka, Nadwodna, Kanonicka, Rynek, Warszawska, Marjańska, Kolegjalna, Łazienna, Browarna, Piekarska i św. Stanisława akuszerka Mazurek

Ulice: Nowa, Szopena, Ciasna, Wodna, Babina od Wodnej do Kanoniczej i Nowy Rynek akuszerka Niłasińska.

Ulice: Parkowa, Babina od Kanoniczej do Stawiszyńskiego Przedm., Niecała, Warszawskie Przedmieście, Chmielnik i Tynec akuszerka Ast.

Wykaz opiekunów i opiekunek Towarzystwa dobroczynności z wyszczególnieniem okręgów.

Okręg 1. Mały Dobrzec i Ogrody. Opiekunki: E. Bohowicz, M. Parczewska i St. Janowicz.

Okręg 2. Nowy Świat, Czaszki i Wydory. Opiekunki: E. Zywanowska, F. Łączkowska, St. Janowicz.

Okręg 3. Ulice: Józefina, Wrocławskie Przedmieście, część Grodzkiej, Nadwodna, (naprzeciw Babinej). Opiekunki: I. Krajewska, K. Rybicki.

Okręg 4. Ulice: Wrocławska, Złota, Piskorzewska, część Grodzkiej i Nadwodnej. Opiekunki: I. Krajewska, P. Bryndzowa i E. Sacks.

Okręg 5. Ulice: Łazienna, Sukiennicza, Browarna, św. Stanisława, Piekarska i Rybna. Opiekunki: Z. Rabek, Roman Mrozowski i dr. Zucker.

Okręg 6. Rynek, Warszawska, Marjańska, Grodzka, Kolegjalna, Parkowa i plac św. Józefa. Opiekunki: F. Rymarkiewiczowa, P. Bryndzowa i R. Filiger.

Okręg 7. Ulice: Szopena, Ciasna, Nowa. Opiekunki: M. Sturmowa, A. Bieniewska, F. Witowski i St. Wolf.

Okręg 8. Nowy Rynek, Babina od mostu na ul. św. Mikołaja, aż do końca na wschód, Warszawskie Przedmieście i Niecała. Opiekunki: S. Meraf, W. Więckowska, J. Drygas i St. Giller.

Okręg 9. Chmielnik i Tynec. Opiekunki: M. Gałczyńska, W. Mystkowska, Z. Antonowiczowa, Anc, Radwanowa, J. Radwan, Ł. Reutt, J. Tros a.

Katolickie Towarzystwo wspierania biednych żydów, założone w 1899 r.

Członków rzeczywistych 650, honorowych 1. Składka roczna od 60 kop. do 69 rb.

Zarząd: prezes E. Gross, wice prezes dr. M. Brokman, sekretarz dr. M. Zucker, kasjer D. Abramski. Członkowie komitetu: I. Präger: E.

Koppel, Babin, rabin H. Lipszyc, M. A. Jelenkiewicz, B. Szymkiewicz, M. Nagórski, J. Szylak, A. Szrajcr, M. Grün, J. Grünfeld, A. Gross. Komisja rewizyjna: prezes J. Kohn. Członkowie: A. Pióro, J. Maisner Z. Sachs. I. Sekcja: a) biednych, b) cherych. II. odłam: towarzystwo niesienia pomocy biednym położnicom. Członkiń 120. Składki od 1 rb. do 4 rb. rocznie. Przewodnicząca E. Mamrotowa. Kasjerka L. Hejmanowa; a) sekcja roz-dawnictwa odzieży.

Ochrona dla biednych dzieci im. Orzeszkowej, fundacji M. Hejmanów, założona 1907 r., ul. Nadwodna.

Kasa pożyczkowa. Zarząd: Członkowie Komitetu Tow. Dobroczynności. Pożyczki wynoszą do 400 rb. tygod. Pojedyncza pożyczka wynosi od 15 do 50 rb., ze spłatą tygodniową na 4%. Kap. zakład. zebrany ofiarami 12.000 rb.

Zakłady dobroczynne w gub. kaliskiej.

Koło. Tow. dobroczynności założone 1901 r., 1902 r. zał. „ochro-nę, 1903 r. salę zajęć, 1 października 1906 r. 1-klasową bezpłatną szkołę. Zarząd: prezes ks. kan. Narkiewicz, wice-prezes J. Grabski, sekretarz J. Kościelski, skarbnik W. Klimaszewski, członkowie: K. Szcześniewski i G. Jankowski. Opiekunki: W. Rokossowska, M. Grabska i J. Grabski. Dzieci w ochronie 60, sal zajęć 45, szkoły 60.

Dąbie. Przytułek dla starców.

Brdów. Przytułek dla starców.

Łęczycza. Przytułek dla starców św. Ducha. Kurator S. Witkowski. Tow. dobroczynności zał. 1902 r. Prezes ks. kan. Żebrowski. Zarząd: E. Przanowski, dr. S. Nawrocki, J. Poradowski i J. Kozłowski.

Ozorków. Dom starców im. Schössera.

Konin. Tow. dobroczynności zał. 1901 r. Prezes ks. kan. Mikulski. Członkowie: Leskiewicz, W. Nowierska, J. Gretkiewicz, R. Kobylińska, W. Drygas, skarbnik A. Nowierski, sekretarz E. Jankowski. Ochrona zał. 1906 r. Opiekunka A. Goroszkow. 50 dzieci.

Sieradz. Tow. dobroczynności, prezes ks. kan. Mikołajewski, dom przytułku starców zał. 1852 r., prezes S. Strzeszewski, sala zajęć.

Zduńska-Wola. Przytułek dla kobiet zał. 1906 r., ochrona.

Warta. Przytułek dla starców zał. 1867 roku, kuratorka A. Popielawska.

Słupca. Dom przytułku dla starców. Zarząd: B. Gutowski, Młodkowski, Sokołow, M. Bogdański, Matuszewski, Blumzweig. Kurator Herman.

Turek. Rada powiatowa dobr. publicz. naczelnik powiatu. Członkowie: Ginter, dr. L. Łączyński, L. Kruszyński, ks. Orzechowski, Michel, W. Fryde i L. Hübner.

Towarzystwo wspomaganie biednych. Zał. 1903-go r. Członków rzeczywistych 57 (opłata najmniej 3 rb. 60 kop.), członków popierających 74 (opł. najmniej 1 rb. 20 kop.). Ogólny dochód w 1906 r. 1101 rb. 30 kop., rozchody 818 rb. 14 kop., pozostałość na 1907 r. 283 rb. 16 kop. Towarzystwo wspomaganie biednych posiada sekcje: 1) ochrona, 2) przytułek dla starców, 3) szwalnia, 4) pożyczki dla rzemieślników.

W starych wiekach kto ludom przewodził do chwały,

Żył dla siebie przestawał, a żył dla nich cały.

(Ks. P. Woronicz).

Ochrona zatwierdzona przez władzę w 1904 r., otwarta w 1905 r. Opiekunka ochrony H. Szymańska, opiekun Stanisław Mystkowski. Dzieci w ochronie 109, które nie nie dostają do jedzenia, a mają tylko opiekę.

Przytułek dla starców otwarty w 1905 r. Opiekun L. Fidler. Starców 9, oprócz mieszkania prawie nie otrzymują. Ochrona i przytułek mieszczą się we własnym budynku, wartość którego jest mniej więcej 2500 rubli.

Szwalnia egzystuje od 1903 r. Uszyto w 1906 r. ubrań i bielizny 387 sztuk.

Pożyczki dla rzemieślników. Fundusz na ten cel przeznaczony został zaraz po założeniu towarzystwa i bywa zwiększony prawie corocznie o kilka rubli. Obecnie wynosi 41 rb. Korzystało z pożyczki 6 osób. Zarządzający F. Latosiński. Zarząd: prezes ks. prałat Orzechowski, skarbnik W. Fryde, sekretarz F. Latosiński. Członkowie: J. Kulpiński, L. Fidler, dr. H. Sachs, F. Szaniawski, L. Kuligowski, S. Mystkowski. Komisja rewizyjna: dr. L. Łączyński, E. Jork.

Uniejów. Przytułek dla starców. 18-tu starców otrzymuje oprócz mieszkania, światła i opału po 5 złotych miesięcznie. Fundusze przytułku stanowią: $\frac{1}{2}$ od kapitałów leżących w banku i z dzierżawy gruntów posiadanych.

Ochrony w gub. kaliskiej

Kalisz. Ochrona miejska (Stawiszyńskie Przedmieście, dom własny). Prezes D. Zawadzki. Opiekunki: Bogdaszewska, Bryndzowa, Chrzanowska, Ebertowa, Kożuchowska, Łaszczynska, Rabkowa Radwanowa, Rymarkiewiczowa, Schrajerowa, Sturmowa, Tymieniecka, Zawadzka, Żywanowska i Żukowska. Ochroniarki E. i H. Olszewskie.

Powiat kaliski.

Nazwa majątku	Właściciel	Nazwa majątku	Właściciel
Kamień	Romocy	Marchwacz	Niemojowscy
Kościelna Wieś	Kreczunowiczowie	Majków	Karśniccy
Mycielin	Doruchowscy	Rożdżały	Gościmscy
Pietrzyków	Wyganowscy	Złotniki Wielkie	Łączyńscy
Szczypioro	Bronikowscy		

Pow. kolski. Koło. Zarząd: prezes ks. kan. Narkiewicz. Członkowie Kłmaszewski, J. Grabski, J. Kościelski, K. Szczepiński i J. Jankowski

Główna opiekunka Grabska. Ochroniarka Wójcicka. Dzieci 185.

Karczew	Orzechowski	Powiercie	Sokolnicy
Bogusławice	Jezierska	Rysiny	Kożuchowscy
Brudzyń	Kożuchowscy	Mchówek	Zaborowski J.
Dęby Szlacheckie	Łuszczewski J.	Smolina	Maringe
Głębokie	Higersberger	Lubotyń	Słubicka
Grochowiśka	Zaborowska	Trzebuchów	Skrzyński

Zapomnij błędów bliźnich, gdy jesteś z bliźnimi,

A kiedy sam zostaniesz — rozmyślaj nad twemi.

(Fr. Morawski).

Nazwa majątku	Właściciel	Nazwa majątku	Właściciel
Janiszew	Sokolniccy	Zagrodnice	Wodzińska
Lesice	Starzeńscy	Lubstów	Słubickiej s-wie
Osiek Mały	Luszczewscy A.	Kłodawa	
Ponętów Górny	Kosińscy	Krzewata	Będowscy

Pow. koniński. Konin Ochrona założona 1906 r. Prezes ks. dziekan Mikulski. Opiekunki: Brulińska, Esse, Kanicka, Kryńska, Gustowski, Gorochow, Nowierska, Leśkiewicz, Ulatowska, Żywanowska.

Grzymiszew	Puławscy	Kramsk	ks. Maniewski
Smaszew	Lissowscy	Kawnice	ks. Kwieciński
Kuchary Kościel.	Wichlińscy		

Pow. łęczycki. Łęczyca założona 1883 roku. **Ozorków** — utrzym. tow. Schlösserowskie.

Brzeźno	Lissowscy	Leśmierz	Boetticher
Byszew	Jezierscy	Ner	Radoszewscy
Gostków	Skrzyńscy	Piątek	
Golice	Wehr	Pokrzywnica	Kretkowska
Goraj	Jezierscy	Pęslawice	Łebkowscy
Kuśnice	Zielińska	Tur	Gorzeńscy
		Wróblew	Prądyńscy

Pow. sieradzki. Sieradz. Opiekunka II. Podciechowska. Ochroniarka J. Janas.

Małków	Pstrokońska	Stolec	Murzynowscy
Jesionna	Zaluskowski	Szadek	Stokowska
Kobierzyczo	Radoński	Rzeźszew	Leopold
Męcka Wola	Siemiątkowski	Tymienice	Siemiątkowscy
Małyń	Chrzanowski	Wojślawice	"
Prusinowice	Czarnowscy		

Zduńska Wola (pow. sieradzki) Opiekunki: M. Boerner i K. Opielińska. Ochrona ewangelicka. Opiekunka W. Boerner.

Pow. słupecki. Słupca. Prezes ks. kan. Kobylński, Tuczyński, Trębacz-kiewicz. Opiekunki: Włockowska, Świątecka i Trębaczewiczówna, Tuczyńska, Cieluchówna. Ochroniarka J. Borowska.

Grodzicz	hr. Kwileccy	Niebożyn	Lutostański
Małyń	Chrzanowscy	Pzdry	ks. Grodek
Mieczownica	Chrzanowscy	Skulsk	Przyłubska C.
Marszew	hr. Stadnicki	Lisewo	Przyłubska

Budujmy wszyscy! bo każdy co zdoła
 Myśl dobrą przelać w gorliwe działanie:
 Współpracownikiem wszech wieków się stanie,
 Przyniesie dar swój do prawdy kościoła.

(Deotyma).

Nazwa majątku	Właściciel	Nazwa majątku	Właściciel
Chylin	Łaszczyński	Zakrzew	Kurcewscy
Głuchów	Zaborowski	Strzałków	Utrzym. koszt. par.
Zbylczycze	Orzechowski	Zakrzyn	"
Lisków	ks. Bliziński	Wygoda	"
Sulmów	Unrug	Małgów	"

Pow. wieluński. Wieluń. Ochroniarka Łącka.

Kraszewice	Ostrowska	Rychłocice	Trepka
Niedzielsko	Morzycka		
Skomlin	Bąkowsky	Wieruszów	Związek katolicki
Siomkowie	Karśnicy		

Podania na otwarcie ochrony składa się na ręce naczelnika powiatu w języku urzędowym. Podajemy wzór: „Mam honor prosić o wydanie mi pozwolenia na otwarcie w swoim majątku ochrony dla dzieci moich robotników podczas ich zajęć i robót w polu. W tej ochronie podczas dnia dzieci będą się zajmowały drobnymi robotami ręcznymi, śpiewami i zabawami“.

Chcąc otworzyć szkółkę ludową, trzeba postać do dyrekcji naukowej prośbę w języku urzędowym. Jeżeli szkoła ma być gminną, wówczas zwołuje się zebranie gminne i gmina podpisuje podanie. Prośbę podaje się w następujący sposób: „Do dyrekcji naukowej N. N. zamieszkałego w podanie. Mam zaszczyt uprzejmie prosić szanowną dyrekcję o wydanie mi pozwolenia na otwarcie jedno lub dwuklasowej szkoły elementarnej w miejscowości powiatu gubernji. Po otrzymaniu pozwolenia na otwarcie szkoły, przedstawia się kandydata (kandydatkę) na nauczyciela (nauczycielkę), mających kwalifikacje wymagane przez prawo.

Podpis miejscowość data i rok.

Na otwarcie kursów dla analfabetów trzeba również uzyskać pozwolenie od danego okręgu naukowego.

Otwieranie bibliotek zależy od pozwolenia gubernatora. Należy przy podaniu zaznaczyć osobę odpowiedzialną za daną bibliotekę, oraz adres lokalu, gdzie biblioteka ma się znajdować.

Towarzystwo Kred. Ziemskie w Kaliszu.

Skład Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kaliszu. Rok 1908/9.

Prezes dr. H. Chrzanowski z Jastrzębnik. Radcowie: A. Kosiński z Nowej Wsi, B. Lissowski ze Smaszewa, Ignacy Łaszczyński z Sulisławic, S. Myrzynowski ze Stolca, W. Wyganowski z Pietrzykowa i P. Karśnicki z Majkowa.

Życie jest ważniejsze od nauki. Powiedziano słusznie: chwalebnie jest badać drzeszność, lecz użyteczniej jest tworzyć terazniejszość, w której jest zaród przyszłości. (Ks. W. Kalinka).

Rozkład kadencji radców dyrekcji Szczegółowej w Kaliszu na 1909 rok: styczeń— Murzynowski i Łaszczyński, luty — Lissowski i Wyganowski, marzec—Lissowski i Łaszczyński, kwiecień— Karśnicki i Kosiński, maj—Kosiński i Łaszczyński, czerwiec — Murzynowski i Wyganowski, lipiec—Karśnicki i Łaszczyński, sierpień—Karśnicki i Murzynowski, wrzesień—Lissowski i Wyganowski, październik — Karśnicki i Murzynowski, listopad — Kosiński i Lissowski, grudzień—Kosiński i Wyganowski.

Skład biura: naczelnik biura A. Krasnodębski, kasjer St. Mianowski, rachmistrz T. Wilkanowicz, archiwista J. Smogorzewski, sekretarz A. Tyblewski, dziennikarz (vacat); kanceliści: J. Poniecki, A. Kempf, Szarras i Z. Żyhowicz.

Towarzystwo kredytowe m. Kalisza

ul. Rybna (dom własny) № 78A, założone w r. 1885. Słowarzyszonych 200.

Prezes: D. Zawadzki; dyrektorzy: S. Bzowski, M. Brokman, J. Schner, A. Fulde, E. Sztark; zastępcy dyrektorów: S. Bulewski i R. Bębnowski; sekretarz i kasjer T. Kozuchowski; kontroler W. Zdrojewski; buchalter A. Wdowiak; komitet nadzorczy: prezes I. Tykociner; członkowie: J. D. Maisner, J. Fedeci, M. Landau, L. Kindler, D. Abramski, K. Mystkowski, K. Czapski i S. Wolf.

Towarzystwo kredytowe miejskie w Zduńskiej Woli.

Prezes Edward Boerner.

Bank handlowy w Warszawie oddział w Kaliszu

Aleja Józefiny (dom własny). Tel 34.

Kapitał zakładowy banku 12000000 rb., rezerwy 585053907 rb. Skład osobisty oddziału w Kaliszu: zarządzający B. Ebert; prokurenci: L. Dzięwulski i L. Kryński.

Kaliskie towarzystwo wzajemnego kredytu

(Aleja Józefiny dom własny), tel. 4, przekształcone z kasy pożyczkowej przemysłowców kaliskich z dnia 1 stycznia 1899 r.

Kapitał zakładowy 197807 rb. 50 k., zapasowy 39597 rb. 64 k., rezerwy 3119 rb. 87 k., skup weksli 1010603 rb. 53 k. Członków 800. Kapitały na lokacji 972923 rb. 28 k.

Rada Towarzystwa: prezes dr. H. Chrzanowski. Wiceprezes dr. A. Drozdowski.

Członkowie: J. Dzierzbicki, St. Grabowski, St. Grabowski, M. Hejman, L. Kindler, J. Kreczunowicz, J. D. Maisner, W. Młynarski, A. Parczewski, St. Radoński i A. Gątkiewicz.

Zarząd: prezes Seweryn Tymieniecki; 1 członek (dyrektor) St. Bulewski, 2 członek M. Batkowski. Buchalter St. Bobiński, kasjer W. Głuchowski.

W rozbolełego serca żywą księgę,
Zapisz na zawsze słowa takiej treści:
Jak ruda w ogniu znajduje potęgę
Oczyszczającą, — tak człowiek w boleści.

(Jan Kasprówicz).

Członkowie komisji rewizyjnej: L. Chojnowski, Wł. Zdrojewski, J. Łaszczyński.

Zastępcy członków komisji rewizyjnej: W. Boretti, J. Kardoliński, J. Szylak, K. Mystkowski.

Komitet kredytowy: Gross, A. Gątkiewicz, W. Garczyński, J. Krasowski, T. Kożuchowski, H. Łączyński, J. Szylak, I. Łaszczyński, G. Michael, F. Wałęwski i B. Hindemit.

Towarzystwa wzajemnego kredytu w gub. kałuskiej.

Koło. Zał. 1903 r. Kap. zakł. 28,000 rb.; kap. rezerw. 2,500 rb. Czł. 263. Prezes K. Mosz. Zarząd: W. Rokossowski, K. Szczętniewski. Rada: C. Freudenreich, Ostrowski, Trojanowski, Bornstein, Klimaszewski. Towarzystwo ma fundusz przezorności i pomocy dla osób pracujących w Towarzystwie.

Łęczycza. Założone 1903 r. Prezes W. Fiałkowski, dyrektorzy: St. Witkowski i J. Kłobski.

Zduńska Wola, pow. sieradzki. Zał. 1901 r. Prezes Boerner, dyr. St. Garczyński, buchal. W. Jałozo. Prezes Rady Wł. Sirzechewski, członków 315. Kap. zakład. 2000 rb., zap. 1658 rb., lok. 60,000 rb. 50 kop.

Wieluń. Zał. 1899 r., członków 493, przy wnioskach 10% wynosi kapitał 62,508 rb., kap. zasobowy 8,273 rb. 36 kop., kap. rezerwowi 1556 rb. 96 kop., na lokacji 402,292 rb. 72 kop., obrót roczny 6,497,841 rb. 28 k. Prezes rady J. Łubiński, wice-prezes K. Kaczkowski. Członkowie K. Biało-brzeski, J. Ciemiński, dr. S. Domagalski, Z. Łączkowski. Zastępcy: Herslik Skrzynia, H. Dawidowicz. Zarząd: Wł. Godecki. Członkowie: M. Nagajewski, M. Wolski. Kom. rew.: L. Bigoszewski, A. Ładziński, St. Szmidel; zastępcy E. Wekfert, K. Cierkoński i W. Kasiński. Towarzystwo posiada kasę przezorności.

Pierwsze Tow. pożyczkowo-oszczędnościowe,

ul. Parkowa, dom Towarzystwa muzycznego, zatwierdzone w 1899 r. Liczba członków 1700. Otwarte codziennie od godz. 9-ej rano do 2-ej po południu. Udział 100 rb. może być składany częściowo. Telefon 13.

Kapitał udziałowy 100,000 rb., kapitał zapasowy 6,000 rb. 98 kop., kapitał rezerwowi 5,000 rb., kapitał na lokacji 500,000 rb.

Rada Towarzystwa: prezes St. Bułewski, wice-prezes A. Bryndza.

Członkowie: Br. Bukowiński, I. Sikorski, Br. Szczepankiewicz, St. Bobiński, R. Karski, F. Makowski, J. Wyganowski.

Zarząd: prezes W. Młynarski, wice-prezes L. Kindler; członkowie: S. Herbich, G. Michael, J. Szyllak.

Zastępcy: W. Biedrzycki, K. Biskupski, E. Sikorski.

Kom. rew.: A. Arnold, F. Makowski, St. Orzeł, St. Kubiczek i Wł. Zdrojewski.

Towarzystwo dostarcza swoim członkom herbatę, maszyny do szycia i węgiel kamienny.

Bądź arcydziełem nieugiętej woli!

Bądź cierpliwością, tą pamią niedoli,

Co gmach swój stawia z niczego, powoli!

Bądź spokojnością wśród burz niepokoju,

W zamęcie miarą i strojem: w rozstroju,

Bądź wiecznem pięknem w wiecznym życia boju!

(Zygmunt Krasieński).

Drugie Towarzystwo pożyczkowo-oszczędnościowe.

dom Wegnera, ul. Sukiennicza. Otwarte codziennie od 9 r. do 2 i od 5-ej do 7-ej pp. Członków 820.

Kapitał udziałowy 30,220 rb. 50 kop., zasobowy 450 rb. 60 kop. rezerwowy 420 rb. 62 kop., kapitały na lokacje 154,620 rb. 52 kop.

Kurator ks. J. Nowicki.

Rada: prezes L. Kryński, wice-prezes E. Zachert, sekr. M. Zieliński.

Członkowie: J. Drygas, L. Szymański, L. Kruszyński, J. Tschinkel, M. Blewoński.

Zarząd. Prezes St. Wolf.

Członkowie: St. Orzeł, St. Wdowiak, J. Milewski, J. Kindler.

Kom. rew.: K. Czapski, M. Kozłowski, I. Kubicki, M. Szudek, R. Drygas.

Trzecie kaliskie Towarzystwo pożyczkowo-oszczędnościowe drobnych kupców i rzemieślników.

Ul. Sukiennicza Nr. 4. Otwarte od godz. 3 — 5 pp. Członków 224.

Zarząd: prezes A. Makowski. Członkowie: A. Pasternak, B. Wojciechowski. Zastępcy: W. Konopowicz, S. Sroczyński, J. Kupczyński.

Rada: prezes F. Sztark, W. Kiernożycki, B. Markowski. Zastępcy: T. Galewski, J. Wiśniowski.

Kom. rew.: Adam Bogacki, J. Haneman, M. Pisarski, E. Szyming.

Towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe w gub. kaliskiej.

Powiat kaliski. Błaszki. Prezes Arnold.

Koło. Zał. 1906 r. Prezes A. Nowiński, L. Jankowski, Z. Rydzewski. Rada: W. Konopacki, A. Kamiński, M. Rydzewski, L. Radziejewski, L. Kaliński, S. Skarbek. Kap. zakł. 10.290 rb. Członków 285.

Konin. Zał. 1900 r. Czł. 345. Kap. zap. 918 rb., udział 26,286 rb., wkł. 33,395 rb. Rada: R. Kobyliński, dr. Godlewski, Drygas, Maurin, Gannowicz, Laube. Zarząd: Nowierski, Opal, Lachowicz.

Łęczyca. Zał. 1900 r. Czł. 720. Obrót 44,587 rb. 25 kop., kapitał udziałowy 9,289 rb. 87 kop., na pożyczkach 26,455 rb. 11 kop., wkłady 31,745 rb. 95 kop. Prezes ks. A. Żebrowski, wice prezes Poradowski. L. Rydlewski, S. Wojtczak. Kom. rew.: J. Poradowski, W. Grochowski.

Sieradz. Prezes dr. A. Podciechowski, 1900 r. Czł. 400.

Warta, pow. sieradzki. Zał. 1 listop., 1890 r. Kap. udz. 18,122 rb. 31 kop., wkł. 59,841 rb. 74 kop., pożycz. 63,995 rb. Czł. 348, kap. zap. 849 rb. 11 kop. Rada: prezes L. Rochalski, czł. ks. M. Drzewiecki, J. Kwapiński, S. Rygdlewski, S. Tyszkowski, S. Zięciek. Zarząd: prezes H. Łuniewski, skarbnik W. Skarzyński.

Zduńska Wola, pow. sieradzki. Zał. 1900 r. Prezes Zarządu E. Boerner. Prezes Rady I. Zakrzewski, sekr. Wł. Kisielewicz. Kap. zakładowy 2,000 rb., zap. 1,658 rb., lok. 60,000 rb.

Ozorków, pow. łęczycki. Pierwsze Towarzystwo. Prezes K. Ruszkowski, skarbnik Wł. Bobowski, czł. zarz. T. Skarzyński.

Drugie Towarzystwo. Wysokość udziałów 30 rb. Prezes dr. Weissman, wice-prezes F. Rubinstein, czł. J. Waldman, Z. Parzęczewski, S. Reichert, J. Cedrowski, I. Praszakier, L. Kadysz. Rada: L. Szabszewicz, S. Kryszek, S. Barciński, W. Galblum. Kom. rew.: J. Michowski, E. Steinmann, J. Agiński.

Piątek, pow. łęczycki. Wysokość wkł. 25 rb. Prezes ks. kan. B. Gniazdowski.

Stępca. Zał. 1902. Czł. 96. Rada: prezes M. Bogłański, czł. ks. Kohyliński, L. Matuszewski, Fr. Herman, St. Węgliński, L. Nowacki. Zarząd: prezes T. Chrempiński, czł. Z. Młodkowski, F. Deplewski, J. Włodkowski, F. Raucht.

Zagórow, pow. słupecki. Zał. 1906 r. Prezes dr. Lidmanowski, skar. Stawicki.

Złotków, pow. słupecki, zał. 1906 r., wysok. udz. 50 rb.

Kleczew. Zał. 1901 r., członków 88. Prezes dr. A. Gruchalski, wice prezes T. Dąbrowski. Czł.: I. Latosiński, M. Jaśkiewicz, A. Zacharewicz, St. Naskręcki. Kap. udział. 1.579 rub. 50 kop., zapasowy 258 rb. 60 kop., wkładowy 6.571 rb. Rada: prezes ks. F. Gałęcki, wiceprezes J. Słomczyński; człon.: dr. A. Rostkowski, J. Traszczyk, J. Zabierek, W. Gruchalski.

Pyzdry. Prezes ks. Grodek

Turek. Zał. 11 sierpnia 1899 r. Rozp. częto swoją działalność 14 maja 1901 r. Członków w dniu 1 stycznia 1908 r. było 369. Udziały ich stanowiły kapitał 16,652 rb. 27 kop. Bilans. Stan czynny: gotowizna 1508 rb. 37 kop., pożyczki 47,808 rb 89 kop., ruchomości 166 rb. 40 k. Razem 49,483 rb. 66 kop. Stan bierny. Kapitał zasobowy 467 rb. 46 kop., udziały członków 13,451 rb. 12 kop., wkłady odsetkowe 33,533 rb. 28 k., przechodnie sumy 682 rb. 87 kop., obrotowe sumy 515 rb. 30 kop., zyski 992 rb. 63 kop. Razem 49,483 rb. 66 kop. Zarząd stanowią R. Hübner, przewodniczący i kasjer Wł. Borzysławski, buchalter Fr. Latosiński i Wł. Waberski. Rada: prezes dr. H. Saks, wice prezes W. Fryde, członkowie: St. Mystkowski, F. Kaczorowski, K. Zieliński, W. Orłowski, Fabiak.

Lisków, pow. turecki. Prezes ks. Bliźniński, sekr. Buch, skarb. Waliś. Towarzystwo wzajemnego ubezpieczenia na wypadek ognia, zał. 1902 r. Przewodniczący ks. Bliźniński. Członków 221, udział 50 kop.

Wieluń. Człok. 411, z udziałem 13,505 rb. 11 kop., kap. zasob 132 rb. 32 kop.; wkłady na lokacje 32,518 rub. 98 kop. Rada: prezes H. Kolski; człon.: S. Parnowski, W. Białobrzeski, E. Dawidowicz, H. Masło, M. Szempak. Zarząd: Prezes J. Jerysz, skarbnik K. Cierkoński, rachmistrz K. Mosz; zastępcy: J. Walknowski, H. Kaweckki, kom. rewizyjna: A. Twardowski, S. Stajer; zastępcy: B. Konopacki, A. Reingold.

Bolesławiec. Chrześcijańska pożyczkowa kasa, zał. 1904 r. czł. 276, z kap. udziałowym 8,804 rub. 65 kop., kap. zapasowy 298 rb. 75 kop., kap. rezerwowo 142 rub. 08 kop., na lokacji 35,306 rub. 52 kop. Rada: Prezes ks. Stanisław Niuszkiewicz, A. Pauli; człon.: ks. A. Witulski, H. Ostrzycki, W. Kalicki, W. Marczewski; zarząd: R. Grzesik, J. Leniewiecki, M. Gruter.

Praszka. Zał. 1904, czł. 291, z udziałem 10,736 rub. 44 kop., kap. zapasowy 293 rb. 89 kop., kap. rezerw. 199 rb. 62 kop. Rada: prezes

Łucki. Człon.: T. Krajewski, P. Patyk, M. Freund, J. Szymański; zarząd: Prezes W. Sopoćko, R. Trancki, J. Rosenthal; kom. rew. H. Głowania, W. Jungowski, J. Szymański.

Wieruszów. Zał. 1902 r., człon. 245, kap. udziałowy 9,957 rb. 32 kop., kap. zasowy 993 rub. 27 kop., na lokacji 14,145 rb. 13 kop. Rada: Prezes dr. W. Wiedyskiewicz. Członk.: T. Tymiński, Plewiński, Pilniak, Kojak, Wrześniacki; zarząd: Prezes ks. Jabłoński, kasjer Plewiński, buchalter Hofman, Niemirowski.

Działoszyn. Człon. 221. Prezes J. Zalewski. Człon.: J. Ryster, S. Pacek, F. Szczerbowski, J. Tkaczyński, W. Szymola, S. Timer; zarząd: Prezes D. Karwasiński; człon.: B. Zurkowski, S. Pytlewski, W. Jędrzejewski, A. Neszper, S. Duszyński, K. Stawski, F. Lewandowski. Kap. zakładowy 4,337 rb. 30 kop., kap. obrotowy 15,164 rb. 36 kop., na lokacji 9504 rb. 37 k.

Lututów. Czł. 126. Kap. zakł. 5,800 rub., kap. obrotowy 34,000 rb. Zarząd: Prezes W. Swietliński; czł.: L. Boracki, W. Korpeła, A. Kulesiak. Kom. rew. J. Pawelski, K. Bartosiński, P. Wiluś. Rada: Prezes J. Ciemniwski, W. Małcki, B. Berkowicz.

Oddział towarzystwa popierania przemysłu i handlu.

ul. Parkowa, dom tow. muzycznego, założone w 1900 r. Liczba członków 52.
Składka roczna 15 rb.

Prezes A. Parczewski, wice-prezes K. Rymarkiewicz, skarbnik S. Bulewski, sekretarz S. Bzowski.

Członkowie zarządu: W. Młynarski, J. D. Maisner, B. Szczepankiewicz i S. Sikorski.

Towarzystwo utrzymuje swoim staraniem wieczorne bezpłatne lekcje rysunków dla rzemieślników, na których bywa około 50 uczniów. Nauczyciel rysunków S. Garszyński.

Zgromadzenie kupców

w Kaliszu (ul. Parkowa, dom tow. muzycznego).

Zgromadzenie kupców w Kaliszu rządzi się ustawą wznowioną z 1816 roku. Liczba członków 56. Starszy zgromadzenia K. Weigt, podstarszy B. Szczepankiewicz.

Kaliskie tow. lekarskie

założone w roku 1877. Członków liczy 28.

Członkami czynnymi mogą być: lekarze, farmaceuci i lekarze weterynarii, zamieszkali w Kaliszu i gubernji kaliskiej. Składka roczna wynosi 4 rb. Biblioteka zawiera 450 dzieł w 950 tomach.

Skład zarządu towarzystwa w roku 1908: prezes A. Drozdowski, wice-prezes W. Wilczewski, sekretarz F. Krzymuski, bibliotekarz E. Beatus, skarbnik J. Merkel.

Kaliski oddział warszawskiego tow. higienicznego.

Kaliski oddział warsz. towarzystwa higienicznego założony został 16 maja 1904 r. staraniem dr. Wernica i p. Narutowicza; członków rzeczywistych opłacających 10 rb. rocznej składki liczy 35, członków zwyczajnych opłacających 3-rublową składkę — 73.

Zarząd towarzystwa: prezes Al. Krajewski, wice-prezes F. Bruśnicki, sekr. dr. Zucker, skarb. W. Bohowicz, bibliot. Janowicz. Członkowie: Herman, W. Młynarski, L. Sobocki. Kom. rew.: B. Ebert, M. Bałkowski i W. Boretti.

Kaliski oddział posiada 3 sekcje miejscowe: biologiczną z komitetem mleczarskim, wychowawczą i ludową, a także jedna sekcja zamiejscowa w Kole.

Zarząd sekcji biologicznej: przewodniczący F. Prusinowski, zastępca Fedecki, sekr. Cholewiński. Członkowie: dr. Krzymuski, Sikorski.

Komitet mleczarski „Kropki mleka“: Prusinowski, Młynarski, Nosarzewski, Zbierzechowski.

Zarząd sekcji wychowawczej: przewodnicząca E. Bohowiczowa, zastępca Beno, sekr. Kindler. Człon.: Porowski i dr. Abramski.

Zarząd sekcji ludowej: przewodniczący S. Bzowski, zastęp. E. Wende, członkowie: Tuve i Kubik, sekr. Brudnicki. Kom. rew. Lesser, Dziewulski, Bobiński.

Zarząd sekcji kolskiej: przewodniczący dr. Barcewicz, sekr. dr. Pietruszczyński, skarb. Mroźewski. Człon.: dr. Dębczyński, Rojewski.

Towarzystwo muzyczne w Kaliszu.

ul. Parkowa (dom własny). Założono w 1882 r. Członków liczy 200.

Składka roczna członka czynnego wynosi 6 rb., honorowego 10 rb. Każdy członek może otrzymać za dopłatą 3 rb. bilet wstępu roczny dla swej najbliższej rodziny.

Komitet: prezes A. Parczewski, wiceprezes S. Bzowski, sekretarz S. Bobiński, skarbnik W. Młynarski.

Członkowie: B. Bukowiński, A. Hyżycki, T. Lech, W. Lesser, dr. S. Łukaszewicz, H. Niedziałkowski S. Orzeł, J. Szumski, gospodarz lokalu W. Boretti, bibliotekarz T. Zieleniewski.

Komisja rewizyjna: Maksymilian Makow, Stanisław Bulewski, Roman Karski.

Tow. muzyczne w gub. kaliskiej.

Błaszki. Prezes dr. Jaroszewski.

Koło „Lutnia“. Prezes C. Freudenreich, zastęp. Z. Piotrowski, skarbnik Goczałkowski, sekr. Korzeniowski, Piaskowski, Brzeškiewicz, Jankowski, Lutostański, Barcewicz. Zał. 1903 r. Członków 144; roczna składka 3 rb.

Konin. Zał. 1902 r. Członków 72. Prezes A. Nowierski, sekr. B. Lachowicz, Slepowronski, E. Sikorski i F. Zawadzki.

Łęczycza. Prezes S. Wittowski, wice-prezes J. Poradowski. Komitet: dr. M. Ziemiński, dr. Zółkowski, S. Zieliński, A. Głoszkowski, Rudziński i Grochowski.

Sieradz. Zał. 1902 r. Prezes S. Murzynowski; roczna skł. 6 rb. członków 60.

Zduńska Wola, pow. sieradzki. Zał. 1907 r. Prezes S. Garczyński sekr. ks. Ojżanowski.

Stępca. Zał. 1907 r. Członków 100, składka 6 rb.; prezes dr. Gutowski. Skarbnik M. Bogdański, sekretarz (vacat); członkowie: L. Matu

Czynami ślad żywota kreśl,
Bo w świecie prawem tylko to:
Ze każdy czyn — znów rodzi myśl,
A każda myśl, to czynów tło.

(Józef Kościelski).

szewski, K. Tomaszewski, Kapczyński, Cieluch, Chrempiński, Z. Młodkowski. Kierow. sekcji dram. J. Włodkowski, muzycz. C. Kapczyński. Komisja rewizyjna: Lewiewicz, Matuszewski, Jaworski.

Turek. Zał. 1901 r. Członków 66. Prezes S. Zaleski, wice-prezes J. Dobrzański, skarb. F. Latoński, sekr. F. Fordoński, bibliotekarz T. Ślusarski, dyr. chóru W. Fryde, wice-dyrektor L. Stach, gospodarz chóru A. Babiński, wice-gospodarz A. Cordé. Kom. rewizyjna: W. Orłowski, dr. H. Sachs i E. Jork.

Wieluń. Prezes Wł. Kasiński, wice-prezes Białobrzzeski. Członkowie: dr. Domagalski, J. Nowiński, S. Parnowski, Bigoszewski, Łodziński, Twardowski, Grabiński. Komisja rewizyjna: Małatyński i Wolski.

Związek ziemian gubernji kaliskiej.

Rada: prezes Witold Romocki, wice-prezes T. Radoński, sekretarz I. Łaszczyński, H. Chrzanowski, F. Walewski, Z. Gościmski, M. Białecki; członkowie: I. Bąkowski, A. Dzierzbicki, B. Górecki, W. Karczewski, I. Kożuchowski, J. Łubieński, S. Maringe, L. Puławski, Z. Siemiątkowski, M. Stokowski, W. Wyganowski. Zarząd: K. hr. Kwilecki, B. Lissowski, K. Rymarkiewicz. Kom. rew. A. Gątkiewicz, J. Sulimierski, S. Tymieniecki, Delegaci powiatowi: pow. kal. S. Radoński, kol. W. Sokolnicki, Łęczycki (vacat), sieradzki K. Czarnowski, słup F. Chrzanowski, wiel. E. Łubieński.

Kaliskie Towarzystwo Rolnicze.

dom własny, ul. Szopena, zał. w 1905 r. Telefon 35. Powstało z syndykatu rolniczego; wpisowe 1 rb.

Rada: prezes W. Wyganowski, wice-prezes W. Romocki; członkowie: ks. W. Błaziński, Z. Gościmski, St. Radoński oraz prezesowie sekcji i towarzystw powiatowych i gospodarstwa kobiecego, Felicja Białecka, sekc. leśnej T. Doruchowski, sekc. hodowlanej F. Radoński, sekc. praw. ekonomicznej M. Radoszewski, składu rolniczego w Sieradzu St. Prądzyński, stacji doświadczalnej Łęczyckiej A. Werner, stacji doświadczalnej kolskiej: zarząd stacji doświadczalnej kolskiej T. Doruchowski, Z. Gościmski, I. Kożuchowski, L. Maringe, T. Puławski, S. Radoński, B. Wiland, sekr. i kierownik stacji W. Otfinowski. Towarzystw powiatowych: Kalisz dr. Chrzanowski, Konin J. Golcz, Wieluń J. Łubieński, Turek W. Orłowski, Sieradz Fr. Radoński, Słupca W. Karczewski, Koło I. Kożuchowski, Łęczyca Wł. Łebkowski.

Tow. rolnicze posiada agentury we wszystkich miastach powiatowych, oprócz Sieradza. Sklep tow. rolniczego w Kaliszu, otwarty codziennie od godz. 8-ej rano do 6-ej wieczorem, dom własny, ul. Szopena.

Sieradz. Sklep rolniczy. Dyrektor L. Laskowski.

Kółka powiatowe tow. rolniczego w gub. kaliskiej.

Kalisz. Prezes dr. Chrzanowski, zastęp. ks. Mrozowski, skarbnik S. Radoński, sekr. J. Łaszczyński. Członkowie: Witold Romocki i J. Dębowy.

Koło. Prezes I. Kożuchowski.

Konin. Prezes J. Golcz, zastęp. L. Puławski, skarb. ks. Kwieciński.

sekr. J. Sokołowski. Członkowie: Szymanderski i Wasilewski.

Łęczycza. Prezes Werner.

Sieradz. Prezes F. Radoński, wiceprezes ks. Borowy, skarbnik J. Kobierzycki, sekr. K. Walewski. Członkowie: Smigala i Sroczyński.

Stupca. W. Karczewski.

Turek. Zał. 4.9 1906 r. Prezes W. Orłowski, zastęp. ks. M. Grabowski, sekr. F. Szykora, skarb. T. Schner, czł.: Zaleski i Majda, zastęp. St. Mystkowski, A. Janczak; członek posiadający większą własność płaci rocznie 2 rb., mniejszej własności płaci 50 kop. rocznie. Członek kółka miejskiego opłaca 30 kop. rocz. skład. Całe kółko rolnicze płaci 2 rb. rocznie, jako członek.

Wieluń. Zał. 1907 r., czł. 48. Prezes I. Bąkowski. Skarbnik K. Kręski. Sekretarz St. Jakowicki.

Sekcja gospodarstwa kobiecego.

Przed trzema laty, przy zawiązywaniu się Towarzystwa Rolniczego w Kaliszu, powstała myśl stworzenia sekcji gospodarstwa kobiecego.

W tym celu zaproszono p. Białecką do zorganizowania sekcji i do ułożenia odpowiedniej ustawy i regulaminu. Ustawa, ułożona przez p. Białecką, została przyjęta i sekcja zawiązana, z udziałem 90 członków. Do zarządu wybrano: p. Białecką prezesową, p. Kurcewska wiceprezesową, p. Domaniewska sekretarką, p. Wyganowska skarbniczką. Człon. p. Chrzanowska, hr. Kwilecka, p. Suchorska.

Zadaniem sekcji jest praca zbiorowa na polu użytkowym i społecznym, wytworzenie łączności między kobietami dla ułatwienia celowej pracy i zapewnienia odpowiednich do tego środków—za pomocą: 1) zbierania się dla poruszania kwestji społecznych i gospodarskich przez odczyty i pogadanki; 2) zwiedzania wzorowo prowadzonych gospodarstw i ogrodów; 3) wobec braku wykwalifikowanej służby żeńskiej, zakładania fachowych szkół kobiecych i t. p.

Sekcja obejmuje działy następujące: 1) Oświaty ludowej, 2) Hygieny, 3) Wychowawczy, 4) Ekonomiczny, w zakres którego wchodzi: hodowla drobiu i trzody, mleczarstwo, gospodarstwo domowe, 5) Ogrodniczy i pszczelarski.

Fundusze sekcji: składki roczne członków rb. 3, z których 1 rb. idzie na korzyść Towarzystwa Rolniczego, pozostałe 2 rb. są przeznaczone na cele sekcji. Ogólne zebranie decyduje, jak składkami rozporządzić.

W pierwszym roku działalności wysłano ochroniarkę do szkoły p. Marciszewskiej w Warszawie. W 2-gim roku mają być wysłane 3 młode właścianki, córki gospodarzy, do szkoły w Mirosławicach.

Dla ułatwienia pracy zbiorowej i częstego spotykania i porozumiewania się, sekcja dzieli się na kółka powiatowe, zbierające się co miesiąc w domach prywatnych, lub miastach powiatowych.

„Kółka“ obierają swój specjalny zarząd, rozporządzają własnymi funduszami. Na dorocznym zebraniu sekcji gospodarstwa kobiecego przewodniczące kółek zdają sprawę ze swej działalności. Organizacja centralna służy tylko do wzajemnego porozumiewania się, w kółkach zaś organizuje się główna praca.

Działalność w tych ostatnich nie jest jednolita, zależna od miejscowych warunków; jedne obrały kierunek praktyczny, pragnąc podnieść gospodarstwo kobiece i zwiększyć dochodowość, zaprowadzają racjonalną hodowlę drobiu, sprowadzają jaja i osobniki rysowych sztuk.

Inne kółka, stosując się do miejscowych warunków i upodobań, starają się o podniesienie ogrodnictwa przez sprowadzanie objazdowych ogrodników, zapisywanie wspólnie nasion i cebulek kwiatowych, powiększanie pasiek pod systematycznym kierunkiem objazdowej pszczolarki. W ten sposób podnoszą produkcję swych ogrodów i zmniejszają znacznie wydatki na ich utrzymanie. Inne wreszcie kółka skierowały swą pracę na pole społecznej działalności.

Na ogólnem zebraniu sekcji zostało zawiązane Towarzystwo ogrodnicze. Założycielki zostały przyjęte, jako „Koło Kaliskie“ do towarzystwa ogrodniczego warszawskiego, składając 50 rb. rocznie, mają prawo uczęszczać na zebrania w Warszawie, zyskują pewien rabat przy nabywaniu nasion za niższą cenę, otrzymują ogrodnika objazdowego.

Towarzystwo ogrodnicze zaczęło swą działalność od zaaranżowania pogadank ogrodniczych na dorocznem zebraniu zimowem, w sposób popularny prowadzonych, aby nie tylko właścicielki ogrodów korzystać z nich mogły, ale też ogrodnikom prawdziwy przyniosły pożytek.

Zarząd kółka Kaliskiego: Przewod. M. Łaszczyńska, Kalisz, Stawiszkiński Przem., sekr. M. Romocka, Kamień, p. Kalisz, skarbniczka K. Wyganowska, Pietrzyków, p. Opatówek

Sieradzkiego: Przew. F. Białecka, Dębówka, p. Sieradz, sekr. J. Murzynowska z Stolca, p. Złoczew.

Wartkiego: Przew. Kurczewska, Zakrzew, p. Warta.

Szadkowskiego: Przew. L. Drecka, Bąki, p. Szadek.

Stupeckiego: Przew. Suchorzewska, Wola, p. Stupca.

Wieluńskiego: Przew. (vacat), sekr. M. Ciemniwska, Świątkowice, p. Lututów, skarb. K. Bąkowska, Skomlin, p. Praszka.

Kółka włościańskie w gubernji kaliskiej.

Powiat kaliski. Brończyn, st. p. Błaszki. Prezes (vacat).

Biskupice, st. p. Kalisz. Prezes L. Kreczunowicz, człon. 40, wiceprezes J. Wojtas, skarb. J. Wdowczyk, czł.: ks. J. Januszewski, Fr. Kowalski, P. Mania, J. Jerzyk.

Chełmce, st. p. Kalisz. Prezes Z. Łaszczyński, zastępca Picchota, sekr. J. Sokolnicki, skarb. J. Przepiórka, człon.: Polatyński, J. Woźniak, M. Jopek.

Dobrzec, st. p. Kalisz. Zał. 1 gr. 1906 r. Prezes St. Bronikowski, zastęp. Balcerzak, skarb. K. Król, zastęp. J. Dębowy, S. Sośnicki, M. Sołtyśiak, A. Niemiec.

Godziesze, st. p. Kalisz. Prezes St. Grabski, zast. ks. Kempski, sekr. Kostowski, czł.: J. Kaczorowski, Grobelny, Oleś, Wojtynia.

Jastrzębniki, st. p. Kalisz. Prezes H. Chrzanowski, zastęp. Szoltz, skarb. F. Walewski, sekret. W. Nowacki, członk.: ks. Brzeziński, Fingas, Popiołek.

Kamień, st. p. Kalisz. Prezes W. Romocki.

* Pokora i ofiara, ach! to jedyne skrzydła, któremi dusza ludzka wznieść się może w sferę skutecznej pracy, olbrzymiej siły i cudów dziejowych.

Kolanin, st. p. Kalisz, „Jutrzenka“. Prezes St. Doruchowski, zast. Poradowski, skarbn. Wielgorz, sekr. Tomczyk, czł.: Kaluźny, Radowicz.

Koźminek, st. p. Opatówek. Prezes Wyganowski, zastępca Mazurkiewicz, sekret. Emich, członk.: W. Pawlaczek, L. Roga, J. Nowakowski, M. Przyłski.

Opatówek, st. p. Opatówek. Prezes J. Chrystowski, zastęp. Chojnacki, skarbn. Łapsz, sekret. Pawelec, członk.: F. Jabłoński, R. Piechota, P. Barton.

Piątek Wielki, st. p. Stawiszyn. Prezes Z. Doruchowski.

Rajsko, st. p. Kalisz. Zał. 4 lut. 1906 r. Prezes W. Wyganowski

Tykadłów, st. p. Kalisz. Prezes St. Radoński.

Woleń, st. p. Błaszki. Prezes Gutowski.

Zborów, st. p. Kalisz. Prezes W. Garczyński.

Powiat kolski. Bierzwienna, st. p. Kłodawa. Prezes Wiland.

Białków, st. p. Koło. Prezes ks. Zieliński.

Bliźna, st. p. Koło. Prezes J. Śmiałowski.

Chełmno, st. p. Dąbie.

Dobrów, st. p. Koło. Prezes ks. Jurgilas.

Dzierżawy, st. p. Koło. Prezes J. Frączak.

Grzegorzew, st. p. Koło. Prezes ks. Tarczyński.

Janiszew, st. p. Koło. Prezes N. Sołkolnicki.

Kościelec, st. p. Koło. Prezes J. Szaniawski.

Kłodawa st. p. Koło. Prezes J. Piotrowski, zast. S. Kosmalski, sekr.

P. [Osowski.

Osiek, st. p. Koło. Prezes A. Łuszczewski.

Witów, st. p. Koło. Prezes ks. Grocholski.

Pow. koniński. Biskupice, st. p. Rychwał.

Chorznia. Zał. 17 lutego 1907 r., st. p. Konin. Prezes ks. Sobiepanek, zastęp. Frontczak, sekr. Kłopotowski, czł. W. Jaworski, W. Wrzosek, M. Tomczak.

Grzymiszew, st. p. Konin. Prezes L. Puławski.

Gostawice, st. p. Konin. Prezes Garczyński.

Kawnice, st. p. Konin. Prezes ks. Kwieciński.

Kramsk, st. p. Konin. Prezes ks. Maniewski.

Lubstów, st. p. Sompokro. Prezes B. Smulkowski.

Licheń, st. p. Konin. Prezes J. Szczyński.

Lisiec, st. p. Konin. Prezes ks. Zabłocki.

Natalja, st. p. Władysławów. Prezes B. Klimat.

Ratyń, st. p. Konin. Prezes St. Golec.

Russosice, st. p. Władysławów. Prezes L. Puławski.

Rychwał, st. p. Rychwał.

Stare miasto, st. p. Konin. Prezes ks. Ucieklak.

Ślesin, st. p. Kleczew. Prezes ks. Langier.

Tuliszków, st. p. Konin. Prezes L. Puławski.

Wyszyna, st. p. Konin. Prezes ks. Klimacki.

Pow. łęczycki. Batków, st. p. Piątek. Prezes J. Laskowski.

Bańdrzychów, st. p. Poddębice. Prezes ks. Hofman.

Błonie, st. p. Łęczyca. Prezes A. Wodziński.

Byszew, st. p. Kutno. Prezes J. Radoszewski.

Chwałborzyce, st. p. Dąbie. Prezes A. Orzechowski.

Dalików, st. p. Poddębice. Prezes A. Wardęski.

Gieczno, (Stądków), st. p. Piątek. Prezes A. Jankowski.

Grabów, st. p. Łęczycza. Prezes E. Jezierski.

Góra Bałurzykowska, st. p. Poddębice. Prezes dr. Mrowiński

Kozuby Średnie, st. p. Łęczycza. Prezes J. Nachtman, zastęp. Kowalczyk. Członkowie: Baranowski, Olczak, Bartniak, skarbnik Paciorek, Włodarz.

Leźnica Wielka, st. p. Łęczycza. Prezes K. Sliwiński.

Mazew, st. p. Krośniewice. Prezes W. Żakowski.

Parzęczew, st. p. Ozorków. Prezes M. Stokowski.

Poddębice, st. p. Poddębice. Prezes dr. Mrowiński.

Piątek, st. p. Piątek. Prezes F. Jaworski.

Siedlec, st. p. Łęczycza. Prezes J. Boeticher.

Sucha, st. p. Łęczycza. Prezes J. Śliwiński.

Tur, st. p. Poddębice. Prezes S. Wehr.

Topola, st. p. Łęczycza. Prezes J. Konarzewski.

Tum, st. p. Kutno. Prezes Radoszewski.

Wartkowice, st. p. Goszków. Prezes J. Smogorzewski.

Witonia, st. p. Łęczycza. Prezes T. Brudzyńska.

Pow. sieradzki. Brzeźno, st. p. Sieradz. Prezes ks. Gumowski.

Drużbin, st. p. Szadek. Prezes J. Kornacki.

Godynice, st. p. Warta. Prezes ks. Zychowicz.

Kliczków, st. p. Sieradz. Zak. 23 czerwca 1907 r. Prezes ksiądz

Rosiński.

Męka, st. p. Sieradz. Prezes T. Świnarski.

Rossoszyce, st. p. Warta.

Szadek, st. p. Szadek. Prezes K. Czarnowski.

Tubądzin, st. p. Warta. Prezes K. Walewski.

Uników, st. p. Złoczew. Prezes ks. Kamiński.

Wróblew, st. p. Sieradz. Prezes K. Walewski.

Złoczew, st. p. Złoczew.

Zadzim, st. p. Szadek. Prezes Jarociński.

Pow. słupecki. Cienin, st. p. Słupca. Prezes W. Karczewski.

Ciążeń, st. p. Słupca. Prezes ks. D. Tyszkiewicz.

Dłusk, st. p. Słupca. Prezes ks. Starkiewicz.

Grodziec, st. p. Rychwał. Prezes hr. Kwilecki. Sekr. L. Maciejowski, skarbn. K. Szeniszewski. Członkowie: J. Wróblewski, L. Mlicki, S. Swydrowski, J. Jakubowicz. Zastępcy: Wróblewski, A. Pawlak i J. Janiszewski.

Kleczew, st. p. Pyzdry. Prezes J. Chrzanowski.

Kołunin, st. p. Słupca. Prezes S. Karpiński.

Koszuty, st. p. Słupca.

Młodojowo, st. p. Słupca. Prezes dr. Gutowski.

Myśliborz, st. p. Golina. Prezes J. Suchorzewski.

Ostrowąż, st. p. Kleczew. Prezes ks. Karnkowski.

Piotrowice, st. p. Słupca. Prezes W. Gustowski.

Przewóz, st. p. Słupca. Prezes H. Mittelstaedt.

Skulsk, st. p. Kleczew. Prezes ks. Ciesielski.

Słupca, st. p. Słupca. Prezes dr. Gutowski.

Stawoszewek, st. p. Kleczew. Prezes J. Chrzanowski.

Wola, st. p. Słupca. Prezes Kryszak.

Wilczyn, st. p. Kleczew. Prezes Karnkowski.

Zagórow, st. p. Zagórow. Prezes Pęcherski, zastęp. N. Stawic i.

Członkowie: M. Stawic i, Andrzejak, Miłojajczyk, Biernacki, Janowski.

Trąbczyn, st. p. Zagórow. Zał. 1907 r. Prezes ks. Pęcherski.

Złotków, st. p. Kleczew. Prezes F. Chrzanowski

Powiat turecki. **Biernacice**, st. p. Uniejów. prezes Dzierzbicki, zast.

W. Mizera.

Balin. „Jutrzenka“ st. p. Uniejów. Zał. 3 maja 1907 r. J. Kowalski.

Boleszczyce, st. p. Dobra. Prezes L. Mirecki.

Chwałborzyce, st. p. Dobra. Prezes A. Orzechowski.

Dobra, st. p. Dobra.

Czepów, 1907 r. 2. Dmochowski, A. Drobkowski, M. Pasterski, T.

Karbowiak, J. Karolak, S. Białowski.

Lisków, 1907 r. Prezes ks. Błaziński.

Małanów, st. p. Turek. Zał. 25 lut. 1907 r. Czł. 28, po 30 kop. rocznie opł. Prezes Z. Kokczyński, sekr. i starb. i s. A. Keller, czł. E.

Rubaszko, F. Szyłora, J. Popielski, A. Kowalczykowski, Górski, Krystoforski.

Niemysłów, st. p. Uniejów. Zał. 1907 r. Prezes ks. St. Ławiński.

Michał Radoszewski, St. Ławiński, Andrzej Kałużny, Piotr Andrzejczak, Franciszek Madaj, naczelnik i sekretarz Andrzej Łukaszewski.

Ostrów, st. p. Uniejów. Prezes J. Sobczyński.

Pięcniew, st. p. Warta. Prezes ks. Wysocki.

Skępczniew, st. p. Dobra. Prezes W. Weil.

Tokary, st. p. Uniejów. „Jutrzenka“. Zał. 19 m. 1907 r., czł. 60.

Prezes i s. Koryci. Chmielewski, J. Łakomicki, czł. M. Wesolowski, L. Gracki, K. Mejda.

Uniejów, 1908 r., A. Tempowski.

Wielenin, st. p. Uniejów. Prezes Kaszyński.

Zakrzew, st. p. Warta. Prezes J. Kurcewski.

Zhyłczyce (Grodzisk), st. p. Dąbie. Prezes A. Orzechowski.

Ostrów Wartski, st. p. Warta. Prezes J. Kurcewski, zast. ks. Stan-kowski, sekr. A. Pławski, skarb. J. Buda, czł. W. Kalinka, T. Maciejewski, J. Marszałkowski.

Pow. wieluński. **Biała**, st. p. Lututów. Prezes J. Madaliński.

Bieniec, st. p. Wieluń. Prezes K. W. Kobylański.

Kraszewice, st. p. Giżyce. Prezes ks. Gumiński, zast. Jaszczyński, skarb. M. Głowinkowski, sekr. R. Maron.

Krzyworzeka, st. p. Wieluń. Prezes ks. Małachowski.

Lututów, st. p. Lututów. Vacat.

Mokrsko, st. p. Wieluń. Prezes ks. Hordjewicz.

Naramnice, st. p. Lututów. Prezes W. Magnuski.

Osiaków, st. p. Osiaków. Prezes ks. Michnikowski.

Rudlice, st. p. Złoczew. Prezes ks. Chrzanowski.

Rudniki, st. p. Rudniki. Vacat.

Śkomlin, st. p. Wieluń. Prezes ks. Kukulski.

Siemkowice, st. p. Działoszyn. Prezes ks. Gryglowski.

Sekelniki, st. p. Wieluń. Zał. lutego 1907 r. Vacat, zast. A. Wydmuch, sekr. M. Burzak. Członkowie: J. Maros, S. Nekodem, K. Lewiński i J. Swierkowski.

Walichnowy, st. p. Lututów. Prezes ks. F. Jasiński.

Spółki handlowo-rolnicze w gub. kaliskiej.

- Powiat kaliski. Kościelna Wieś, st. p. Kalisz. Prezes Kreczunowicz
 Kamień, st. p. Kalisz. Prezes W. Romocki.
 Opatówek, st. p. Opatówek. „Zgoda“. Prezes Linkc.
 Staw, st. p. Błaszki. Prezes ks. Widawski.
 Tłokinia, st. p. Kalisz. Prezes W. Chrystowski, zas. p. I. Chry-
 stowski, Szablewski, Górski, Trzęsowski; skarbnik p. K. Więclawski, sekre-
 tarz p. Paprzycki, gosp. społ. p. Olejnik, komisja rewizyjna: ks. Perliński,
 I. Gościński, Perskowicz.
- Powiat kolski. Dąbie, st. p. Dąbie.
 Koło, „Spójnia“.
- Posoka, prezes p. Nieznański.
- Powiat koniński. Chorzeń, st. p. Konin. Zał. 1906 r. Prezes S. A.
 Kłopotowski.
- Gadów, st. p. Rychwał. Zał. 2 sierp. 1905 r.
 Grabienice, st. p. Rychwał. Zał. 1905 r. Prezes ks. Stawicki.
 Kramsk, st. p. Konin. Zał. 1903 r. Prezes ks. Maniewski.
 Ratyń, st. p. Konin. Zał. 1903 r. Prezes Golcz.
 Smaszew, st. p. Turek. Prezes B. Lisowski.
 Tuliszków, st. p. Konin. Zał. 1906 r. Prezes L. Puławski.
 Pow Łęczycy. Parzęczew, st. p. Ozorków. Prezes M. Stokowski.
 Piątek, st. p. Piątek. Prezes Jaworski.
 Tur, st. p. Poddębice. Prezes S. Wehr.
 Wartkowiec, st. p. Łęczycy. Prezes K. Smogorzewski.
 Witonia, st. p. Łęczycy. Prezes Brudzyński.
 Siedlec, st. p. Łęczycy. Prezes Boeticher.
 Topola Królewska, st. p. Łęczycy. Prezes Konarzewski.
 Powiat sieradzki. Gruszczyce, st. p. Błaszki. Prezes ks. Frąckiewicz.
 Szadek, st. p. Szadek. Prezes Czarnowski.
 Wróblew, st. p. Sieradz. Prezes F. Radoński.
 Złoczew, st. p. Złoczew. Prezes ks. Borowy.
- Powiat słupecki. Cienin, st. p. Słupca.
 Grodziec, st. p. Rychwał. Prezes hr. Kwilecki.
 Mieczownica, st. p. Słupca. Prezes M. Chrzanowski.
 Pyzury, st. p. Pyzdry. Prezes ks. Grodek.
 Skulsk, st. p. Kleczew. Prezes ks. Ciesielski.
 Szymanowice, st. p. Pyzdry. Prezes M. Szarzyński.
 Trąbczyn, st. p. Zagórów. Prezes ks. Wtorkiewicz.
 Wola, st. p. Słupca. Prezes M. Suchorzewski.
 Zagórów, st. p. Zagórów. Prezes Z. Chełmski.
 Złotków, st. p. Kleczew. Prezes F. Chrzanowski.
- Powiat turecki. Ciepeliów, st. p. Warta. Prezes ks. Bliziński.
 Cielce, st. p. Warta. Prezes Nowacki.
 Goszczanów, st. p. Warta. Prezes ks. Przeddziecki.
 Jeziorsko, st. p. Warta; prezesowa Kurcewska.
 Lisków, st. p. Ceków; prezes ks. Bliziński.
 Malanów, „Pomoc“; 1907 r.
 Miłkowiec, st. p. Dobra, 1907 r.; prezes ks. Łozłński.
 Skęczniew, st. p. Dobra. prezes Weil.

Strzałków, st. p. Ceków; prezes ks. Bliziński.

Szadów, st. p. Turek. Zał. 2 marca 1906 r. Człon. 93, wkładów 11,08,50 kop. Zarząd: prezes M. Grabowski, zastępca A. Kasprzak, skarbnik J. Majda, sekretarz A. Majda. zarządzający sklepem Sarbak.

Turek, st. p. Turek. Zał. 1 stycznia 1906 r. Do 1 stycznia obrotu 1997 rb. Czł. 21. Wkładów 750 rb. Zarząd: prezes ks. Grabowski, zastępca L. Kowalski, skarbnik I. Zakolski, sekretarz B. Swierczyński, zarząd. sklep. F. Zakolski.

Balin, Dominikowice, Lipnica, Jankowice i Groblice: (jedno kółko „Jutrzenka“.

Turkowice, st. p. Turek; prezes ks. Grabowski.

Ustków, st. p. Warta; prezes Tymowski.

Uniejów, st. p. Uniejów. Spółka rolnicza „Oszczędność“, zał. 1904 r. Udział 10 rb. Zarząd: prezes Władysław Dzierzbicki, sekretarz Jan Kołodziejski, kasjer ks. Tomasz Bukowski. Istnieje od 1904 roku, na zasadzie aktu rejentalnego z d. 26 lutego 1904 r. za № 199.

Uniejów, od 8 czerwca 1907 r. Udział po 5 rb. Udział 55 rb. Prezes ks. F. Jaroszewski, sekr. Gołembiński.

Powiat wieluński. Działoszyn, st. p. Działoszyn. Prezes ks. A. Buchowski, czł. S. Pytlewski, J. Stybiński.

Skomlin, st. p. Praszka. Prezes ks. Kukulski, czł. I. Bąkowski.

Wójcice, st. p. Bolesławiec. Prezes ks. A. Witułski, czł.: S. Witkowski, K. Cichecki, W. Grabarz.

Kościelna Wieś Prezes L. Kreczunowicz, wicepr. i skarb. ks. J. Januszewski, kom. rew.: L. Karłowski, J. Zawada, J. Grabarek, J. Musiak, J. Chwilczyński.

Spółki udziałowe.

Kalisz, „Ognisko“ (sklep spożywczy), Wrocławskie Przedmieście. Zarząd: J. Nowakowski, J. Cieślak, S. Jaskólski, H. Kościelak, J. Banasiak. Kandydaci: W. Modzelewski, A. Michalski. Kom. rew.: J. Radwan, S. Odzimski, W. Woszczyński, St. Rappak, L. Kindler.

Uniejów. Sklep spożywczy „Oszczędność“: ks. Feliks Jaroszewski, wice-prezes Henryk Tschirschnitz i Głębecki i Michał Jaroszewski, Jan Kołodziejski, Adam Świtalski, Antoni Borzęcki, Stanisław Andrzejewski, Michał Kukuła, Franciszek Ignaczak.

Koło. Sklep spożywczy „Spójnia“, założony 1906 r. Obrót roczny 27,000 rb. Zarząd: prezes ks. F. Narkiewicz; czł.: Šuppert, Mrożewski, Andrysiewicz, Ciepły, Mi-olajewski, Piotrowska.

Księgarnia udziałowa, pod firmą Z. Piotrowskiej. Zał. 1906 r. Zarząd: dr. E. Kiernożycki, Z. Piotrowska, M. Bętkowska, K. Orzeszko, L. Mrożewski.

Sklep udziałowy szewcki, założ. 1905 r. Czł. 160. Obrót roczny 28,575 rb. Zarząd: Prezes ks. E. Narkiewicz, czł.: Sobczyński, Wojciechowski, Wyrowski, Gustowski i Gajewski; kasjer Kropidłowski.

Wieluń, „Nadzieja“. Prezes Walichnowski.

Straż ogniowa w Kaliszu

(Nowy Rynek, dom własny).

Najstarsze w kraju towarzystwo przeciw-pożarne, zorganizowane przez Roberta Puscha, rozpoczęło swą działalność dnia 5 listopada 1863 r., uzyskało zatwierdzenie Władz w 1864 roku.

Liczy w swym składzie członków honorowych 7, dożywotniego ofiarodawcę 1, członków ofiarodawców 145, rzeczywistych 250, orkiestra składa się z 22 członków. Składka roczna dla członków czynnych—rzeczywistych wynosi rocznie rb. 1, dla ofiarodawców rb. 3.

Zarząd stanowią: E. Repphan—prezes, B. Bukowiński—naczelnik, Z. Mrowiński—zastępca naczelnika, I. Drygas—skarbnik, F. Harnisz—sekretarz, E. Hilchen—gospodarz, Dr. Merke, B. Hindemith, K. Mystkowski, E. Zachert, W. Biedrzycki, A. Wendt

Straże ogniowe w gub. kaliskiej.

Pow. kaliski. Błaszki. Zał. 1899. Prezes J. Kreczunowicz. Członkowie: Janiszowski, ks. Kruczkowski, B. Gutowski, S. Lissowski. Naczelnik Arnold. Sekr. Dr. Jaroszewski.

Dobrzec. Zał. 9.5 1907. Prezes St. Bronikowski ze Szczypiorna, naczel. Łaszczynski z Słisławic.

Staw. Zał. 4 lipca 1907. Prez. W. Niemojowski, zast. ks. Widawski. Czł.: Krzyżanowski, Tiszer, Gosławski, skarb. Piechota, sekr. Pawłowski, naczel. Murzynowski.

Opatówek. Zał. 1905. Prezes Nitsche, naczeln. Korejwo, pomocn. Pawelec i Ordziński.

Stawiszyn. (Pow. kaliski). Prezes dr. Z. Dukalski, naczel. Herbst.

Iwanowice. (Pow. kaliski), zał. 1899 r. Prezes W. Bogdański, naczelnik Milke.

Kościelna Wieś. Prezes L. Kreczunowicz, naczeln. Ludomir Karłowski, zast. F. Staszewski, gosp. lokatu T. Świątły oddziałowi: J. Grabarek, J. Sołtysiak, J. Kąkolewski.

Koźminek. (Pow. kaliski). Prezes W. Wyganowski, naczelnik Wyganowski.

Koło. Zał. 1882 r., czł. 320. Prezes A. Nowiński, naczelnik A. Rojewski. Zarząd: C. Freudenreich, W. Konopacki, Kaliński, Z. Rydzewski i Piaskowski.

Kłodawa (pow. kolski). Zał. 1902 r. Prezes K. Niesiołowski, naczelnik Cygański

Łąbie (pow. kolski). Prez. Orzechowski, nacz. Matuszewski.

Sompolno (pow. kolski). Prezes Serkuczewski, naczelnik Chruszczewski.

Łęczycza. Założona 1575 r. Członk. 164. Prezes Cuevas, naczelnik Z. Gryżalski.

Ozorków (pow. łęczycki). Założ. 1899 r. Prezes Weingaertner, naczelnik Podmieński.

Podąbice (pow. łęczycki). Założ. 1901 r. Prezes N. Zakrzewski, naczel. Spodenkiewicz.

Grabów (pow. łęczycki). Zał. 1901 r. Prezes Mackiewicz.

Piątek (pow. łęczycki). Prezes J. Łoskowski, naczelnik A. Bronikowski.

Golice (pow. łęczycki). Prezes S. Wehr.

Sieradz Zał. 1876. Prezes T. Rembowski.

Zduńska-Wola (pow. sieradzki). Zał. 1878 r. Człon. 150, honor. 1. Roczna składka 3 rb. Naczeln. W. Michalski, skarba. A. Rathe, sekretarz S. Libiszowski.

Warta (pow. sieradzki), zał. 1881 r. Prezes H. Łuniewski.

Złoczew (pow. sieradzki). Prezes M. Białecki.

Szadek (pow. sieradzki), zał. 1896 r. (vacat).

Słupca. Założ. 1893 r., składka 3 rb. Zarząd: prezes M. Suchozrewski; członkowie: Z. Młodkowski, Fr. Hermann, I. Paprocki, J. Todesco skarbnik i M. Cieluch—sekretarz. Naczelnik straży dr. Br. Gutowski, pomocnik F. Trębaczewicz. Dowódcy: I-go oddziału Fr. Raucht, II-go — Fr. Herman, III-go — St. Węgliński, IV — I. Tyliś.

Pyzdry (pow. słupecki). Zał. 1900 roku. Prezes Chruścielski, naczelnik Kron.

Zagórów (pow. słupecki). Zał. 1900 r. Prezes ks. Pęcherski, naczelnik dr. Lidmanowski.

Kleczew (pow. słupecki). Założ. 1903 r. Wysokość składki od 50 kop. do 5 rb. Członkowie: dr. Rostkowski, dr. Gruchalski, I. Latosiński, J. Franczyk, J. Zabierek, St. Magielski.

Szymanowice (pow. słupecki). Naczelnik Andrzejewski.

Wieluń. Zał. 1877. Prezes dr. St. Domański, naczelnik K. Biało-brzeski, pom. A. Twardowski, sekretarz K. Nekrasz, St. Molatyński.

Działoszyn. Prezes W. Karwasiński, nacz. S. Pytlewski, pomocnik J. Zalewski.

Łututów (pow. wieluński), założ. 1903 r., członków 140. Prezes (vacat), naczeln. W. Świetliński, pom. F. Rawicki.

Wieruszów. (pow. wieluński). Prezes S. Kapliński, naczelnik Ginter, pom. M. Łączkowski, T. Tymiński.

Osiaków, (pow. wieluński). prezes A. Pilaski, naczelnik J. Błażejewski, pom. Jabłoński.

Ożarów, zał. 1908 r. Prezes ks. Tański, nacz. Stańczak.

Bolesławiec, (pow. wieluński), zał. 1901 r. Prezes H. v. Rappaport, naczelnik H. Ostrzycki.

Praszka (pow. wieluński). Prezes W. Sopoćko, naczelnik Łucki, pom. L. Wagner.

Turek. Zał. 14 września 1874 r. Zarząd: T. Szawłowski, S. Mystkowski, W. Waberski, F. Kaczorowski, J. Erentraut. Naczelnik R. Hübner, Rekwizytor G. Klotz. Komisja rewizyjna: Dr. E. Mader, A. Bursze, W. Kaczorowski. Wartość szopy, narzędzi i umundurowania ogólnie rb. 7732. Członków honorowych 5, ofiarodawców, płacących po rb. 3 rocznie — 45. Członków czynnych, płacących po 20 kop. rocznie — 173, dochód wynosił w 1906 r. 317 rb. 51 k., rozchód 287 rb. 84 k., pozost. 230 rb. 67 k.

Lisków. Zał. 1908 r. Zarząd: prezes ks. W. Błiziński, członkowie: J. Radwan, P. Nowakowski, ks. A. Pabich, Janiak; Naczelnik W. Mazurkiewicz, pom. nacz. St. Trypowski.

Ciepłej pracy wszelkiej,
Dziś na nas przyszedł dzień;
Musim być jak kropecki,
Co złością głazy skał.

(Miriam-Przesmycki).

Uniejów. Zał. 1 września 1899 r. Naczelnik W. Pawłowski, rekwizytor B. Gibaszek. Członkowie zarządu: J. Kołodziejski, H. Tschirschnitz. Komisja rewizyjna: W. Tarnicki, P. Bądowski, W. Albin. Członków ofiarodawców, t. j. opłacających po rb. 2 roczni, w roku 1906 było 8. Członków czynnych, t. j. opłacających po 20 kop. kwartałnie—70. Wartość szopy i narzędzi rb. 800.

Niewiesz. 21.5 1905. Prezes R. Zakrzewski. Czł. zarządu: W. Kaźmierczak, W. Lewandowski, W. Jakiewicz. Naczelnik A. Kowalski, pomocn. nacz. G. Tylki, rekwizytor S. Zych. Członków honorowych 6, rzeczywistych 32. Wartość szopy i narzędzi rb. 575.

Niemysłów. Zał. 1907 r. M. Radoszewski, S. Łamiński.

Dobruż. Zał. 1903 r. Prezes W. Skórzewski, wice-prezes A. Titow. Naczelnik W. En t

Konin. Zał. 1874 r. Prezes W. Żywanowski, naczeln. L. Reymond. Członkowie: W. Drygas, K. Mauzin, L. Gaiłowicz, E. Gaiłowicz, A. Laube, R. Kobylński. 120 członków.

Rychwał (powiat omiński). Zał. w 1901 r. Człon. 60. Prezes L. Mamroth, nacz. Jul. Zawadzki, czł. zarządu: Fr. Kranz, S. Wiprzycki, Porulski.

Golina, pow. koniński. Zał. w 1903 r. Członków 50. Prezes J. Suchorzewski, nacz. Bruno Brzozowski.

Slesin, pow. kon. Prezes ks. J. Langier, naczelnik W. Wiśniewski, pomocnik Al. Fligieli.

Władysławów, pow. kon. Prezes L. Puławski, nacz. J. Marszel, czł. zarządu: Kołodziejski, Lewandowski, Sacha. Członków 60.

Stowarzyszenie narodowe kobiet polskich gub. kaliskiej.

Kalisz. Zał. 1 lipca 1906 r. Przewodnicząca M. Parczewska, zast. J. Janowiczowa, sekr. M. Mystkowska, skarbn. M. Pstrokońska, gos. lokalu W. Ołowa. Członkinie: P. Bryndzosa, S. Bartoli, M. Krakus, A. Pełzucka, A. Dąbrowska, M. Sturmovna, E. Żywanowska. Do komitetu sądu polubownego, załatwiającego wszelkie spory wynikłe pomiędzy pracownicami a pracodawcami, należą panie: H. Kożuchowska, Ancowa, Z. Morzówna, S. Kurcewska, W. Szejdrówna, J. Grzegorek, J. Olszewska. Komisja rewizyjna: M. Mjanowska, J. Rejmanowa, Z. Zieleniewska, zastępc. kom.: Kęsikowska, J. Mystkowska. Zastępc. biorą udział na posiedzeniach komitetu. Człon. 300.

Kalisz. Towarzystwa „Jedność“ pracowników dr. żel. warsz.-wied.

Zał. 15 lutego 1907 roku. Koło 44. Zarząd: prezes W. Jabłoński, zastępca J. Kędziński, skarbn. M. Haraszewski, buchalter M. Sikorski, sekr. E. Sobczyński. Członkowie: dr. M. Ka przak, D. Wojdak, A. Piwiec.

Tow. utrzymuje szkołę 1-klasową. Nauczyc. J. Piotrowska, J. Szperling; opiekunki szkoły: Z. Rabek, A. Jabłońska.

Jak obraz święty w mieszkalnej komnacie,

Uświęca miejsce, Boga przypomina:

Tak matka zasnęła w ciele swych majestacie,

Jest częścią obrazem w domu swego syna.

(W. Fedorowicz).

Polski Związek Zawodowy Drukarzy, Odlewaczy czcionek i pokrewnych zawodów w Warszawie.

Filja w Kaliszu. Założona 1 listopada 1907 roku. Członków 24. Główny Zarząd w Warszawie, ulica Kopernika № 42. Pełnomocnicy na Kalisz i gubernję kaliską: prezes St. Rappak, J. Leśniak — skarbnik i E. Działoszyński — sekretarz.

Stowarzyszenie rzemieślników chrześcijańskich pod wezwaniem św. Józefa.

Zał. 22 wrześ. 1907 r. Zarząd: prezes S. Herbich, zast. G. Michael, skarb. Ant. Tarchalski, sekr. I. Sikorski, gosp. lokalu Ziomek, czł.: M. Wittich, S. Kaczmarek, W. Biedrzycki, A. Mazurek, Fr. Dąbrowski, J. Drygas, A. Tarchalski, Fr. Kapitaniak, A. Ziomek, K. Łuczak, S. Kru-szyński, T. Pałęcki, S. Janusiewicz, K. Nowicki, R. Szmit, A. Jarmużyński, W. Ismer, J. Kicol, I. Jędraszak, Br. Marszel, J. Krzewski, W. Stawicki.

Stowarzyszenie robotników chrześcijańskich w gub. kaliskiej.

Kalisz. Dnia 10 marca 1907 r. nastąpiło otwarcie Stowarzyszenia robotników chrześcijańskich „Ognisko“. Siedzibą „Ogniska“ jest Kalisz (ul. Wrocławska 22). Stowarzyszenie ma prawo otwierania w gubernji kaliskiej filji i oddziałów, których stosunek do Stowarzyszenia określi ogólne zebranie.

Celem Stowarzyszenia jest: podniesienie stanu robotniczego pod względem religijno-moralnym, społecznym, materialnym i narodowym. Członków liczy Stowarzyszenie do obecnej chwili 486. Zarząd składa się z 12 członków i patrona, którym jest ks. J. Nowicki. Ogólne zebranie wybiera komisję balotującą i rewizyjną. Pierwsza składa się z 7, druga z 5 członków. Członkami zarządu są: A. Wendt, I. Cichy, J. Raszewski, J. Nowakowski, S. Hepner, W. Dymalski, S. Jaworski, A. Antczak, J. Matczak, F. Bartosiewicz. Komisję balotującą stanowią: S. Janusiewicz, F. Harnysz, A. Ławnikanis, A. Wilczura, T. Cieślak, K. Otorowski, M. Dybczyński. Kom. rew. stanowią: J. Radwan, W. Woszczyński, S. Rappak, L. Kindler, A. Kępiński.

Koło. Legał. 11.1 1907. Przy nim kasa chorych, kasa pogrzebowa, kasa pożyczkowa. Prezes A. Andrysiewicz, założyciel ks. W. Potrzebski. Składka miesięczna 20 kop.

Łęczycza. Patron ks. Kantorski; prezes Zalewski. Składka miesięczna 25 kop.

Oddział Polskiego Związku nauczycielskiego w Łęczycy.

Zał. 28 lipca 1907. Prezes W. Wróblewski, skarbnik W. Michalski, sekretarz E. Brzozowski. Delegaci: S. Barański i S. Paliński.

Związek kobiet polskich w Sieradzu.

Prezesowa H. Podciechowska, zastępczyni E. Ratajewicz, sekretarka J. Sokołowska, skarbniczka L. Rudolf. Zał. 1906 r.

Związek kobiet w Zduńskiej Woli. Zał. 1906 r.

Człowiek, który nie duszą żyć nie umie, jest niewolnikiem wszystkich ciał udręczeń.
(J. I. Kraszewski).

Tow. wzajemnej pomocy robotników, pracujących w Zduńskiej Woli w fabr.
S. Szepa 1907. Tow. subjektów handlowych 1907.

Redakcje w Kaliszu.

„Gazeta Kaliska-Kaliszanin“ — organ ziemi kaliskiej — wychodzi rok XVI. Prenumerata 6 rb. rocznie, 3 rb. półrocznie, 1 rb. 50 k. kwartalnie. Redaktor Józef Radwan. Marjańska № 10.

Publiczna Biblioteka w Kaliszu im. Adama Mickiewicza.

Założona 10 czerwca 1908 r., otwarta codziennie od 9 rano do 12, od 2 do 9 wieczór; w niedziele i święta od 2—9 wieczór. Posiada 7 tysięcy tomów. Prezes K. Rymarkiewicz, zast. dyrektor W. Kokowski, sekr. prof. T. Lech, skarb. W. Lesser; opiekunki: F. Łączkowska, Z. Suchorska; członkowie: prof. J. Dąbrowski, ks. Jasiński, M. Gałczyńska, M. Parczewska, ks. Sobczyński, Z. Suchorska, F. Rymarkiewicz, E. Żywanowska.

Biblioteki i Czytelnie w gub. kaliskiej.

Wieruszów, pow. wieluński. Prezes dr. Wiedyskiewicz.

Łęczycza. Założona 1908 r. Prezes Jędrzejewski, skarb. Korejwo.

Koło. Założona 1907 r.

Muzeum w Kaliszu, ul. Łazienna, dom p. Essego.

Członkowie: prezes ks. kan. Sobczyński. wice-prezes S. Tymieniecki, sekr. prof. Westfal, skarb. F. Rymarkiewiczowa, członk. E. Bohowiczowa, H. Chrzanowski, prof. Giller, A. Gościmska, E. Gross, ks. W. Jasiński, J. Kobierzycki, M. Parczewska, J. Radwan, prof. Rejman, W. Romocki, K. Wyganowska.

Towarzystwo cyklistów

Kalisz, Aleja Józefiny, założone w r. 1892. Składka roczna 6 rb.

Członków 100.

Zarząd: prezes (vacat), wice prezes M. Batkowski, sekretarz S. Orzeł, zastępca E. Zachert, skarbnik W. Boretti, zastępca R. Drygas, kapitan K. Mystkowski, wice-kapitanowie: F. Deutschman i J. Polaski; gosp. sali: Br. Bukowiński, St. Janowicz, J. Korycki.

Towarzystwo wioślarskie w Kaliszu.

Klub. Ul. Wrocławska № 18, tamże siedziba Zarządu.

Zarząd Towarzystwa:

1. **Komitet**. Prezes J. Dąbrowski, wice-prezes St. Bobiński, naczelnik (vacat), sekretarz E. Sikorski, skarbnik W. Staszewski, gospodarz Przystani L. Roliński, członkowie komitetu: W. Biedrzycki, St. Cygański i W. Szyszczyński.

2. Komisja sportowa: J. Radwan, A. Gawecki, J. Szlekys.
3. Delegacja sternicza: J. Prendowski, L. Laskowski, F. Kupczyński.

Towarzystwo wioślarskie w Koninie.

Prezes W. Żywanowski, wice-prezes Drygas, kapitan E. Świtalski.

Chór kościelny.

Chór przy kościele św. Mikołaja egzystuje od 1892-go roku, członków czynnych 40. Prezes ks. kan. J. Sobczyński, dyrektor J. Herbich, gospodarz St. Rappak, członk. komitetu: F. Herbich, A. Went, St. Kuczmarek i St. Jaworski.

Towarzystwo opieki nad zwierzętami w Kaliszu.

Założone 1894 r. Członków rzeczywistych 23, honorowych 4.

Zarząd: prezes A. Krajewski, wice-prezes sędzia Mikołajewski, sekretarz dr. Zucker.

Towarzystwo utrzymuje dwie lecznice dla zwierząt: w Kaliszu i w Kole.

Oddział Towarzystwa abstynentów.

Działoszyn. pow. wieluński, „Przyszłość“. Prezes M. Karwasińska, sekretarz F. Kuligowski.

Koło polskiego związku zawodowego ogrodników.

Turek. Otwarte 2 listopada 1907 roku, z twierdzone 21 września 1907 r., członków 37. Zarząd: M. Ziarnowski skarbnik, I. Sanigórski delegat i S. Siwiński sekretarz.

Kaliski oddział polskiego Tow. krajoznawczego.

Prezes St. Baron Graeve, wice-prezesi: St. Bzowski i J. Radwan, sekretarz Rutkowski, skarbnik i kustosz; człon.: F. Bruśnicki i J. Dąbrowski.

Agenty w Kaliszu.

Agentura główna tow. ubezpieczeń „Rosja“, St. Bobiński, plac św. Józefa № 6.

Tow. „Jakor“, „Snop“ i „Gradobicie wzajemne“, Dziewulski i Arnold, Aleja Józefiny, dom d-ra Drozdowskiego.

Gubernialna agentura „Pierwszego rosyjskiego towarzystwa ubezpieczeń“ L. Żywanowski, ul. Sukienicza № 12.

„Warszawskie tow. ubezpieczeń od ognia“, „Rosyjskie tow. ubezpieczeń kapitału i dochodów“, tow. „Pomoc od wypadków szymb i kradzieży z włamaniem“ R. Mrozowski, ul. Ś. Stanisława, dom Mystkowskiego.

Agenty celne dr. żel. warsz.-wied. Aleja Józefiny, tel. 121.

Cechy rzemieślnicze w Kaliszu.

Felczerów—starszy Janowicz, podstarszy—Szwarc. Szewców—starszy Wodziński, podstarszy—Sikorski. Czeladzi szewskiej—starszy Cichy,

podstarszy—Kowalski. Krawców—starszy Mazurek, podstarszy—Szczepaniak. Tokarzy—starszy Langner, podstarszy—Gutman. Prekarzy—starszy Michalski, podstarszy—Schmidt. Rzeźników—starszy Jarmurzyński, podstarszy—Bartowiak. Stolarzy—starszy Markowski, podstarszy—Helmeister. Ślusarzy—starszy Roliński, podstarszy—Michael. Kowali—starszy Hübner, podstarszy—Łuczak. Młynarzy—starszy Handke, podstarszy—Dymalski. Malarzy i pozłotników—starszy Janusiewicz, podstarszy—Machowski. Hafciarzy—starszy Kunig, podstarszy—Witych. Czeladzi—starszy Jedrasiak, podstarszy—Zborowski. Tasiemników—starszy Szner. Mularzy—starszy Tomaszewski, podstarszy—Łuczak. Cieśli—starszy Nagadalski, podstarszy—Łuczak. Tapicerów u czeladzi—starszy Łączyński, podstarszy—Grendowicz. Zdunów—starszy Raabe, podstarszy—Matuszkiewicz. Siodlarzy—starszy Skórzewski, podstarszy—Józef Bogacki.

Przemysł w gub. kaliskiej.

Fabryki haftów w Kaliszu.

Ader, ulica Nowa 399, hafty, zał. 1900 r., prod. 66,000.

Czosnowski, hafty, zał. 1894 r., prod. 12,000.

Danciger, Aleja Józefiny, hafty, zał. 1898 r., obr. 120,000.

Esenberg, ul. Nowa 425, zał. 1886 r., ob. 100,000.

Fraenkel, Aleja Józefiny, koronki, wstawki i hafty, zał. 1886 r., ob. 300,000.

Geber Hendles, hafty i koronki, zał. 1900 r., 18,000.

Jarecki, hafty i rękawiczki niciane, zał. 1886 r., 45,000.

Kindler i Ska, koronki, hafty i kołnierzyki, zał. 1903 r., ob. 60,000.

Krauze, koronki i hafty, zał. 1890 r., ob. 80,000.

Juljusz Kunig, hafty i koronki, zał. 1905 r., prod. 40,000.

Maisner, hafty białe, kolorowe, koronki jedwabne i wełniane, zał. 1880 r., ob. 200,000.

Makower, haftowane hustki, kołnierze i koronki, ob. 90,000.

Markowski i Natanson, ul. Dobrzecka, zał. 1891 r.

Perle, ul. Szopena, koronki i hafty, założ. 1886 r., ob. 19,700.

Polacz, koronki i hafty, zał. 1886 r., ob. 65,000.

Weyer Braendli „Helvetia“ Dobrzec.

Wołkowicz Vengarten, koronki i hafty. **Zawadzki W.**, hafty, bluzki damskie i kołnierzyki haftowane.

Fabryki pończoch i trykotarzy w Kaliszu.

Holtz Markus i Ska, fabryka pończoch, zał. 1890 r., Obrót 100,000 rb.

Skowron, Grünfeld i Ska, wyroby: kamizetki, serdaki, halki, kamasze, rękawiczki, zał. 1899 r., ob. 100,000 rb.

Mameiok i Danziger, fabryka pończoch, zał. 1892 r., obr. 33,000 rb.

Tkalnie wełny w Zduńskiej Woli.

Aarlet, tkalnia wyrobów wełnianych i półwełnianych, zał. 1863 r., obrót 200,000 rb.

B. Bocheński, tkalnia mechaniczna, zał. 1899 r.

F. Böhnke, tkalnia mechaniczna, zał. 1892 r., ob. 24,400 rb.

Cohn D., tkalnia, zał. 1894 r., ob. 600,000 rb.

Feldman i Ska, tkalnia, zał. 1893 r., ob. 500,000 rb.

Gelbarth M., tkalnia wełny, zał. 1895 r., ob. 9,400 rb.

Karnowski T., tkalnia ręczna i mechaniczna, zał. 1899 r., ob. 300,000 rb.

Koł S., tkalnia wełny, zał. 1899 r., ob. 25,600 rb.

Paryser A., tkalnia mechaniczna, zał. 1898 r., prod. 15,000 rb.

Scheps, tkalnia wełny, zał. 1862 r., ob. 500,000 rb.

Szet i S ka, fabryka wyrobów wełnianych, zał. 1885 r., ob. 475,000 rb.

Warszawiak M., tkalnia wełny, zał. 1898 r., ob. 15,800 rb.

Janiszewica, p. **Zduńska Wola**, ob. 6,700 rb.

Ozorków. **Bugajski i Parzenczewski**, tkalnia, zał. 1890 r., ob. 293,700 rb.

Rubinowicz R., tkalnia ręczna, zał. 1889 r., rocz. prod. 29,100 rb.

Waldman Sz., tkalnia ręczna, zał. 1875 r., ob. 100,000 rb.

Fabryki aparatów miedzianych i odlewnie w gub. kaliskiej.

Kruszyński L., Stawiszyńskie Przed., wyroby aparaty gorzelnicze; urządzenia dla fabryk cukru i browarów, prod. 25,000

Konin. **K. Czajczyński**, maszyny, aparaty do gorzelnii, rury miedziane.

Fabryka bronzowych wyrobów.

Holger M., ul. Nowa, zał. 1892 r., fabryka lichtarzy do machin, szlifowania metali.

Fabryka tkanin metalowych w Kaliszu.

J. Kardoliński, wyroby: siatki, druty, tkaniny metalowe, zał. 1870 r.

Fabryka odlewnia metali.

Kalisz. **Fibiger R.**, ul. Garniearska, zał. 1896 r., prod. 15,000.

Fulde, Nowy Świat 527, zał. 1878 r.

Fabryka zegarków w gub. kaliskiej.

Wieruszów (pow. wieluński). **N. Rosenfeld**, fabryka zegarków kieszonkowych, zał. 1896 r., roczna produkcja 71,200 rb.

Przędzalnie i fabryki wyrobów bawełnianych w gub. kaliskiej.

Ozorków. **Schlösserowskie Akcyjne Towarzystwo**, wyroby: płótna w różnych gatunkach, madapolany, batysty,

barchany, bielizna stołowa, ręczniki, chustki do nosa. Zał. 1895 r.

Obrót roczny 1,700,000 rb.

Turek. **Reinhold Szeffel**, wyroby: płócienka bawełniane na suknie, fartuchy

A. Hübler, tkalnia wyrobów bawełnianych, zał. 1882 r., obrót roczny 20,300 rb., warsztatów 20.

Lisków. płócienka, zał. 1904 r.

Zduńska Wola. **J. Chenke**, wyroby bawełniane, zał. 1889 r., ob. 3,400 rb.

A. Kuske, wyroby bawełniane, zał. 1891 r., obr. rocz. 3,800 rb.

Łódź. **Silberstein**, wyroby bawełniane, zał. 1896 r., obr. 13,100 rb.

Tow. Samuel, wyroby kanwowe i bawełniane, obr. rocz. 5,400 rb.

O. Sznajder, wyroby bawełniane na fartuchy, zał. 1893 r., ob. 7,500 rb.

Fabryka tasiemek i sznurów.

Kalisz. **Sehner J.**, zał. 1827 r., obr. roczny 301,000 rb.

Fabryka wełny i pluszu w Kaliszu.

Bracia Müller i S ka, ul. Szopena 27, zał. 1907 r.

Fabryka żelaznych wyrobów.

R. Joerchel, ul. Nowa 609, zał. 1905 r., ob. roczny 20,000 rb.

Fabryki sukna, przędzalnia wełny w gub. kaliskiej

Opatówek. **Ferd. Mitsche**, fabryka sukna, zał. 1824 r.

Kalisz. **Bracia Repphan**, wyroby: sukno, syberyjna i korty, zał. 1817 r.

Zduńska-Wola. **M. A. Wiener**, wyroby sukna, zał. 1869 r.

Epstein, wyroby wełniane.

Grosskopf, tkalnia wełny czesankowej, obr. rocz. 93,000 rb.

Dawid Rawszon, tkalnia wyrobów wełnianych, prod. rocz. 155,000 rb.

M. Rawekał, wyroby wełniane, obr. roczny 200,000 rb.

Fabryki lalek i zabawek w gub. kaliskiej.

Kalisz. Fingerhut, fabryka lalek, zał. 1889 r.

T. Zieleniewski, ul. Piaskowa № 1, zał. 1907 r.

Opatówek. Pinczewski, zabawki rozmaite i lalki, zał. 1894 r.

Garbarnie w gub. kaliskiej.

Kalisz. A. Deutschman, skóry podszwane, zał. 1872 r.

Sowadzki, łęg majkowski.

H. Fride, skóry podszwane.

W. Fulde, ul. Wodna, skóry na pasy do maszyn i wyroby siodlarskie, zał. 1854 r.

Rusocice, p. Władysławów, Julian Marszel, skóry końskie, wołowe i cielece, zał. 1880 r.

Fabryki tkanin wełnianych w g. kaliskiej.

Zduńska Wola, Bauman M. zał. 1887 r., obr. rocz. 8,500 rb.

Biederman N., zał. 1900 r., rocz. pr. 12,800 rb.

Epstein Sz., zał. 1897 r., ob. 80,000 rb.

Ginsberg D., zał. 1898 r., obr. 7,200 rb.

Gross M., zał. 1890 r., ob. 6,000 rb.

Grosskopf Ch., zał. 1861 r., obr. 93,500 rb.

Heiman H., zał. 1901 r., ob. 47,700 rb.

Herszt E., zał. 1891 r., ob. 3,000 rb.

Herszt, zał. 1892 r., rocz. p. 4,600 rb.

Kac Ch., zał. 1897 r., ob. 6,000 rb.

Kohn M., zał. 1898 r., ob. 6,300 rb.

Kronman H., zał. 1888 r., ob. 49,300 rb.

Landau G., zał. 1893 r., pr. 1,900 rb.

Lubszyc J., roczn. produk. 39,000 rb.

Lusternik, zał. 1899 r., ob. 27,000 rb.

Matiasew A., zał. 1888 r., ob. 2,800 rb.

Plucer, zał. 1900 r., prod. 4,300 rb.

Rabinowicz, rocz. produk. 58,800 rb.

Rawszow D., zał. 1886 r., rocz. pr. 155,000 rb.

Reinstein S., zał. 1894 r., rocz. pr. 22,900 rb.

Rewekał M., zał. 1888 r., rocz. pr. 200,000 rb.

Rosenberg, zał. 1900 r., rocz. pr. 2,500 rb.

Strykowski L., zał. 1900 r., rocz. pr. 28,000 rb.

Szerer B., zał. 1899 r., rocz. pr. 83,000 rb.

Taub H., zał. 1899 r., roczn. pr. 5,800 rb.

Warchiwker C., zał. 1898 r., rocz. pr. 45,000 rb.

Wasserman W., zał. 1900 r., rocz. pr. 65,000 rb.

Weiskol A., zał. 1872 r., rocz. pr. 13,500 rb.

Weiskol D., zał. 1888 r., rocz. pr. 1,900 rb.

Weiskol W., zał. 1900 r., rocz. pr. 1,200 rb.

Zatkind J., zał. 1899 r., rocz. pr. 6,500 rb.

Fabryki wyrobów kamieniarskich, Kalisz.

Fibiger A., ul. Józefiny, wyroby granitu, marmuru i piaskowca 1907 r. Obrót 30,000 rb.

Bracia Ginter, ul. Wrocławska 1887. Obrót 60,000 rb.

Sikorski J., fabryka wyrobów mozaikowych i betonowych.

Kopalnie rudy żelaznej.

Praszka, p. Wieluń, pow. wieluński, kopaln. „Józef“, wł. Wajg.

Gazowe zakłady w Kaliszu.

Tow. Akc. Zjednoczonych gazowni w Augsburgu 1872. Kap. zakł. 129,000, obrót roczny 70,000.

Fabryki pierników i pieczywa w Kaliszu.

Marschel K., zał. 1856 r., tel. 24.

Mystkowski K., zał. 1892 r., tel. 7.

Mleczarnie.

Kirchner, Wieluń, g. kaliska, 1897 r.
Piekary, 1881, p. Piątek, g. kaliska.

Skarzyński S., Nowa-Wieś, p. Listków, g. kaliska.

Wilski, Niechmírów, st. p. Złoczew, g. kaliska.

K. i A. Fibiger, szosa Szczypiorna, „Apollo“, założ. 1888 r., obrót rocz. 30,000 rb.

Fabryki ceramiczne w gub. kaliskiej.

Auerbach Silberstein, Dobrzec Mały, p. Kalisz, wyroby: piece kaflowe, wazony gliniane, balustrady do balkonów, zał. 1880 r.

Koło. A. Freudenreich, wyroby fajansowe i majolikowe, zał. 1842 r., ob. rocz. 150,000 rb.

Koło. M. Rauch, ul. Wrocławskie Przedmieście, wyroby fajansowe.

Fabryki mebli bambusowych w Kaliszu.

Buki i S-ka.
M. Geber.

Przedsiębiorstwo robót wiertniczych i betonowych.

Grabski St., wyroby betonowe, Wola Droszewska, p. Kalisz.

Weber, p. Wieluń, 1903, studnie artetyzyskie, roboty cementowe.

Fabryki fortepianów w Kaliszu.

R. J. E. Betting, ul. Nowa 7, 609a, zał. 1887 r., ob. rocz. 70,000 rb.

Arnold Fibiger, ul. Szopena 9, zał. 1878 r., ob. rocz. 75,000 rb.

Cukrownie w gubernji kaliskiej.

Miasto lub wieś	Nazw. właściciela	Gmina	Powiat
Cielce ob. 600,000 rb.	H. Wawelberg 1854	Grzybki	Turecki
Leśmierz ob. 1,600,000	Tow. Akcyjne 1888	Leśmierz	Łęczycki
Pokrzywnica 700,000	Br. Przeworscy 1877	Piątek	Kaliski
Zbiersk ob. 1,000,000	Tow. Akc. Br. Repphan 1852	Zbiersk	

Fabryki krochmalu w gub. kaliskiej.

Pątnówek	Kobyłański, Domagalski, Łączkowski	Mierzyce	Wieluński
Krepa	M. Radoszewski	Leśmierz	Łęczycki
Sokolniki	E. Herbst 1885	Leśmierz	Łęczycki
Zbylicze	A. Orzechowski 1880	Zelgoszcz	Turecki

Fabryki narzędzi rolniczych w gub. kaliskiej.

Kalisz	G. Michael 1877		
Kalisz	A. Fulde 1878, prd. 5000		
Kalisz	A. Fibiger 1897, prd. 8700		
Konin	L. Reymond 1864		
Konin	Br. Zander		
Konin	O. Kloze 1870, pr. 18,900		
Koło	M. Ostrowski 1866		
Ozorków	E. Rychter		Łęczycki
Piaski	Sz. Sznietowski		Koniński
Zduńska Wola	J. Kałużewski		Sieradzki

Browary w gub. kaliskiej.

Miasto lub wieś	Nazw. właściciela	Gmina	Powiat
Kalisz	Weigt 1871	Kalisz	Kaliski
Dąbie. Ob. 20000 rb.	Falek Suresohn 1890	Dąbie	Kolski
Konin	Oskar Bartel	Konin	Koniński
Konin	Kowalski 1874	"	"
Konin	Paczkowskiej SS-wie 1879	"	"
Kalisz. Ob. 110000 rb.	K. Weigt 1871	Kalisz	Kaliski
Koło. Ob. 50000 rb.	A. Kowalski 1874	Koło	Kolski
Łęczycza. Ob. 35000 rb.	J. Bredla SS-wie 1825	Łęczycza	Łęczycki
Słupca. Ob. 5000 rb.	F. Herszon 1878		Słupecki
Sieradz. Ob. 50000 rb.	Danielewich 1878		Sieradzki
Sompolno	Rosenthal SS-wie 1874	Lubotyń	Kolski
Turek	R. Schnerr 1867		Turecki
Wieluń. Ob. 35000 rb.	K. Mosz i S-ka 1903	Wieluń	Wieluński
Winiary. Ob. 60000 rb.	N. Schlösser 1877	Tyniec	Kaliski
Winiary	Trąbczyński 1801	Tyniec	Kaliski
Zagórów. Ob. 3500 rb.	M. H. Fogel	Zagórów	Słupecki
Zduńska Wola. Obrót 60000 rb.	Z. Anstadt		Sieradzki

Cegielnie w gub. kaliskiej.

Bliźna obr. 10,000	I. Imiłkowski i S-ka 1900	Koło	Kolski
Czaszki obr. 42,000	H. Młodecki 1868	Kalisz	Kaliski
Dobrzec Mały	A. Weigand 1808	"	"
"	Danciger i Hejman 1895	"	"
Grodzic	K. hr. Kwilecki.	Grodzic	Słupecki
Nagórna Wieś	Bornstein i S-ka 1900 r.	Czołowo	Kolski
Ożarów	Meske.	Skomlin	Wieluński
Majków obr. 27,800	P. Karśnicki i S-ka 1900	Tyniec	Kaliski
Tymienice obr. 15,000	A. Siemiątkowski	Zduń. Wola	Sieradzki
Sław obr. 12,000	W. Niemojowski 1902	Opatówek	Kaliski
Krobanówek	J. Orzechowski	Zduń. Wola	Sieradzki
Krobanów obr. 40,000	Tow. Akcyjne	"	Sieradzki
Rypinek	M. Koczorowski	Kalisz	Kaliski
Prusinowice	J. Czarnowski 1904	Szadek	Sieradzki
Piorunów	S. Puławski	Piorunów	Koniński
Kopydłów	Daszkiewicz	Naramnice	Wieluński

Młyny w gub. kaliskiej.

Kalisz	Deutschman 1872		Kaliski
Czarnożyły	S. hr. Załuski	Wydrzyn	Wieluński
Działoszyn	St. Pytlewski	Działoszyn	"
Dąbie	A. H. Glicenstein	Topola	Łęczycki
Czapla	G. Benke	Brudzew	Kolski
Chruścín	W. Antoniewski	Bolesławiec	

Miasto lub wieś	Nazw. właściciela	Gmina	Powiat
Grodziec	K. hr. Kwilecki 1873	Grodziec	Słupecki
Gosławice	K. hr. Kwilecki 1868	Gosławice	Koniński
Grabów	F. Włoszkiewicz 1808	Grabów	Łęczycki
Kalisz	Kleczewski i Hamburger		
Koło	M. Rauch 1867		
Koło	W. Ostrowska 1866		
Kościelec	Al. hr. Kreuz 1898		Kolski
Konin	Waldman i Spievogel		
Konin	A. Leszczyński.		
Łąd	I. Nelken 1900	Zagórów	Słupecki
Łęczycza	W. Zakolski i W. Górecki		
Łęczycza	W. Knoch 1883		
Jarocice	R. Wagner	Majaczewiec	Sieradzki
Nendzrzew	Martuzalski	Tyniec	Kaliski
Ozorków	H. Lidtke		Łęczycki
Ozorków	Br. Cedrowscy		"
Parzyce	R. Desselberg 1790	Leśmierz	"
Piotrów	T. Aniołkiewicz	Wierzchy	Sieradzki
Praszka	Sadowicz i Braun 1850		Wieluński
Turek	C. Lipiński i S-ka 1898		Turecki
Nik as	L. Kicman	Stare Miasto	Koniński
Słodków	A. i J. Kowalscy	Piętno	Turecki
Sieradz	W. Szyliński		
Żydów	K. Neuman		Kaliski

Tartaki w gub. Kaliskiej.

Brzeźce	J. Znamierowski	Skrzynno	Wieluński
Brzeźno	B. Frizman	Brzeźno	Sieradzki
Chocim obr. 92,000	H. Fogel 1896	Tokary	Turecki
Grabieniec	A. Nelken	Rzęgów	Koniński
Grodziec	Br. Klotz	Grodziec	Słupecki
Grzymiszew	L. Puławski 1900	Tuliszków	Koniński
Głębokie	H. Joel i M. Hejman	Piotrkowice	
Gosławice	M. Hidelschim	Gosławice	"
Graniczki	S. Joel i M. Klotz	Brudzew	Kaliski
Hecwoda	O. Neuman	Gruszczycze	Sieradzki
Marantów obr. 20,000	K. hr. Kwilecki 1898	Gosławice	Koniński
Męcka Wola	Z. Siemiątkowski	Wojsławice	Sieradzki
Nagórna Wieś	M. Calewicz	Czołowo	Kolski
Niewiesz	N. Zakrzewski	Niewiesz	Turecki
Kazimierz	A. Joel i Hejman	Kazimierz	Słupecki
Koło	M. Goldberg 1894		
Koźlątków	A. Fogel	Kamień	Kaliski
Kuźnica G abowska	G. Ostrowski	Guźnica Gr.	Wieluński
Olesiec	A. Bacharach	Chocz	Kaliski
Rożdżały	B. Cielecki 1905	Zadzim	Sieradzki

Miasto lub wieś	Nazw. właściciela	Gmina	Powiat
Sieradz	H. Joel	Sieradz	Koniński
Tuliszków ob. 20,000	S. Bernstein 1905	Tuliszków	Wieluński
Tyble	S. Szukałka	Sokolniki	Kaliski
Petryki	Tow. akc. W. Repphan	Zbiersk	Sieradzki
Podłężyce	K. Szonert 1894	Męka	Wieluński
Praszka	J. Rozent i 1898	Praszka	"
Działoszyn	S. Pytlewski	Praszka	"
Ożarów	K. Mes-e	Skomlin	"
Pogoń	Gideschein 1805		Koniński

Gorzelnie w gub. kaliskiej.

Gorzelnia i przy niej rektyfikacja	WŁAŚCICIEL	Powiat	Poczta	l'e wypalono spirytusu w kampanji 1907/8 r.	l'e kontyn- genu przy- znanego na 1907/8 r.
				Wiader 40 ^o	Wiader 40 ^o
Wilczków rekt.	W. Bogdański 1878	Turek	Dobra	15289	23286
Grodzicz	K. hr. Kwilecki 1873	Słupca	Rychwał	27141	40661
Dąbrowa	B. Piekarski 1830	Kalisz	Radliczyce	23007	21758
Zadworna-Wieś	S. Nelken 1876	Konin	Konin	28849	56846
Małków	M. Pstrokońska dzier- żawca F. Radoński 1856	Sieradz	Warta	23160	23773
Marchwacz	W. Niemojowski 1871	Kalisz	Opatówek	51577	48230
Stropieszyn	Z. Celiński 1886	"	Ceków	28421	56429
Chodybki	A. Fogel 1869	"	Opatówek	43558	21836
Chocim	J. Zaborowski 1850	Turek	Dobra	19652	17411
Grzymiszew	L. Puławski 1893	Konin	Turek	24178	15193
Turek	N. Sokolnicki 1866	Turek	"	28188	26172
Biskupice	Ścigalski	Konin	Zagó:ów	15696	29285
Brzeźno	B. Lissowski 1860	"	Konin	23895	22693
Wilcza-Góra	F. Taczanowska 1845	Słupca	Kleczew	44783	25416
Gostawice	K. hr. Kwilecki 1828	Konin	Konin	59524	59985
zychlin	Ciesielski 1834	"	"	19307	21909
Kopojno	A. Nelken 1886	Słupca	Zagó:ów	36351	34617
Łąd rektyfik.	" 1885	"	"	38910	38777
Licheń	K. hr. Kwilecki 1886	Konin	Konin	38376	40680
Łukom	Br. Chełmcy 1851	Słupca	Zagó:ów	18253	16426
Mieczownica rek.	M. Chrzanowski 1802	"	Słup: a	30410	31803
Nieświastów	S. Mańkowski 1835	"	Konin	81213	74285
Sławoszewek	J. Chrzanowski 1884	Konin	Kleczew	19725	19150
Ciążeń rektyfik.	Zakrzewski 1854	Słupca	Słupca	38520	41312

Gorzelnia i przy niej rektyfikacja	WŁAŚCICIEL	Powiat	Poczta	Ile wypalono spirytusu w kampanji 1907/8 r.	Ile kontyn- gensu przy- znanego na 1907/8 r.
				Wiader 40 ^a	Wiader 40 ^b
Wąsosze rekt.	W. Mierzyński 1871	Koło	Konin	498:5	35225
Golina	J. Suchorzewski 1812	Konin	"	53997	45257
Kowale	A. Berdjajew 1879	Wieluń	Praszka	23735	27834
Lututów	Z. Taczanowski 1892	"	Lututów	12030	11099
Męcka Wola	Z. Siemiątkowski 1893	Sieradz	Sieradz	20040	25552
Prusinowice	J. Czarnowski 1882	"	Szadek	20109	28796
Starzenice	K. Łubieński 1850	Wieluń	Wieluń	—	10632
Rychłocice	A. Trepka 1889	"	Osiaków	24144	27453
Czarnożyty rekt.	J. hr. Załuski 1886	"	Wieluń	39128	14300
Głębokie	S. Higersberger 1886	Koło	Kłodawa	22217	12560
Grabów	Br. Rejchert 1892	Łęczycza	Łęczycza	22664	26246
Lubstów	Z. Słubicka 1878	Koło	Sompolno	40104	29343
Parskie	J. Olszewska 1886	Turek	Gostków	32984	41111
Piornów	L. Puławski 1870	Konin	Władysław	28097	19275
Ponentów Doln. rektyfikacja	M. Kosińska 1886	Koło	Koło	32975	24420
Przybyłów	A. Dzierzbicki 1881	Turek	Uniejów	35147	36539
Chylin	A. Łaszczyńska 1843	Konin	Władysław	6581	11335
Czepów średni	Z. Doruchowski 1853	Turek	Dąbie	28787	35496
Radoszewice	E. Wodzyńska 1885	Wieluń	Osiaków	24804	25722
Cieciołów	B. Karnkowski 1840	"	Rudniki	12447	21614
Wiśniewo	K. Karnkowski 190	"	"	19801	10000
Krempsko	M. Radoszewski 190	"	"	5147	10000

Rektyfikacje.

Konin	Br. Spiefogel	Konin	Konin
Kalisz	F. Frenkel	Kalisz	Kalisz
Dąbie	A. Glicenstein	Koło	Dąbie

W y k a z g m i n

z wyszczególnieniem stacji pocztowych.

Gubernia kaliska pod względem administracyjnym dzieli się na 8 powiatów z 142 gminami.

Nazwa gminy	St. pocztowa	Nazwa gminy	St. pocztowa
Pow. KALISKI.		Kamień	Kalisz
Gmin 20.		Kościelec	Stawiszyn
Błaszki	Błaszki	(Korzeniew)	
(Borysławice)		Marchwacz	Opatówek
		(Rajsko)	

Nazwa gminy	St. pocztowa	Nazwa gminy	St. pocztowa
Brudzew (Blizanów)	Stawiszyn	Gostawice	Konin
Ceków	Ceków	Golina	"
Chocz	Stawiszyn	Dąbroszyn (Rychwał)	Rychwał
Godziesze	Kalisz	Kramsk	Konin
Iwanowice	Błaszki	Piorunów (Wyszyna)	"
Kalisz (Mały Dobrzec)	Kalisz	Rzęgów	"
Koźminek	Opatówek	Stawoszewek (Slesin)	Kleczew
Zborów	Kalisz	Stare Miasto	Konin
Tykadłów	"	Tuliszków	"
Zagórzynek (Żydów)	"	Wysokie	"
Opatówek	Opatówek	Władysławów (Russocice)	Władysławów
Ostrów kaliski (Brzeziny)	Giżyce	Pow. ŁĘCZYCKI.	
Pamięcin (Jastrzębniki)	Kalisz	Gmin 16.	
Staw	Błaszki	Balków	Piątek
Stawiszyn	Stawiszyn	Chociszew	Ozorków
Tyniec	Kalisz	Gostków	Gostków
Zbiersk	Stawiszyn	Grabów	Łęczycza
Pow. KOLSKI.		Dalików	Poddebice
Gmin 14.		Leśmierz	Łęczycza
Brudzew	Koło	Mażew	"
Budziśław	"	Piątek	Piątek
Drzewce (Olszowka)	Kłodawa	Poddebice	Poddebice
Iżbica	Iżbica	Pieschowice	Ozorków
Karszew (Wesołowo)	Dąbie	Rogoźno	Piątek
Kłodawa	Kłodawa	Wypychów	"
Koźmin	Koło	Sobótka	Łęczycza
Kościelec	"	Tkaczew	"
Krzykosy (Zielonka)	"	Topola	"
Lubotyń (Babiak)	"	Tum	"
Piotrkowice	"	Witonia	"
Sompolno	Sompolno	Pow. SIERADZKI.	
Chełmno	"	Gmin 19.	
Czołowo	Dąbie	Bartochów	Warta
Pow. KONIŃSKI.	Koło	Barczew	Sieradz
Gmin 12.	"	Bogumiłów (Monice)	"
Brzeźno (Krzymów)	Konin	Brzeźno	Złoczew
		Charłupia Mała	Sieradz
		Godynice (Bronszewice)	Błaszki
		Gruszczycze (Wojtków)	"

Nazwa gminy	St. pocztowa	Nazwa gminy	St. pocztowa
Klonowa	Lututów	Malanów	Turek
Krokocice	Szadek	Niewiesz	Uniejów
Majaczewice (Burzenin)	S eradz	Niemysłów	Uniejów
Męka	"	Ostrów Wartycki	Dobra
Szadek	Szadek	Piekary	Dobra
Wierzchy	Szadek	Piętno	Turek
Wojstawice (Izabelew)	Zduńska Wola	Pęczeszew	Turek
Wróblew	Sieradz	Skarzyn	Dobra
Zadzim	Szadek	Skotniki-Dąbie	Dąbie
Zduńska Wola	Zduńska Wola	Strzałków	Ceków
Złoczew	Złoczew	Tokary	Dobra
		Uniejów	Uniejów
		Wichertów	Turek
		Wola Świniecka	Gostków
		Zelgostzcz	Dąbie
Pow. SŁUPECKI,			
Gmin 14.		Pow. WIELUŃSKI.	
Słupca	Słupca		
Budziszew Koś.	Kleczew	Gmin 25.	
Ciążyń	Słupca	Bolesławiec	Bolesławiec
Cienin	"	Czastary	Bolesławiec
Dobrosotów	Kleczew	Działoszyn	Działoszyn
Giwartów	Słupca	Dziętkowice	Bolesławiec
Grodziec	Rychwał	Galewice	Wieruszów
Kazimierz	Konin	Kamionka	Wieluń
Kleczew	Kleczew	Kiełczygłów	Działoszyn
Królików	Rychwał	Konopnica	Osiaków
Ląd	Słupca	Kuźnica Grab.	Giżyce
Lądek	"	Kurów	Wieluń
Młodojewe	"	Lututów	Lututów
Ostrowite	Kleczew	Mierzyce	Wieluń
Pyzdry	Pyzdry	Mokrsko	Wieluń
Skulsk	Skulsk	Naramnice	Lututów
Samarzewo	Wyganice	Osiaków	Osiaków
Szymanowice	Pyzdry	Praszka	Praszka
Trąbczyn	Zagórów	Radoszewice	Osiaków
Wilczyn	Kleczew	Rudniki	Rudniki
Zagórów	Zagórów	Siemkowice	Działoszyn
Złotków	Kleczew	Skomlin	Wieluń
		Skrzynki	Giżyce
Pow. TURECKI.		"	Wieluń
Gmin 22.		Sokolniki	Lututów
Biernacice	Uniejów	Starzenice	Wieluń
Dobra	Dobra	Wieruszów	Wieruszów
Goszczanów	Warta	Wydrzyn	Wieluń
Grzybki	"		
Kowale Pańskie	Dobra		
Kościelnica	Uniejów		
Lubola	Warta		

Lista abonentów telefonów kaliskich.

Agent. Handl. Dr. Z.	Golcz K., inżynier	107	Koleg. św. Józefa	46	
W.-W.	121	Golcz i Krassowski	100	Kokanin, dom.	84
Akcyza Gub	78	Gubernator kaliski	1	J. E. Kołossow	78
Akcyza Okr.	83	Gubernalny zarząd	2	Komora w Szczy-	
Ambulatorjum kol.		Gundelach, eksp.kol.	129	piornie	52
Dr. Z. W. W.	75	Grand-Café	131	Koźuchowski Telesf.,	
„Apollo“, fab. pianin	77	Gutfreund, skł. nafty	67	adw. przys.	103
Bank Hand.	34	Haberbuschi Schiele,		Krassowski J., inż.	98
Bank Państwa	29	skład piwa	58	Królikowski, adwo-	
Berliner, sklep kol.	99	Hamburger, Remiza	42	kat przysięgły	116
Betting, fab. fort.	54	Hammer, sklep kol.	92	Kunig i S-ka, fabr.	
Billewicz, dyr. gazowni	44	Handlowa Szkoła	105	haftów	14
Biuro tech. „Golcz		Heber i Friede, skł.		Kuczynski, eksped.	85
i Krassowski“	100	drzewa	124	Landau M., bank	35
Bohowicz, rejent	16	Heimann	132	Landau L., kan. eksp.	79
Bolkowski, kant. eksp.	72	Heins, handel win	15	Landau Leon	66
Borków, dominium	84	Helvetia, fab. haftów	118	Lew, kant. eksped.	101
Brygada straży pogr.	87	Hindemit, adwokat przy-		Lewenthal	130
Bukowiński, geom.,		sięgły	11	Majków, dominium	59
nacz. straży ogn.	93	Hirszowicz, dyr. ros. tow.		Maisner I. D., f. haft.	41
Bzowski, rejent	37	transp.	33	Mamelok, bank	48
Czapski, adw. przys.	135	Holtz M. i S-ka, fabry-		Mamroth, bank	18
Cukiernia Masło	73	ka pończoch	61	Marszel, piekarnia	22
Danciger Br., Fabr.		Hotel Drezdeński	20	Martinowski, rotm.	
haftów i kantor	66	Hotel Europejski	74	żandarmerji	119
Danciger Al. m. pryw.	66	Hotel Wiedeński	39	Mechanik telefonów	150
Dawidowicz, Skład		Hotel „Wiktoria“	40	Michael G. fabr. mas.	49
drzewa	136	Hotel „Sielanka“		Młynarski W. m. pryw	13
Deutschmann A.,		Dzięciołowski	140	Młyn par. Hambnr-	
młyn par i garb.	110	Hulewicz i S-ka	24	ger, Kleczewski, S-ka	81
Dozorca kol. Dr. Z.		Hipoteka m. Kalisza	13	Monopół	86
W.-W.	76	Hilchen, sekr. pol.	112	Mystkowski K., pie-	
Dzierzbicki, rejent	69	Inspektor fabryczny	88	karnia nowa	7
Dworzec kol. Dr. Z.		Izba adwokatów	47	Marchwacz dom.	80
W.-W., Zawiadow.	28	Jasiński ks., prefekt		Nacz. IX dystansu	
Dziewulski	104	szkoły handlowej	120	Dr. Z. W.-W.	50
Ebert, dyr. ban. han.	34	Jelenkiewicz J., kan-		Naczelnik poczty i tel.	45
Eksped. tow. Dr. Z.		tor ekspedycyjny	60	Nacz. powiatu	115
W.-W.	32	Jeziński, kant. eksp.	114	Nacz. straży ziem.	115
Fibiger Arn., f. fort.	51	Jankowski ks., kan.		Nadzieżdza, tow. transp	35
Fingerhut, fab. lalek	62	w Dobrcu	106	Nitsche P., mieszka-	
Fraenkel F., f. haftów	23	Jaruzelski, ad. przys.	135	nie prywatne	113
Fraenkel H., inż.	123	Jarantów, dom.		Opatówek:	80
Friedmann, skł. drze		Kasprzak dr., lek.		Opatówek, dom.	80
wa	56	dr. żel. W.-W.	64	Pietrzyków	80
Front, skład mater.		Kindler L., fabryka		Szczytniki	80
budowl	137	haftów	30	Marchwacz	80
Gazeta Kaliska	38	Kindler L., skł. mydł.		Brzeziny	80
Gazownia	44	i mieszk. pryw.	30	Pinczewski, fab. lalek	80
		Klub cyklistów	122	Fiedlera Succ., fab.	80

Pawłowski, skł. apt.	117	Rymarkiewicz, adw.		Wagner W., miesz.	
Pinczewski, fab. tryk.	128	przysięgły	9	prywatne	63
Pisarski	126	Schachtel, kantor		Walach, dom handl.	25
Policja	112	przewozowy	68	Wartski, zakł. przew.	10
Policmajster, miesz.		Schmidt, kant. eksp.	89	Warszówka, dom .	127
prywatne	6	Schrajer, fabr. Jalek	62	Weigt K, browar .	8
Prezydent miasta .	3	Skowron, Grünfeld		Więzienie	57
Prezes sądu okr. . .	20	i S-ka, fabr. tryk.	63	Wiśniewski, cukier-	
Prokurat. sądu okr.	94	Staszewski, skl. kol.	21	nia parkowa . . .	12
„Progres“ — Witold		Stowarzysz. rolnicze	55	Wolf S., mieszcz. pr.	26
Wagner	133	Straż ogniowa . . .	36	Zakrzewski, inż. dr.	
Pietrzyków, dom. .	80	Szpital św. Trójcy .	70	żel. W.-W.	91
Pułk. żandarmerji .	96	Szulc, podpułk. . .	43	Zarząd żandar. pow.	53
Radwan J., ad. przy-		Szylak, miesz. pryw.	81	Zawadzki D., adw.	
sięgły	38	Szaszew, do	80	przysięgły	71
Rabek, inż., mieszcz.		Szczytniki, dom . .	80	Zbierzchowski dr.,	
prywatne	50	Telegraf	27	Lek. Dr. Z. W.-W.	65
Redak. „Gazety Ka-		Tow. kred. miejsk.	82	Zjazd sędziów . . .	47
liskiej“	38	Tow. wzajem. kred.	4	Zucker dr.	111
Reicher, ekspedytor	102	Tow. poż.-Oszczęd.	13	Zucker dentysta . .	132
Rein, ekspedytor . .	97	Trecieniecki, eksp. .	85	Zandarm. kolejowa	208
Rektyf. warszawska		Tschinkel, skl. kol.	19	Tow. Kred. Ziemskie	17
Biskupski	90	Tuve, dyrek. fabryki		Komisarz policji .	109
Repphan bracia . . .	5	Helvetia	134	Żelazków dom. . . .	
Ros. tow. transp. . .	33	Tykociner, dystylar.	95	Złotniki Wielkie dom.	
				Złotniki Małe dom.	

Lista abonentów telefonów konińskich.

Przystań wioślarzy .	3	Skład monopolowy	11	Gostawice	21
Jak. Wł. Lewy	2	Szpital	12	Kowalski, browar .	22
Rejmond, fabryka	3	Sander bracia	13	Szpilfogel i Waldman	23
maszyn	3	Magistrat	14	Sander, fabr. maszyn	24
Żywanowski, dr. . . .	5	Kancelarja pułku . .	15	Gross, skład żelaza	25
Lange, hotel polski.	6	Poczta	16	Butki, skład zboża .	26
Powiat	7	Naczelnik poczty . .	18	Horończuk, s k ł a d	
Akcyza	9	Grabowski, adw. . . .	19	zboża.	27
Joel Herman	10	Leszczyński	20	Żychlin, dom.	28

Sygnalizacja. Po dłuższym dzwonku, na odezwanie się stacji, trzeba wymienić abonenta, z którym się chce rozmawiać. Po otrzymaniu odpowiedzi stacji „połączone“, dzwoni się dłużej po raz drugi i słuchać, póki zażądana osoba nie odezwie się. Po skończeniu rozmowy daje się **trzykrotny** urywany dzwonek. Podczas dzwonienia słuchawka powinna być zawieszona na haczyku. Mówić należy głosem zwyczajnym, nie podniesionym. W czasie burzy telefony są nieczynne.

Uzupełnienie listy abonentów telefonów kalisko-konińskich: przez Stawiszyn telefonować można do Brudzewa, Grzymiszewa, Klingera w Stawiszynie, Jarantowa, poczta w Stawiszynie, Smaszewa, Żelazkowa, Złotnik Wielkich i Złotnik Małych.

Przez Rychwał telefonować można do Mamrotha, Grodzca i na pocztę w Rychwale.

Rozkład jazdy pociągów

na drodze żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej.

Linja kaliska KALISZ-WARSZAWA (od 28 października 1908 r.).

	Pociąg № 4k		Pociąg № 6k		Dobowy № 8k		Miejsc. № 24k	
	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.
Skalmierzyce	—	—	—	1 06	—	6 56	—	4 58
Kalisz	—	8 30	1 16	2 15	7 06	8 06	5 08	6 08
Winiary	8 42	8 43	2 27	2 28	—	8 13	6 21	6 32
Opatówek	8 54	8 56	2 39	2 41	—	8 21	6 34	6 37
Radliczyce	9 10	9 11	2 55	2 58	—	8 32	6 52	6 54
Kociołki	9 26	9 28	3 13	3 17	—	8 44	7 11	7 14
Sędzice	—	9 40	3 30	3 31	—	8 54	7 28	7 33
Sieradz	9 54	10 —	3 47	3 57	9 07	9 14	7 49	7 57
Zduńska-Wola	10 25	10 27	4 22	4 27	—	9 38	8 22	8 25
Łask	10 43	10 44	4 34	4 47	—	9 51	8 4	8 42
Pabjanice	11 07	11 09	5 10	5 16	10 12	10 13	9 05	9 08
Łódź	11 30	11 40	5 37	5 51	10 34	10 42	9 30	—
Zgierz	11 56	11 58	6 07	6 11	10 58	10 59	—	—
Stryków	12 18	12 19	6 31	6 33	—	11 18	—	—
Głowno	12 34	12 35	6 48	6 50	—	11 30	—	—
Domaniewice	—	12 49	7 05	7 06	—	11 42	—	—
Łowicz	1 05	1 13	7 24	7 34	11 58	12 08	—	—
Bednary	1 27	1 28	7 48	7 50	—	12 21	—	—
Sochaczew	1 52	1 56	8 14	8 18	—	12 42	—	—
Teresin	2 13	2 14	8 35	8 37	—	12 56	—	—
Błonie	2 32	2 36	8 55	8 59	—	1 11	—	—
Płochocin	2 47	2 48	9 10	9 12	—	1 19	—	—
Ożarów	2 59	3 —	9 23	9 25	—	1 27	—	—
Warszawa	3 20	—	9 45	—	1 40	—	—	—

UWAGA. Czas od godziny 6-ej wieczorem oznaczony grubszymi cyframi.

Zbyt wielka boleść zabija sama siebie, bo odrętwia i czyni nieczułym serce
(Sienkiewicz).

Rozkład jazdy pociągów

na drodze żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej.

Linja kaliska KALISZ-WARSZAWA (od 28 października 1908 r.).

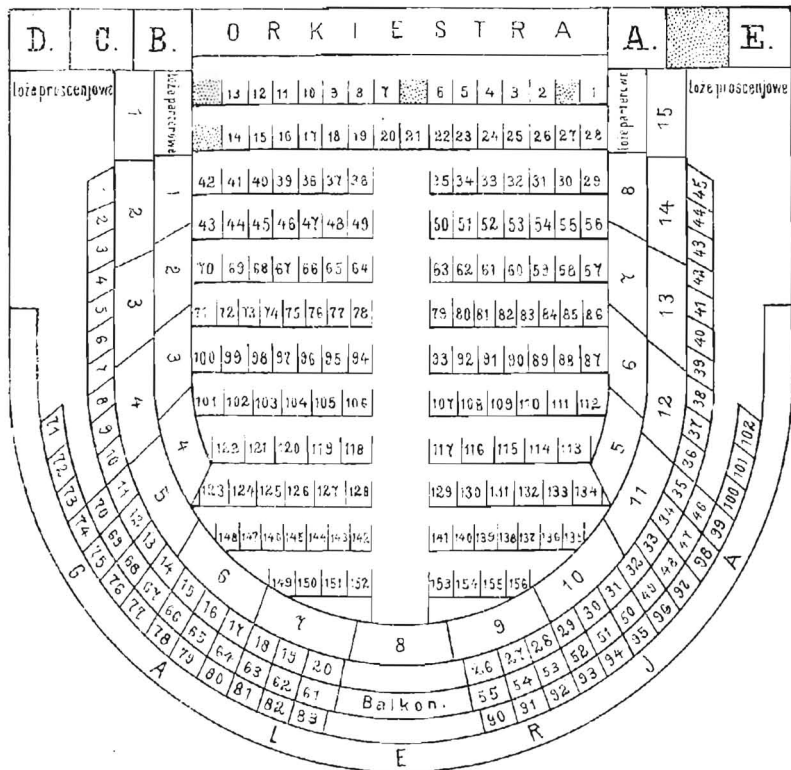
	Pocztowy № 3k		Osobowy № 5k		Osobowy № 7k		Miejsc. № 2 k	
	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd	Przy- jazd	Od- jazd
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.
Warszawa	—	1 45	—	8 00	—	3 26		
Ożarów	2 05	2 06	8 20	8 22	—	3 40		
Płochocin	2 17	2 18	8 33	8 35	—	3 48		
Błonie	2 29	2 33	8 46	8 50	—	3 56		
Teresin	2 51	2 52	9 08	9 10	—	4 11		
Sochaczew	3 09	3 13	9 27	9 32	—	4 25		
Bednary	3 37	3 38	9 56	9 58	—	4 46		
Łowicz	3 51	3 59	10 11	10 21	4 57	5 05		
Domaniewice	—	4 17	10 40	10 41	—	5 23		
Głowno	4 31	4 32	10 57	10 59	—	5 26		
Stryków	4 48	4 50	11 15	11 23	—	5 49		
Zgierz	5 13	5 16	11 46	11 57	6 10	6 12		
Łódź	5 32	5 40	12 13	12 25	6 28	6 36	—	8 25
Pabjanice	6 01	6 03	12 46	12 50	6 57	6 58	8 46	8 50
Łask	6 25	6 27	1 12	1 14	—	7 19	9 12	9 15
Zduńska-Wola	6 44	6 46	1 31	1 34	—	7 33	9 32	9 39
Sieradz	7 09	7 17	1 57	2 06	7 54	8 02	9 59	10 07
Sędzice	—	7 35	2 22	2 23	—	8 17	10 23	10 24
Kociołki	7 43	7 44	2 36	2 39	—	8 27	10 37	10 40
Radliczyce	7 58	7 59	2 53	2 56	—	8 38	10 54	10 56
Opatówek	8 12	8 14	3 08	3 10	—	8 48	11 09	11 12
Winiary	8 25	8 26	3 20	3 21	—	8 56	11 —	12 24
Kalisz	8 40	—	3 35	4 15	9 08	9 53	11 38	12 23
Skalmierzyce	—	—	4 25	5 09	10 03	10 48	12 33	1 12
Ostrowo	—	—	5 37	—	11 05	—	1 28	—

UWAGA. Czas od godziny 6-ej wieczorem oznaczony grubszymi cyframi.

Dobry człowiek jako król szuka, kogo wieńczyć,
Zły podobny do kata, szuka kogo męczyć.

(Mickiewicz).

PLAN TEATRU

SALA TOWARZYSTWA MUZYCZNEGO

Estrada.

A.	10 9 8 7 6 5 ☒	I	4 3 2 1 C. B. A.
B.			
C.	11 12 13 14 15 16 17	II	D. 18 19 20 21 22 23
D.			
E.	43 42 41 40 39 38 37 36	III	35 34 33 32 31 30 29 28
	44 45 46 47 48 49 50 51	IV	52 53 54 55 56 57 58 59
F.	75 74 73 72 71 70 69 68	V	67 66 65 64 63 62 61 60
G.			
H.			
I.	76 77 78 79 80 81 82 83	VI	84 85 86 87 88 89 90 91
K.	107 106 105 104 103 102 101 100	VII	99 98 97 96 95 94 93 92
	108 109 110 111 112 113 114 115	VIII	116 117 118 119 120 121 122 123
L.	139 138 137 136 135 134 133 132	IX	131 130 129 128 127 126 125 124
M.			
N.	140 141 142 143 144 145 146 147	X	148 149 150 151 152 153 154 155
O.	171 170 169 168 167 166 165 164	XI	163 162 161 160 159 158 157 156
P.	172 173 174 175 176 177 178 179	XII	180 181 182 183 184 185 186 187
	203 202 201 200 199 198 197 196	XIII	195 194 193 192 191 190 189 188
	204 205 206 207 208 209 210 211	XIV	212 213 214 215 216 217 218 219
	238 237 236 235 234 233 232 231 230 229 228 227 226 225 224 223 222 221 220		

Wejście

239
240
241
242
243
244
245
246

Parter.